

מוסף-התרביץ

ב.

תלמודה של קיסרין
(מוסף לתרביץ שנה ב' ספר ד')

ירושלים
תרצ"א

תלמודה של קיסרין

ירושלמי מסכת נזיקין

מאת

שאול ליברמן

ירושלים

תרצ"א

תוכן העניינים

VIII—VII

פתיחה

פרק א' : מסכת נזיקין לא נערכה בטבריא
 סגנונה המשווה – השינויים בין סוגיותיה לשאר הירושלמי – מהות השינויים –
 אמוראים אחרים – טרמינולוגיה שונה – 9–1

פרק ב' : מסכת נזיקין נסדרה בקיסרין
 ישיבת קיסרין וחכמיה – האמוראים הקיסריים במסכת זו – הטרמינולוגיה
 של חכמי קיסרין – הסתמות של מסכת זו המובאים בשאר הירושלמי בשם
 חכמי קיסרין – השפעת הלשון היונית והתרבות ההיליניסטית – תלמוד
 ישיבות יהודה (לוד) במסכת זו 18–9

פרק ג' : תלמוד מסכת נזיקין וסידורו קדום לשאר התלמוד
 האמוראים במסכת זו קדומים – טרמינולוגיה פרימיטיבית ומלים ארכאיות –
 סוגיות מקוצרות ובלתי מעובדות 20–18

פרק ד' : לסידור הירושלמי בכלל
 הסתירות וההכפלות בירושלמי – שימוש מסדר שאר הירושלמי בתלמודה
 של קיסרין 25–20

תלמוד נזיקין

סוגיות מסכת נזיקין בהשוואה לסוגיות מקבילות בשאר הירושלמי 83–26 ...
 שמות האמוראים עם ציוני מקומות מאמריהם 108–84

רשימת ראשי תיבות

אהצו"י	=	אהבת ציון וירושלים.
או"ז	=	אור זרע.
ד"ק	=	דפוס קושטא.
כי"ל	=	כ"י לידן.
כי"ס	=	כתב יד ר"ש סיריליאן.
כי"ר	=	כתב יד רומי. השנויים לירושלמי סדר זרעים (מלבד בכורים) נספחו לספר "שרידי הירושלמי" הנזכר למטה, ולירושלמי סוטה ב"על הירושלמי" ירושלם תרפ"ט.
מה"פ	=	מראה הפנים.
נוע"י	=	נועם ירושלמי.
נת"י	=	נתיבות ירושלם ב"ק (ווילנא תר"מ), ב"מ (לונדון תרפ"ו), ב"ב (שם תרפ"ז).
פ"מ	=	פני משה.
ק"ע	=	קרבן עדה.
רא"ף	=	ר' אליהו פולדא.
רו"ף	=	ר' זכריה פרנקל.
שד"י	=	שדה יהושע.
שטמ"ק	=	שטה מקובצת.
ש"ק	=	שירי קרבן.
שרי"ר	=	שרידי הירושלמי הוצ' ר"ל גינצבורג נויארק תרס"ט.

רבינו יצחק ב"ר אבא מארי ממרסיליא (בעל ספר העיטור) בספרו מאה שערים על הרי"ף כתובות סי' ל' כותב: והדין סברא דילן בגמ' דנזיקין ירושלמי וכו' וגמ' דילן אזלא כר' בון בר חייא. וגמרא דנשים ירושלמי (ד'סביר') ליה דאפילו בסתם שותפות וכו' ⁽¹⁾. דבריו אלה נשתבשו שם במקצת ע"י הסופרים אבל דבר אחד אנו למדים מהם, כי בעל העיטור ז"ל כבר הבין שהסוגיא בכתובות אינה מתאימה להסוגיא בבב' שהירושלמי נזיקין חולק על הירושלמי נשים. ובספרו "העיטור" הוא מעתיק לפעמים סוגית הירושלמי מסכת נזיקין ועל ידה אותה הסוגיא גם משאר הירושלמי. כן לדוגמא באות כ' כתובות (דפוס חדש ל"ג ע"ד): ירושלמי בכתובות נתמעטו הנכסים וכו' ולשון אחר בבבא בתרא היה שם לאלו ולאלו וכו'.

אבל לא כדרך הראשונים דרך מפרשי הירושלמי האחרונים ז"ל: גם הם הרגישו בהבדלים שבין ירושלמי נזיקין לשאר הירושלמי אבל השתדלו תמיד להשלים בין הניגודים בדרך הפלפול והלכו בדרכים רחוקות ודחוקות. אולם אחד החכמים האחרונים ר' ישראל לוי זצ"ל ⁽²⁾ העיר במלים קצרות על הסוגיות המוחלפות ממסכת נזיקין לשאר התלמוד הירושלמי (וגם פרט את הסוגיות המתנגדות מבב' לשאר הירושלמי) והסיק מכאן את המסקנא ההגיונית: סוגיות מוחלפות — עריכה אחרת. אבל הרי"ף לוי לא העמיד את השאלה בכל היקפה ולא השתדל לברר את ההבדלים בזמן, במקום ובתנאים, וגם לא שם לבו כלל לשינויים הנובעים באופן טבעי מן ההבדלים האלה. בפירושו לבב' שהוציא לאור ⁽³⁾ נדחק להשוות את הסגנון, הטרמינולוגיה וכו' של מסכת נזיקין לאלה של שאר הירושלמי. מבלי להעלות על הדעת ששינויים אלה אינם טעויות סופרים וכדומה כי אם בשינוי העריכות יסודם (עיין לדוגמא להלן עמ' 7 הערה 1).

בחיבורי זה שמתי לי למטרה להוכיח ששינוי העריכה מתבטא לא רק בסוגיות מוחלפות כי אם גם בהבדלים עצומים בסגנון, בטרמינולוגיה ואף בשמות האמוראים המשתתפים במסכת זו. חושבני שעלה בידי לקבוע גם את מקום עריכתו של התלמוד הזה ואת זמנה. התלמוד הזה נערך לדעתי בעיר קיסרין שעל חוף הים (ולא בטבריא כשאר הירושלמי) וחתימתו חלה כחמשים שנה בערך לפני עריכת שאר הירושלמי (באמצע

(1) עיין עיטור "שיתוף" דפוס חדש מ"א ע"ד ושער החדש שם אות ט"ו ואת י"ז.

(2) Jahresb. d. Jüd.-theol. Seminar, Breslau 1895 S. 20—21.

(3) בחיבורות ה-Jahresb. הנ"ל שנים 1895—1914.

המאה הרביעית לספּה"נ בערך). וע"כ אנו יכולים לקרוא בצדק למסכת זו "תלמודה של קיסרין".

ההשוואה בין תלמוד טבריא לתלמוד קיסרין יכולה להפיץ אור רב על אופן יצירתו וסידורו של התלמוד הירושלמי בכלל. ומתוכה אנו יכולים ללמוד מה היה מיוחד לכל בית מדרש ומה היה משותף ביניהם. גם ההבדל בזמן בין שתי העריכות מקיל לנו לחדור לתוך פרטי יצירת התלמוד וסוגיותיו. לא פחות חשובה היא השוואה זו בשביל מסורת ההלכה. רואים אנחנו עכשיו שעוד בימי תלמידי ר' יוחנן היו כבר ניגודים גדולים במסורת ההלכה הארץ-ישראלית בין שני בתי מדרש שונים בא"י עצמה. הן עובדא זאת רווחת מאד בספרות התורה שבע"פ גם מימי התנאים, ששני תלמידים שלמדו לפני רב אחד מוסרים לפעמים את דברי רבם באופנים שונים, וכדבר זה מצאנו עכשיו גם אצל תלמידי האמוראים הראשונים בא"י (תלמידי ר' יוחנן בטבריא מצד אחד ור' אבהו בקיסרין מצד שני). ואם כן אין עוד צורך לבאר את השינויים שבין בבל לא"י במסורת ההלכה הארץ-ישראלית בסיבות הקשורות בריחוק שתי המדינות זו מזו, אלא שינויים אלו נעוצים בא"י עצמה וקשורים בבתי המדרשות השונים של א"י שבתלמודם השתמשו הבבליים.

הפירושים לירושלמי נזיקין שהשתמשתי בהם בקביעות בשעת עבודתי זו הם: כל הפירושים שבירושלמי דפוס ווילנא, פירוש שדה יהושע ופירוש הרא"ף (נדפסו מחדש שלש הבבות בספר "השלמת הירושלמי" ווילנא תרפ"ח). ספר נתיבות ירושלים לב"מ וב"ב, פירוש ר' ישראל לוי לב"ק פ"א-פ"ו (ברסלוי 1895-1914). על השאלת צילומי כת"י שונים אני חייב תודה לידידי ד"ר ב. מ. לוין, ועל השאלת ספרים יקרי מציאות שהיו נחוצים מאד לעבודתי אני מודה לגב' מ. ברגר, תל-אביב. נעים לי מאד לחזור ולהודות גם בהזדמנות זו למורי הפרופ' י. נ. אפשטיין שהדריכני באופן מתמיד בשיטת החקירה המדעית של הספרות התלמודית לכל ענפיה, והוא הוא שעורר אותי גם לעבודה זו.

וכאן מזכיר אני את הסיוע הרב שסייעה לי בעבודתי זו אשתי

רחל ז"ל

בת הגאון ר' אליעזר רבינוביץ ז"ל (מינסק).

שהעתיקה, הגיחה וסידרה את החומר שערכתי לספרי זה ולא זכתה לראות בהוצאתו לאור. כי באמצע הדפסתו ביום י"ח בסיון תרצ"א נלקחה פתאום ממני בעצם ימי עלומיה. לזכרה מוקדש פרי עבודתי זאת, אשר בה הושקע גם חלק רב מעבודתה.

ת. נ. צ. ב. ה.

ש. ל.

תמוז תרצ"א

א.

מסכת נזיקין לא נערכה בטבריא

כל הבקי והרגיל בתלמוד הירושלמי בהגיעו למסכת נזיקין (שלוש הבבות) הירושלמית ירגיש תיכף ומיד, שיש לפניו תלמוד המצטיין בסגנונו המשונה שאינו דומה כלל לסגנון שאר התלמוד. נקח לדוגמא את ריש מסכת ב"ב: היך תנינן תמן אין חולקין את החצר עד שיהא ארבע אמו' לזה וארבע אמות לזה? ואין זה דרך הירושלמי בשום מקום⁽¹⁾ להקשות באופן שכזה ממשנה למשנה. הסגנון הרגיל הוא: תמן תנינן אין חולקין את החצר וכו' וכא הוא (את) אומר אכין? ועיין בי"מ פ"ג ה"י, ט' ע"ב: אמר רבי לעזר אית אמר וכו' אית אנן אמרין וכו'; שם פ"ח ה"ב, י"א ע"ד: <אמר ר' יצחק> אית <נן> מרין דרך הפרות ללון וכו' ואית מרין אין דרך הפרות ללון וכו'.⁽²⁾ וסגנון זה אינו, לפי זכרוני, במקום אחר בירושלמי, והתלמוד אומר כרגיל: אנן אמרין וכו'. שם פ"ד ה"ב, ט' ע"ד: בר נש דיהב לחבריה עשרה דינרין אמר ליה במנת דתיקום לי וכו'; שם ה"ג: רב אמר כל הנושא ונותן במנת שאין לו אונאה וכו'.⁽³⁾ הביטוי 'במנת' במקום 'על מנת' אינו במקום אחר בירושלמי. שם פ"ה ה"ה, י' ע"ג: כגון אילין דיהבין עיבידתא לאילין דמפרשין וכו' והפירוש הנכון והמוכרח הוא ברא"ף שמפרש: ואלה שנותנים סחורה וכו' וכן פירש לנכון את הירושלמי שם ספ"ד, ט' ע"ד: מה אנא משפרה עיבידייתה, כלומר, אם מותר לי לשפר את הסחורה. וא"כ, איפוא, במסכת נזיקין, עיבידתא פירושו סחורה.⁽⁴⁾ מפליאות מאד הן המלים העתיקות והעבריות במסכת זו ואציין אילו דוגמאות ע"פ סדר המסכתות. ב"ק פ"ו ה"ד, ה' ע"ג: מי שראה גחלתו של חברו מגלגלת והולכת ואין כולה (פולֶה!) אותה וכו'. שם פ"ו ה"ה, ו' ע"א: אמר רבי לעזר ראו אותו שוחט שור שחור ביער (!) וכו'. המלה 'יער', נדמה לי, אינה בשום מקום בפי אמוראים והתלמוד אומר ברגיל 'חורש' במקום יער שבמקרא. ב"מ רפ"ט, י"ב ע"א: מקן' שנהגו לקצור ותלש. אמ' ליה את בעיתה (מלשון 'מבעה', ב"ק פ"א מ"א?). שם ה"א: אין בגלל (!) מקיימא קראי וכו'.

(1) [ועי' ב"ק פ"א, ב' ע"א: ר' חגיגי שאל היך תנינן ארבעה אבות נזיקין, אם וכו', ושם פ"ט ז' ע"א: אמר ר' ירמיה חמי היך תנינן הכא וכו', ובהקבלה שבנדריים פ"ה, ל"ט א'].
(2) ההוספות הן ע"פ הרשב"א, מובא בשטמ"ק ב"מ צ"ח ב' ד"ה ירושלמי, והרשב"א מעתיק שם גם

מסוף המאמר: ואית נן מרין אין דרך הפרות, אבל הנכון בגירסת הדפוס והמלה "נן" נשתרבה בוודאי מלעלה. ובירוש' ברכות פ"ו ה"ב, י"א ע"ב (לפי גירסת ספר המפתח, תרביץ ש"ב ס"א עמ' 4 שו" 3): ואיתנין בעין תשע מאה קרבנין.

(3) שם פ"ה ר"ה, י' ע"ב: תני שם הוא אדם מחבירו בהמה במנת לעלות לו וכו'. ועיין חוספתא דמאי פ"ו סה"ג ובשינויי נוסחאות שם.

(4) עיין מדרש ויקרא רבה פכ"ו-א ובחודשי הרש"ש שם ציון א'.

הסגנון של שאר התלמוד הוא 'אין בגין'¹. ב"ב פ"ד ה"א, י"ד ע"ד: <ר' לעזר שאל על כל התורה הושבה או על הראשונה הושבה> נישמענה מהדא האחין שחלקו וכו'.² הלשון 'על כל התורה' משונה, הסגנון הרגיל הוא 'על כולה הושבה'. שם פ"ז ה"א, ט"ז ע"ג וע"ד: ובסלע ששילחו (i) בית רובע וכו'. 'שלח' במובן זה הוא רק במידות פ"ב מ"ג ופ"ג מ"ו. משונה גם הכתיב בבבות (ואני מעיר עליו להלן כמה פעמים דרך אגב). כן לדוגמא, ל' (=לא) נכתב ביחד עם המלה הבאה אחריה (על דרך משנת נדרים פ"א: ל'חולין, וזו היא הגירסא העיקרית שם): ב"ק פ"א ה"ב, ב' ע"ג: אמר ר' ירמיה האש להכשר נזקיו. אמר רבי יוסי ואין כיני האש להכשר נזקיו מקבל עליו התרייה בדעת זו ולוקה. מאי כדון האש להכשר נזקיו מקבל עליו נזק צער ריפוי שבת ובושת³). ובוודאי היו עוד מקומות שכאלו ונשתבשו ע"י הסופרים שלא הבינו אותם. כמו כן משונה הוא הכתיב של האמורא ר' בא בר בינה, שנזכר בבבות רק בשם ר' אבא בר מינא (עיין ערכו ועיין בהערה בערך ר' אבא בר זבינא). והלומד ימצא שינויים קלים (בסגנון ובכתיב) במספר רב במסכת נזיקין, אבל חושבני שאין כדאי לעמוד בפרוטרוט על זה, כי שינויים שכאלו נמצאים לפעמים גם במסכות אחרות, וע"כ אסתפק בשלש הוכחות המראות בעליל, כי מסכת נזיקין אינה יכולה להיות מאותה העריכה של שאר הירושלמי.

I. הסוגיות בשלש הבבות שונות מן הסוגיות המקבילות בשאר התלמוד.

לשם הבלטת השינויים בין מסכת נזיקין לשאר התלמוד העתקתי לקמן את כל המקומות המקבילים לבבות (בין השונים ובין הדומים) וסימנתי כל אחד ואחד במספר. וכבר בסקירה הראשונה נוכל להיווכח כי הסוגיות במסכת נזיקין שונות באופן יסודי משאר התלמוד בין בבניין, בין בתוכן, בין בשמות האמוראים. ונציין כאן את הסוגיות המתבלטות ביותר בשינוייהן.

סוגיות שונות ע"פ בניין, תוכן או שניהם יחד:

NN 7, 10, 11, 16, 22, 31, 32, 33, 35, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 54, 55, 57, 59, 60, 63, 64, 65, 73, 75, 77, 79, 80, 81, 84, 86, 87, 88, 89, 94, 99, 102, 104, 106, 107, 108, 109, 112, 114, 120, 123, 124, 125, 137, 138.

השינויים האלה מתבטאים בכמה אופנים:

(1) כן מעתיק גם מכאן הרמב"ן במלחמות ב"מ פ"ט בסוגיא זו, אבל הרושם שלי הוא, כי דווקא בדפוסים נשתמר לנו הנוסח העתיק והמקורי של מסכת נזיקין ואצל הראשונים הוא 'מתוקן' לפעמים ע"פ שאר התלמוד.

(2) ההוספה היא ע"פ הרמב"ן ב"ב ע"א א' ד"ה הא דתנן.

(3) בשאר הירושלמי אין זה רגיל כלל, ונמצא לפעמים: לָמַר = לא אמר.

(1) מסקנות שונות.

ב'ק פ"ט ה"א, ו' ע"ד: גיטין פ"ה ה"ה, מ"ז ע"א (הנוסח מתוקן. עיין במקומו):
 רבי יעקב בר אחא ר' יעקב בר אחא בשם ר' יהושע בן לוי משום ישוב ... אמר רבי
 בשם רבי יהושע בן יוסי הוינא סבר מימר מה פליגין בארץ אבל בחוצה לארץ לא.
 לוי משום ישוב ארץ מן מה דאמר רבי יעקב בר אחא משום ישוב. הדא אמרה היא
 ישראל⁽¹⁾. בארץ היא בחוצה לארץ.

(2) תירוצים שונים לגמרי לקושיא אחת:

ב"ק פ"ו ה"ז, ה' ע"ג: פ"א פ"ו ה"ט, י"ט ע"ד:
 מחלפה שיטת רבנין תמן אמרין מחלפא שיטתין דרבנין תמן אינון אמרין פרט לטמון. וכא
 לרבות טמון. וכא אמרין פרט אינון אמרין לרבות את הטמון תמן או הקמה או
 לטמון ולא כן אמר רבי השד'. מה שדך בגלוי אף כל דבר שהו' גלוי.
 אבהו בשם רבי יוחנן מודין ברם הכא שדך בגלוי פרט לטמון. קציר' בגלוי פרט
 חכמים לרבי יודן בכלי גורן לטמון והוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט
 שדרכן ליטמן. וכו' ⁽²⁾ [אלא לרבות הטמון].

(3) ספק בסוגיא אחת וודאי בסוגיא אחרת:

ב"ב פ"ו ה"ב, ט"ז ע"ג: גיטין פ"ג ה"ח, מ"ה ע"א (הנוסח מתוקן. עיין במקומו):
 ר' יצחק שאל עבר הפרק אשכחא אמר ... קולא על רבנין שאם בא עד הפרק ולא
 בסוף מ' יום כוחו של פרק באו ארבעי' יום תורם וחומרת שאם באו ארבעים יום ולא
 ביטל כח מ' יום או כח מ' בא הפרק אינו תורם קולת על דר' יודה שאם באו ארבעים
 יום ביטל כוחו של פרק יום ולא בא הפרק תור'. וכו'
 לסוג דומה לזה שייכות הדוגמאות האלו:

ב"ק פ"ח ה"ח, ו' ע"ג: כתובות פ"ד ה"ח, כ"ח ע"ד:
 חד בר נש איקפד לרבי יודה בר חנינה מעשה באחד שהקפיד את הזקן והכהו ונתן
 אתא עובדא קומי ריש לקיש וקנסיה ליט' לו בשתו משלם. אמרין רבי יודה בן
 דדהב. חנינה הוה.

ב"מ פ"ג ה"ז, ט' ע"א: פסחים פ"א ה"ד, כ"ז ע"ג:
 כהדא רבי יוחנן חקוקא אפקד גבי חד בר נש אפקיד דיסיקיא דפיסתא גבי רבי חייה
 רבי חייה רובה חד דיסיקיא מלייא רובה אמר רבי יוסי בי רבי בון יוחנן חיקוקיא
 חמץ הוה.

(4) בסוגיא אחת נשאר בקושיא ובסוגיא המקבילה הקושיא מתורצת.

ב"ק פ"ג ה"ט, ג' ע"ד: שבת פ"ב ה"ה, ה' ע"א (הנוסח מתוקן. עיין במקומו):
 והתנינן שורו שורו צריך מתניתא פליגא על רבי יוחנן שורו שהדליק את הגדיש בשבת
 את האפר⁽³⁾ חייב. והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור. שורו שהדליק

(1) בשרייר עמ' 252 שו' 34: יישוב הא... (הארץ). וגם לפי גירסא זו הכוונה לא"י. כי באופן אחר
 היה אומר: משום ישוב (סתם) או משום ישוב העולם כמו שאומר ר' יהושע בן לוי עצמו בב"ב פ"ב ה"ב, י"ג ע"ג.

(2) הפירוש הנכון ברא"ף.

(3) זה יכול להראות על זמן אחר ולא על מקום אחר ואדבר ע"ז להלן.

(5) שינויים רגילים בסוגיות מוחלפות.

(1) הוספתי ע"פ דפוס קושטא וכן הוא בתוספתא פ"ו הכ"ח וע"פ זה הוסיף בוודאי בעל שדה יהושע.
 (2) עיין ב"מ פ"ד ה"ב, ט' ע"ד: רבי יוחנן ... אתא שאל לרבי ינאי אמר מדבר תורה מעות קונין.
 ולמה אמרו אין קונין שלא יאמר לו ובשרי חטיך בעלייה. וזה נראה סותר לשביעית פ"ה ה"א ל"ח ר"ע א: על
 דעתיה דרבי יוחנן דו אמר אין המעות קונין דבר תורה וכו' (העיר ע"ז ר"פ במבוא הירושלמי דף ל"ז ב');
 בעירובין פ"ז, כ"ד ע"ד: רבי אבהו בשם רבי יוחנן וזאת אומרת המעות קונות דבר תורה וכו', אבל אי
 אפשר לקיים את הגמראות האלו וע"פ הענין צריכים להגיה בשני המקומות המעות קונין. (עיין בספר "גיר"
 בשביעית שם ובק"ע בעירובין ומבוא הירושלמי ה"ג). *ע"פ ירושלמי* 282 א' 124.

אית לך מימר מחרישה מהלכת מן הצד. וכל זה אינו לפנינו בבב' פ"ב ה"א (ורק מאמר ר' יוסי ישנו שם לענין אחר) ועיין בבלי ב"ב י"ט ב'.

שביעית פ"א ה"ב, ל"ג ע"ב: באיסור שני פרקים הראשונים (עיין ע"ז בספר גיר) וכו' מרחיקין את האילן מן הבור וכו' אתא עובדא קומי רבי יסא בי רבי בון (פירש הרא"ף: בבור ואילן) אמר יחידי הוא (כלומר, הברייתא היא דעת יחידי. ופי' הפ"מ שם אין לו שחר) וכו' עד סוף ההלכה. ולכל זה אין זכר בבב' פ"ב ה"א, י"ג ע"ג. ועיין בבלי שם כ"ה ב'.

תרומות פ"א ה"ה, מ"ח ע"א: תמן תנינן הרכינה ומיצת הרי היא-של מוכר וכו' ואין לזה שום רמז בבב' פ"ה ה"י, ט"ו ע"א. ועיין בבלי פ"ז ב'.

כתובות פ"ד ה"א, כ"ח ע"ב: ואתיא אילין פלוגות' כהלן פלוגותא דתננן תמן גנב משל אביו טבח ומכר ואח' כך מת משלם תשלומי ארבע' וחמש'. מתיב ר' (יוסי לרבי חגי) <חגי לר' יוסי>⁽¹⁾ על דעתך דתימר בעמידת בית דין הדבר תלוי. ניתני גנב משל אביו טבח ומכר בחיי אביו לא הספיק לעמוד בדין עד שמת אביו משלם תשלומי כפל >ואינו משלם תשלומי ד' וה' ותייה דר' יונה כר' חגי ור' יוסי כדעתיה>⁽²⁾ [ולא דמיא תמן אהן אמר משלם תשלומי כפל]⁽³⁾ והן אמר ארבעה וחמשה. ברם הכא כל עמא מודו וכו'. ובבב' פ"ז אינה נזכרת המחלוקת של ר' חגי ור' יוסי.

שם ספ"ו, ל"א ע"א: מתו יירשו אחרים. לא כן אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן כל הלשונות אדם מזכה וכו' מתניתא פליגא על רבי יוחנן כתב בין בתחילה בין באמצע בין בסוף בלשון מתנה דבריו קיימין וכו' ואין לכל זה זכר בבב' פ"ח ה"ה, ט"ז ע"ב. ועיין בבלי ב"ב ככ"ט א'.

שם פ"א ה"ד, ל"ד ע"ג: דריש בן לקיש אמ' אין למקח הונייה לעולם. אמר ר' יוחנן אם היה המקח מופלג יש לו הונייה. מתניתא פליגא על רבי יוחנן אילו דברים שאין להם הונייה העבדים והשטרות והקרקעות וההיקדישות וכו'. ובבב' פ"ד אין זכר למחלוקת זו.

נזיר פ"ט ה"ג, נ"ז ע"ד: תמן תנינן ועושה חצר על פתח העזרה שש על שש כמלא המיטה והכא הוא אמר הכין. תמן מלא המיטה עומדת. ברם הכא מלא מיטה חוזרת. ובבב' ספ"ז אין רמז לזה.⁽⁴⁾

(1) כן היא הגירסא ברמב"ן כתובות לדף מ"ב א' ד"ה ובירושלמי.

(2) כן הוא ברמב"ן הנ"ל, ועיין רידב"ז שחשב שיש כאן רק שינוי גירסא ולא הריגש בחסרון שיש בדפוסים.

(3) כנ"ל להשלים, והסופר השמיט ע"י הדומות. ופירוש המפרשים תמוה.

(4) עיין פ"א ה"ה י"ט ע"א: היה עומד בעיר ואומר יודע אני שהפועלין שכיחין עומרין שבמקום פלוני וכו' רבי זעירא <רב יהודה> (כן הוא בכ"ר ועיין בבלי ב"מ י"א א') בשם שמואל אף לענין מציאה כן וכו' ואין זכר בבב' פ"א, ז' סע"ד. דמאי פ"ז ה"ד, כ"ז ע"ב: תני לא יחרוש אדם בפרתו בלילה וישכירנה ביום וכו' וזו היא תוספתא ב"מ פ"ח ה"ב. ובירושלמי שם פ"ז לא נזכר מזה כלום. שביעית פ"ג ה"ד, ל"ד ע"ג: תני השוכר את הצאן אסור לנערה וכו' ואין מזה כלום בירושלמי ב"מ. שם פ"ט ה"ט, ל"ט ע"א: והתני המוצא פירות עבירה אסור ליגע בהן (מקורה בתוספתא ב"מ פ"ב הכ"ד) ובירושלמי ב"מ פ"ב לא נזכר זה. יבמות פ"ב ה"ג, י"ב ע"ד: מהו לפתוח חלון מצרית לחצר השותפין למעלה מארבע אמות

אלא שאין זה כל כך מכריח, כי גם בשאר הירושלמי חסרים כמה פעמים עניינים חשובים במסכת העיקרית ובאו דרך אגב במסכת אחרת, אלא שכאן ישנן סוגיות שבהן נזכרת המשנה ממסכת נזיקין ולמרות זה אין בבבות כלום על משנה זו, וזה כמעט שאינו מצוי בירושלמי¹). ובוודאי היה כל זה במסכת נזיקין בתלמודו של מסדר שאר הירושלמי.

II. שמות האמוראים

כאשר נתבונן ברשימת האמוראים של מסכת נזיקין ניווכח, כי היחס המספרי בין שמות האמוראים אינו דומה לזה שבשאר התלמוד. מצד אחד נזכרים במסכת נזיקין במספר רב אמוראים שאינם רגילים כל כך בשאר התלמוד. כן, לדוגמא, אנו מוצאים בבבות: דבית לוי 4 פעמים (בבבלי נמצא כמה פעמים תנא דבי לוי) ובשאר הירושלמי אינו נזכר אף פעם. (וגם תני לוי נמצא בירושלמי רק פעם אחת: גיטין פ"ה ה"ב, מ"ו ע"ד: תנא לוי אחד שיעבוד האב וכו'). דבית ר' ינאי נמצא במסכת נזיקין 18 פעמים. ר' נסא 14 פעמים – אמוראים שאינם רגילים במספר רב שכזה (במסכת אחת) בשאר התלמוד.

מצד שני מועטים במסכת נזיקין האמוראים האחרונים הרגילים מאד בשאר הש"ס. ר' יונה נזכר רק 5 פעמים. ונ"ל שמזה יש לנכות:

(1) ב"ק פ"ט ה"ה, ו' סע"ד: אמר רבי יונה ותשמע מינה בר נש דיהב לחבריה וכו' וכבר הגהתי רק ע"פ הסגנון: ר' יוסי (במקום ר' יונה), שהרי כן דרכו לזכר בכמה מקומות: ב"ק פ"ב ה"ה, ג' ע"א: אמר רבי יוסי ואת שמע מינה שורו שהדליק וכו'; שם פ"ג ה"א, ג' ע"ג: אמר רבי יוסי ותישמע מינה ראה אמת המים וכו'; ב"מ פ"ב ה"ג, ח' ע"ג: אמר רבי יוסי את שמע מינה בר נש הוה מהלך וכו'; שם פ"ג ה"א, ט' ע"ב: אמר רבי יוסי ותשמע מינה בר נש דיהב לחבריה וכו'; שם פ"ד ה"ב, ט' ע"ד: אמר רבי יוסי את שמע מינה בר נש דיהב לחבריה וכו'; סוף ב"ב, י"ז ע"ד: אמר רבי יוסי ואת שמע מינה בר נש דהוה צייד וכו'; סנהדרין פ"ג ה"ב, כ"א ע"א: אמר רבי יוסי ואת שמע מינה תרין בני נש וכו'; שם פ"ה ה"ז, כ"ג ע"א: אמר רבי יוסי ותשמע מינה שלשה שדנו וכו'; שבועות פ"ג ה"ד, ל"ד ע"ג: אמר רבי יוסי ות שמע מינה היו לפניו זתים וכו'; ע"ז פ"ה ה"ח, מ"ה ע"א: אמר רבי יוסי ואת שמע מינה עבודה זרה שעבדה ישראל וכו'. ובאמת מעתיקו בשטמ"ק (בשם תוס' שנץ) ב"ק ק' ב' ד"ה אם השבח: א"ר יוסי (ולא ר' יונה!) ש"מ בר נש דיהב וכו'.

וכו' ואין לזה זכר בבב"ב (פירוש הפ"מ ב"ב פ"ג ה"ח, דפוס פיטרקוב-ווילנא י"ב א', אינו מתקבל). נדירים פ"ח ה"ז, מ"א ע"א: זה או' אדר הראשון וזה או' אדר השני יחלקו חדש העיבור (תוספתא ב"מ פ"ח ה' ל"א) ובבב"מ פ"ח ה"י, י"א ע"ד אינו מוזכר זה. ועיין גם כתובות פ"א ה"ב, ל"ד ע"ב: זו היא שאמרו הא בתחילה לא. ועיין בק"ע שם. נזיר פ"ו ה"ב, ג"ה ע"א: ואתייא כהניא דאמר רבי הילא לא יחבול ריחים ורכב. ממשמע שנאמר רכב אין אנו יודעין שהריחים בכלל. מה תלמוד לומר ריחים ורכב לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. ובבב"מ ספ"ט י"ב ע"ב אין רמז לזה. ויש עוד מקומות כאלו.

(1) אבל עיין דמאי פ"ד ה"ו, כ"ד ע"א וביצה פ"א ה"ו, ס' ע"ד.

(2) ב"ב פ"ב ה"ג, י"ג ע"ב: אתא עובדא קומי רבי יונה (בי)רבי יוסי אמרין לא כולה מינך וכו' אבל בר"ח כת"י (אוכספורד 2634, C. 18, 77 רע"א) אתא עובדא קומי ר' ינאי ואמ' וכו' ואפשר מאד שזו היא הגירסא הנכונה, ובדפוסים דיטוגרפיה משורה שלמטה.

נמצא, שר' יונה הרגיל כ"כ בתלמוד הירושלמי נזכר בבבות רק 3 פעמים! ר' הונא (חבירו של ר' מנא) נזכר בבבות רק פעמיים. ר' חנינא (חבירו של ר' מנא) נזכר ארבע פעמים. ר' בון – שלש פעמים. ר' מנא הרגיל בירושלמי על כל שעל וצעד נזכר רק 18 פעם.

משונה גם הכתיב של שמות האמוראים. כן לדוגמא (כפי שכבר העירותי) בבבות תמיד: ר' בא בר מינא (נזכר חמש פעמים), אבל בשאר הש"ס תמיד: ר' בא בר בינה. בבבות: ריש לקיש, כמו בבבלי (נזכר 63 פעמים ורק בשלש פעמים: ר' שמעון בן לקיש) ובשאר הש"ס ע"פ רוב – ר' שמעון בן לקיש (בשרי"ר ובראשונים גם במסכת נזיקין: ר' שמעון בן לקיש). בבבות רגיל גם ר' זירא, בשאר הש"ס ע"פ רוב ר' זעירא. בכלל נראית השפעת לשון התלמוד הבבלי בבבות.

III. טרמינולוגיה

במסכת נזיקין אנו מוצאים טרמינולוגיה אחרת משאר הש"ס. כן, לדוגמא, אין מסדר הבבות מכיר את המונח: "היך עבידא" הרגיל מאד בכל הש"ס הירושלמי. ולמרות מה שהבבות מלאות שאלות ואיבעיות אין אנו מוצאים שם את המונח הזה אף פעם. ב"מ פ"ו ה"א, י' ע"ד: הטעו זה את זה מהו. וכו' הטען בעל הבית מהו וכו' ואין זה הסגנון הרגיל של הירושלמי, והיה צריך לאמר: הטעו זה את זה היך עבידא וכו' הטען בעל הבית היך עבידא וכו' וזה מוכיח לנו כי המונח הזה לא היה ידוע למסדר הבבות¹). אמנם בב"ב פ"ה ה"א, י"ז ע"ג: פשוט שכתבו עידיו לרחבו אהן מלגיו ואהן מלבר איכי עביד וכו' אבל ברור שהפירוש הוא כאן: איך הוא עושה, וזה הוא המובן הראשון של הביטוי הזה (עיין ב"מ פ"ב ה"ח, ח' ע"ג שו" 7, מלמטה) ונמצא גם בשאר מקומות בירושלמי. ברכות פ"ח ה"א, י"א ע"ד: וקשיא על דבית שמאי בלילי שבת היך עבידה וכו' ופירושו: איך הוא עושה עיי"ש; הוריות פ"ג ה"ז, מ"ח ע"א: היה שם פר עבודה זרה ושעיר הבא עמו וחטאת אחרת וכו' היך עבידה וכו' ופירושו כמו לעיל.

(1) עיין רשב"א ב"ק נ"א א' ד"ה כגון וז"ל: וכן הוא בירושלמי דגרסינן התם בור של שותפין (זו היא פיסקא של המשנה) היאך עבידא בור של שותפין (וכן הוא בשטמ"ק שם בשמו) וכו' אבל כבר העירותי שדווקא הנוסח העיקרי נשתמר אצלנו בדפוסים ואנו קוראים שם (ב"ק פ"ה רה"ט, ה' ע"א): היך איפשר לבור של שני שותפין. (עיין בפירוש ר"י לוי במקומו שכתוב: לשון היך איפשר אינה סגנון הירושלמי וכו' והוא מחזיק בגירסא: היך עבידא. ונעלמו ממנו שלשה דברים: 1) כי לשון מסכת נזיקין משונה, 2) כי המונח היך עבידא איננו בבבות, 3) כי לשון "היך איפשר" במקרה זה אינו משונה כלל ומצוי בירושלמי, כפי שנראה להלן) אמר ר' ינאי תיפתר וכו'. ואלה הם הדברים שנאמרו בבבלי שם נ"א א': אמרי בור של שני שותפין היכי משכחת לה (היכי משכחת לה בבבלי = היך אפשר בירושלמי) וכו' וכסגנון זה ממש בירוש' גיטין פ"ד ה"ה, מ"ו ע"א: היאך איפשר חציו עבד וחציו בן חורין. תיפתר וכו' ובירוש' מו"ק פ"ג ה"ה פ"ב סע"א: היך איפשר תיפתר וכו' היך איפשר אמר ר' אחא תיפתר וכו' ועוד בכ"מ. ועיין בפירוש הר"ש סיריליאן לפיאה פ"ד ה"ב, שמעתיק

והיכי.

לעומת זה אנו מוצאים במסכת נזיקין טרמין חדש שאינו בירושלמי אף פעם במקום אחר. עיין ב"ק פ"ה ה"ח, ה' ע"א: רבי מנא בעי מהו שיעשה את העומק כגובה. והיכי דמי (י) אין בהוא דאתי מן עיל חמי ליה וכו'. הביטוי והיכי דמי הוא בבלי ואינו נמצא בשום מקום בירושלמי⁽¹⁾ ונשתבש כאן ע"י הסופרים וצ"ל: והיכי (=היכי דמי שבבבלי = מה נן קיימין שבירושלמי) אין בהוא דאתי וכו'; שם פיז ה"ד, ו' רע"א: והיכי דמי (י) אם במעדין עליו בכרך אחד וכו' (בסוגיא זאת שנעתקה למכות פ"א ה"ח, ל"א רע"ב: והיכי אמר במעדין עליו וכו' וזה שיבוש וצ"ל: והיכי אם במעדין עליו וכו'): שם פ"ח ה"א, ו' ע"ב: והיכי (=היך עבדא?) הכהו על ידו וקטעה וכו' (ברי"ף שם רפ"ח: והיכי דמי (י) הכהו על ידו, וכן באור זרוע שם ס"י שכ"ב); שם: היכי דמי אם בשפצעו והוציא דמו וכו' אבל בשרי"ר ע"מ' 249 שו' 6 לנכון: והיכי אם בשפצעו וכו'; ב"מ פ"א ה"ד, ו' ע"ד: והיכי אם בנתונין בתוך ידו וכו' (בדפוס קושטא שם: והיכי דמי (י) אם בנתונין וכו'); שם פ"ח רה"י, י"א ע"ד: והיכי אם בשבא עליו בסוף החודש וכו'; ב"ב פ"ה רה"ח, ט"ו ע"א: והיכי אם בשחיתה המידה למוכר וכו'; שם פ"י ה"ט, י"ז ע"ד: והיכי אם באותן שהכחישו עדותן וכו'. והמונח הזה אינו נמצא אף פעם בשאר התלמוד הירושלמי.

ואינון דאמרין כן.

בבבות נמצא ג"כ טרמין משונה המשמש דיבור הצעה בכדי לסמן את שיטות הבבליים. המונח הרגיל הוא: תמן אמרין (נמצא גם בבבות כמה פעמים). ועיין ב"ק פ"ח ה"ז, ו' ע"ג: אמר ר' נסא וינון (שרי"ר 250: באלאן) דמרין כן מעדין אנו וכו' כלומר הבבליים שונים ככה: מעדין אנו וכו' (והמפרשים לא כיוונו יפה:⁽²⁾ שם ה"ח: א"ל אנא הוא דטעית ואינון דמרין כן מעדין אנו איש פלוני וכו' וגם כאן פירושו כמו לעיל (ולא שהעדים אומרים י) ועיין ב"ב פ"ה ה"ב, י"ז סע"ג: כגון דמרין כן אני פלוני בן פלוני וכו' ובמאמר זה נתקשו כל המפרשים ובפ"מ, שדה יהושע ונתיבות ירושלם החליטו שהמאמר נכנס שלא במקומו. אבל ברור לי שצ"ל: בנון (=ונון=ואינון, עיין שרי"ר ב"ק שם) דמרין כן וכו' וכן הוא מפורש לקמן בהט"ז, י"ז ע"ד: באינון דמרין כן אני פלוני וכו' ופירושו לדעתי ככה: היתה קבלה בידי התלמוד שרב ור' חייא חולקים מסביב למשנה: מי שפרע מקצת חובו רבי יהודה אומר יחליף. ואמרו ע"ז בה"ח: רב אמר עושין לו קיום בית דין תני רבי חייא אין עושין וכו' (עיין בבלי ק"ע ב' ותוספ' ד"ה אין ושטמ"ק שם) ומוסיף התלמוד (ציון ההלכה והפיסקא נכנסו בט"ס והנכון כבדפוסים חדשים): ונון דמרין כן אני פלוני בן פלוני וכו' כלומר, הבבליים אומרים שגם העדים יכולים לעשות לו קיום

מירוש' ב"מ פ"א ה"ד, ו' ע"ד: היך עבדא אם בנתונים לתוך ידו עשיר הוא וכו', אבל בדפוסים שם: והיכי אם בנתונין וכו' וזו לגירסא הנכונה, עיין להלן.

(1) עיין אור זרוע ח"ד, ע"ז ס"י קמ"ו וז"ל: ואמ' התם בירושלמי בפ' אע"פ ... היכי דמי מעת לעת וכו' אבל אין לגירסא זו שחר והנכון כבדפוסים (שם ה"ו ל' ע"א): תני מעת לעת וכו'.

(2) עיין מ"ש בתרביץ ש"ב ס"ב עמ' 236 הערה א' בפירוש הסוגיא.

וחותמים על נוסח שטר הודאה בניגוד לנוסח קיום ב"ד (שנזכר במשנה ותוספתא בפירקין) והמחלוקת של רב ור' חייא היא לעניין אם כותבים זמן ראשון או שני (עין בבלי ותוספ' ושטמיק שם).

כל זה נדמה לי מספיק להוכיח בהחלט שאי אפשר להניח כי עורך אחד סידר את כל הירושלמי ביחד עם הבבות.

ב.

מסכת נזיקין נסדרה בקיסרין

I. כבר הוכיחו רבים, כי הירושלמי נסדר בטבריא (וזה באמת יוצא מכמה מקומות בירושלמי) ואין צורך לחזור על הידוע. ועכשיו מכיוון שנתברר לנו, כי הבבות לא נסדרו במקום אחד עם שאר התלמוד מתעוררת השאלה, באיזו ישיבה נסדרו, או יותר נכון: ברשימות של איזו ישיבה השתמש עורך הבבות ליסוד תלמודו. מלבד טבריא היו קיימים בארץ ישראל בזמן ההוא (בזמן ר' יוסי בר' בון – במחציתה של המאה הרביעית למספר הרגיל) עוד שני מרכזי תורה גדולים: ציפורי וקיסרין¹. רחוק לשער שהבבות נסדרו בציפורי מפני שני טעמים: 1) המרחק בין ציפורי לטבריא הוא רק י"ח מילין (תענית פ"ד ה"ח, ס"ט ע"א; סנהדרין פ"ג ה"ב, כ"א ע"א וכגירסת הראשונים שהעיר עליהם בציון ירושלים שם). והקשר בין שתי הישיבות היה גדול ותמידי וקשה להניח שיהיו הבדילים כ"כ גדולים בין תלמודי שתי הישיבות. 2) דווקא האמוראים הציפוריים המאוחרים כמו ר' חנינה ור' מנא (שישב בסוף ימיו בציפורי) נזכרים רק לעתים רחוקות במסכת נזיקין. וע"כ כבר מלכתחילה אפשר לשער שהמסדר השתמש בעיקר בתלמוד המרכז השלישי – קיסרין.

ישיבת קיסרין ידועה לנו כבר מימי האמוראים הראשונים, מזמן ר' הושעיה הגדול, ור' יוחנן הלך ללמוד בה (תרומות פ"י ה"ג, מ"ז ע"א; חלה פ"א ה"ז, נ"ח ע"א) ובוודאי היתה כבר אז מרכז תורה גדול². ואנו מוצאים הרבה תלמידי חכמים שמוצאם מקיסרין ומספר רב של חכמים שישבו שם בקביעות או באופן זמני. ונציין אילו מהם³: ר' עולא תלמידו של ר' חנינה (פסחים פ"ג סה"ב, ל' ע"א; נדה פ"ב רה"ו, נ' ע"א), ר' יוסי בר' חנינא (ר' אבהו ורבנן דקיסרין מוסרים כמה וכמה פעמים בשמו), ר' יצחק בר טבלי (= ר' יצחק נפחא שבבבלי, לפי שנמסר בפסחים ק"ג סע"ב וכגירסת כת"י אוכספורד ויוחסין השלם; והוא בן קיסרין כמו שמשמע בבבלי ביצה ל"ח סע"א, כתובות פ"ד ב', גיטין כ"ט ב',

(1) קשה להניח שהמסדר לקח ליסוד את תלמוד ישיבות עכברי, סיכנין, דרום, שלא היה להם ערך ממדרגה ראשונה בתקופה ההיא.

(2) אולי לישיבה זו מכון מה שנאמר בשבת פ"ו ה"ב, ח' ע"א: כמה יהא בהילוכן בני בריתיה דבר קפרא אמרין מבית רבא (= בית רב, בירושלמי תמיד רק לבית מדרש בבבל או בית רב ממש – רב האמורא. ואולי קראו גם בקיסרין לבית המדרש – בית רב. ועיין מה שכתבתי בערך ר' אבא בר זיבדא) דבר קפרא (ולפ"ז מוכח שגם לבר קפרא היתה ישיבה בקיסרין) עד בית רב(י)ה דר' הושע'. אבל איפשר שהכוונה כאן ללוד.

(3) עי' צורי, ר' יוסי ב"ר חנינא, ה' ב' עמ' 10 ואילך.

ב"ק קי"ז ב' ועוד). ר' תחליפא קיסריא (ר"ה פ"ד ה"ח, נ"ט ע"ג; תענית פ"ב ה"א, ס"ה ע"א ועוד). ר' אבהו (כמה פעמים בספרות התלמודית, ובקה"ר פ"ז – י"ח: ר' אבהו דקיסרין, וכן דרכו של מסדר המדרש הזה לכנות את האמוראים ע"ש עירם). ר' יעקב בר אחא (נזיר פ"ז ה"א, נ"ו ע"א. רבנן דקיסרין בשמו: שביעית פ"ח ה"ד, ל"ח ע"א; מו"ק פ"ב ה"ה, פ"א ע"ב ועוד; ובירושלמי ערלה פ"ג סה"א, ס"ג ע"א: אמר רבי חגיגי כד נחתית מן אילפא שמעית קליה דרבי יעקב בר אחא יתיב מתני, וכבר העירו בצדק שהכוונה כאן בוודאי לקיסרין), ר' אחא (מוצאו מלוד, סנהדרין פ"א ה"ב, י"ח רע"ד. וכנראה התיישב אח"כ בקיסרין. הוא מוסר ע"פ רוב בשם ר' אבהו. רבנן דקיסרין משמו: כתובות פ"ה ה"ה, ל' ע"א ועוד), ר' זריקן (שבת פ"ז ה"ב, י" ע"ב: אמר רבי מנא אזולית לקיסרין ושמעית רבי זריקן וכו'; וכן בפסחים פ"א ה"ח, כ"ח סע"ג ועוד), ר' יצחק בר' אלעזר (תנחומא בהעלותך הוצ' בובר אות ט"ז; דמאי פ"ב ה"א, כ"ב ע"ג ועוד), ר' חזקיה (דמאי פ"א ה"ג, כ"ב רע"ב: אמר רבי מנא אזולית לקיסרין ושמעית רבי חזקיה יתיב ומתני וכו' ועיין שביעית פ"ט ה"ט, ל"ט ע"א וב"ק פ"ט ה"ג, ו' ע"ד). ואולי ישב גם ר' יוסי בר' בון בקיסרין. רבנן דקיסרין משמו: שבת פ"ח ה"א, י"א ע"א; עירובין פ"ט ה"ב, כ"ה ע"ג. ועיין שבת פ"א ה"ז, ג' ע"ג: א"ר יוסי בי ר' בון אף גידולי תרומה וכו' ודבריו אלה הם בתוך סוגיא שנלקחה כולה משיבת קיסרין, בניגוד לשיבת טבריא עיי"ש. ובפסחים פ"ב ה"ג, כ"ט ע"א: אתא (i) ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' אחא וכו'.

חוץ מהחכמים שישבו זמן ידוע בקביעות בקיסרין יש להניח שכמעט כל חכמי טבריא נזדמנו לעתים קרובות לשם, שהרי קיסרין היתה אז המרכז הפוליטי והמסחרי בא"י. וכן אנו מוצאים שם את ר' אמי ור' חייא בר אבא (נזיר פ"ז ה"א, נ"ו ע"א), את ר' זעירא (ברכות פ"ח ה"ב, י"ג ע"א), את ר' מנא (רגיל בירושלמי: א"ר מנא אזולית לקיסרין) ועוד כמה חכמים¹). לבסוף אנו מוצאים שם את קבוצת החכמים שהתלמוד קורא להם בשם הכללי: רבנן דקיסרין. מאמרי רבנן דקיסרין מפוזרים בכל הש"ס הירושלמי; ופעם אחת (שבת פ"ג ה"א, י"ד ע"א) מזכיר אותם מסדר הירושלמי בהקבלה לרבנן דהכא, טבריא. ומזה אנו רואים כי ישיבת קיסרין לא פסקה מזמן ר' הושעיה הגדול (ואולי גם בר קפרא) עד ימי ר' יוסי בר' בון, ובמשך כל התקופה ההיא היו קיימים בא"י שלשה מרכזי תורה: טבריא, ציפורי, קיסרין²).

(1) עיין דורות הראשונים לר"א הלוי ח"ב עמ' 350 והלאה שרוצה להוכיח כי ישיבת טבריא עברה לקיסרין בראשותו של ר' אמי. וכל דבריו רחוקים מאד. הראיה היסודית שלו מחולין פ"ו ב': דרבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא ורבי זירא הוו קיימי בשוקא דקיסרי אפתחא דבי מדרשא נפק רבי אמי אשכחינהו אמר להו וכו' אינה מוכיחה הרבה, כי אפשר מאד שהכוונה היא לשוק של קיסרין שהיה בטבריא. והרגיש בזה הלוי בעצמו. וכן ראייתו מתענית פ"ב ה"א, ס"ה ע"א ^{ע"א}: אמר רבי יוסה דא אמרה אילין תענייתא דאנן עבדין לית אינן תעניין למה דלי נשייא עמן וכו' אין בה ממש, כי איפשר מאד שר' יוסי אמר זה בשעת ה-interregnum של ר' יהודה נשיאה והלל בנו. (זה האחרון היה קטן בשעת מות אביו. עיין גרץ ח"ב עמ' 398, הוצ' שפ"ר). ובכלל הגירסא שם מפוקפקת, כי בתשובות הגאונים זכרון לראשונים ס' רנ"ט מעתיק: אילין תענייתא דא ינון (קביעין) קבעין וכו' ועיין אהצו"י שם עמ' 70 שמביא גירסא כזו מכמה ראשונים, והכוונה איפוא לבבל ולא לא"י בלי נשיא. [ועי' צורי ריב"ח, עמ' 23 ואילך].

(2) מסדר הירושלמי מזכיר לפעמים את הקבוצה הזאת: מגילה ספ"א, ע"ב ע"ד: למלך שאמר לעבדו אל תשתה יין לא מטבריא ולא מקיסרין ולא מצפורין.

והנה אחרי בדיקת החומר שיש לפנינו במסכת נזיקין מתאשרת ומתאמת ההשערה שהבענו שהיא נסדרה בקיסרין. כבר ציינתי בפרק א' כי נמצאים בבבות מאמרים של אמוראים שאינם מצויים במספר רב שכזה בשאר הש"ס. בעיקר מושך את תשומת הלב האמורא ר' נסא. הוא נזכר בבבות 14 פעמים (בן דורו ר' יונה רק שלש פעמים!) ומתוכן ארבע פעמים: אתא עובדא קומי רבי נסא וזה, נדמה לי, אין אף פעם בשאר הירושלמי. אולם מקום מגורו של ר' נסא ידוע לנו¹. בפתיחתא כיו דאיכה רבתי: ר' נסה דקיסרין אמר וכו'; אסתר רבה פ"ב ט: ר' ניסא דקיסרי אמר וכו'; רבנן דקיסרין משמו: שבת פ"ז ה"א, ט' ע"ב; פסחים פ"ב ה"ב, כ"ט ע"א; נדרים פ"א ה"א, מ"ב ע"ג; נזיר פ"ו ה"א, נ"ד ע"ד ועוד. רגיל בערך במסכת נזיקין גם ר' יצחק. ואולי סתם ר' יצחק בבבות הוא ר' יצחק בן אלעזר, או ר' יצחק בן טבליי ושניהם תושבי קיסרין. גם ר' יוסי בר' חנינה נזכר כשלשים פעם וגם הוא יושב בקיסרין, כפי שהראינו למעלה. ומעניין שהפעם היחידה שנזכר בבבות יחכא' הכוונה לקיסרין. ב"מ פ"ו ה"ג, י"א ע"א: רבי אבהו בשם רבי יוסי בר' חנינה אגרא ימיכא' ללוד ואינסיבת אנגריא ללוד ... ימיכא' ללוד ואינסיבת אנגריא לצור וכו'. וע"פ הדרך: לוד, X, צור אנו מכירים X = קיסרין.

ובתור סמוכין להשערה שלנו יכולה לשמש גם עובדא זו: הנה ציינתי בפרק א', III, את המונח המיוחד לבבות: «ואינן דאמרין כן» ובמונח זה משתמש גם סתם התלמוד (עיין לעיל שם). וטרמין זה אנו מוצאים רק בפי ר' ניסא (ב"ק פ"ח ה"ו, ו' ע"ג) ובפי ר' אבהו (שם ה"ח); קרוב איפוא הדבר שסתם התלמוד הוא משיבת קיסרין. II. חוץ מזה אנו מוצאים רמזים בשאר התלמוד כי מסכת נזיקין נסדרה בקיסרין והיינו: הסתמות של המסכת הזאת מובאים בשאר התלמוד בשם חכמי קיסרין. ונראה את המקומות הבולטים ביותר:

ב"ק פ"ה ה"א, ד' ע"ד:	כתובות פ"ב ה"א, כ"ו ע"א:
זאת אומרת שלא הילכו במד' הדין	אמר רבי אבהו זאת אומרת שלא הילכו
בממון אחר הרוב וכו'	למידת הדין ולממון אחר הרוב
שם פ"ח ה"ה, ו' ע"ג:	שם פ"ה ה"ה, ל' ע"א:
אמר רבי אחא ² מצוין ישראל לפרנס	רב נין דקסרין בשם ר' אחא מצוין ישראל
עבדים קיטעין יותר מן השלימין וכו'	לפרנס קיטעין אפילו עבדים.
שם פ"ה ה"ב, ו' ע"ב (הנוסח מתוקן. עיין במקומו):	שם ספ"ב, כ"ז ע"א:
רבי חנינא בר פפא בשם רבי יוחנן	רבי אחא רבי חנניה בשם רבי יוחנן לא
מתניתא בנחיל שגזילו מן ההלכה	אמר רבי יוחנן בן ברוקה אלא על נחיל של
	דבורים שאין גזילו דבר תורה.

(1) ע"י גם צורי, שם עמ' 19.

(2) כן היא הגירסא גם באור זרוע ב"ק ס' של"ד ובגוף שרי"ר, אבל בין השורות שם נוסף ע"י הסופר: «רבנן» ובגליון שם נוסף: רבנן דקיסרין בשם. ב. אחא. ונראה שהסופרים היו רגילים לתקן או להביא בתור נוסחא אחרת את גירסת שאר התלמוד; עיין רמב"ן ב"מ מ"ו ב' ד"ה ויש (דף קל"ד רע"ג).

הוריות פיג ה"ז, מ"ח ע"ב:	בימ פ"ב הי"ג, ח' ע"ד:
אתא ר' אבהו בשם ר' יוחנן הלכה כמי שהוא אומר כל שרוב תלמודו הימנו.	ור' יוחנן כרבי יודה ⁽¹⁾
קידושין פ"ד ה"ב, ס"ה ע"ד:	ביב פ"ג היא, י"ג ע"ד:
רבנין דקיסרין בשם רב חסדא הדא דאמר בתינוק שאינו מרגיע	אמר רב חסדא הדא דתימר בתינוק שאינו מרגיע
שם פ"א ה"ד, ס' ע"ב (דמאי פ"ו ה"ג, כ"ה ע"ג):	שם:
רבי אבהו בשם רשב"ל המוכר וכו' כלאים פ"ב ה"ה, כ"ז ע"ד:	(וה)תני ⁽¹⁾ המוכר עוברי בהמתו לחבירו וכו' שם פ"ה ה"א, ט"ו ע"א:
דאמר רבי זריקן בשם דבית רבי ינאי כל הספחין (מותרין) [אסורין] חוץ מן העלין בשדה בור וכו'	דמר רבי ינאי כל הספחין אסורין חוץ מן העולים בשדה בור וכו'
ברכות ספ"ב, ה' ע"ד:	שם:
א"ר אבהו מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע שהיו בדרך וכו'	מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע שהיו מהלכין וכו'
שביעית פ"א ה"ב, ל"ג ע"ב:	שם ה"ה:
רב יהודה בשם שמואל ר' אבהו בשם רבי יוחנן הקונה שלשה אילניו וכו'	אמ' ר' יוחנן הקונה שלשה אילנות וכו'
ר"ה פ"א ה"א, נ"ו ע"ד:	שם ספ"ט הי"ב, י"ז ע"ב:
ר' אבהו ⁽²⁾ בשם רבי שמואל בר רב יצחק שמע מן הדא וכו' זאת אומרת בן עזאי חבר ותלמיד היה לרבי עקיבא	אמר רבי שמואל בר רב יצחק זאת אומרת שכן עזאי חבר ותלמיד לר' עקיבא ⁽²⁾

III. ההנחה הזאת שהבבות נסדרו בקיסרין תעזור לנו לברר כמה מקומות סתומים במסכת זו.

ב"ק פ"ב ה"ה, ג' ע"א: חד בר נש אפיק פלטירה בפורת עבר חמרא ותבריה. אתא עובדא קומי רבי יצחק בר טבליי אמר ליה לא חייב לך כלום. ולא עוד אלא שאם ניוזק חייב בניזוקי. המפרשים והמלונים נדחקו מאד בפירוש המלים: "פלטירה בפורת", וכל מה שאמרו אין בו בכדי להניח את הדעת. ונראה לי שאנו מוצאים את הפלטירה עוד פעם בירושלמי. מגילה פ"ג ה"א, ע"ג ע"ד: ספסלא ו"קלטירה" כבית הכנסת. ומפרשו לעזו אצל קרויס (LW 545) $\chi\lambda\upsilon\tau\eta\gamma$ ⁽⁴⁾, מין כסא. אבל רוב הראשונים מעתיקים משם (עיין אהצו"י שם עמ' 63–62) ספסלא ופלטירה. ונראה שגם את "הפורת" אנו מוצאים כבר במשנת טהרות פ"ו מ"ט: הפרון רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה. פירוש רב האי גאון

(1) עיין מה שכתבתי במקומו.

(2) עיין ב"ב פ"י הי"ז, י"ז ע"ד: רבי יסא בשם רבי יוחנן אמר אף על פי שקילסו רבי ישמעאל את בן גנס על מדרשו קילסו, אבל אינה ככן גנס. וכסגנון זה בסוטה פ"ה ה"ב, כ' סע"א: רבנן דקיסרין אמרי למדרשו קילסו. אבל למעשה אין הלכה כיוצא בו.

(3) בשקלים פ"ג ה"א, מ"ז ע"ב: רבי אבון.

(4) על השמטת ה"ו

שהכוונה ל-*Φάρος* – מגדל אור, קשה, כי למה תביא המשנה דוגמא כ"כ פרטית כמו מגדל אור (המשנה מזכירה שם: בקעה, בסיליקי, פרון, אסטונית) וע"כ נ"ל שהכוונה היא ל-*forum* הרומאי (ביונית עוד מהמאה הראשונה לספירה הרגילה *τὸ φόρον*), והמשנה (מקום יצירתה של משנה זו אינו ידוע לנו) אומרת שה-*forum* רשות היחיד לשבת (מפני שהוא מוקף עמודים או מחיצה אחרת) ורשות הרבים לטומאה (עיין תוספתא יומא פ"א ה"ג). וכן מתבאר הירושלמי שלפנינו: חד בר נש אפיק פלטירא (או קלטירא) בפורא (*κλιντήρ* ל-*fora*, כסא לשוק) עבר חמרא ותבריה וכו' והיתה שאלה אם ה-*forum* הוא רשות היחיד או רשות הרבים ופסק ר' יצחק שדינו כרשות הרבים. ומובן שרק בקיסרין, מקום מושב השלטון הרומאי¹) השתמשו במלה *forum* ולא במלה *ἀγορά*²).

בכלל יש לציין כי רוב העובדות וההוראות למעשה במסכת זו אירעו בקיסרין. עיין ב"ב פ"ב ה"ג, י"ג ע"ב: הורי רבי אבימי בר טובי מיתן חד נוול וכו' בכל הירושלמי לא נזכר אף מאמר אחד³) וכל שכן הוראה מאמורא זה, אבל אנו מכירים אותו מנזיר פ"ט ה"א, נ"ז ע"ג: חדא גויה אתת לגבי ר' אבהו אמר לאבימי בר טובי פוק ופתח לה וכו' ומזה אנו רואים שישב בקיסרין. וכן מה שנאמר תיכף לאחריו: שורא דחמץ מן קל גורי פרסייא נפל (אפשר שאין זה מדברי ר"י בר' בון אלא סתם התלמוד) יסודו בשיבת קיסרין. וכן משמע בבבלי מו"ק כ"ז א': דא"ר אמי לקל יתירי דמזיגת קסרי (קסרי שבקפודקיא=*Mazaca*) פקע שורא דלודקיא. אבל בדק"ס מכת"י ב': ר' אבהו (במקום ר' אמי) עיי"ש הגירסא, והם הם הדברים שנאמרו כאן, בשינויים הרגילים בין הבבלי והירושלמי. ועיין גם מה שאמרתי בערך רב הונא (ב). ההנחה הזאת מבארת לנו גם את שפע המלים היוניות הנמצאות במסכת נזיקין. כי הסביבה ההלניסטית השפיעה בוודאי גם על השפה המדוברת בפי היהודים. כן, לדוגמא, מכנה ר' בא בר ממל (ב"ב פ"ח ה"ז, ט"ז ע"ב) את האנשים שבאו אליו בתביעה בלתי צודקת: קקו פדיפטי (*κακοπαιδευτοί*)⁴.

וזהו היא, לדעתי, הסיבה העיקרית לתופעה זו, שאנו מוצאים במסכת נזיקין הרבה מלים יוניות שאינן כלל בכל שאר הספרות התלמודית, ולפעמים אנו מוצאים כאן מלים

עיי' *I Gram. d. gr. Papyri*, Mayser עמ' 190–191 (ד"ר שוובה).

(1) הרומאים עצמם נזכרים: ב"ק פ"ג ה"א, ג' ע"ג: הדין אכסניי פרכא עד דלא ייתון רומאי שרי (מיחשדוניה) [מישחדוניה] וכו'; שם פ"ח ה"א, ו' ע"ב: אהן רומיי כד מיבאש לא נפיק לקרבא וכו'; ב"מ ספ"ה, י"א ע"ד: ברתיה הוות ממשכנה גבי חד רומי וכו'; ב"ב פ"ב ה"ד, י"ג ע"ג: והוא תמן חד רומיי וכו'.

(2) החכם ר' עמנואל לעז במכתבו אלי מד' בניטן תר"ץ הסכים לפירושי זה.

(3) עיין מו"ק פ"ג ה"ה, פ"ב רע"ד, ואולי אחד הוא.

(4) עלינו להעיר שלא דווקא בקיסרין, אלא בכל א"י היתה גדולה השפעת השפה היונית. וזה התבטא לא רק בזה שלתוך השפה העברית נכנסו כמה מלים יוניות בצורתן היונית אלא כמה מלים וביטויים נחרגו לעברית וזה כבר מצוי בספרות המשנית. ומובן מאליו שהשפעת היונית היתה גדולה ביחוד בקיסרין—במקום שגם "שמע" קראו ביונית, כפי שמעיד לנו הירושלמי בטוטה פ"ו ה"א, כ"א ע"ב: ר' לוי בר חיתה אול לקיסרין שמע קלון קריין שמע אלוניסטינן! *ἐλλήνιστιν*).

יוניות שהן רגילות גם בשאר הספרות התלמודית, אלא שבמסכת נזיקין הן בעלי תוכן אחר שאינו ידוע לנו כלל משאר התלמוד.

ב"מ פ"ו ה"ג, י"א ע"א: אמר ר' אבהו בשם רבי יוסי בן חנינה בקפנדריה אין חייב להעמיד לו חמור אחר. בסילקי חייב להעמיד לו חמור אחר. כל הליקסיקונים שלנו מבארים את המלה "בסיליקי" כאן כמו ברגיל (בניין ידוע basilica), אבל זה אי אפשרי, כי אין להבין לפי פירושם את ההקבלה בין קפנדריא לבסיליקי. עיין ירוש' ברכות פ"א ה"א, ב' ע"ב: הדא דתימר בההוא דאזיל ליה בקפונדרא. ברם ההוא דאזיל ליה באיסרטא לא בדה. וא"כ, איפוא, מקבילה איסרטא לקפנדריא. והנה בעל שדה יהושע פירש לפי תומו ע"פ הענין: בסיליקי – דרך המלך וזה הוא בוודאי הפירוש הנכון. והכוונה היא ל־ὁδὸς βασιλική – דרך המלך. ובאמת, הדרכים המובילים מחוץ הים ללוד היו ידועים בשם ὁδοὶ βασιλικαί.¹

ושיטה זו תפיץ לנו אור על אחד המקומות הסתומים במסכת נזיקין. ב"מ פ"ה ה"ח, י' ע"ג: ביקש רבי להתיר קליטו שלים ולא הניחו רבי ישמעאל בי רבי יוסי. ואית דמרין רבי ישמעאל בי רבי יוסי ביקש להתיר ולא הניחו רבי מאי קליטו שלים בר נש דיהב לחבריה (מהו) <מאה>² דינרין³). כל הליקסיקונים שלנו לא יכלו לברר באופן המניח את הדעת את המושג "קליטו שלים". ונ"ל קרוב מאד שיש לפנינו טרמין מסחרי מקומי שהשתמשו בו בקיסרין, ופירושו סחורה של ים, כלומר סחורה (של דברים ישנים) הבאה מעבר לים, השלישית אחרי ספה"נ (מוכר ה־קרֹוּטֶה—קרֹוּטֶה, ἀρτοπώλης) Berliner Griechische Urkunden, Pap. N 9, I, 12. והחילופים בין "ר" ל"ל" רגילים מאד בספרות התלמודית, ובפרט במלים זרות, כידוע⁴. ורק בתלמוד קיסרי השתמשו במלה קרֹוּטֶה, קרֹוּטֶה במובן סחורה, אבל בכל הספרות התלמודית קרֹוּטֶה הוא "גרוטאות" וזהו מובנה הראשון של המלה גם ביונית.

1. Stark, Gaza S. 564 (1).

2) בכ"ל: ק'.

3) כאן יש חסרון בירושלמי, כפי שהרגיש לנכון בנתי. והירושלמי מפרש רק את התוכן של "קליטו שלים" ולא את המלה. ומה שנאמר תיכף אח"כ: כגון אילין דיהבין עיבידתא וכו' זהו כבר עניין אחר.

4) נראה שעל חוץ הים היה מפותח המסחר בדברים ישנים. ואולי הביאו סחורה זו בזמן התלמוד ממצרים העשירה לא"י העניה. מציאות המסחר ב"גריטי" על חוץ הים מאשרת לנו במקצת גם כתובת אחת שנתפרסמה ע"י Clermont-Ganneau, Rec. d'Arch. Orient. IV p. 147 (Klein, Corpus No. 135). Cf. Lidzbarski, Ephemer. f. sem. Epigraph. I, 313:

Ἰουστός Ὡβή
Ἀλεξάνδρ
(ε)ἰ[α]ς γρῦτοπ
[ω]λου

לפי לידוברסקי הנ"ל יש להבין Ἀλεξάνδρes כ־Ἀλεξανδρέως. ואז יוצא לנו: יוסף בן ראובן סוחר הגרוטאות איש אלכסנדריא. ואין נראה בעיני לפרש כי הכתובת מסמנת, כי ראובן סוחר בגרוטאות בהיותו באלכסנדריא (בעד כתובת זו אני חייב תודה לד"ר שובה).

5 על הכתיב קרֹוּטֶה בפפירוסים העיר לי בטובו ד"ר שובה.

ובפירוש העניין נ"ל כך: רבי רצה להתיר לסוחרים להקדים כסף (בר נש דיהב לחבריה מאה דינרין) לאלה שמביאים סחורה (מחוץ הים לפנים הארץ). כדי שימכרו להם כשער הזול במקום היוקר. ועיין לעיל ה"ה, י' ע"ב: אבל חמרי' המקבלין מבעלי בתים מעמידין להם פירות במקום היוקר כשער הזול. רבי יודה בן פזי עד מקום שדרכו לילך ולבוא בו ביום וכו' ורבי רצה להתיר גם לסוחרים דבר שכזה וגם במרחק גדול יותר ולא הניחו ר' ישמעאל בר' יוסי. ובאמת הדברים האלה מפורשים בבבלי' כאן ע"ג א': והחמירין מעלים במקום היוקר כבמקום הזול ואינן חוששין וכו' בעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן מהו לעשות בגרוטאות כן א"ל ביקש רבי ישמעאל בר' יוסי לעשות כן בכלי פשתן¹) ולא הניחו רבי איכא דאמרי ביקש רבי לעשות בגרוטאות כן ולא הניחו רבי ישמעאל בר' יוסי²). ואלה הם הדברים שנאמרו כאן בירושלמי. אלא שבבבל פירשו כרגיל: גרוטאות.

ובירושלמי שם להלן: כגון אילין דיהבין עיבדתא (פי' סחורה) לאילי' דמפרשין לריסים וכו' ואין יודע מה זה ריסים. והחכם ר' עמנואל לעז במכתבו אלי משער שצ"ל: / [קפ]ריסים. והשערה זו אפשרית מאד. כי אולי היו קיימים קשרי מסחר בין קיסרין וקפריסין והיה זה רגיל אצלם לפרש [קפ]ריסים.

א"כ יש פ"ח ה"א, ט"ז ע"א: רבי יצחק בעי מימר פנסטה ולא אשכח. ובערוך (ערך פנסטיא) גורס: בעי מימר פנטסיא פיר' בלשון יוני מחשבה וציור, *φαντασία*. ומליצה משונה זו אינה נמצאת במקום אחר בספרותנו.³)

ב"ב פ"ב ה"ג, י"ג ע"ב: חד בר נש זבין פלגא דרתיה שייר בה חד נחתומר (סופיקס יוני-רומי!)⁴).

ועיין ב"ב פ"ב ה"ג, י"ג ע"ב: אילין דמלפין טלייא ואילין דעבדין מסוגין (בעיטור ח"א מודעא, דפוס חדש נ"ב ע"ג: מגיסין) אילין לאילין וכו' מה זה "מסוגין" שעושים אלה לאלה? (פירוש המפרשים אינו מתקבל).

1) נראה שסחורה זו היו מוליכים בזמן ר' ישמעאל בר' יוסי מפנים הארץ לחוף הים: עיין כלאים פ"ט ה"ה, ל"ב ע"ד.

2) עיין דקדוקי סופרים שם אבל הנכון כגירסת הדפוס וגם הירושלמי מאשר זה.

3) ד"ר שובה רוצה לראות ב"פנסטה" את המלה *πάντα ὅσα* שבפפירוסים מהמאה השנייה אחרי הספירה היא משמשת בתור טרמין יורדי המסכם וכולל בסוף התעודה את כל האפשרויות.

Giss 41 II. 5: *πάντα ὅσα ἔχω*

BGU 1072, 9: *πάντα ὅσα ἔχει*

" 237, 15: *τά γεωργικὰ ἔργα πάντα ὅσα κατήχει*

אם נקבל הצעה חריפה זו של ד"ר שובה, אולי אפשר היה לומר שכאן זה משמש בתור טרמין "לוגי" ופירושו: כל המקרים שישנם (האפשריים). ובאמת כל הסוגיא הזאת היא חידה סתומה, (פירוש המפרשים אין להביא בחשבון) ועכשיו יש איזה דרך לפרש אותה: והאיש את אמו והאיש את אשתו לא הוא האיש את אמו הוא האיש את אשתו [וכו'], כלומר, אם האיש את אמו והאיש את אשתו וכו' נוחל ולא מנחיל, אז בהכרח ובתור תוצאה ישירה מזה יוצא, כי האם את בנה והאשה את בעלה מנחילה ולא נוחלת, והבבא השניה הלא כלולה כולה בבבא הראשונה, וזו היא קושית הבבלי שם ק"ד ב'. (כן פירש במה"פ). וע"ז: [אמר] רבי יצחק בעי מימר פנסטה ולא אשכח ומר הדא הלכתה תינייתא, כלומר, ר' יצחק מתרץ שהתנא רצה לפרט את כל המקרים האפשריים ולא מצא דוגמא (כי באמת המקרה השני הוא תמיד כלול בראשון) ושנה את הבבא השניה (כדי לנסח בפרטות את כל המקרים האפשריים).

4) עיין מגן אבות להרשב"ץ פ"ד מ"ב.

ובוודאי יש כאן לפנינו מלים ומליצות מהדיאליקט המקומי של קיסרין. מיוחדת במינה היא הערת -סתר התלמוד- בימ פ"ב ה"ה. ח' ע"ג: מה אתון סברין שמעון בן שטח ברב רון הוה. בעי הוה שמעון בן שטח משמ' בריך אלהון דיהודאי מאגר כל הדין עלמא. ארגומנט זה ששמעון בן שטח עשה לפניו משורת הדין מפני שלא היה βαρβαρος (!) יכול היה לצאת רק מבעל תרבות היליניסטית ומסביבה שכזו, כלומר משיבת קיסרין.

IV. ולבסוף יש להוסיף שאין ספק שהמסדר שלנו השתמש בהרבה בתלמוד הדרום, ובעיקר בתלמוד ישיבת לוד (הקשר בין קיסרין ללוד היה גדול ותמידי ורגיל בספרות התלמודית: בין קיסרין ללוד או מקיסרין ללוד) לא פחות מזה שהמסדר בטבריא השתמש בתלמוד ציפורי.

ב"ב פ"ג ה"ה י"ד ע"א: אבל אדם שמפקח על ניכסי אשתו (יש) [אין] לו חזקה שדרך הבעלים לפקח על ניכסי נשותיהן. ופירש בפ"מ שם ד"ה אין לאיש חזקה: ולשון אבל באמת הוא וכו' ואולי צדק בפירושו, כי בב"ר פצ"א-ח: ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים וגו' ר' אבא בר כהנא אמ' לשון דרומי הוא אבל ברם. וא"כ, איפוא, מעיד לנו ר' אבא בר כהנא שעוד בזמנו השתמשו בדרום ב"אבל" במובן ברם, בקושטא (עיין רש"י על התורה שם).

ב"מ פ"ט ה"ט, י"ב ע"א: פשתן לוקה הארץ שלשה שנים ותימר כן. וזה תמוה, כי הלא במשנה משמע שהארץ לוקה שש שנים. ובנתיבי מגיה בירושלמי "שבע" במקום "שלשה" וכן מציע לגרוס במה"פ ד"ה שלשה, אבל נ"ל שאין צורך בשום הגהה כפי שאבאר. דהנה שנינו בשמחות פ"ה ה"ה (וויניציא, רפ"ג): זורעין לו פס פשתן ברביעית (ב)[דברי רבי אלעזר] (1) וחכמי' אומרי' לא זרעה פשתן יזרענה מין אחר לא זרעה בשבת זה יזרענה שבת אחרת. ועיין בנחלת יעקב שמגיה "ברביעיה" במקום "ברביעית", ובהגהות המיוחדות להג"ר א"ש מגיה בסוף הברייתא: לא זרעה ברביעיה זו יזרענה ברביעיה אחרת. ובוודאי לא יצאה הגהה זאת מפי הגר"א, כי בירושלמי מו"ק פ"ב ה"א, פ"א ע"א גורס כמו בשמחות הנ"ל עיי"ש. וע"כ נ"ל כי גירסת הדפוס היא הנכונה: זורעין לו פס פשתן ברביעית (ובירושלמי הנ"ל: "ברביעיה", וצ"ל שם "ברביעית" כמו כאן). כלומר, בשנה רביעית. ונראה שזרעו במקום ר' אליעזר שלש שנים מינים אחרים ובשנה הרביעית זרעוה פשתן. ובפירוש אמרו בתוספתא ב"מ פ"ט ה"א: מקום שנהגו לזרוע פשתן אפילו חמש שנים זרעה שנה שנייה פשתן; הרי, שהשיטה החקלאית בזריעת פשתן היתה שונה במקומות שונים, וע"כ התיר ר' אליעזר לזרוע פשתן בשביל האבל מפני שההכנסה ממנו היתה גדולה והיתה אפשרית רק פעם בארבע שנים והוא יפסיד הרבה אם השדה תשאר ניר או יצטרך לזרוע בשנה זו מין אחר. (ועיין בבלי מו"ק י"א ב': ר' יהודה אומר אף זורעין לו שדה ניר ושדה העומדת לפשתן!) וחכמים אומרים לא זרעה בשבת זה יזרענה שבת אחרת, כלומר לא זרע בשבע שנים אלו יזרענה וכו'. וידוע

(1) ברור שצ"ל ר' אליעזר כמו שהוא בדפוסים החדשים ור' יהודה הוא ששנה משנתו; עיין להלן.

הדבר שבמקרים כאלה אין שום מחלוקת לדינא (עיין בבלי ב"מ ק"ז א', ירוש' דמאי פ"ו סה"א, כ"ה ע"ב ועוד) וכל אחד שונה לפי השיטה החקלאית שהיתה שלטת במקומו. וע"כ ר' אליעזר (או ר' יהודה ששנה משנת ר' אליעזר) שישב בדרום (תוספתא חלה פ"א ה"י ועוד) שנה במשנתו: זורעין לו פס פשתן ברביעית (בהתאם לשיטה החקלאית בדרום) וחכמים שישבו בגליל שנו במשנתם: לא זרעה בשבת זה וכו' ובזה מתבאר הירושלמי ב"מ הנ"ל: פשתן לוקה הארץ שלשה שנים ותימר כן? וזה מקשה סתם התלמוד של ישיבות הדרום שהקשה על הברייתא לפי משנתו הוא, משנת הדרום. ולהלן נראה שלפעמים העיר התלמוד בפירוש (כ"ב פ"ב ה"א, י"ג ע"ב) על הניגודים בין משנתו ובין משנת הגליל שנבעו מתוך ההבדלים בין משק יהודה ובין משק הגליל.

ב"ב פ"ב ה"א, י"ג ע"ב: הדא דתימר בריחיא דתמן. ברם בריחיא דידן וכו' ופירש א בפ"מ: בריחיא דתמן, בריחיא דבבל וכו' (ויוצא לפי דבריו שהמשנה היא בבליית) אבל ברור לי שהפירוש הוא בריחיא דתמן, בריחיא של הגליל (שהיה להם משק פרימיטיבי יותר) אבל בריחיא דידן, בריחיא של קיסרין (שהיה להם משק מפותח יותר עיין הפירוש בנתי"י) שלשה מן האיצטרוביל וכו'.

יחס תלמוד קיסרין לתלמוד טבריא משתקף ע"פ רוב מהסוגיות שהעתקנו להלן. וכאן כדאי להעיר שקרוב הדבר, כי הטרמין יואית אמרין במסכת נזיקין⁽¹⁾ מסמן ברובו את תלמוד טבריא.

יחס תלמוד קיסרין למשנה (מסורת, גירסאות ופירושים) אינו שונה מזה של שאר חתלמוד⁽²⁾. אותו הדבר הוא גם בנוגע לתוספתא ומדרשי הלכה. על יחס מסכת נזיקין לבבלי אדבר, אם אזכה, במקום אחר. כאן אציין רק זה שהיה קיים יחס ידוע בין מסכת נזיקין הבבליית ובין היאית דאמרין של מסכת נזיקין הירושלמית מצד אחד⁽³⁾ ובין האיכא דאמרי שבמסכת נזיקין הבבליית ובין סתם התלמוד של מסכת נזיקין הירושלמית מצד שני⁽⁴⁾

(1) ב"ק ג' ע"ד, שו' 37: ואית דבעי מימר כיון שאמר לו הכנס; שם ד' ע"ב, שו' 59: ואית דבעי מימר מאן דילפה מר' ליעזר; שם ד' ע"ג, שו' 36: ואית דאמרין ר' יוחנן בשם ר' ינאי; שם ה' ע"ב, שו' 28: ואית דאמרין דר' ליעזר בן יעקב היא: ב"מ ח' ע"ג, שו' 59: ואית דמרין אויל לכנישתא; שם ט' ע"ד, שו' 25: ואית דבעי מימר יכיל מימור ליה; שם י' ע"ג, שו' 60: ואית דמרין ר' ישמעאל בר' יוסי; שם י"א ע"ב, שו' 59: ואית דמרין ר' יוחנן בשם ר' ינאי; ב"ב י"ג ע"א, שו' 24: ואית דמרין ר' ינאי בן חנינה שאל לתלמידיו דר' יוחנן; שם י"ד ע"ד, שו' 11: ואית דבעי מימר כן אמר רבי לעזר (לפני זה יש שם חסורין עיין בפ"מ).

(2) עיין ב"ב פ"ט ה"ח, י"ז ע"א: אמר רבי יוחנן ניטמא בספק בקעה וכו' ובירוש' שבת פ"א ה"א ב' ע"ד: הבקע' בימות החמה רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה ובימות הגשמים רש' הרבים לכאן ולכאן (טהרות פ"ו מ"ז), ולפי גירסא זו במשנה אין מקום למאמר ר' יוחנן כאן, שהרי דין הבקעה לענין טומאה אינו משתנה, וברור שתלמוד נזיקין גרס במשנה: ובימות הגשמים רשות היחיד לכאן ולכאן (כגירסת הבבלי). ומה כאילו יוצא שהיו למסכת נזיקין גירסאות אחרות במשניות. אבל, מובן הדבר, שמקום אחד או שנים אינם מוכיחים כלום, וגם אפשר שהגירסא בירוש' שבת היא משוּבֶּשֶׁת; ורק מלכתחילה אנו יכולים להניח שבדואי היו לפעמים גירסאות שונות במשנה בישיבות שונות.

(3) עיין בבלי ב"מ ע"ג א': ביקש ר' ישמעאל בר' יוסי וכו' וירושלמי שם פ"ה ה"ח (עי' לעיל), י' ע"ג; בבלי ב"ב ל"ט ס"א: אשכחינהו ר' יוסי בר' חנינא לתלמידיו דר' יוחנן וכו' וירושלמי שם פ"ג ה"ג, י"ד ע"א ועוד.

(4) עיין בבלי ב"מ וירושלמי הנ"ל; בבלי ב"ב ל"ט ב': ואיכא דאמרי אמר ליה חייא בר רב כיון שמחה וכו' וירושלמי שם פ"ג ה"ג י"ד ע"א: שם ק"ע ב': ואמרי לה רב ירמיה בר אבא לרב הונא וכו'

ומובן מאיליו שצריכים להבדיל בין ההלכות שמקורן בא"י ובין אלה שמקורן בבבל, בין המקומות שהבבלי השתמש בתלמוד סבירא או קיסרין ובין המקומות שהירושלמי השתמש בישיבת סורא או פומבדיתא וכו', ועל כל זה במקום אחר בפרוטרוט.

ג.

תלמוד מסכת נזיקין וסידורו קדום לשאר התלמוד

אם יש לבאר את השינויים בסגנון ובטרמינולוגיה בין מסכת נזיקין לשאר התלמוד בזה שהיא נסדרה במקום אחר, בכל זאת נשאר השאלה, כיצד לבאר את ההבדל הגדול במסורת ההלכה שבינה לשאר הירושלמי? שינוי המקום אינו יכול להיות הגורם המכריע, כי קיסרין רחוקה מטבריא ומצפורי רק מהלך של ימים בערך (הגירסא במכות פ"א ה"ו, ל"א ע"א משובשת) והקשר ביניהן היה תמידי. ואע"פ שכבר העירותי כי מסדר הבבות השתמש בהרבה גם בתלמוד הדרום, תלמוד ישיבת לוד, מכל מקום גם זה אינו מניח את הדעת, כי סוף כל סוף גם לוד לא מעבר לים היא. וע"כ נ"ל שבין שני התלמודים יש הבדל גדול גם בזמן. והשינויים הגדולים במסורת ההלכה יש לזקוף לדעתי על חשבון הזמן ולא על חשבון המקום. ונשאר לנו להוכיח איזה תלמוד קדום.

אם נתבונן ברשימת האמוראים של מסכת נזיקין ניווכח שרוב המאמרים הם לאמוראים מדור הראשון והשני. כן נזכרים במסכת שלנו: ר' חיה, יותר משלשים פעם; ר' הושעיה (רבה), כעשרים פעם; רב, כמאה פעמים; שמואל, כחמשים פעם; רב הונא, כארבעים פעם; ר' יוחנן, קרוב למאתים פעם; ריש לקיש ור' אלעזר, כששים פעם כל אחד. ועל סמך רשימת האמוראים נוכל לומר בבטחון גמור, כי כמעט כל מניינה ובניינה של המסכת הזאת הם מאמרי האמוראים של שלושת הדורות הראשונים. האמוראים מדור הרביעי והחמישי¹ הם מועטים מאד. יוצאים מן הכלל הם ר' יוסי (בר זבדי חברו של ר' יונה), שנזכר כארבעים פעם ור' יוסי בר' בון, שנזכר כשלשים פעם. (הוא חותם ע"פ רוב את הסוגיא ואין אחריו סתמות שיכולים להיות מוסבים על דבריו) אבל ביחס למאמריהם בשאר התלמוד המספר הוא לא גדול. כמו כן מועטים הם (בערך) הסתמות

וירושלמי שם פ"י ה"ח, י"ז סע"ג. אבל עיין בבלי ב"ב ל"ח ב': ואיכא דאמר אמר רב יהודה אמר רב מחזיקין בנכסי בורח וכו' וירוש' שם פ"ג ה"ג, י"ד ע"א: רב אמר אין חזקה לבורח ולא מארץ לארץ שמואל אמ' יש חזקה לבורח וכו' אבל גירסא זו אינה מתאימה למאמר רב לפני זה: רב אמר בשעת החירום שנו, וכבר הקשו קושיא זו בבבלי כאן ותירצו: רב טעמא דתנא דידן קמפריש וליה לא סבירא ליה. אבל בירושלמי אין זכר לזה. ויותר נראה שצ"ל להיפך בירושלמי: רב אמר יש חזקה לבורח וכו' כאיכא דאמרי שבבבלי, וזה יוצא כמעט ברור מהמשך הסוגיא שם: קרייא מסייע למה דמ' שמואל ויתן לה המלך וכו'. ועיין רשב"ם שם ד"ה א"ל פשיטא ועיטור ח"א מודעא, דפוס חדש מ"ד ע"ג שמעתיקים מן הירושלמי: קרא מסייע למר! (ברשב"ם: מסייע ליה למר), אבל אין להביא גירסא זו בחשבון, כי אין זה לשון ירושלמי, ואפילו של הבבות. וצריך לתקן אצלם: מסייע ל[מה ד]מר [שמואל] וכו' ואי אפשר לקבוע בזה מסמרות.

(1) כבר העירותי שאבא הושעיה איש טרייא הנזכר בסוף ב"ק ובב"מ פ"ב, ח' ע"ג איננו האמורא המאוחר אלא התנא הנזכר בתוספתא ב"ק פ"א ה"ד; עיין ערך אבא הושעיה איש טרייא.

(בין הסתמות יש הרבה ברייתות שהמסדר לא סימן אותן ב-תניי, כמו שרגיל גם בשאר הירושלמי). והחלק הגדול ביותר מן המסכת הזאת מורכב מברייתות וממאמרים של האמוראים הראשונים. גם הטרימינולוגיה הפרימיטיבית והמלים הארכאיות מעידות על תלמוד עתיק מהתלמוד הרגיל. וכל זה מראה לנו שיש לפנינו במסכת זו תלמוד קדום. ולא רק התלמוד בעצמו אלא גם העריכה היא קדומה בערך:

במסכת נזיקין הסוגיות הן קצרות ובלתי גמורות ובשאר הש"ס אותן הסוגיות הן באריכות, בהוספות וביתר ביאור, ויש עליהן חותם של עריכה מאוחרת. ראה 6' 10' NN 124' 112' 102' 75' 74' 73' 60' 16'. הקיצורים האלה במסכת נזיקין הביאו לידי טעות יסודית את כל מפרשי הירושלמי. הפ"מ רגיל לאמר (ב"ק פ"ז ה"ז; שם פ"ט ה"ג; ב"מ פ"ד ה"א ועוד): הש"ס קיצר כאן וסמך על מה שנישנה בשאר התלמוד, או הש"ס מציין כאן למה שנאמר במקום אחר וכו' ומה כאילו יוצא שהיה לפני מסדר הבבות תלמוד מסודר ביתר אריכות.

ובאמת הסוגיות NN 123, 135 תמוהות מאד ואינן מובנות כלל בלי הסוגיות המקבילות בשאר הש"ס וכאילו רואים בעליל שהמסדר קיצר ורמז לסוגיות ידועות. אבל נראה ברור שאין הדבר כן, וכל זה מתבאר באופן אחר:

כל אופיה ותכונה של מסכת זאת מראה שיש לפנינו הערות קצרות בלתי מסודרות ובלתי מעובדות כל צרכן. וזה נותן מקום לשער שהמסדר השתמש ברשימות הקצרות של התלמידים¹ או של ארכיון הישיבה, ולא עיבד אותן כל צרכן. רשימות אלו היו בתכלית הקיצור וברמז ושימשו אולי רק לסימנים מנימוניים. ועצם הסוגיות היה ידוע להם בעל פה. ותפקידו של המסדר האחרון היה לבאר ולעבד את הרשימות האלו. ונביא דוגמא לקיצורים ממין זה (אני מעתיק בגירסא מתוקנת עיין 42 N).

ב"ק פ"ה ה"ב, ז' ע"ב: כתובות פ"ב ה"א, כ"ז ע"א:

רבי חנינא בר פפא בשם רבי	רבי אחא רבי חנניה בשם רבי יוחנן לא אמר רבי יוחנן
יוחנן מתניתא בנחיל שגזילו מן	בן ברוקה אלא על נחיל של דבורים שאין גזילו דבר
ההלכה ובפירח	תורה. תני רב אושעיה ובלבד במפריח אבל בשכן לא.
ובלבד על אתר	רבי זעירא בעא קומי ר' מנא לא מסתברא אלא על אתר
	הא לאחר זמן לא אמר ליה אף אנא סבור כן ותני כן
אבל אם יצא וחזר אני אומר	בד"א שהעידו במעמדן אבל אם יצאו וחזרו אני אומר
מפני יראה ופיתוי אמרו.	מפני יראה ופיתוי חזרו.

(1) ג"ל שיש לפנינו בירושלמי רמז לרשימות שכאלה: תרומות פ"א ה"ד, מ' ע"ד: עד כאן קשי רבי חנינא. רבי מנא לא אמר כן; נזיר פ"ח ה"א, ג"ז ע"א: עד כאן קשי ר' חנינה. ר' מנא שמע לה מן דבתרה, וידוע לנו מפסחים פ"ו ה"א, ל"ג ע"א, כי ר' חנינה נסתלק מראשות הישיבה לטובת ר' מנא עיי"ש והתלמידים סימנו ברשימותיהם את תלמוד ר' חנינא לחוד ואת תלמוד ר' מנא לחוד. קרוב בעיני הדבר, כי במקום שנאמר בירושלמי: ר' חנינא ור' מנא חד אמר... וחרנא אמר... הוא ג"כ לפעמים מרשימות הנ"ל, והדעה הראשונה הוא תלמוד ר' חנינא והשניה תלמוד ר' מנא. ובאמת מקום אחד בירוש' מאשר זה. חלה פ"ב ה"ב, נ"ח ע"ג: ר' חנינה ורבי מנא חד אמר וכו' וחרנא אמר וכו' תנא רבי סידור מסייע לרבי מנא וכו'! ובפ"מ שם: היה פשיטא ליה לר' סידור דר' מנא הוא דקאמר וכו'.

וקיצור יותר נמרץ מזה הוא 103 N.

וע"כ נראה שמסדר הבבות הניח לפעמים את הרשימות כמו שהן מבלי לעשות ריקונסטרוקציה, כדי להעמיד את התלמוד המלא כמו שנשנה בישיבה ומוזה כל הזרות של הסוגיות המקוצרות, ועל כל פנים הרמזים אינם רמזים לסוגיות במקום אחר¹ אלא לסוגיות ידועות להם באותו המקום.

ומעניין הדבר שדווקא הסוגיות המקוצרות ביותר עיקרן הוא משיבת קיסרין, לדוגמא: 112 No. ההוספה בקידושין היא מתלמוד קיסרין (כפי שיוצא משמות האמוראים); 123, 124 NN: ההוספות ביבמות וכתובות גם הן מאותה הישיבה; 135 N: נ"ל שההוספה בגיטין: (כהדא דושו²) אחוי דדודו הוה משבק וכו' גם היא משם. עיין מו"ק פ"ג ה"ה, פ"ב ע"ג: יישוע אחוי דדוריי הוה ליה עובדא. אתא שאל לרבי אבהו וכו'.

ואולי לא היו עוד כל ההוספות האלו לפני מסדר הבבות והובאו מקיסרין לטבריא בזמן מאוחר יותר. עיין תרומות פ"א ה"ה, מ"ח ע"א: תמן תנינן הרכינה וכו' וכל הסוגיא שייכת גם למסכת נזיקין ואין לזה זכר בבבות (אע"פ שהאמוראים הנזכרים בסוגיא זו הם מקיסרין). ובדודאי לא היתה עוד ידועה למסדר הבבות. ואין בזה שום פלא שהרי אנו מוצאים מאמרים של אמוראים מטבריא מובאים רק בתלמוד הבבלי ואין להם זכר בירושלמי, וכן להיפך. והדבר מתבאר בזה שהיו לפנייהם תלמודים שונים בדורות שונים.

סוף דבר גם החסרונות, הקיצורים והרמזים מעידים על עריכה קדומה. ובאמת אין לנו ראיות שהתלמוד הזה נסדר אחרי תחילת המחצית השנייה של המאה הרביעית לספירה. ובכל אופן יש לציין, כי המסדר השתמש ע"פ רוב בתלמוד עוד קדום לזמן ההוא.

ד.

לסידור הירושלמי בכלל

מסקנותינו בעניין סידור הבבות בקיסרין יפצו אור גם על סידור הירושלמי בכלל, כי דבר זה לא נחקר לגמרי. והאחד שעשה נסיון לעמוד על סידור הירושלמי הוא ר' יצחק אייזיק הלוי ז"ל בדורות הראשונים ח"ב מעמ' 528 והלאה. ומסקנתו היא כי הירושלמי לא נסדר כלל וכלל וע"כ רבו שם הסתירות על כל שעל וצעד, מכיוון שהעורך העתיק את הסוגיות כמו שנשנו בישיבה בלי סדר ובלי עיבוד. ושם בעמ' 529 הוא כותב: ואין צריך להביא ראיה על חסרון הסדר וקשורי הדברים בירושלמי שזה בא ומצא מקומו ברוב הסוגיות והמעין ימצא זה לפניו בכל מקום של סוגיא. אבל יותר מזה כי נמצא שם גם מקומות הרבה מאד שהנם לגמרי היפך הסדר וזה מפני שבסוף הימים כאשר נכתב הירושלמי לפנינו ובא עם הספר כתבו אותו בהכרח רק כפי אשר נשאר בידיהם מהימים הראשונים מסגנון הלימוד של המתיבתא ולא ערבו אז לעצמם לשנות

(1) עיין נזיקין 98 N: תמן אמרין אדמון ור' עקיבה. ומפרש בפ"מ: בכתובות אמרנו וכו', אבל ברור שהכוונה היא לבבלי. ובכתובות במקבילה הוא בשם ר' ירמיה הבבלי עיי"ש.

(2) [וצ"ל: די(ו)שו, וכזה בשרידי, 74, 93].

בה דבר מכפי שגרסו במתיבתא לזכרון דברים וע"כ נשארו הדברים כמו שהם. עכ"ל. וכדי להוכיח זה הוא מסתמך בעיקר על שתי ראיות:

(1) מה שנמצאים בירושלמי הרבה קטעים שאינם שייכים לאותה הסוגיא. והלוי מבאר את התופעה הזאת בזה שבישיבה שנו על המשנה גם דברים ממקומות אחרים בתלמוד ונשארו הדברים כמו שהיו. (2) מה שסידרו לפעמים בירושלמי את התלמוד לא לפי סדר המשניות, כלומר שהתלמוד מבאר לפעמים משנה ב' קודם משנה א'. והוא מבאר זה כי בדורות הקדומים הניחו את משנה א' בלי פירוש וביארו רק משנה ב' ובדורות המאוחרים הוסיפו ביאור למשנה א' ונשארו הדברים כמו שהיו.

נראה לי כי אין לקבל את פתרונו של הלוי לשאלה הראשונה. מפני שקשה לתאר שהמסדר הביא דברים ממקומות אחרים והפסיק באמצע המשפט (עיי' בדוגמא שהביא הלוי בעצמו שם בראש עמ' 530) וע"י זה שינה את התוכן מקצה לקצה. ודבר שכזה יכול להיות רק ע"י טעות סופר ולא ע"י המסדר. ובוודאי צריכים לקחת בחשבון בהרבה מקרים כאלו את טעויות הסופרים וכבר הארכתי בזה ב"על הירושלמי" מעמ' 13 והלאה. ועיי"ש עמ' 21 הדוגמא מהוריות פ"ב, מ"ו ע"ג. וזה מראה בעליל כי הסופר העתיק ממסכת אחרת וטעה והתחיל להעתיק מראש הדף (של המסכת האחרת) דברים שאינם שייכים לעניינו לגמרי. אבל בכ"ז קשה קצת לבאר את כל המקרים רק בטעויות סופרים ופתרון הדברים נעלם ממני. כמו כן פתרונו של הלוי לשאלה השניה אינו נכון לדעתי. כי לוא היה כדבריו, שהניחו את סדר הירושלמי כמו שהוא נשנה בכל דור ודור מבלי סידור ועיבוד, כי אז לא היתה לנו אף סוגיא אחת מסודרת וכל התלמוד היה יוצא מבלבל. וכל מי שילמד ויעמיק בתלמוד זה יווכח כי היה מסדר ועורך שעיבד את החומר שהיה לפניו, אף אם הסידור אינו בהתאם להשקפות המודרניות שלנו.

והנה כבר הבאתי ב"על הירושלמי" עמ' 12 בשם מורי הפרופ' י. נ. אפשטיין, כי כמה פעמים מסרסים המפרשים שלא בצדק את סוגיות התלמוד מפני שלא ידעו כי היה לפני הירושלמי סדר אחר במשניות וצריכים להפוך את סדר המשניות ולא את סדר הסוגיות בתלמוד עיי"ש הדוגמאות. וכן ברכות פ"ח מ"ב ומ"ג ובמלאכת שלמה שם ובירושלמי שם ה"ג וה"ד, י"ב ע"א. ב"ק פ"ג ה"ט, ג' ע"ד: בן פדיא אמר וכו' ובדפוסים חדשים סירסו את הסוגיא והציגו זה אחרי הלכה י"א. ור"י לוי בפירושו לב"ק עמ' 95 תמה על סדר המשניות בפירקין וכותב (על משנה י"ד: יש חייב על מעשה שורו): ויש לעיין למה לא סידר משנה זו אחרי מ"י דוכן שני אנשים שחבלו וכו' והפסיק ביניהן במשנה י"א עיי"ש שהאריך. אבל מן סדר התלמוד יוצא ברור כי כן היה לפניו באמת סדר המשניות: מ"ב ואחר כך מ"א וצריכים לסרס את סדר המשניות ולא סדר הסוגיות; ביצה פ"א ה"ה, ס' ע"ג. התלמוד מפרש מקודם את הבבא: ב"ש או' אין מסלקין את התריסין ביו"ט ואח"כ מפרש את הבבא: ב"ש אומרים אין נוטלין את העלי וכו'. הרידב"ז שם מציע לסרס את הסוגיא, אבל כבר הרגיש בפ"מ, שלפני הירושלמי היתה סדורה הבבא: אין מסלקין לפני אין נוטלין- כמו שהוא באמת במשנה שבמשניות. ועיין שרי"ר עמ' 168 שו' 22 ויש עוד מקומות כאלו.

חוץ מזה נראה לי שצריכים לקחת בחשבון, כי חלק גדול מהסוגיות שאינן סדורות ע"פ סדר המשניות הן כפולות ונמצאות גם במקומות אחרים. גיטין פ"ט ה"ב, נ' ע"ב: לית כאן ספק גירושין (עיי"ש במפרשים) וכו' – כל זה כפול ביבמות פ"ג ה"ט, ה' ע"א; קידושין פ"ד ה"ט, ס"ו ע"א: ולית הדא פליגא על ר' יוחנן וכו' (בדפוסים חדשים מסורס) – התחלת הסוגיא כפולה בגיטין רפ"ד, מ"ה ע"ג (ואולי נשמט שם הסוף ע"י הדומות); ב"ק פ"ו ה"ד, ה' ע"ד: א"ר זעירא הדא אמרה עד זומם (בדפוסים חדשים מסורס) וכו' – כפולה במכות פ"א ה"ח, ל"א ע"א; סנהדרין פ"א ה"ו, כ"ו ע"ב: א"ר יאשיה סח לי וכו' (על מקום זה נסתמך בדורות הראשונים שם עמ' 530) – היתה כפולה בסוטה פ"ד ה"ג, י"ט ע"ג ונשמט בכ"ל ובכ"ר ע"י "גרש" (עיין "על הירושלמי" עמ' 60 הערה 58). ועיין שקלים פ"א ה"ז, מ"ו ע"ב (בדפוסים חדשים מסורס) וקידושין פ"א ה"ו, ס' ע"ד.

וזה נותן כבר מקום לשער שאולי העתיקן הסופר ממקום אחר והכניסן שלא במקומן¹. אבל ישנם מקומות שאי אפשר לבארם בשתי דרכים אלו, אלא שמקומות כאלה הם מועטים מאד ואפשר לזקוף אותם על חשבון טעויות סופרים שהכניסו גליונות שלא במקומם.

וכאן אני חוזר על דברי, שברור לי כי היה קיים מסדר הירושלמי שסידר וערך את הסוגיות ע"פ שיטה קבועה ומסוימת. המסדר הזה ברר סוגיות שלמות שנאמרו לעניין אחד וסידר אותן בכל המקומות ששייך אותו הדין או אותה השאלה, אע"פ שבעיקרן נאמרו לעניין אחר. (עיין הדוגמאות ב"על הירושלמי" עמ' 34 בהערה ויש להוסיף כהנה וכהנה). וכל זה אינו מגוף התלמוד הקדום אלא הוכנס ע"י העורך המעבד האחרון.

אותו המסדר בירר והשמיט את כל מה שלא היה מתאים לשיטות הישיבות בא"י; והוא הוא שהשמיט את שיטות הבבלים בפירוש המשניות (כידוע), אין בירושלמי השיטה של חסורי מחסרה, כללא לאתויי מאי ועוד). כי אפילו אם נניח שבא"י לא קיבלו מכל וכל את שיטת הבבליים בפירוש המשנה, עוד נשארת השאלה: מה עשו הבבליים (כמו ר' זעירא ור' ירמיה ואחרים) בנוגע לאותן ההלכות שנבעו ונוסדו על שיטתם הם בפירוש המשנה? אין ספק שהם מסרו את ההלכות הבבליות האלו גם בא"י וניסו לבסס אותן ע"פ שיטתם. ועיין ירו' יבמות פ"ח ה"ב, ט' ע"ב: תמן תנינן כל האסורין לבוא בקהל (פטורין) [מותרין] לבוא זה בזה. רבי יודה אוסר. רבי ירמיה אמר כללא (פירוש: כללא הוא) פצוע דכה¹⁶ ישראל מותר לו לישא ממזרת. אמר רבי יוסי בלבד פסול משפחה. הא פסול גוף לא בדא. וברור שר' ירמיה אמר ע"פ שיטת הבבליים: "כללא לאתויי מאי? לאתויי פצוע דכה ישראל שמותר בממזרת. ור' יוסי הארצי־ישראלי חולק עליו ואומר: בלבד פסול משפחה וכו' והמסדר הוא ששינה קצת את לשון ר' ירמיה בהתאם לשיטה הא"י.

¹ בעניין העתקת הסופרים ממסכת למסכת יש לשער, כי במקרה שהסופר כתב את כל הירושלמי השמיט את הסוגיות הכפולות וכתבן רק במקום אחד, אבל אם הזמינו אצלו רק מסכתות בודדות היה מוכרח להשלים את החסרונות ממסכתות אחרות.

ועיין ביכורים פ"א ה"ח. ס"ד ע"ב: אין בכלל אלא פרכירי ענבים ועטרות של שיבלין. ובפ"מ שם. (ועיין גם תוספתא תמורה פ"ד ה"ד).

והנה רק עכשיו מתעוררת שאלה חמורה: במה מתבאר העובדא שאנו מוצאים כל כך הרבה סתירות (ימינה וביה") בתלמוד הירושלמי? והסתירות האלו הן ברובן הגדול בשטח של הסוגיא עצמה (הדוגמאות נראה להלן) וזה מכביד את השאלה: איך לא הרגיש בהן המסדר (אם היה קיים שכזה)?

התשובה היא ברורה, לדעתי. המסדר הסמיך שתי סוגיות של ישיבות שונות מבלי לציין (בדבורי הצעה: תמן אמרין וכדומה) את המעבר מסוגיא של ישיבה אחת לסוגיא של ישיבה שניה¹. ובהרבה מאד מקרים הסמיך את תלמוד ישיבות הדרום (קיסרין-לוד) לתלמוד ישיבות הגליל (טבריא-ציפורי).

לדוגמא, גיטין פ"ג ה"ח, מ"ה ע"ב: בדק חבית להיות מפריש עליה והולך ובא ומצאה חומץ. רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי שלשה ימים הראשונים וודאי יין. ואחרונים חומץ. והאמצעיים ספק. אמר רבי אבהו אני שמעתי מרבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן לא אמר כן אלא שלשה הראשונים ודאי יין מיכן ואילך ספק. מה ופליג (ספק) מה דאמר רבי יוחנן בשמצאו חומץ דהא. מה דאמר רבי יהושע בן לוי בשמצאו חומץ ברור. ואתיין אילין פלוגתא כאילין פלוגתא דתנינן תמן וכו' וזה תמוה! כי הלוא התלמוד הסיק לפני זה כי אין שום מחלוקת בין ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי ואיך הוא אומר: ואתיין אילין פלוגתא כאילין פלוגתא וכו'. אבל זה מתבאר באופן פשוט אם אנו משוים את הסוגיא הזאת לסוגית ב"ב פ"ו ה"א, ט"ו ע"ג, שלפי דברינו נישנתקבקיסרין. ובכל אופן לא בגליל עיי"ש: איר יודן תיפתר כגון אילין גלילאי וכו', ושם אינה הפיסקא מ-מה ופליג עד -חומץ ברור' וסברו שם שר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חולקים וע"כ הסמיכו שם את המחלוקת של -מחט ונמצאת חלודה' למחלוקת של "יין ונמצא חומץ". והמסדר בטבריא השתמש כאן גם בתלמוד קיסרין והסמיך את סוגית קיסרין לסוגית טבריא אע"פ שאינה מתאימה למסקנות שלה.

פסחים פ"ו ה"א, ל"ג ע"ב: חתיכ' יבלתו. תמן תנינן וחותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה ואם בכלי כאן וכאן אסוי. הכא את אמר דוחה. וכא את אמר אינו דוחה... ר' יוסי בי ר' חנינה אמ' כאן ביד וכאן בכלי; ולמטה שם בה"ב אומר התלמוד: חתיכת יבלתו שבות. אמר ר' אבהו לא תני רבי יוסי בן חנינה אלא הרכבו והבאתו. הא חתיכת יבלתו לא. וזה, כמובן, מתנגד בהחלט למה שנאמר לעיל בשם ר' יוסי בר' חנינה כאן ביד כאן בכלי, שמוכיח, כי ר' יוסי בר' חנינה שנה במשנתו חתיכת יבלתו. וגם זה מתבאר באופן הנ"ל: הסוגיא השניה היא קיסרית (ר' אבהו בשם ר' יוסי בר' חנינה) ושם לא שנו את מאמר ר"י בר חנינה: כאן ביד וכאן בכלי.

¹ תופעה זו מצויה גם בבבלי, וכבר העירו ע"ז הראשונים. ועיין רשב"א ב"מ לדף כ"א א' ד"ה קב שומשי (שטמ"ק שם בשמו ד"ה חצי קב): וי"ל דלאו כלהו בחד בי מדרשא אתמרן אלא כל חד וחד בעי חדא מינייהו בי מדרשיה ואתא רב אשי וסדר כלהו הכא והרבה כיוצא בהן בגמ'.

תרומות פ"ח ה"ט, מ"ו ע"א. בכל הלכה זו מרובות הסתירות וההכפלות. אבל ברור שמריש ההלכה עד "אמר ר' מנא אזולית לקיסרין שמעית [ר'] חזקיה בשם ר' ירמיה וכו' היא סוגית טבריא. משם ולהלן עד "א"ר יוחנן ר' יהושע ורבי שמעון שניהן אמרו דבר אחד וכו'" היא סוגית קיסרין. מ"א"ר יוחנן וכו'" עד "תמן תנינן בכור שאחזו דם וכו'" עוד הפעם סוגית טבריא מתמן תנינן וכו'" עד "רבי חמא בר עוקבא בשם רבי יוסי בר רבי חנינא וכו'" שוב סוגית קיסרין¹. ויש כמה מקומות שכאלה בתלמוד הירושלמי.

וע"פ שיטה זו תתיישב לנו אחת הסוגיות החמורות ביותר בתלמוד הירושלמי: שבת פ"ט ה"ד במשנה: מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול ערב שבת ואחד למול בשבת שכת ומל את של ערב שבת בשבת חייב וכו' ובמשנה זו רבו הגירסאות: (1) הגירסא הנ"ל ממשנה שבירושלמי (כן היתה הגירסא גם בבבלי לפני הרמב"ם, כפי שיוצא מפירוש המשניות שלו) והיא מתאימה לתני ר' חייא שבבבלי קל"ז א' וכפי שמפרשים דבי ר' ינאי שם. (2) לפנינו במשנה שבבבלי הגירסא: מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול אחד השבת ואחד למול בשבת ושכת ומל את של אחר השבת בשבת חייב וכו' וזה מתאים לגירסת רב הונא בבבלי ובירושלמי בסוגיין. (3) מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול ערב שבת ואחד למול בשבת שכת ומל את של ערב שבת בשבת פטור וכו' וזהו לפי שיטת רב יהודה בבבלי שם (עיין רש"י). ובירושלמי כאן י"ז ע"ב: מי שהיו לו שני תינוקות וכו' א"ר יוחנן דר"מ היא דאמ' דבר שעשייתו מצוה פטור ושאיין בעשייתו מצוה במחלוקת וכו' והמאמר הזה אפשרי רק לפי גירסא 3 במשנה כמו שפירש לנכון בק"ע. ואח"כ אומר התלמוד שם: אמר רבי זעירא מילתיה דר' ינאי אמר והוא ששכת ומל את של שבת בערב שבת. וזה כבר לפי גירסא 1 (כמו שסוברים באמת דבי ר' ינאי בבבלי שם). ושוב שואל התלמוד: איתא חמי הקדים זמנו פטור. איחר זמנו חייב? וקושיא זו תמוהה מאד. כי הלא כבר תירץ ר' ינאי לפני זה את הקושיא הזאת ואמר: והוא ששכת ומל את של שבת בערב שבת (ולפי גירסת ר' יוחנן במשנה אין בכלל מקום לקושיא זו) וכן באמת אומר הירושלמי אח"כ: א"ר יוסי בי ר' בון מן קושיי מקשי לה ר' ינאי והוא ששכת ומל וכו' ולמה ההכפלה הזאת? מלבד זה רבו בסוגיא זאת הניגודים והסתירות וכל עמל המפרשים ליישב אותם הוא רק בדרך הפילפול. וברור שהדרך היחידה לברור זה היא להניח, כי המסדר הרכיב כאן שתי סוגיות של שתי ישיבות שהיו להן גירסאות שונות במשנה זו. ומאיתא חמי הקדים זמנו וכו'" מתחילה סוגיא של ישיבה אחרת בניגוד לסוגית ישיבת טבריא².

ואותו הדבר הוא גם בנוגע לסתירות סוגיות הירושלמי במקומות שונים (בפרקים ומסכתות שונות) – בסוגיות המוחלפות³. כי גם בירושלמי מצויות סוגיות מוחלפות.

(1) שמות האמוראים שם: ר' אבהו, (נוכח שלש פעמים), ר' אבא מרי אחוי דר' יוסי. נזכר גם לעיל שם בסוגית קיסרין. ועיין ב"ב פ"ב ה"ג, י"ג ע"ב ומשמע שם שגר במקום שהיה ר' אחא דיין, וכבר העירו שר' אבדומי = ר' אבא מרי.

(2) לדעתי מרובות במסכת שבת הסוגיות של תלמוד קיסרין. וגם הרבנן דקיסרין מובאים שם במספר רב. ועיי"ש פ"א ה"ז, ג' ע"ג: רבנן דקיסרין אמרו וכו' עד "ועל בכוריהן" וכל זה נלקח בשלימות מתלמוד קיסרין. (3) עיין מבוא הירושלמי דף ל"ז ב', ל"ח א'.

עין ברכות ספ"ו, י' ע"ד והיא אינה מתאימה בדיוק לשבת פ"ד ה"ג, י"ד ע"ג: פ"א פ"ה ה"ג, י"ט ע"א אינו מתאים לפ"א פ"ז ה"ה, כ' ע"ב, יומא פ"ג סה"ג מ' ע"ב – לשבועות פ"ב סה"ד, ל"ד ע"א⁽¹⁾ ועוד בכ"מ. וברור הדבר שבמקרים אלו השתמש המסדר בסוגיות של ישיבות שונות. ולפעמים העיר המסדר שהסוגיא השניה היא משיבת קיסרין. עין ברכות פ"ו, י' ע"ב: רבי ירמיה בעי הדין דאכל סולת <ובדעתיה מיכול פיתא>⁽²⁾ מהו למיברכה בסופה. אמר רבי יוסי והכן לא אכל רבי ירמיה סולת מן יומי וכו' אבל שם בסוף ע"ג: רבי אבא בריה דרבי פפי בעי אהן דאכל סולת ובדעתיה מיכול פיתא מהו מברכה על סולתא בסוף. רבנן דקיסרין פשטין לה צריך לברך בסוף. ועין שבת פ"ז ה"ב, י' ע"ב: הצולה והמטגן השולק והמעשן כולהן משום מבשל. ותמה בשיירי קרבן (שם ד"ה והמעשן) מירושלמי נדרים פ"ו ה"א, ל"ט ע"ג ששם היא שאלה שלא נפשטה. אבל הדבר פשוט: שם מעיר המסדר בעצמו שהשתמש בתלמוד קיסרין: רבנן דקיסרין שאלון מעושן וכו' מהו שיהא בו משום תבשילי שבת. וזה באמת סותר לירושלמי שבת כי בישיבת טבריא היה פשוט שהמעשן חייב משום מבשל⁽³⁾.

ובדבר זה ההבדל בין הבבלי והירושלמי הוא רק באופן יחסי: בירושלמי מועטות הן (בערך) הסוגיות המוחלפות במקומות שונים. אבל מרובים הם הניגודים והסתירות בשטח של הסוגיא עצמה. לעומת זה מרובות הן (בערך) בבבלי הסוגיות המוחלפות במקומות שונים ומועטים הניגודים והסתירות בשטח של הסוגיא עצמה. ודברינו אלה צריכים לשמש יסוד לחקירת בנין הסוגיא הירושלמית היינו: לפרד ולנתח את הסוגיות של הישיבות השונות (מובן, שצריכים לקחת בחשבון גם את השכבות השונות של הדורות השונים) ובראש וראשונה לגלות את שכבות טבריא וציפורי מצד אחד וקיסרין וישיבות הדרום (יהודה) מצד שני.

(1) עין ע"ז פ"ד ה"א מ"ג ע"ד. (2) כן היא הגירסא בכ"ר וראשונים.

(3) מובן מאליי שצריכים להיזהר מאד בהחלטות ממין זה. ולפעמים נדמה לנו ששתי סוגיות אינן מתאימות אך ורק מפני שאחת מהן לא נתפרשה כהוגן. ואביא שתי דוגמאות ממסכת אחת: פסחים פ"ב ה"ג, כ"ט ע"א: ארבעת רבעים בפני עצמן וחמיצן וארבעת רבעים בפני עצמן ועירבן (כן הוא בד"ו אבל בצילום ד"ו בטעות: ועירבן). אם התרו בו משום אוכל טבל אינו לוקה וכו' ואין איסור קל חל על איסור חמור. ועין חלה פ"א ה"א, נ"ז רע"ב: רבי ירמיה בעא קומי רבי זעירא עירב ארבעת (קבין) [רובעין] בפני עצמן וחמיצן. וארבעת (קבין) [רובעין] בפני עצמן ועירבן הרי בשעת חיובן [ראוין] לבא לידי מצה וחמץ? <א"ל מינו בא לידה מצה וחמץ> (התיקונים הם ע"פ כ"ט, לפי שמביאו באהצ"י שם עמ' 99 והחוספה האחרונה היא ע"פ כ"ר) אתיאי דרבי יונה כרבי ירמיה וכו' (עין הפירוש ברידב"ז שם). ולכאורה נדמה לנו שסוגית פסחים היא רק בשיטת ר' זעירא, שהרי לדעת ר' יונה ור' ירמיה העיסה אינה נטבלת כלל לחלה במקרה זה. אבל ברור שפירוש הרידב"ז אינו נכון והשאלה היא אם עירב ר' רובעין של חמץ עם ד' רובעין של אורז (עין הגר"א) וכו' ואין זה עניין כלל לפסחים. ויש רק צילצול של מלים דומות ולא יותר. (לעומת זה צריכים לפרש המשך הסוגיא בחלה בשיטת הרידב"ז, אבל לא לפי פירוש "בד" רובעין" אלא לפי פירוש הגר"א שם). ועין פ"ז ה"ז, ל"ד ע"ד, ושם: מתניתא דלא כרבי יוסי וכו' ואתה הסוגיא נמצאת גם בעירובין פ"ז ה"ג, כ"ד ע"ג. והעיר על זה ביפה עינים לבבלי עירובין ע"ח ב, ד"ה ואפילו: וזה פלא דמשני חד שנויא הכא והתם. והתם משמע דבללו לתבן בעפר הוי מעלה וכו' ועדיף משאר תבן וכו' והכא משני שבללו בעפר וכו' וגרע משאר תבן עכ"ל. אבל ברור לדעתך, כי מה שאומר התלמוד בפסחים וכו': מתניתא דלא כרבי יוסי וכו' הכוונה היא למשנת עירובין פ"ז ה"ג. והמסדר הסמיך בשני המקומות הנ"ל את סוגית עירובין כולה, מפני שזה מאותו העניין והכל סוגיא אחת ואין שום סתירה ביניהן. ויש הרבה שכאלו בירושלמי.

ירושלמי נזיקין.

כדי להראות בעליל את ההבדל בין ירושלמי נזיקין לשאר התלמוד העתקתי כאן את הסוגיות של נזיקין ובצידן את הסוגיות המקבילות בשאר התלמוד, וטוב מראה עינים ממראה מקום.

הבאתי כאן לא רק את הסוגיות השוות והחולקות אלא אפילו אלה שיש ביניהן דמיון קל בתוכן או בבנין. מובן שהשמטתי את הסוגיות שיש ביניהן רק דמיון של צלצול מלים. כן, לדוגמא, לא העתקתי בב' פ"ה ה"ה, ט"ו ע"א (העולה משרשיו ומגזעו זהו שורש וכו') את סוגית כלאים ספ"ה ל' ע"א (את שהוא עולה מגזעו מין אילן) היות ויש כאן רק מלים דומות ולא יותר, כמובן לכל מעיין*).

העתקתי את הסוגיא רק עד אותו המקום שהיא מקבילה לסוגיא שבצדה, אבל אם הסוגיא אינה במקומה העיקרי העתקתי אותה בשלימותה (אף שאין לה מקביל, כדי להראות שהסוגיא שבצדה נתקצרה במקומה העיקרי), ואני סומך על הלומד שהוא בעצמו יעמוד על עיקרון זה.

השתדלתי למעט ולקצר בהערות עד כמה שאפשר וע"פ רוב העירותי על הראשונים שמעתיקים את הירושלמי. ומי שיתעניין באופן מיוחד בסוגיא ידועה יצטרך לעיין בספרי הראשונים עצמם, כי לא יכולתי כאן להאריך ולהעריך כל שינוי שבגירסאות הראשונים.

1. ב"ק פ"א ה"א, ב' ע"א שבת פ"ז ה"ב, ט' ע"ד
תולדות הקרן נגיחה נגיפה נשיכה רביצה תמן תנינן ארבע אבות נזקין. השור בעיטה דחייה. רבי יצחק מקשי נגיפה נגיחה עיקר זה הקרן נגיחה ודחיפה אב. תני רבי חייה הן ואת עביד לון חולדות. אלא מתחיל בעיקר נשך רבץ בעט תולדות לקרן ומסיים בתולדות.

2. שם, ב' רע"ג קידושין פ"א ה"ד, ס' ע"ג
רב יהוד' שלח שאל לר' לעז' האנס והגנב רב יהודה שלח שאל לרבי אלעזר האנס והגזולן מהו לשום להן אמר ליה אין שמין לא והגזולן והגנב. אמר ליה חזקה שאין הבעלים לגנב ולא לגזולן. ומניין שאין שמין להן. אמר מיטפלין במיתה. ומניין שאין הבעלים מיטפלין רבה בר ממל חיים שנים ישלם. חיים ולא מתים. במיתה. א"ר בא בר ממל חיים שנים ישלם. ולא מתים. עד כדון גניבה. גזילה. אמר רבי גזילה מניין. אמר רבי אבין והשיב את הגזילה כאשר גזל¹.

3. שם, ה"ב שבועות פ"ו ה"ז, ל"ז ע"ב.
רבי שמעון אומר אחד קדשי קדשים ואחד רבי שמעון אומר אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלין. קדשים שחייב באחריותן קורא אני קדשים קלין שחייב באחריותן קורא אני

* אני מעיר על זה מפני שראיתי באהצו"י כלאים עמ' 43: עולה מגזעו מין אילן בירושלמי ב"ב פ"ה ה"ה: העולה משרשיו ומגזעו זהו שורש מגזעו ולא משרשיו זהו אילן. וזהו סותר לכאן. עכ"ל.
(1) עיין תוס' ב"ק יא א' ד"ה אין, ב"מ צ"ו א' ד"ה זיל שלים, רשב"א י"א א' ד"ה והלכתא, מגדל עוז ומ"מ ה' גניבה פ"א ה"ט, סמ"ג עשין ע"א, נ"י, מרדכי והג"א בסוגיין.

בהן בעמיתו וכחש. ושאינו חייב באחריותן קורא אני בהן בה' וכחש. רב הונא אמר אחד קדשים כשירין ואחד קדשים פסולין. קדש' שחייב באחריותן אפילו ה' לה' קורא אני בהן בעמיתו וכחש. ושאינו חייב באחריותן קורא אני בה' וכחש ולא בעמיתו וכחש.

4. פ"ב ה"ב, ג' ע"א נפח בכלים ושבירן משלם נזק שלם. אמר רבי אבדימי אחוי דרבי יוסה הדא אמרה נפח בכלים ושבירן משלם נזק שלם.⁽²⁾

5. שם, ה"ה אמר ר' יצחק בר טבליי מתניתא מסייעא (לריש לקיש) [לר' יוחנן]⁽³⁾ היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב. עבד כפות לו וגדי סמוך לו פטור. אם אומר את שאין כזורק את החץ ממקום למקום על שיבולת הראשונה נתחייב מיתה מיכן והילך לתשלומין. ולית את והילך תשלומין. אמר רבי יוסי ואת שמע מינה שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור. אם אומר את שאינו כזורק את החץ ממקום למקום. וייעשה כמי (שתלו) [שחלו] עליו תשלומין מיכן והילך יהא חייב בתשלומין.

6. פ"ג ה"ד, ג' ע"ג חזקיה אמר והוא שהפכה על פניה לזכות בה. מילתיה דחזקיה אמר המטלטלין ניקנין בהפיכה.⁽⁴⁾ בה. אבל אם הפכה על מנת שלא לזכות בה לא בדא ולעניין נזקין לא בדא שנייה בין הפכה על מנת לזכות בו בין שהפכ' על מנת שלא לזכות בו והזק בהן אחר חייב בנזק. והכא את אמר הכן. אמר רבי אבין תמן כתיב בעל הבור ישלם. בעל הנזק ישלם. ברם הכא עשר תעשר משלך את מעשר ואין את מעשר משל אחרים.

(2) המפרשים מבארים שזה מוסב על אדם, אבל הלשון "נזק שלם" מראה שמדברים כאן בבהמה, והתלמוד תופס ע"פ רוב במקרים אלו את התרגול לדוגמא. עיין בבלי ב"ק י"ח ב'. ובפ"ב דב"ב (ה"א י"ג ע"ב) משמע קצת שר' אבדומי אחוי דר' יוסה ישב בקיסרין.
(3) כן מגיה בגליון הש"ס ונכון.
(4) עיין רמב"ן קידושין כ"ו א' ד"ה אי נמי. רשב"א שם ד"ה א"ל. ר"ן שם. ונראה שדברי חזקיה מוסבים על התוספתא ב"ק פ"ב ה"ח והתלמוד לא העתיק אותה (מפני שהיא שנויה על המשנה כאן), אבל בדמאי היא מובאת בשלמות. וע"י זה נחלשת הסתירה בין הסוגיות.

7. שם
אלא המטלטלין מהו שיקנו בגרירה. אמר רבי בון בר חייא נראין דברים בעמודין ובעורו' קשין. אבל בעורות רכין לא קנה עד שיגביה⁵. אמר ר' אחא ליידא פשטה על שיטתהון דרבנן⁶. בן סורר ומורה מהו שיהא חייב בתשלומי כפל בגניב' הראשונ' או מאחר שהוא בהתריית מיתה יהא פטור. נישמענה מן הדא הגונב כיס חבירו והוציאו בשבת חייב שכבר נתחייב בגניבת כיס עד שלא קדש' עליו השבת. ולא בהתריית מיתה הוא ותימר חייב וכאף על פי שהוא בהתריית מיתה יהא חייב. אמר רבי ינאי בר ישמעאל רבי הושעיה תניתה כדעתיה דתני המוציא אף על פי שלא הניח חייב. ורכוותה המוציא אף על פי שלא נטל להוציא חייב שאין התרייתו אלא בשעת הוצאתו. תני אם היה גורר בו ויוצא פטור' שחלו עליו מית' ותשלומי' כאחת. הא אם לא חלו עליו שניהן כאחת חייב בתשלומין. אמר רבי יוסי בי ר' בון תיפתר כגון דהוון אילין כיסייא רברבין שדרכן ליקנות בגרירה. ולית שמע מן הדא כלום.
8. שם ה"ז, ג' ע"ד
... הוא יוסי קטנתה. ולמה נקרא שמו קטנתה שהיה קטן חסידים.
9. שם ה"ח
אמר ר' יוסי בן חנינה⁸ היה עומד ומבקע עצים בחצירו ונכנס פועל לתבוע שכרו ונתזה הבקעת והזיקתו חייב ואם מת אינו גולה. והתני רבי חייא פטורי. לא פליגי מה דמר רבי יוסי בשראהוי ומה דמר רבי חייא בשלא ראהוי. אם בשלא ראהוי כיון שאמ' לו היכנס חייב והתני ר' חייא פטור' כיון שאמר לו הכנס צריך לשמור עצמו. ואית דבעי מימר כיון שאמר לו היכנס
- קידושין פ"א ה"ה, ס' ע"ד
ר' יוחנן בעי המטלטלין מהו שיקנו בגרירה. א"ר בר ממל מה צריכה ליה בעורות הקשי'. אבל בעורו' הרכים לא קנה עד שיגביה. מתניתא פליגא על רבי בא בר ממל הגונב כיסו של חבירו והוציאו בשבת חייב שכב' נתחייב בגניבתו של כיס עד שלא קידשה עליו השב'. אבל אם היה גורר בו ויוצא פטור. מפני שחלה עליו מיתה ותשלומין כאחת. הא אם לא חלה עליו מיתה ותשלומין כאחת חייב. אמר רבי מתנייה תיפתר באילין כיסייא רברבייא דאורחיהן מתגררה.
- סוטה פ"ט ה"ז, כ"ד ע"ג
... הוא יוסי קטנתה. ולמה נקרא שמו קטנתה שהיה קטן חסידים. ושל חסידים⁷.
- מכות פ"ב ה"ד, ל"א ע"ג
א"ר יוסי בן חנינה היה עומד ומבקע עצים בחצירו ונכנס הפועל ליטול שכרו נתזה הבקעת עליו והזיקתו חייב. ואם מת אינו גולה. שאינו כיער. תני רבי חנינה פטור. ולא פליגין. מה דמר רבי יוסי בן חנינה בשלא ראו אותו. ומה דתני ר' חייא בשראו אותו. אם בשלא ראו אותו כיון שאמר לו היכנס חייב. תני ר' חייא פטור. כיון שאמר לו היכנס צריך לשמר את עצמו.

(5) עיין רמב"ן הנ"ל.

(6) נראה שהמסדר העתיק כאן סוגיא שלמה ממסכת אחרת (סנהדרין?) והתחיל: אמר ר' אחא ליידא פשטה וכו' אע"פ שכל זה אינו נחוץ לעניין והיה יכול להביא רק את סוף הברייתא של הגונב כיס. וכל זה אינו לפנינו במקום אחר. ובוודאי היה זה בתלמודו של מסדר הבבות.

(7) עיין בברייתא זו בבבלי סוטה מ"ט א' ובפירוש המשניות להרמב"ם שם ובמשנה שבירושלמי שם.

(8) עיין תוספ' ב"ק ל"ב ב' ד"ה חייב.

נעשית כחצר השותפין דמר ר' יוחנן בשם ר' ינאי השותפין קונין זה מזה בחצר וחייבין זה בניזקי זה וזה בנוקי זה ולא כן אמ' רב בממלא כל ר"ה. וזו ממלא כל רשות הרבים. אמר מכיון שדרכו להלך בחצר כמי שהוא ממלא כל החצר.⁹

ואית דבעי מימר כיון שאמר לו היכנס נעשית כחצר שותפין. רבי חיה בשם רבי יוחנן¹⁰ השותפין קונין זה מזה בחצר. וממחין זה על ידי זה בחצר. וחייבין זה בנוקי זה. ולא כן אמר רב ממלא את כל ר"ה. וזו אינה ממלאה את כל רשות הרבים. מכיון שדרכן להלך בחצר כמי שהיא ממלא את כל החצר.

נדרים פ"ה ה"א, ל"ט ע"א

רבי יוחנן בשם רבי ינאי השותפין קונין זה מזה בחצר וחייבין זה בניזקי זה.

שבת פ"ב ה"ה, ה' ע"א

בן פדיא אמר כל המקלקלין פטורין חוץ מן המבעיר והעושה חבורה. אמר רבי יוחנן במבעיר אינו חייב עד שיהא צריך לאפר. והעושה חבורה אין חייב עד שיהא צריך לדם. והתנינן שורו שורו צריך את האפר.

תמן תנינן כל המקלקלין פטורין חוץ מן המבעיר ומן העושה חבורה. בר קפרא אמר אפילו אינו צריך לדם. אפילו אינו צריך לאפר. >אמ' ר' יוחנן והוא שיהא צריך לדם. והוא שיהא צריך לאפר¹¹ מתניתא פליגא על רבי יוחנן שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב. והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור. שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב שלא לצורך. והכא הוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור אפילו שלא לצורך. תני כל המתחייב בנפשו שוגג מביא

⁹ הסוגיות מתאימות בערך. אבל נראה לי שהסופרים העתיקו את הסוגיא מב"ק למכות וע"י זה ניטשטשו ההבדלים. וזו היא הסיבה שאנו פוגשים בשתייהן אותן השגיאות. וזה יוצא גם מסוף הסוגיא. התלמוד מקשה: ולא כן אמ' רב בממלא כל ר"ה "וזה" ממלא כל ר"ה? (דברי הפ"מ אינם מתקבלים לגמרי) ופירש ר"י לוי לנכון וז"ל: וזו ממלא כל רשות הרבים. נ' לגרוס וזו ממלאה כל החצר. (הגהתו מיותרת, כי כן היא דרך הירושלמי לתפוס באותו הלשון שהשתמש בו בחצי הראשון של המאמר. לדוגמא: פאה פ"ג ה"ג, י"ז ע"ג: תמן כשביקש לאוכלן ענבים. ברם הכא כשביקש לעשותן יין – את השבלים! – נזיר פ"ט ה"ג, נ"ז ע"ד: א"ר יונה ולא דמיא תמן יש עליהן שכונת קברו. ברם הכא אין עליה שכונת קברו – כרם צפוף אינו כרם – וכן הוא בכלאים פ"ה ה"ב כ"ט ע"ד בכת"ר רומי; וזה רגיל בירושלמי וכן צריך לפרש גם כאן: וזו ממלא כל רשות הרבים, כלומר, האם יכולים להתאים זה עם דינו של רב שאינו חייב רק אם ממלא כל ר"ה? ופי' ובקעת זו שהזק בה הפועל הכי ממלאה היא את כל החצר שיחייב עליה בעה"ב ע"ל. ואם כן, איפוא, קושית התלמוד היא על משנתנו כאן ואין לה שום יחס לסוגיא שלמעלה, ובכ"ז אנו מוצאים זה גם במכות. וזה יכול להתבאר אם נביא שהסופרים העתיקו את הסוגיא מב"ק ולא הפסיקו כהוגן (מובן שגם מסדר הירושלמי מביא לפעמים סוגיא שלמה ממקום אחר, אבל במקרה זה יותר קרוב כמו שביארנו).

¹⁰ עיין הערה 9. ונראה שזו היא עיקר נוסחת נזיקין ובב"ק תיקנו ע"פ נדרים.

¹¹ כן הוא ברמב"ן שבת ק"ו א' ד"ה והא ועיין פסחים פ"ו, ל"ג ע"א, עירובין פ"י, כ"ו ע"ג.

חטאת. אמר רבי חנניה בריה דרבי הילל מאחר (שלא) <שאלו>¹² לצורך היה מתחייב בנפשו. וכאן אפילו שלא לצורך יהא פטור מן התשלומין. מן הדא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת מה מכה בהמה לא חלקתה בה בין שוגג למזיד לחייבו ממון אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג בין מזיד לפטור ממון.

11. פ"ד ה"א, ד' ע"א כתובות פ"י ה"ד, ל"ג ע"ד
- תמן תנינן וכן שלשה שהטילו לכיס הותרו או פחתו כך הן חולקין. אמר רבי בון נראין דברים בשנטלו מרגלית¹³ דיכול מימר ליה אילולא עשרתי דינריי לא הוית מזבין כלון. אבל דבר שדרכו לחלק מביאין לאמצע וחולקין. אמר רבי לעזר ואפי' דבר שדרכו לחלק דיכיל מימר ליה את פרגמטיא דידך סגין ואת מנעה מזבנתא. אנא פרגמטיא דידי קליל ואנא הפך ומתהפך בדידי ומטי בכ. עד כדון בשהיתה פרגמטיי נתונה כאן. היתה פרגמטיי נתונה ברומי דיכיל מימר ליה עד דאת סליק לרומי אנא הפך ומתהפך בדידי הכא ומטי בכ.¹⁴
12. שם כתובות פ"י ה"ד, ל"ג ע"ד
- תמן תנינן חזר ונגח שור אחד שזה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו חמשים וזו ושנים הראשונים דינר זהב. רבי שמואל בשם רבי <זעירא>¹⁵ וכן לשכר. אמר <ר'>¹⁵ יוסי דרבי זעירא פליגא על דרבי לעזר. אמר רבי מני קשייתה קומי רבי יודן אמר לי לא מודה רבי לעזר שאם התנו ביניהן שזה נוטל לפי כיסו וזה נוטל לפי כיסו. שוורים כמותנין הן. חזר ואמרה קומי רבי יוסי אמר ליה בפירוש פליגי רבי לעזר אמר סתמן חולקין בשוה. רבי זעירא אמר סתמן זה נוטל לפי כיסו וזה נוטל לפי כיסו.

13. שם ה"ה, ד' ע"ב גיטין פ"ה ה"ד, מ"ז ע"א
- אמר רבי יוחנן בתחילה אין ממנין אפיטרופין על מנת לחוב להן. אלא לזכות להן. ואם חבו
- אמר רבי יוחנן בתחילה אין מעמידין אפיטרופוס ליתומין לחוב להן אלא לזכות להן ואם חבו זה נוטל לפי כיסו וזה נוטל לפי כיסו.

- 12 רמב"ן הנ"ל. 13 עיין רא"ף. 14 עיין רמב"ן כתובות ספ"י, רא"ה, ריטב"א ור"ן על הרי"ף כתובות ס' ל'. 15 עיין הראשונים הנ"ל.

חבו. רבי יוסי בן חנינה אמ' בין בתחילה בין בסוף אין ממנין אפיטרופין על היתומין לא לזכות ולא לחובה. מתנית' פליגא על דרבי יוסי בן חנינה מעמידין להן אפיטרופין ומעידין להן בפני אפיטרופין. אמר ליה שנייא היא בשור שלא יצא ויוזק. שורו של יתומין ושל אפיטרופין שיצא והוזק מהו רבי יוחנן אמר משל יתומין שאם אתה אומר משל אפיטרופין לא נעשה אדם מעולם אפיטרופוס. רבי יוסי בן חנינה אמר משל אפיטרופין. ותייא דרבי יוסי בן חנינה כאבא שאול. ודרבי יוחנן כרבנין דתנינן תמן אפיטרופוס שמינהו אבי יתומין ישבע. מינהו בית דין לא ישבע. שביט דין מבחנין אותו. אבא שאול אומר חילוף הדברים אפיטרופוס שמינהו אבי יתומין ישבע מפני שהוא כנושא שטר. שמינהו בית דין לא ישבע מפני דיכיל מימר ליה טבות הוינא עבידנא לך. אתיא דרבי יוחנן כרבנין¹⁶). ודרבי יוסי בן חנינה כאבא שאול דרבי יוחנן כרבנין ואפילו דיסבור כאבא שאול בעי הוא בר נש מיתן מהימן ומיקרייה מהימן. ודרבי יוסי בן חנינה כאבא שאול אפילו דיסבור כרבנין אדם מבריה עצמו מן השבועה. ואין אדם מבריה עצמו מן התשלומין.

נזיר פ"ט ה"ה, ג"ח ע"א

14. ה"ד ד' ע"ג

ולית כתיב כי וכי ינצו וכי יריבון והלא היא מצות היא מריבה. היא מריבה היא מצות. מה ת"ל וכי ינצו וכי יריבון אלא ליתן את המתכוין על שאינו מתכוין. ואת שאינו מתכוין על המתכוין. סנהדרין פ"ט ה"ג, כ"ז ע"א

כי ינצו אנשים. וכי יריבון אנשים. היא מריבה היא מצות. מה תלמוד לומר כי ינצו כי יריבון. כי יריבון כי ינצו אלא ליתן המתכוין על שאינו מתכוין ואת שאינו מתכוין על המתכוין. כ"ז ע"א

ולית כתיב כי ינצו כי יריבון והלא היא מצות היא מריבה. היא מריבה היא מצות. מה ת"ל וכי ינצו וכי יריבון אלא ליתן את המתכוין על שאינו מתכוין. ואת שאינו מתכוין על המתכוין. סנהדרין פ"ט ה"ג, כ"ז ע"א

בכורים פ"א ה"ו, ס"ד ע"א

15. ה"ז

ואין הבעל יורש את אשתו. אמ' ריש את אשתו דבר תורה. רבי שמעון בן לקיש כדעתיה דרבי שמעון בן לקיש אמר אין אדם יורש את אשתו. אמ' ריש את אשתו דבר תורה. רבי שמעון בן לקיש כדעתיה דאמר אין אדם יורש את אשתו מדבר תורה¹⁸).

¹⁶ עיין תוס' גיטין נ"ב ב' ד"ה הלכה, ב"מ מ"ב ב' ד"ה נימא, רמב"ן ורשב"א גיטין נ"ב ב'.

¹⁷ עיין בפירושו של ר"י לוי ומכילתא דרשב"י הוצ' הופמן עמ' 129.

¹⁸ עיין ק"ע פ"מ ושד"י.

שביעית פ"ה ה"ח, ל"ו ע"א

16. שם

תני המוכר שור לחבירו ונמצא נוגחן רב אמר מקח טעות הוא. ושמואל לחבירו ונמצא נגחן. אמר יכיל הוא מימור ליה לשחיטה מכרתיו לך. מה אנן קיימין אם בשמכרו רב אמר מקח טעות לאריס דברי הכל לחרישה מכר. אם בשמכרו לטבח דברי הכל לשחיטה מכר. הוא. ושמואל אמר אלא כי נן קיימין בשמכרו לטרסור. רב אמר מקח טעות הוא. שמואל אמר יכיל הוא מימר לשחיטה מכרתיו לך. מחלפה שיטתיה דרב. מחלפא שיטתיה לשחיטה מכרתיו לך. דשמואל. דאיתפלגון מכרה לו ביובל עצמו רב אמר קנה ויוצא מידו ביובל שמואל אמ' לא קנה. מחלפא שיטתיה דרב תמן הוא אמר קנה. וכא הוא אמר לא קנה. תמן יובל מפורסם הוא. ברם הכא מקח טעות הוא. מחלפא שיטתיה דשמואל תמן הוא אמר לא קנה. וכא אמר קנה לאיזה דבר מכרה לו לא לזריעה. ברם הכא יכול הוא מימור ליה לשחיטה מכרתיו לך. רב כבית שמאי. ושמואל כבית הלל. רב כבית שמאי ואפילו יסבור כבית הלל לית אורחה משהתה תלחין יומין ויתין תלתתי¹⁹ יומיא לא מקח טעות הוא. ושמואל כבית הלל ואפילו יסבור כבית שמאי לית אורחה דבר נשא מיכוס תורא רדיא.

סנהדרין פ"ו ה"ב, כ"ג ע"ב

17. שם, ה"ט

תני שור שהיה יוצא ליסקל ונמצאו עידיו זוממין. רבי יוחנן ונמצאו עידיו זוממין רבי יוחנן אמר כל הקודם בו זכה. ריש לקיש אמר הפקר טעות הוא. וכן עבד היוצא ליסקל והקדישו בעליו רבי יוחנן אמר זכה לעצמו. ר"ל אמ' יאוש של טעות היה²⁰.
שם פ"י ה"ח, כ"ט ע"ד
אמר רבי עוקבה אוף בהדא איתפלגון שור שהוא יוצא ליסקל ונמצאו עידיו זוממין רבי יוחנן אמר כל הקודם בו זכה. רבי שמעון בן לקיש אמר יאוש של טעות היה. וכן העבד שהוא יוצא ליהרג ונמצאו עידיו זוממין רבי יוחנן אמר זכה לעצמו. רבי שמעון בן לקיש אמר יאוש של טעות היה.

שבועות פ"ח ה"א, ל"ח ע"ג

18. שם, ה"י

אמר רבי לעזר כל שמירה רבי אבהו בשם ר' יוחנן נאמרה שמירה בשומר חנם ונאמר שמירה בשומר שכר. ולא דמיא שמירה שנ' בשומר חנם לשמירה שנאמר בנושא שכר. שמירה שנאמר בשומר חנם כיון ששימר כל צורכו פטור.²¹ שמירה שנ' בשומר שכר אין משערין אותו אלא בגופו לפיכך רואין אותו אם היה פטור ואם לאו חייב.
ראוי לשמירה פטור ואי לא חייב. אין אומרין אלו היה אחר שם יכול להציל הציל פטור שלא הציל חייב.

¹⁹ עיין רמב"ן ע"ז ט"ו א'.²⁰ נראה שהטופרים העתיקו לכאן מ"ב ק"ע"כ זה מתאים בדיוק לשם. וקצת ראייה לדבר מהכתב "ריש לקיש" שאינו כ"כ רגיל בשאר הירושלמי ונמצא כמעט תמיד בבבות.²¹ עיין ב"מ ספ"ג בדפוסים חדשים.

19. פ"ה ה"א, ד' ע"ד כתובות פ"ב ה"א, כ"ו ע"א
- וכי כל הפרות מפילות²²). נהלך בהן תמן תנינן שור שנגח את הפרה ונמצא עוברת אחר הרוב ואמור מחמת נגיחה הפילה. זאת אומרת שלא הילכו במיד' הדין בממון אחר הרוב אלא במיעוט. אמר רבי יוסי במקום אחר הילכו במידת הדין בממון אחר הרוב כהדא דתני רבי אחא גמל האוחר בין הגמלים ונמצא שם אחד מת חייב בידוע שזה הרגו.
- תמן תנינן שור שנגח את הפרה ונמצא עוברת בצידה. וכי רוב הפרות מפילות אמור מחמת נגיחה הפילה. אמר רבי אבהו זאת²³) אומרת שלא הילכו למידת הדין ולממון אחר הרוב. אמר רבי אבון ובדבר אחד הלכו במידת הדין ולממון אחר הרוב. כהדא דתני רבי אחא גמל שהיה אוחר בין הגמלים ונמצא שם אחד מת חייב אומר אותו שהיה אוחר נשכו.

20. שם ה"י, ה' ע"א כלאים פ"ח ה"ו, ל"א ע"ג
- שמואל אמר אוזו ים עם אוזו יישוב כלאים זה רבי בא בשם רבי שמואל אוזו (אם) [עם] אוזו בזה. אמר רבי יוסי מתניתא לא אמרה כן אלא שור עם שור בר. חמור עם חמור בר כלאים זה בזה. >.. מואל .. אבו יושב עם אבו מדבר כלאים .. ר' יוסה מתניתה. מרה כן שור עם שור בר חמור עם חמור בר חזיר .. חזיר בר כלאים...<²⁴
- רבי בא בשם רבי שמואל אוזו (אם) [עם] אוזו מדבר כלאים זה בזה. אוזו עם אוזו הים תנה רבי יודה בן פזי דבר דליה ולא ידעין מאן תנה קל וחומר מה אם בשעה ששניהן ביבשה את אמר אסור. בשעה שאחד ביבשה ואחד בים לא כל שכן.

21. שם כלאים פ"א ה"ו, כ"ז ע"א
- ריש לקיש אמר משנה שלימה שנה רבי וכן חיה ועוף כיוצא בהן. אמר רבי יוחנן ואנא דאיתיתיה מן דבית לוי תרגול עם פיסיוני. תרגול עם הטווסת אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה. רבי שמעון בן לקיש אמר משנה שלימה שנה לנו רבי וכן חיה ועוף כיוצא בהן. א"ר (יוחנן) <יונה>²⁵) צרכה להדא דר' יוחנן תנינן הכא חיה ופרשתנה תמן תנינן בהמה הכא ופרשתנה תמן עוף תנינן תמן ופרשתנה הכא אמ' רבי יוסי ויאות בא להודיעך שהעוף אסור בכלאים.

22. פ"ו ה"ז, ה' ע"ג פיאה פ"ו ה"ט, י"ט ע"ד
- מחלפה שיטת ר' יודן. תמן הוא אומר תמן תנינן המדליק את הגדיש והיו בו כלים ר' פרס לטמון. והכא הוא אמר לרבות הטמון. יהודה או' משלם כל מה שבתוכו. וחכמי' אומרים אינו ולית רבי יודן דריש הכא אלא גדיש. משלם אלא גדיש חטין או גדיש שעורין. מחלפה שיטתיה לאי זה דבר נאמר גדיש שמשלם כל מה דר' יהודה תמן הוא או' לרבות את הטמון. וכא הוא שבתוכו. מחלפה שיטת רבנין. תמן אמרין אמר פרס לטמון. תמן ונאכל הגדיש או הקמה. ממשמע

(22) עיין או"ז סי' ר"ו, תמים דעים סי' ס"ח.
 (23) עיין מלחמות להרב"ן רפ"ב דכתובות ושטמ"ק שם.
 (24) השלמתי ע"פ שרי"ר 241.
 (25) כ"ר וכ"ס.

לרבות טמון. וכא אמרין פרט לתמון. ולא כן אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן מודין חכמים לרבי יודן בכלי גורן שדרכן ליטמן. אמר רבי הושעיה בשאין עדים. אבל אם יש עדים כל עמא מודו על הדא דרבי (יוסי) <יהודה>²⁶ דתני כן היה גדיש חטים מחופה שעורין. או גדיש שעורין מחופה בחיטין נותן לו גדיש שעורים.

שנאמר קמה אין אנו יודעין שהגדיש בכלל. ומה ת"ל גדיש לרבות את הטמון. והכא שדך בגלוי פרט לטמון. מחלפא שיטתין דרבנן תמן אינון אמרין פרט לטמון. וכא אינון אמרין לרבות את הטמון. תמן או הקמה או השד'. מה שדך בגלוי אף כל דבר שהו' גלוי. ברם הכא שדך בגלוי פרט לטמון. קציר' בגלוי פרט לטמון והוי מיעוט אחר מיעוט. ואין מיעוט אחר מיעוט <אלא>^{26a} לרבות הטמון.

סוטה פ"ט ה"ב. כ"ג ע"ג

מחלפא שיטתון דרבנן תמן אינון אמרין פרט לטמון וכא אינון אמרין לרבות את הטמון. תמן שדך בגלוי פרט לטמון. וקצירך בגלוי פרט לטמון. מיעוט אחר מיעוט לרבו' את הטמון. ברם הכא באדמ' לא צף על פני המים.

שבועות פ"ז ה"ב. ל"ז ע"ד

מהו מיטעניניה מילין מפלגן. ייבא כדאמר רבי יוחנן בר נש עתיר גו שוקא ומסכן גו ביתא. עתיר גו ביתא ומסכן גו שוקא. יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב. רבי בא משתעי עובדא הוה באריסיה דבר זיזא דאפקיד גבי חד בר נש ליטרא דהב. מית בר זיזא ואריסיה דבר זיזא. אתא עובדא קומי רבי ישמעאל בי רבי יוסי אמר ומאן לימא לן דכל מה דהוי לאריסיה דבר זיזא לאו דבר זיזא אינון יתייהבון לבנוי דבר זיזא. אתון בנוי דבר זיזא אמר יסבון בנין רברבין פלגא ומן דקיקין רבון יסבון פלגא. דמך רבי ישמעאל בי רבי יוסי. אתא עובדא קומי רבי חייה רובה אמר אין מהדא לית שמע מינה כלום. אית בר נש דלא בעי מפרסם נפשיה. יתייהבון לבנוי דאריסא. אמר ליה מריה דפיקדונא כבר יהבית פלגא. אמר ליה מה שנתתה על פי בית דין נתתה. ומה שאתה נותן על פי בית דין אתה נותן. מהו דיימרון בנוי דאריסיה דבר זיזא לבנוי דבר זיזא יבון לון מה דנסתון. יכלין מימר לון מה שנעשה

23.

שם

כהדא חד בר נש אפקד גבי חבריה חד שק צריר ואירעו אונס. אהן אמר סיגין הוה מלא. ואהן הוה אמר מטסקין הוה מלא.²⁷ הרי זה נשבע ונוטל. רבי יוחנן בעי מהו שיטענו לו דבר שאין ראויין לו. נישמענה מן הדא דאריסיה דבר זיזא אפקד גבי חד בר נש ליטרא דהב מית בר זיזא ומית אריסיה דבר זיזא. אתא עובדא קומי ר' ישמעאל בי רבי יוסי אמר מאן הוא דלא ידע דכל מאי דאית לאריסיה דבר זיזא לבר זיזא אינון. יתייהבון לבנוי דבר זיזא. הוון לבר זיזא בנין רברבין ובנין דקיקין. אמר יסבון רברביא פלגא. וכד רבו דקיקא יסבון פלגא. דמך רבי ישמעאל בי רבי יוסי. אתא עובדא קומי רבי חייה אמר אין מן הדא לית שמע מינה כלום. יתייהבון לבנוי דאריסא. אמר ליה מריה דפיקדונא כבר יהבית פלגא. אמר ליה מה שנתתה על פי בית דין נתתה. ומה שאתה נותן על פי בית דין אתה נותן. מהו דיימרון בנוי דאריסיה דבר זיזא לבנוי דבר זיזא יבון לון מה דנסתון. יכלין מימר לון מה שנעשה

²⁶ מלחמות ורא"ש. ועיין מאה שערים להרי"ף אות ז, רשב"א שבועות מ"ג א', ריטב"א ור"ן שם.

^{26a} ילקוט קונדריס אחרון, שרי"ר עמ' 327.

²⁷ רי"ף, עיטור מאמר פיקדון, או"ז סי' רפ"ו, רשב"א, שטמ"ק, ס"ג עשין פ"ח, חידושי הרי"ג מיגש שבועות מ"ג א', ר"ן שם ועוד.

על פי בית דין נעשה. מהו דיימרון דקיקיאי הבו לן מה דנסבתון. יכלין מימר לון מה לרב רביי נפלוג עימכון. יכלין מימר שנעשה על פי בית דין נעשה. מהו דיימרון לון מציאה מצאנו. אמר רבי יצחק לית דקיקיאי לרב רביי נחלוק עמכון. יכלין מימר בין רב רביי לדיקיקיאי אלא כמי שניתן לון מציאה מצאנו. אמר רבי יצחק אין בין רב רביי לדיקיקיאי אלא כמי שניתן להן מתנה.

24. פ"ז ה"ב, ה'ע"ד תרומות פ"ו ה"א, מ"ד ע"א
(שם ה"ה ו' ע"א) ולא כן אמר רבי אבהו בשם ר' יוחנן שוגג בחלב מזיד בקרבן מתרין בו ולוקה ומביא קרבן.
רבי אבהו בשם רבי יוחנן הזיד בחלב ושגג בקרבן מתרין בו ולוקה ומביא קרבן.
שם פ"ז ה"א, מ"ד ע"ג ולא כן אמר רבי אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש במזיד בחלב ובשוגג בקרבן מתרין בו ולוקה ומביא קרבן.
שבת פ"א ה"ו, י"ג ע"ב רבי אבהו בשם רבי יוחנן השוגג בחלב ומזיד בחטאת מתרין בו ולוקה ומביא קרבן.

כתובות פ"ג ה"א, כ"ז ע"ב לא כן אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן שוגג בחלב מזיד בקרבן מתרין בו לוקה ומביא קרבן.
שבועות פ"ג ה"א, ל"ד ע"ב ולא כן אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן מזיד בחלב ובשוגג בקרבן מתרין בו ולוקה ומביא קרבן.

25. שם תרומות פ"ז ה"א, מ"ד ע"ג
רבי בון בר חייה רבי בון בר חייא בשם רבי שמואל בר רב יצחק שני דברים מסורין בשם רבי שמואל לבית דין את תופס אחד מהן. יצא דבר שהוא מסור לשמים.
בר רב יצחק כדי רשעתו שני דברים מסורין לבית דין שני דברים מסורין לבית דין את תופס אחד מהן יצא דבר שמסור לשמים.
התופס אחד מהן יצא דבר שמסור לשמים⁽²⁸⁾.

26. שם ה"ד מכות פ"א ה"ח, ל"א ע"א
אמר רבי זעירא הדא אמרה עד זומם אין נפסל בבית דין אלא מעצמו נפסל פתר לה בהתרייה.⁽²⁹⁾ ותני כן אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בשתי כיתי עידיות ובשתי התריות. אבל בעדות אבל בעדו' אחת ובהתרייה אחת כל עדות אחת ובהתרייה אחת כל עדות שבטלה מקצתה

⁽²⁸⁾ עיין מכות רפ"א, ל"א ע"א.

⁽²⁹⁾ עיין גזעם ירושלמי שגורס בהתרייה אחת ופירושו כמו בבת אחת ונמצא באמת לשון זה (במובן זה) במכות פ"א ה"ו, ל"א ע"ב: נעשית כעדות אחת ובהתרייה אחת.

שבטלה מקצתה בטלה כולה. מהו כל עדות שבטלה מקצתה בטלה
מקצתה בטלה כולה היו עומדין ומעידין עליו
בעשרה בניסן³⁰) שגנב שור באחד בניסן.
טבח ומכר בעשרה בניסן הוזמו בחמשה עשר
בניסן כל עדות שהעידו מעשר' בניסן עד חמשה
עשר בניסן למפריעה הרי אילו פסולות. אמר
רבי בא בר ממל תיפתר במעידין עליו בכרך
אחד ולית שמת מינה כלום. ותני כן הן היו
הראשונים והן היו האחרונים. הוזמו בראשונה
אין בכך כלום. בשנייה הרי היא לו עדות אחת.
בשלישית הרי היא לו כשתי עדיות. והיכי (אמר)
[אם] במעידין עליו בכרך אחד לית שמע מינה
כלום. לא אתיאי אלא על ידי עדיות סגין. אמר
רבי זעירא הדא אמרה עד זומם אינו נפסל בבית
דין אלא מעצמו הוא נפסל.³¹)

פסחים פ"ד ה"ג, ל' ע"ד

27. שם ה"ו, ע"א

אמר רבי בא כגון מהיר שהוא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל.

אמר רבי בא

ע"ז פ"א ה"ו, ל"ט ע"ד

כגון מהיר שהיא

א"ר בא כגון מהיר שהוא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל.

ששה עשר מיל על

ששה עשר מיל.

חגיגה פ"ג ה"ו, ע"ט ע"ד

שם

28.

תני אין מגדלין תרנגולין בירושלם מפני
הקדשים ולא כהנים בארץ ישראל מפני
הטהרות. יכול אף בירושלם כן. או ייבא כיי
דמר ר' יהושע בן לוי ירושלם הבנויה וגו'
עיר שמחברת ישר' זה לזה.³²)

ובירושלם נאמנין אף על הקודש אף על פי
שיש עדים יודעים. אמר רבי יהושע בן לוי ירושלם
הבנויה כעיר שחוכרה לה יחדיו. עיר שהיא עושה
כל ישראל חברים. מעתה אפילו בשאר ימות השנה.
אמר רבי זעורה ובלבד בשעה ששם עלו שבטים.

שביעית פ"ז ה"ד, ל"ז ע"ג

שם

29.

כתיב טמאים הם לכם. מה תלמוד לומר
וטמאים יהיו לכם, אלא אחד איסור אכילה ואחד
איסור' הנייה. כל דבר שאיסורו >דבר תורה
אסור לעשות בו סחורה וכל דבר שאיסורו <³³)

כתיב טמאים הם לכם. מה תלמוד לומר
וטמאים יהיו לכם. אלא אחד איסור
ואחד איסור הנייה. כל דבר שאיסורו דבר
תורה אסור לעשות בו סחורה וכל דבר שאיסורו

³⁰) עיין א"ז סי' ש"ו, ר"ח בגנזי קדם ס"ג עמ' 38.

³¹) נראה שכל הסוגיא נעתקה מב"ק והיתה כתובה כאן לפני הסופר התחלת הסוגיא: אמר רבי זעירא
הדא אמרה וכו' מעצמו הוא נפסל. והשלים את כל הסוגיא מב"ק והכניס אותה לפני המאמר של ר' זעירא. ראייה
להשערה זו המונח "והיכי" שאינו בשום מקום בירושלמי ומיוחד רק לבבות.

³²) עיין פ"מ ורידב"ז. ועיין כפתור ופרח פ"ו דפוס ברלין עמ' ט"ו ע"א.

³³) שביעית פ"ז, ל"ז ע"ג, שרי"ר כאן ועיין שרי"ר עמ' 307 שו' 15 ועיין אהצ"י שביעית עמ' 64.

מדבריהן מותר לעשות בו סחורה. והרי חמור. מדבריהן מותר לעשות בו סחורה. והרי חמור. למלאכתו הוא גדל. והרי גמל. למלאכתו הוא גדל. למלאכתו הוא גדל.

30. פ"ח היה, ו' ע"ב גיטין פ"ד ה"ד, מ"ה ע"ד

תני והעדים שאמרו מעידין אנו על פלוני שסימא שתי עיניו כאחת. בהן לחירות. זו אחר זו יוצא לחירות בראשונה ונותן לו שהפיל שתי עיניו כאחת אינו נותן לו כל'. זו אחר זו יוצא לחירות בראשונה ונותן לו דמי שנייה. סימא שתי עיניו כאחת הפיל שתי עיניו כאחת יוצא בהן לחירות. זו אחר זו יוצא לחירות בראשונה ונותן לו דמים בשנייה. רבי אילא בשם ריש לקיש כמאן דאמר אינו צריך לכתוב לו גט שיחרור. ברם כמאן דאמר צריך לכתוב לו גט שיחרור ואת אומר משלם לו.

31. שם כתובות פ"ה ה"ה, ל' ע"א

רבי לא בשם רבי יוחנן המקדיש מעש' ידי עצמו כולן קידש. וחזר ותנא המקדיש מעשה ידי עבדו יוצא לו מהן פרנסתו והשאר הקדש. הכא את אמר השאר הקדש והכא את מר כולו קודש. אמ' רבי אחא מצווים ישראל לפרנס בני חורין יותר מעבדים. לא כן אמר רבי יוחנן³⁴ הקוטע ידי עבד חבירו רבו נוטל נזקו צערו בושתו והלה יצא ויתפרנס בצדקה. והא תני המקדיש את עבדו יוצא הוא לפרנסה מהו והשאר קודש. אמר רבי בא בר ממל לא על דעתו שימות יותר מן העבדים. לא כן אמר רבי יוחנן הקוטע ידי עבדו של חבירו רבו נוטל נזקו צערו בושתו והלה יצא ויתפרנס בצדקה. רבנן דקיסרין בשם ר' אחא מצווין ישראל לפרנס קיטעין אפילו עבדים. רבי יוחנן מן כל מה דהוה אכיל יהיב לעבדה והוה קרי עלוהי הלא בבטן עושני עשהו ויכוננו ברחם אחד.

רבי לא בשם רבי יוחנן המקדיש מעש' ידי עצמו כולן קידש. וחזר ותנא המקדיש מעשה ידי עבדו יוצא לו מהן פרנסתו והשאר הקדש. הכא את אמר השאר הקדש והכא את מר כולו קודש. אמ' רבי אחא מצווים ישראל לפרנס בני חורין יותר מעבדים. לא כן אמר רבי יוחנן³⁴ הקוטע ידי עבד חבירו רבו נוטל נזקו צערו ריפוי שבתו בושתו. והלה יתפרנס מן הצדקה. אמר רבי אחא מצווין ישראל לפרנס עבדים קיטעין יותר מן השלימין. והא רבי יוחנן אכיל קופד ויהיב לעבדיה. שתי חמר ויהיב לעבדיה וקרי אנפשיה הלא בבטן עושני עשהו. אמרי תמן במידת הדין. ברם הכא במידת רחמים.

32. שם ה"ח, ו' ע"ג כתובות פ"ד ה"ח, כ"ח ע"ד

חד אמר בשם ריש לקיש המבייש את הזקן נותן לו דמי בושתו משלם. חד בר נש איקפד³⁵ לרבי יודה בר חנינה אתא עובדא קומי ריש לקיש וקנסיה ליט' דדהב.

רבי שמעון בן לקיש בשם רבי יודה בר חנינה נמנו באושא במקפיד את הזקן והכהו יינתן לו בושתו שלם. מעשה באחד שהקפיד את הזקן והכהו ונתן לו בשתו משלם. אמרין רבי יודה בן חנינה הוה.

33. שם שבועות פ"ד ה"ו ל"ה ע"ד

תני רבי אבהו קומי רבי יוחנן הרגתה שורי הרגת שורי קיצצתה נסיעותי והוא אומר איני

³⁴ ר"ף ונ"י, שטמ"ק דף פ"ו, א"ו ס' של"ד.

³⁵ ר"ף, א"ו ס' שע"א, סמ"ג עשין ע', מרדכי קידושין ס' תקס"ד ועוד. ובר"ף ד"ו גורס מפקיר וכן הוא בשו"ת הריב"ש ס' רט"ו, אבל בס' כ"ז מעתיק בשם הרי"ף כגירס' הדפוס. ועיין שביעית פ"ד, ל"ה ע"ג שו" 6. ומע"ש פ"ד ה"א, נ"ד ע"ד: כהדא ר"ש ב"ר הוה מפקיר וכו'.

קצצתה נטיעותי. והלה או' איני יודע חייב. ואמר לי' הן תניתה אילין למקרילות למקבילות. אמר ליה אנא הוא דטעית ואינון דמרין כן מעדין אנו איש פלוני שהרג שור פלוני והלה אומר איני יודע חייב. >[אמר]

הא אמורה <³⁶

שם ה"י 34.

רב אמר אדם שסרה לחיירו וביקש ממנו
ולא קיבלו יעשה שורת בני אדם ויפייסנו
דכתי' ישור על אנשים וגו' ואם עשה כן מה
בכתי' תמן. פדה משאול נפשו מעבור בשחת
ווגו'. א"ר יוסה הדא דתימר שלא הוציא לו שם
רע אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה
(שולמית.³⁸)

פ"ט ה"א, ו' ע"ד 35.

גול מריש ובנאו בבירה בית שמאי
אומרים יקעקע כל הבירה כולה ויתנינו לו.
ובית הלל אומר יתן לו דמיו מפני תקנת שבים.
יירד לחרבה ובנייה שלא ברשות שמין לו
וידו על התחתונה. בנייה ברשות שמין לו
וידו על העליונה. ביקש ליטול אבניו ועציו
אין שומעין לו. רבי יעקב בר אחא בשם
רבי יהושע בן לוי משום יישוב ארץ
ישראל⁽³⁹⁾. רב נחמן בר יצחק שאל אילו מי
שנכנס לחורבתי של חבירו ופירק חבילתו
לשעה וביקש ליטלו שמא אין שומעין לו.
כיון דשמע דמר רבי יעקב בר אחא משום
יישוב ארץ ישראל אמ' האמירה. אלא בנה

(36) שרי"ר עמ' 250 שו" 36. וכלשון זה ל פ"ו סה"א, כ"ג ע"ב.

(37) לכאורה משמע שהתלמוד הביא זה בתור עיי"ש. ועיין עיטור "מודעה", רמב"ן ב"ב ל"ג ב' ד"ו

(38) עיין אהצ"י יומא עמ' 3-102. ועיין החובל ואין זה לפנינו בירושלמי.

(39) עיין שרי"ר עמ' 252 שו' 34.

(40) רמב"ן מלחמות ב"מ פ"ח עיי"ש הפירוש.

במקום שאין ראוי לבנות ונסע במקום שאינו ראוי ליטע. רב אמר שמין לו ⁽⁴¹⁾ אלא שמערימין עליו ליכנס לשם בימות החמה ובימות הגשמי'. אמר[ין] לו הא (תניתה) [נהניתה] שמין לו וידו לתחתונ' ⁽⁴¹⁾.

אמר רבי יוסי הוינא סבר מימר מה פליגין בארץ אבל בחוצה לארץ לא. מן מה דאמר רבי יעקב בר אחא משום יישוב. דא אמרה היא בארץ היא בחוצה לארץ. ביקש ליטול <דמי^{41a}> עציו ואבניו מהו. <רב אמר^{41a}> אומ' לו המתן עד שידור כתובה ושמואל אמ' נותנין לו מיד.

גיטין פ"ה ה"ד, מ"ז ע"א

36. שם ה"ג רבי יודן לא נחית לבית וועדא. קם עם רבי מנא אמר ליה מה חידות הוה לכון בבי מדרשא יומא דין. אמר ליה מילה פלן. אמר ליה ולא מתניתא היא תרומה וניטמאת. אמר ליה תיפתר בשניטמאת מאיליה ולית שמע מינה כלום. דהיא מתניתא דן את הדין זיכה את החייב וחי' את הזכאי סימא את הסהור טיהר את הסמא. דמר רב ירמיה בשם רב במגיעו לידו. ושמואל אמר במגיעו לידו.

רבי יודן לא נחית לבית וועדא. קם עם רבי מנא. אמ' ליה מה חדתין יימרין. א"ל כן א"ר יוסי המטמא אינו כעושה מעשה. מן הדא תרומה וניטמאת. אמר ליה תיפתר שניטמאת מאיליה. ולית שמע מינה כלום. דהיא מתניתא דן את הדין זיכה את החייב וחי' את הזכאי סימא את הסהור טיהר את הסמא. דמר רב ירמיה בשם רב במגיעו לידו. ושמואל אמר במגיעו לידו.

דמאי פ"ו ה"ג, כ"ה ע"ד

37. שם ה"ה, ו' ע"א תני הנותן מעות לחבירו ליקח לו חטים ולקח לו שעורים אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו. ותני חורן אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לשניהן. <מן דמר אם פחתו פחתו לו אם הותירו הותירו לו (ד"ר) ר"מ. מ"ט דר"מ שלא נתכוון המוכר לזכות אלא ללוקח [מן] (דמר) [דמר] אם פחתו פחתו לו אם הותירו הותירו לאמצע ד"ר יהודה⁴²> מאי טעמא דרבי יודן שלא נתכוון המוכר לזכות אלא לבעל המעות. ולמה אין ⁽⁴³⁾ חולק עמו שאסור ליהנות מחבירו. מעתה א(פ)ילו אמר לו ליקח לו חטים ולקח לו חטים לא נתכוון המוכר לזכות אלא לבעל המעות. ובשעה שאמ' לו ליקח חטי' ולקח לו שעורים לא נתכוון מוכר לזכות אלא ללוקח וקיים מה⁴⁴ בידה. אמר רבי נסא בשע' שקיים שליחותו לא נתכוון המוכר לזכות לבעל המעות. לא קיים שליחותו נתכוון לזכות ללוקח ולמה חולק עמו אמ' הואיל ובאת לו הנייה מתחת ידו אף הוא חולק עמו.

... רבי יודה אומר לא נתכוון המוכר לזכות אלא ללוקח. רבי יוסי אומר לא נתכוון המוכר לזכות אלא לבעל המעו' לפיכך אם נתן אחת יתיר' ר' יודה או' של לוקח. ר' יוסי או' של שניהן. מחלפה שיטתיה דר' יוסי תמן הוא או' לא נתכוון המוכ' לזכות אלא לבעל המעו' וכא את אמר הכין. כאן ע"י מעותיו של זה וע"י רגליו של זה שניהן חולקין.

⁽⁴¹⁾ עיין עיטור חלוקת קרקעות דפוס חדש דף כ"ו סע"ג. ^(41a) עי' הע' 40.

⁽⁴²⁾ או"ז סימ' תי"ג. התיקונים בדבריו הם ע"פ הענין. וברור שגירסת הירושלמי דמאי בתוספתא שם פ"ה ה"ג אינה יכולה להתאים עם שיטת הירושלמי כאן. ועיין בבלי ק"ב ב', כתובות צ"ח ב', עירובין ל"ו ב'.

⁽⁴³⁾ צ"ל ולמה חולק עמו כמו למטה וכן הגיה בנתי"י.

⁽⁴⁴⁾ בנוע"י מגיה: וקסמה בדידה עיי"ש פירושו ועיין "על הירושלמי" עמ' 48.

38. שם ה"ד נדרים פ"ה ה"ב, ל"ט ע"ב
 אמר רבי ירמיה חמי היך תנינן⁴⁵ הכא האומר לבנו קונם שאת נהנה לי. אחי ובריתו. בחיי ובריתו. מה בין להוא דאמר דאמר תריי תריי. רב ירמיה ורבי יוסי תריהון אמרין קונם הנני נכסי אילו עליי בחי ובריתו מכיון שאמר אילו אסרן עליו בין בחיים בין לאחר מיתה. א"ר יוסי תנינן בנדרים מה דלא תנינן בשבועות קונם לביתך שאני נכנס. שדך שאני לוקח מת או שמכרו לאחר מות'. לבית זה שאני נכנס שדה זו שאני לוקח מת או שמכרו לאחר אסור. מפני שאמר זה הא לא אמ' זה אסרן עליו בין בחיים בין לאחר מיתה.

39. פ"ה ה"א, ז' ע"ב (ב"מ פ"א ה"ו, ח' ע"א) גיטין פ"ג ה"ז, מ"ה ע"א
 רב אמר יורש כמשועבד. כשם שאין מלוה בעדים גובה ממשועבדין דרב אמר יורש כמשועבד. כשם שאין מלוה בעדים נגבית מן המשועבדין כך אינה נגבית מן היורשין.

שם פ"ו ה"ז, מ"ח ע"א
 דרב אמר היורש כמשועבד כשם שאין מלוה בעדים נגבית מן המשועבד. כך אינה נגבית מן היורשין.

40. שם תרומות פ"ז ה"ג, מ"ד ע"ד
 גזל סלית ונתנה לאחר. רבי לעזר בשם רבי חייה אמר מוציאין מראשון ולא משני. רבי יוחנן אמר בשם רבי ינאי מוציאין אף מן השני. רבי בא בר ממל אמ' דרבי חייה רבא ורבי ינאי דאיתפלגון אף רבי חייה כדעתיה דרבי חייה אמר מוציאין אף משני. גזל מעפרתו של זה ונתנו לזה. רבי לעזר בשם רבי חייה רבא מוציאין מן הראשון ואין מוציאין מן השני. רבי יוחנן בשם רבי ינאי אף מוציאין מן השני ואף רבי חייה רובה מודי מכיון שנתנה ללוי יצא בה ידי גזילו.

41. שם ה"ב שקלים פ"ז ה"ה, נ' ע"ג
 תני המציל מן הגייס מן דתני המציל מיד הארי מיד הגייס משונת הים ומשונת הדליקה משונת הים משלולית הנהר ומאיסרטיא גדולה ומפלטיא גדולה הרי אילו שלו מפני הנהר הרי אילו שלו. שהבעלים מתייאשין מהן.

⁴⁵ עיין רשב"א נדרים מ"ז א' סד"ה בחייו.

⁴⁶ עיין נ"י נדרים לדף מז א' סד"ה או לא מה שמביא בשם הריטב"א.

42. שם כתובות פ"ב ה"א, כ"ז ע"א
 רבי חנינא בר פפא בשם רבי יוחנן תמן תנינן נאמנת אשה או קטן לומר מיכן מתניתא בנחיל (שגזלו מן ההליכה) >שגזלו מן ההליכה< (47) ובפורח (48) ובלבד על אתר אבל אם יצא וחזר אני אומר מפני יראה ופיתוי אמרו.
 בשם רבי יוחנן לא אמר רבי יוחנן בן ברוקה אלא על נחיל של דבורים שאין גזילו דבר תורה. תני רב אושעיה ובלבד במפריח אבל (בשוכו) >בשכן< (49) לא. רבי זעירא בעא קומי ר' מנא לא מסתברא >אלא< (49) על אתר. הא לאחר זמן לא. אמר ליה אף אנא סבור כן (ותנינן) [ותני כן] ב"דא שהעידו (במאמרן) [במעמדן] אבל יצאו וחזרו אני אומר מפני יראה ופיתוי אמרו.

43. שם ה"ו, ז' ע"ג כתובות פ"ג ה"ב, ל"ה ע"ד
 אמר רבי יוחנן והלא אמרו אין הקרקע גזולת. ולמה אמרו חייב להעמיד לו שדה. קנס קנסוהו. נטלוהו מסיקין מן הגולן מחמת הנגזל (50) מהו דו יכיל מימ' ליה מכל מקום הב לי ידידי וזמן דבעי ייתי ויסב מיני. ר' יהושע בן לוי אמר אין אדם נתפס על חבירו וחייב ליתן לו אלא בארנון וגולגולת. רב אמר כל הנתפש על חבירו יכיל מימר ליה את שרי עביטיך מיני (51).

נדרים פ"ד ה"ב, ל"ח ע"ג
 רבי יהושע בן לוי אומר אין לך נתפס על חבירו וחייב ליתן לו אלא בארנון ובגולגולת. רב אמר כל הנתפש על חבירו חייב לו. חייליה דרב מן הדא הגזול שדה ונטלוהו. לא שמע דאמר רבי יוחנן קנסו בגולן. (בגולן) >בגולן< (52).

43a. שם ה"ח רב הונא אמר אומרין לו את לית ידע אהן ידע. עיין שבועות ספ"ו, ל"ו ע"ב.

43b. שם ה"ט מהו כגון אהן ברחא. אית דמרין חוטרא וכו'. עיין מ"ש לקמן ב"ב פ"ג ה"א.

44. ב"מ פ"א ה"א, ז' ע"ד כתובות פ"ב ה"א, כ"ו ע"א
 תני אדם שאמר לחבירו תן לי מנה שאתה חייב לי. אמר לו לא היו דברי מעולם. הלך והביא עדים שחייב לו חמשים וזו. רבי חיייה רבה אמ' השארי רבי יוחנן אומר אינו נשבע על השאר

(47) או"ז סימ' תנ"א. ובהשלמה בסוגיין גורס: שגזלו מן ההליכה.

(48) עיין רשב"א ק"ד ב' ד"ה מכאן ואי אפשר להתאים פירושו עם הסוגיא בכתובות.

(49) עיטור "קבלת עדות".

(50) או"ז סי' קצ"ח.

(51) שם סי' תמ"ח.

(52) רי"ף פ"ג, רא"ש שם סי' ח, מרדכי שם סי' רע"ד, עיטור כתובה דין הששי, ריטב"א נדרים ל"ג ב'.

ספר התרומות בסופו.

הודיית עדים כהודיית פיו וישבע על השאר. רבי יוחנן אמר אין הודיית עדים כהודיית פיו שישבע על השאר. אמר רבי לא משנים אוחזין בטלית [למ] רבי חייה רובה מכיון שתפוש בחצייה. (א)לא כמי שהביא עדים שחצייה שלו ותימר נשבע ונוטל אוף הדא דמיא לה⁽⁵³⁾.

בשם ר' יוחנן תקנת שבועה היא שלא יהא אדם רואה את חבירו בשוק ואומר לו טלית שעליך שלי היא בוא וחלק עמי טליתך וכו'.

גיטין פ"א ה"א. מ"ג ע"ב

45. שם

תני שנים שהיו תופסין בשטר זה אומר שלי ואבד ממני וזה אומר שלי הוא שפרעתי לך יתקיים השטר בחותמיו דברי רבי רבן [שמעון בן] ⁽⁵⁴⁾ גמליאל אומר יחלוקי. אמר רבי לעזר הכל הולך אחר התפוס בעדים⁽⁵⁵⁾. אמר רב חסדא אין שמעתוניה אתיית כרבי שמעון.

46. שם ה"ד

ריש לקיש אמר אבא כהן ברדלייה אדם זכה במציאה בתוך ד' אמות שלי. רבי יוחנן אמר והוא שתפול לתוך ידו. מתניתא פליגא על ריש לקיש נטל מקצת הפיאה וזרק בשאר אין לו בה כלום. אמר תיפתר בשלא אמר יזכו לי בד' אמות שלי. ומור דבתרה נפל עליה ופרס טליתו עליה מעבירין אותו ממנה. עוד היא בשלא אמר יזכו לי בד' אמות שלי. והתני רבי חייה שנים שהיו מתכחשין בעומר ובא עני וחטפו מלפניהן זכה בו. עוד היא בשלא אמר יזכו לי בד' אמות שלי. והתנינן ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר והחזיק בה. זה שהחזיק בה זכה בה. עוד היא בשלא אמר יזכו לי בד' אמות שלי. והתנינן קרוב לה מגורשת. קרוב לו אינה מגורשת. מחצה

⁽⁵³⁾ למטה מביא התלמוד: אמר רבי יוחנן אם מוז שבועת תקנה היא. ולפי פירוש הפ"מ זה יתאים קצת לסוגיית כתובות (ועיין גליון אפרים) אבל הדבר אינו ברור. בין כך ובין כך הניגודים בין הסוגיות בולטים: כאן הביא ר' לא ראי' מן המשנה לר' חייה ושם מעיר התלמוד כי המסייע מן המשנה לתלמוד לא שמע דברי ר' לא בשם ר' יוחנן. ⁽⁵⁴⁾ התיקון מוכרח וכן הוא בד"ק. ⁽⁵⁵⁾ עיין תוספ' ז' ב' ד"ה דאית, רמב"ן ושטמ"ק שם. ⁽⁵⁶⁾ צריך להגיה (ע"פ כ"ר, כ"ס ומקבילות): אדם זכה במציאה בד' אמות. אבל כל הסוגיא סתומה מאד, ואי אפשר להבין איזו ראייה היא מן הפסוק המובא להלן שד' אמות קונות. והמפרשים הגיהו ונדחקו מאד. וע"כ נ"ל שהירושלמי נסתמך כאן על אגדה עתיקה שהיתה רווחת ביניהם ולא הזכיר אותה, מפני שהיתה ידועה להם, כרגיל בירושלמי. ואגדה זו מציאת ברות זוטא פ"ב ס' י"ג (בנוסחא מתוקנת יותר בילקוט רות רמז תר"ג):

למחצה מגורשת ואינה מגורשת. חזקיה אמר בשכר הליבלר היא מתניתא⁵⁷. התיבון והכתי' ואני בעוניי הכינתי וגו'. והיכי אם בנתונין בתוך ידו עשיר הוא. אי בשאינן נתונין לתוך ידו יש אדם מקדיש דבר שאינו שלו. הוי אומ' בנתונין בתוך ד' אמות שלו. אמר רבי אבין מהו בעוניי שאין עשירות לפני מי שאמר והיה העולם. דבר אחר שהיה מתענה ומקדיש סעודתו לשמים.

אמר יזכו לי ארבע אמות. אמר רבי יסא אמר רבי יוחנן זו בגיטין מה שאין כן במתנה. רובה דרבי יוחנן ורובה דרבי שמעון בן לקיש. רובה דרבי יוחנן מה אם מציא שאינו זוכה בה מדעת אחר הרי הוא זוכה בה בתוך ארבע אמות. מתנה שהוא זוכה בה מדעת אחר לא כל שכן. רובה דר' שמעון בן לקיש מה אם מתנה שאינו זוכה בה בתוך ארבע אמות הרי הוא זוכה בה מדעת אחר. מציא שהוא זוכה בה בתוך ארבע אמות לא כל שכן. התיב רבי זעירא קומי רבי יסא והתנינן וכן לענין הקידושין. אמר ליה היא גיטין היא קידושין. והתנינן וכן לענין החובי. אמר ליה שכן אם אמר ליה זרקו לי ויהא מחול לך מחול לוי. מעתה אפילו קרוב ללוה זכה הלוה. ותנינן קרוב ללוה חייב שכן אם אמר ליה זרקו עד שיכנס לרשותי ואדיין לא נכנס ברשותי. אמר רבי אבהו כל אילין תתובתה דהוה רבי זעירא מותיב קומי רבי יסא. ורבי שמעון בן לקיש מותיב קומי רבי יוחנן מקבל מיניה פתר ליה באילין פיתריא.

גיטין פ"ח ה"ג, מ"ט ע"ג

ריש לקיש בשם אבא אבא כהן בר דלא⁵⁸ [אד]ם זכה במציאה בתוך ארבע אמות. מה טעמא הנה בעוניי הכינתי לבית ה' זהב ככרים מאה אלף וכסף אלף אלפים ככרים ולנחושת ולברזל אין משקל כי לרוב הכינתי ועצים ואבנים הכינתי. ועליהם תוסיף. אמר רבי יונה אמר רבי הושעיה בעי מה אבן קיימין אם בתוך ארבע אמות עשיר הוא. ואם חוץ לארבע אמות יש אדם מקדיש דבר שאינו שלו. קיימונה במקדיש ראשון ראשון. אמר רבי אבון מהו בעוניי שאין עשירות בפני מי שאמר והיה העולם. דבר אחר הנה בעוניי שהיה מתענה ומקדיש סעודתו לשמים. התיב רב

אע"פ שאת רואה עצמך ענייה עתיד לצאת ממך בן שהוא מקדיש מאה [אלף] ככרי זהב ביום אחד שנאמר [והנה בעוניי הכינתי לבית ה'] זהב ככרים מאה אלף וכי עני מקדיש כל הככרים [הללו של כסף ושל זהב אלא ביום שהרג דוד את גלית הפלשתי השליכו עליו בנות ישראל את כל הכסף והזהב והקדישו לבית המקדש וכו'] ומזה מוכיח הירושלמי שדוד קנה את הכלים בד' אמות שלו. וע"ז מקשה הירושלמי: מה נן קיימין וכו' (כלומר, אם הכלים היו בד' אמותיו, ואז הקדישם, הרי הוא עשיר. ולמה אמר בעוניי?) אם בחוץ לד' אמות וכו' (כלומר, אם הכלים לא נכנסו לתוך ד' אמותיו, איך היה יכול להקדישם?) וקיימונה במקדיש ראשון ראשון (כלומר, כל כלי שהיו זורקין עליו היה תיכף מקדיש). ובב"מ הגירסא מקוצרת וקטועה, עיין רידב"ז.

⁵⁷ כל המפרשים נתקשו מאד בפירוש המאמר הזה והחליטו שיש כאן לפנינו קיצור מגיטין פ"ח. אבל הדבר הזה אינו אפשרי, כי כאן חולק ר"י בפירוש על ר"ל במציאה, ושם לא הוזכר זה אלא אח"כ מביא התלמוד שם: אמר רבי יסא אמר רבי יוחנן זו בגיטין מה שאין כן במתנה וכו'. רובה דרבי יוחנן מה אם מתנה שהוא זוכה בה מדעת אחר אינו זוכה בה בתוך ד' אמות מציאה לא כל שכן (כגירסת הרמב"ן והריטב"א) וכו'. וכל זה לא יתכן בסוגיא שלנו, אחרי שר"י חולק בפירוש גם במציאה. ע"כ נ"ל שקושית התלמוד ממשנת גיטין היא לר"י (וסובר התלמוד כאן כי "קרוב לה" זה בד' אמות בנגוד לדעת ר"י עצמו בגיטין פ"ח ה"ב) ומוכיח משם שד' אמות קונות בגט. וע"ז מביא התלמוד את דעת חזקיה כי המשנה של קרוב לה או לו היא רק לחומרא (והיא מגורשת רק לענין זה שהבעל כבר פטור מלתת שכר הליבלר עוד הפעם; ויש לפרש גם באופן אחר אבל התוכן אחד). וזה כמו שאומר בגיטין (פ"ח ה"ב) המחזור בכולן עד שיתנגה לתוך ידה. ועיין בשו"י שפירש את קושית התלמוד כאן בדרך זו, אבל נתקשה מאד במאמר חזקיה. ועיין בספר השלמת הירושלמי "במיכל המים" לסוגיא זו ובגיטין שם. ⁵⁸ עיין רמב"ן ב"מ י' א'. שטמ"ק שם ומרדכי שם רמז תמ"ה.

יעקב בר אידי קומי ריש לקיש והתנינן ראה את המציאה ונפל לו עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה- תיפטר שלא אמר יזכו לי ארבע אמות. והתנינן נפל לו עליה פרס טליתו עליה מעבירין אותו הימנה- עוד היא בשלא אמר יזכו לי ארבע אמות- והא תני רבי חייא שנים שהיו מתכתשין על העומר ובא אחר וחטפו זה שחטפו זכה בו- עוד הם בשלא אמרו יזכו לנו ארבע אמות- ר' יסא בשם ר' יוחנן זו בגיטין מה שאין כן במתנה- רובה דרבי יוחנן ורובה דריש לקיש- רובה דרבי יוחנן מה אם מציאה שאינו זוכה בה מדעת אחר הרי הוא זוכה בתוך ארבע אמות- מתנה שהוא זוכה בה מדעת אחר לא כל שכן- רובה דר"ל מה אם מתנה שאם זכה בה בתוך ארבע אמות הרי הוא זוכה מדעת אחרי- מציאה שהוא זוכה בה בתוך ארבע אמות לא כל שכן- התיב רבי זעירא קומי רבי יסא והא תנינן וכן לעניין קידושין- אמר ליה הוא גיטין הוא קידושין- והא תנינן וכן לעניין החוב אמר ליה שכן אם אמר לו זורקיהו לים ויהא מחול לך מחול לוי- מעתה אפילו קרוב ללוה זכה הלוה ותנינן קרוב ללוה הלוה חייבי- שכן אם אמר לו זורקיהו עד שייכנס לרשותו ואדיין לא נכנס לרשותו- אמר רבי אבין כל אילין מתיבתא דהוה רבי זעירא משיב קומי רבי יסא וריש לקיש משיב קומי רבי יוחנן והוא מקבל מינייהו פתר לה כאילין פחרייתא רבי אבין בשם חזקיה (בשכר) [בשכר] הלבנר שני-

47. שם ה"ה, ח' ע"א פיאה פ"ד ה"ו, י"ח ע"ב

אמר רבי יוחנן בשאינן טפולין לאביהן- ... דתנינן תמן מציאת בנו ובתו הקטנים עבדו אבל אם היו טפולין לאביהן מציאתן שלו- ושפחתו הכנענים מציאת אשתו הרי אלו שלו- מציאת בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים מציאת אשתו שגירשה אף על פי שלא נתן לה כתובתה הרי אלו שלהן- אמר רבי יוחנן בשאינן טפולין- אבל אם היו טפולין לאביהן מציאתן שלו-

כתובות פ"ו ה"א, ל' ע"ג

אמר רבי יוחנן בשאין טפולין לאביהן- אבל אם היו טפולין לאביהן מציאתן שלו-

48. שם פיאה שם

ריש לקיש אמר אין אד' זוכה לחבירו תני השוכר את הפועל לעשות עמו בכל במציאה- א"ר לא דמר ר"ש אכן אלא דקשי ליה מלאכה מציאה של בעל הבית- רבי שמעון על הדא דתני ר' הושעיה השוכר את הפועל בן לקיש בעי רצה לחזור חזור בו- ואת אומר לעשות בכל מלאכה מציאתו לבעל הבית- אמר ר"ל מציאה של בעל הבית- רבי יעקב בר אחא אדם שיש בו רשות לחזור בו תהא מציאתו לרבו- אמר רבי יסא מקשי מה צורכה לההיא דאמ' ר' שמעון בן לקיש ולא נן שמיע דמר רבי יעקב בר אחא איתפלגון רבי יוחנן ור' שמעון בן לקיש- רבי יוחנן אמר אדם זוכה לחבירו במציאה- ריש לקיש אמ' אין אדם זוכה לחבירו במציאה-

49. שם כתובות פ"ו ה"א, ל' ע"ג

מה בין עבדו ושפחתו העברי' לעבדו ושבחתו הכנענים- אמ' ר' יוחנן עבדו ושפחתו העברי' הואיל ואינו ראוי לשנותו ממלאכתו שהוא יכול לשנותו למלאכה אחרת- מה טעמא אמרין מציאת בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו

העברים הרי אילו שלהן שאינו יכול לשנותן למלאכה אחרת. התיבון הרי אשתו אינו יכול לשנותה למלאכה אחרת ואת אמר מציאתה שלו. אמר ר' יוחנן טעם אחר יש באשה. מהו טעם אחר באשה⁶⁶. אמר רבי חגי מפני קטטה. רבי יוסי לא אמר כן אלא שלא תהא מברחת משל בעלה ואומרת מציאה מצאתי. הגע עצמך שנתן לה אחר מתנה. קול יוצא למתנה ואין קול יוצא למציאה. הגע עצמך שמצאה בעדים. זו מפני זו.

כתובות שם

הורי ר' יצחק בהן דמשביק אינתתיה ולא ממרק לה⁶² פורנה שהוא מעלה לה מזונות עד שעה שהוא ממרקה.

כתובות פ"ט ה"ג, ל"ג ע"ג

לא כן אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן שטר שלווה בו ופרעו אל ילוה בו באותו היום.

שבועות פ"ז ה"י, ל"ח ע"א

רב חייה בר אשי בשם רב שטר היוצא מתחת ידי המלוה בכתב ידו פסול אני אומר מתעסק היית בשטרותיך. הא מתחת ידי אחר כשר. רבי אבינא בשם שמואל לעולם פסול עד שיצא מידי המלוה בכתב ידי לזה. מאי כדון. אמר רבי יוסי בי רבי בון תיפתר דברי הכל בדייתיקי.

שטרותיו ששט' זה פרוע. הא אם נמצא פרוע. מאי כדון. אמ' רבי יוסי בי רבי בון תיפתר כגון הדא דייתיקי⁶⁴ שאין אדם מצוי לפגם דייתיקין שלו.

עירובין פ"ה ה"ג, כ"ה ע"ג

אמר רבי יוחנן אין הוה כגון אהן מצובה אין חייב פיס' וכן שלשה כפרים המשולשין להכריז. מהו כגון אהן מצובה. כגון אהין קרפיפא של שלשה [כפרים]⁶⁵.

59) סמ"ג עשין ע"ד. 60) רמב"ן ב"ב נ"א ב', שטמ"ק שם נ"א ב' ד"ה שאני, ג"י שם, ספר התרומות שער ו' ח"ג וז"ד. 61) רי"ף, א"ו ס' ל"ב ועוד. 62) מרדכי והגהות אשרי כתובות רפ"ו. 63) באו"ז ספ"ק מעתיק: אין סימפון כשר עד שיצא מתחת ידי הלוה או שלוחו וכן הוא בהגהות אשרי פ"ג דסנהדרין ס' ל"ח. אבל באו"ז סנהדרין ס' ע"א ובעיטור "שובר" מעתיק כגירסת הדפוס ועיין ש"ך חו"מ ס' ס"ה ובמה"פ כאן. 64) עיין שטמ"ק סוף פירקין. 65) כן השלים בצדק מורי הפרופ' י. נ. אפשטיין בתרביץ (ניסן תר"ץ) עמ' 132.

ורשאי לשנותן ממלאכתן מציאתן לרבן. התיבון הרי אשתו שאינו רשאי לשנות ממלאכתה ומציאתה שלו. דתנינן תמן כופה לעשות בצמר ואינו כופה לעשות בדבר אחרי. אמר רבי בא בר מינא ורבי יסא בשם רבי יוחנן טעם אחר באשה. מה טעם אחר באשה. רבי חגי מפני הקטטה. רבי יוסה אומר שלא תהא מברחת ניכסי בעלה ואומרת מציאה היא. התיבון בעדים לא (אסרו) <אמרו>⁵⁹ זה אלא מפני זה.

שם 50.

רבי יוסנא בשם רבי אחא אדם שגירש אשתו ולא נתן לה כתובת' חייב במזונותיה עד שיתן לה פרוטה אחרונה.⁶¹

שם ה"ז 50^a.

שטר שלווה בו ופרעו לא יחזור ויגבה בו מפני מירע כוחן של לקוחות. רבי יסא בשם רבי יוחנן ואפילו לבו ביום.

שם ה"ח 51.

רב ירמיה בשם רב סימפון שיוצא מתחת ידי המלוה בכתב ידי המלוה פסול אני אומר מתעסק היה בשטרותי. הא מתחת ידי אחר כשר. רבי יצחק בר נחמן בשם שמואל לעולם אין סימפון כשר עד שיצא מתחת ידי המלוה בכת' ידי הלוה⁶³. והתני' שלא פיקדנו אבא ושלא אמ' לנו אבא ושלא מצינו שטר בין שטרותיו ששט' זה פרוע. הא אם נמצא פרוע. מאי כדון. אמ' רבי יוסי בי רבי בון תיפתר כגון הדא דייתיקי⁶⁴ שאין אדם מצוי לפגם דייתיקין שלו.

פ"ב ה"ג, ח' סע"ב 52.

אמר רבי יוחנן אין הוה כגון אהן מצובה אין חייב פיס' וכן שלשה כפרים המשולשין להכריז. מהו כגון אהן מצובה. כגון אהין קרפיפא של שלשה [כפרים]⁶⁵.

53. שם ה"ט, ח' ע"ד ברכות פ"ג ה"א, ו' ע"א
 רבי יוסי הוה יתיב ר' יוסי הוה יתיב מתני ועאל מיתא מן דנפק ליה לא אמר ליה
 מתני ועל מיתא. מן כלום. ומן דיתב ליה לא אמר לי' כלום.
 דקם לא אמר ליה כלום כלאים פ"ט ה"ב, ל"ב ע"א
 ומן דיתב ליה לא רבי יוסי הוה יתיב מתני והוה תמן מתה. מן דנפק ליה לא אמר
 אמר ליה כלום. כלום. מן דיתב ליה לא אמר ליה כלום.
 נזיר פ"ז ה"א, נ"ו ע"א
 רבי יוסי הוה יתיב ומתני ועאל מיתא. מן דיתב ליה לא אמר כלום ומן דנפק ליה לא
 אמר ליה ולא כלום.

54. שם ה"יג הוריות פ"ג ה"ז, מ"ח רע"ב
 תני ⁶⁶ אי זהו רבו שלימדו חכמה כל שפתח אבידתו ואבידת אביו שלו קודמת. אבידתו
 לו תחילה דברי רבי מאיר. רבי יודן אומ' כל ואבידת רבו שלו קודמת. אבידת אביו ואבידת
 שרוב תלמודו ממנו. רבי יוסי אומ' כל שהאיר רבו של רבו קודמת. שאביו הביאו לחיי העולם
 עיניו במשנתו. רב כרבי מאיר. ורבי יוחנן הזה. ורבו שלימדו חכמה הביאו לחיי העולם
 כרבי יודה. שמואל כרבי יוסי. רב כרבי הבא. ורבו שלימדו משנה לא רבו שלימדו
 מאיר. חד בר נש פתח פומיה דרב ושמע דמך מקרא. אם היה אביו שקול כרבו אביו קודם. מה
 ובזע עלוי. ⁶⁷ הועיל. א"ר יוסי בי ר' בון כשהיה חצי תלמודו
 מזה וחצי תלמודו מזה. אבידת אביו שחצי
 תלמודו ממנו. ואבידת אמו גרושה מאביו מי קודם אביו הוא שיקדום או עד שיהא כל תלמודו
 ממנו. אבידת רבו שחצי תלמודו הימניו ואבידת אמו גרושה מאביו מי קודם רבו הוא שיקדום או
 עד שיהא כל תלמודו הימני. אבידתו ואבידת אמו ואבידת אביו ואבידת רבו שלו קודם לאביו ואביו
 לאמו ואמו לרבו. ולא מתנית' היא האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבדה. סברין מימר בשאין
 רבו שם. אתא מימר לך ואפילו רבו שם. הוא ואמו ורבו ואביו עומדים בשבי הוא קודם לאמו ואמו
 לרבו ורבו לאביו. ולא מתניתא היא האשה קודמת לאיש לכסות ולהוציאה מבית השבי. סברין מימר
 בשאין רבו שם. אתא מימר לך ואפי' רבו שם. אי זהו רבו שלימדו חכמה כל שפתח לו תחילה
 דברי ר"מ. ר' יודה או' כל שרוב תלמודו ממנו. ר' יוסי או' כל שהאיר עיניו במשנתו. אתא ר'
 אבהו בשם ר' יוחנן הלכה כמי שהוא אומר כל שרוב תלמודו הימני. ולמה לא פתר לה כרבי
 יודה. אית תניי תני ומחליף. ר' לעזר קרע על שפתח לו תחילה. וכו'

מו"ק פ"ג ה"ז, פ"ג ע"ב

איזהו רבו כל שפתח לו תחילה דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר כל שרוב תלמודו ממנו.
 רבי יוסי אומר כל שהאיר עיניו במשנתו. אפילו בדבר אחד. רבי אבהו בשם רבי יוחנן הלכה
 כדברי מי שהוא אומר כל שרוב תלמודו ממנו. ולמה לא אמר כרבי יהודה. אית תניי תני ומחליף.
 ר' לעזר קרע על שפתח לו תחילה. וכו'

⁶⁶ א"ר סי' צ"ט, שטמ"ק ל"ג א' ד"ה ירושלמי.

⁶⁷ הגהות מימוניות פ"ב מה' גזילה ואבדה ה"ב אות ב'.

55. שם רבי יוחנן כרבי יודה. רבי יוחנן⁶⁸ הוה סליק מטיבריה⁶⁹ לצפורי חמא חד בר נש נחת מן תמן אמ' ליה מה קלא במדינתא. אמ' ליה חד רבן דמך וכל עמא פריין מיטפלא ביה. ידע רבי יוחנן דהוא רבי חנינה. שלח ואייתי מאנין טבין דשובתא ובועון. ולא כן תני כל קרע שאינו של בהלה אינו קרע. ר' יוח' בעה מיעבד דרבה ומוקריה. ולא ידעין אין משום דהוא רביה אין משום שמועות הרעות⁷⁰.
- מו"ק פ"ג ה"ח, פ"ג ע"ד ר' יוחנן פליג עם ר' יודה בתרתי. ר' יוחנן שמע דר' חנינה תשיש סלק בעי מבקרתי גו איסרטא שמע דדמך. נחת מן חמריה ואפיק מנא טבייא דשובת' ובועין.
- סנהדרין פ"ב ה"א, כ' ע"א רבי יוחנן סלק למבקרה לרבי חנינה גו איסטרטה שמע דדמך אמר שלח ואייתי מנוי טבייא דשובתא ובועיה. רבי יוחנן פליג על רבי יודן בתרתי.
- הוריות פ"ג ה"ו, מ"ז ע"ד רבי יוחנן סליק למבקרה לרבי חנינה כד הוה גו איסטרטא שמע דדמך שלח ואייתי מנוי טבייא דשובתא ובועון. רבי יוחנן פליג על דרבי יהודה תרתיין.

56. שם מילתיה דרבי חייה בר ווא [פליגא. ר' חנינה הוה מיסתמך בר' חייה בר ווא]⁷¹ בצפורי חמא כל עמא פריי אמר ליה למה כולי ע(ל)מא פריי אמר ליה ר' יוחנן יתיב דריש בבי מדרשא דרבי בנייה ועל עמא פריי מישמענייה אמר בריך רחמנא דחמי לי פירין עד דאנא דחמי לי פורין עד דאנא בחיים. ובאגדתא פשטית ליה חוץ ממשלי וקהלת. הדא אמרה כל תלמיד ותלמיד.
- ר' חנינה הוה מיסתמך בר' חייה בר בא בצפורי חמא כל עמא פריי. א"ל למה כל עמא פריי. אמר ליה רבי יוחנן יתיב דריש בבית מדרשא דרבי בנייה וכל עמא פריי מישמענייה אמר בריך רחמנא דחמי לי פירין עד דאנא בחיים. וכל אגדתא פשטית ליה חוץ ממשלי וקהלת.

57. שם שמואל (בר) [כר'] שמואל חלץ על שהאיר עיניו במשנתו. ומה האיר עיניו במשנתו. יוסי אמר^{71a} חד בר נש אמר רבי יוסי בי רבי בון בשני מפתחות אחד יורד לאמת השיחי.

⁶⁸ הגה"מ פ"ט מהלכות אבל הי"א אות ג'.

⁶⁹ בסוגיות המקבילות "סלק" (למבקרה, וכדומה) סתם!

⁷⁰ באמת קשה להבין איך הסיקו ממעשה זה שר"י בר' יודה, כי הלא על רבו מובהק כולם מודים שצריכים לקרוע. ועיין תשב"ץ ח"ג סי' קל"ה וסי' קל"ז (קרוב לסופו) שגם הוא פירש: ר' יוחנן כר' יודה ב"גניחותא". (ואני מעיר על זה כי יש כאן מקום לפרש באופן אחר). ונראה שעיקר בירור הדברים של "איזהו רבו" נשנו בקיסרין ושם שנו סתם: ר' יוחנן כר' יהודה ובדורות המאוחרים סברו שהוכיחו זה מהמעשה דר"י שקרע על ר' חנינא ודחו זה ואמרו שאולי קרע על שמועות הרעות. ומהמעשה עם ר' חייא בר ווא הסיקו: הדא אמרה כל תלמיד ותלמיד, וזו היא דעת תלמוד טבריא: ר' יוחנן פליג על ר' יודן בתרתי. ובגניגוד לזה מסרו במו"ק פ"ג ע"ב ובהוריות מ"ח ע"ב את ההלכה של התלמוד הקדום של גויקין: אתא ר' אב הו בשם ר' יוחנן הלכה כמי שהוא אומר כל שרוב תלמודו הימני.

⁷¹ כנ"ל להשלים. והסופרים השמיטו מ"ר חייא בר אבא" עד "ר' חייא בר אבא" וממש השמטה שכוז בפיאה פ"א ט"ו סע"ג (קראטאשין רע"ד ועיי"ש בגליון). וזה מתאים לסתם התלמוד במו"ק, סנהדרין והוריות: שר' יוחנן פליג על ר' יודה בתרתי". ^{71a} כנ"ל: אמ'.

אסבר⁷²) לשמואל בשני ואחד פותח כיון. מהו יורד לאמת השיחי שהיה שוחה אמה עד מפתחות אחד יורד שלא יפתח.

לאמת בית השיחי ואחד פותח כיון. שהיה מוריד שמואל חלץ על שהאיר עיניו במשנתו. ומה האיר עיניו במשנתו. ידו עד שיחיו היה א"ר יוסי ביר' בון מפתח אחד יורד לאמת בית השיחי ואחד פותח כיון ושמע דמך פותח כיון. ומהו אחד יורד לאמת בית השחי. שהיה שוחה אמה ובעז עלוי: עד שלא יפתח.

58. פ"ג ה"ג, ט' ע"א כתובות פ"ט ה"ה, ל"ג ע"א

ויש לו רשות להשאיל. ולא כן תני רבי חייה אין השואל רשאי להשאיל ולא השוכר רשאי להשכיר ולא השואל רשאי להשכיר ולא השוכר רשאי להשאיל אלא אם כן נטל רשות מן הבעלי. רבי לא בשם רבי ינאי והוא שנתן לו להשכיר. וכא והו' שנתן לו רשות לעשו' בה אפיטרופא. ר' אבהו שאל שאלוה בעלי' משוכר ומתה כדרכה ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל משלם לשוכר. ואין כיני אפילו אכלוה אמר רבי אבינא אכלו שלהן אכלו.

מימר לך שאף על פי שהיתנה עמו שהוא פטור שהוא חייב. ביקש להשביע את השואל. גישמעיה מן הדא כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך אינו יכול להשביעה. אבל משביע הוא את יורשיה ואת הבאים ברשותה. הדא אמרה שאם ביקשו להשביע את השואל הוא משביעו. הדא ילפה מן ההיא. וההיא ילפה מן הדא. הדא ילפה מן ההיא שאם ביקש להשביע את השואל משביעו. וההיא ילפה מן הדא שאם ביקש להשביע את האשה שלא משביעה. אמר ר' חנינה לא צורכת מילף הדא מן ההיא. ומה צורכת תילף ההיא מן הדא כיי דמר רבי הילא בשם רבי ינאי והוא שנתן לו רשו' להשאיל והכא והוא שנתן לה רשות שיהו בניה אפיטרופי'. אמר רבי יוסי צריך להעלות לו שכר כל זמן שהיא שכורה אצלו. רבי זעורא שאל לרבי אבונא שאלוה הבעלים ומתה. אמר ליה כן אנן אמרין אכלוה. א"ר יוסי בר אבון אכלו שלהן אכלו.

קידושין פ"א ה"ד, ט' ע"ב

תמן תנינן השוכר פרה מחבירו והשאילה לאח' ומתה כדרכה יישבע השוכר שמתה כדרכה. השואל משלם לשוכר. אמר רבי יוסה כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של זה? אלא תחזור פרה לבעלים. רבי אילא בשם ר' ינאי והוא שנתן לו רשות להשאיל. אבל אם לא נתן רשות להשאיל לא בדא. ותני רבי חייה כן אין השואל רשאי להשאיל ולא השוכר רשאי להשכיר. ולא השואל

⁷² עיין ר"ח ל"ג א', שטמ"ק שם ד"ה אחד.

רשאי להשכיר ולא השוכר רשאי להשאיל ולא מי שהופקד אצלו רשאי להפקיד אצל אחר אלא אם כן נטלו רשות מן הבעלים. וכולן ששינו שלא מדעת הבעלים חייבין. ושואל אפילו לא שינה חייב. אלא בגין דתנינן תמן מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה והשואל להיות פטור מלשלם. אתא מימר לך אפילו התנה עמו שהוא פטור חייב. ביקש להשביע את השואל נשבע מן הדא כתב לה גדר ושבועה אין לי עלייך אינו יכול להשביעה אבל משביע הוא את יורשיה ואת הבאי' ברשותה. הדא אמרה שאם ביקש את השואל שהוא משביעו. וההיא ילפה מן הדא שאם ביקש להשביע את האשה שהוא משביעה. אמר רבי חנינה לא צריכה מילף הדא מן ההיא ומה צריכה מילף ההיא מן הדא כיי דמר רבי הילא בשם רבי ינאי והוא שנתן לו רשות לשואל. והכא שנתן לה רשות שיהו בניה אפיטרופין. אמר רבי יוסה צריך להעלות לו שכר כל זמן שהיא שכורה אצלו. רבי זעירא שאל לרבי אבינא שאלוה הבעלים ומתה. אמר ליה כן אנן קיימין אפילו אכלוה. א'ר יוסי בי רבי בון שלהם אכלו.

יבמות פט"ו ה"י, ט"ו ע"ב

שם ה"ד

59.

רבי אבהו בשם רבי יוחנן כן בעוררין כאן בשותקין. רבי יסא בשם רבי יוחנן כאן בשיש עדי' יודעין וכאן בשאין עדים יודעין. רב ירמיה בשם רב כן בנשבע כאן בשלא נשבע. תמן אמרין בשם רב שם בנשבע כאן בשלא נשבע. רבי ירמיה בעי אם בנשבע היה לו לשתוק. רבי ירמיה סבר מימר היה לו לשתוק ולא להודות. רבי יסא סבר מימר היה לו לשתוק ולא לישבע. רבי יוחנן אמר אם בנשבע היה לו לעשות שלוח בית דין. רבי יוחנן סבר מימר שלוח בית דין שעשה גזול. תניי חורן תני שליח בית דין שעש' נגזל ולא שליח בית דין שעשה גזול. אמר רבי אילא אוף אנן תנינא ואמר היא גזילה היא בעילה⁽⁷³⁾ היא מלוה הכל מודין בפיקדון דמתניתא מהדא אמר לשנים גזלתי אחד מכם מנה ואיני יודע אי זה הוא. רבי יוחנן כן בעוררין כאן בשותקין כאן בשיש עדים יודעין. רב ירמיה בשם רב כן בנשבע כאן בשלא נשבע. תמן אמרין בשם רב שם בנשבע כאן בשלא נשבע. רבי ירמיה בעי אם בנשבע היה לו לשתוק. רבי יסא סבר מימר היה לו לשתוק ולא לישבע. רבי יוחנן אמר אם בנשבע היה לו לעשות שלוח בית דין. רבי יוחנן סבר מימר שלוח בית דין שעשה גזול. תניי חורן תני שליח בית דין שעש' נגזל ולא שליח בית דין שעשה גזול. אמר רבי אילא אוף אנן תנינא ואמר היא גזילה היא בעילה⁽⁷³⁾ היא מלוה הכל מודין בפיקדון דמתניתא מהדא אמר לשנים גזלתי אחד מכם מנה ואיני יודע אי זה הוא.

הדא דמר רבי שמעון בן לעזר בית דין שעשאו נגזל ולא בית דין שעשאו גזול. חיליה דרב מן הדא דמר רבי שמעון בן לעזר בית דין שעשאו נגזל ולא בית דין שעשאו גזול. רבי ירמיה סבר מימר היה לו לשתוק ולא להודות. ר' יוסה סבר מימר היה לו לשתוק ולא להשבע. אמ' ר' יודן ואפילו תימר דאינון אמרין

⁽⁷³⁾ עיין היטב בעיטור "קדושין" סוף החלק השני.

^(73a) ברור שכן צריך להשלים ע"פ ב"מ. ועיין בבלי ב"ק ק"ג סע"ב. ולוה מכוונים דברי ר' יודן לקמן: ואפילו תימר דאינון אמרין וכו' כלומר הבבליים והמפרשים לא כווננו יפה.

היא שותקין והיא מדברים בגלל זה מודי בפקדון דשתק מתגר ודמשתעי מספר. דשתק מתגר מן הדה שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה זה מאתים זה אומ' מאתי' שלי וזה אומ' מאתים שלי נותן לזה מנה ולזה מנה והשא' יהא מונח עד שיבא אליהו. דמשתעי מספר מן הכא אמ' גולתי את אחד מכם ואינו יודע איזה מכם כו'.

60. שם ה"ז יבמות פ"ב הי"ב, ד' ע"ב

רבי אבא בר יעקב בשם רבי יוחנן רבי תמן תנינן המפקיד פירות אצל חבריו אפילו אבהו בשם רבי יוחנן הלכה כרבן שמעון הן אובדין לא יגע בהן. רבן שמעון בן גמליאל בן גמליאל⁽⁷⁴⁾.

אמר רב אבא בר יעקב בשם רבי יוחנן לבעלים. אמר רב אבא בר יעקב בשם רבי יוחנן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. מה יהא בדמים. רב⁽⁷⁵⁾ יהודה אמר מחלוקת רבי עקיבה ורבי טרפון תניי בית דין לא יקחו רבי עקיבה אמר רבי חייא בי רבי שבתי מקשי הכא את אמר מיאנה או שחלצה בפניו ישאינה מפני שהוא בית דין והכא את אמר הכין. אמר רבי יוסי תמן המקח דרכו להשתלש. ברם הכא אין שנים מצויין לחטוא מפני אחד.

61. שם פסחים פ"א ה"ד, כ"ז ע"ג

כהדא⁽⁷⁶⁾ רבי יוחנן חקוקה אפקד גבי חד בר נש אפקיד דיסיקא דפיסתא גבי רבי רבי חייא רובה חד דיסיקא מלייא חמץ אתא שאל לרבי אמר ימכר על פי בית דין בשעת הביעור. חד בר נש אפקיד גבי רבי חייא בר אשי חד גרב דכותח אתא שאל לרב אמר ימכר על פי בית דין בשעת הביעור.

62. שם הי"ג, ט' ע"ב שבועות פ"ח ה"א, ל"ח ע"ג

ומה טעמא דבית שמאי על כל דבר פשע. מה מקיימין ומה טעמ' דבית שמאי על כל בית הלל על כל דבר פשע יכול אין לי אלא הוא כו'. דבר פשע. ומה מקיימין דבית הלל >מה מקיימין דב"ה פשע על כל דבר פשע תפתר ששלח בו יד על ידי שליח. ר' יוסי בר חנינא בעי מה את אמרת ליטול נטל והתני ר' אושעיא נשברה או שהחמיצה נותן לו דמי כלה כלום החמיצה אלא מחמת טלטול. ר' שמואל ר' אבהו בשם ר' אלעזר שליחות יד שנאמרה בש"ח אינו חייב עד שעה שיחסר. ר' שמואל בעי קומי ר' אבהו מה את אמרת חיסר או אפי' לא חיסר א"ל ולא דא היא שאלתיה דר' יוסי בר חנינא ליטול נטל אין תימר ליטול אפי' לא חיסר ואין תימר נטל עד שעה שיחסר. אין תימר ליטול החזירה במקום למקומה בין למקום אחר פטור ואין תימר נטל החזירה בעא קומי ר' אבהו מה איתאמרת

⁽⁷⁴⁾ עיטור פקדון. ⁽⁷⁵⁾ עיטור הנ"ל.

⁽⁷⁶⁾ עיטור הנ"ל, או"ז סי' ק"ב.

למקומה פטור למקו' אחר חייב. ר' אבהו בשם ר' יוחנן נאמרה שמירה בש"ח ונאמרה שמירה בש"ש ולא דמיא שנאמרה בש"ח לשמירה שנאמרה בש"ש אפי' הקיפו חומה של ברזל⁷⁷) אין רואין אותו כאלו שמר היה יכול להציל חייב שאינו יכול להציל פטור. אין אומרים אלו היה א' שם היה יכול להציל. ר' אלעזר בשם ר' אושעיא נאמרה שליחות יד בש"ח ונאמר שליחות יד בש"ש שנאמר יד בש"ח אינו חייב עד שעה שימשוך שליחות יד שנאמרה בש"ש כיון שהניח מקלו ותרמילו עליו חייב. שמע ר' יוסי בן נהוראי ואמר אני איני מקבל עלי את המדה הזו אלא א' זו וא' זו אינו חייב אלא עד שימשוך. ר' אמי בשם ר' אלעזר ותני ר' אושעיא כך לא יאמר שליחות יד שנאמרה בש"ש שאינו צריך הייתי למד מש"ח מה אם נוש' שכר שהחמירה בו תורה אינו חייב עד שעה שימשוך לאיזה דבר נאמרה שליחות יד בנושא שכר שא"צ להחמיר עליו כיון שהניח מקלו ותרמילו עליו חייב. א"ל ר' יוסה אם אומר אתה כן נמצאת למד קל מחמור להחמיר עליו דו יכיל מימר ליה מה אם נושא שכר שהחמירה תורה בו אפי' משך יהא פטור אלא כיני לא יאמר שליחות יד שנאמרה בש"ח שא"צ הייתי אומר עד שעה שימשוך נושא שכר שהחמירה בו התורה כיון שמשך (חייב) לאיזה דבר נאמרה שליחות יד בש"ח שאינו צריך להחמיר על נושא שכר כיון שהניח מקלו ותרמילו עליו חייב⁷⁸).

יד שנאמר בשומר חנם לשליחות יד שנאמר בשומר שכר. שליחות יד שנאמר בשומר חנם אינו חייב עד שימשוך. שליחות יד שנאמר בשומר שכר כיון שהניח מקלו ותרמילו עליה חייב. שמע רבי יוסי בר נהוראי ומר אני איני מקבל עלי את הדבר הזה אלא אחד זה ואחד זה אינו חייב עד שימשוך. ר' אמי בשם רבי לעזר

⁷⁷ עיין רמב"ן מ"ב א' ד"ה ומיהו (ברשב"א כת"י הגירסא כמו ברמב"ן) נ"י שם, טור חו"מ סי' ש"ג ובדרישה שם.

⁷⁸ ההוספה היא ע"פ ספר פתח עינים (להרחיד"א) ב"מ ספ"ג וז"ל שם: בירושלמי על משנתנו בסוף הפרק חסר לשון ומצאתי להרב השלם כמהר"ר מנחם די לונזאנו זלה"ה בהגהותיו ליר' מכתב ידו הקדושה שכתב מה שחסר בדפוס מירושלמי כתיבת יד וראיתי להעתיקו לזכות את הרבים וזהו הלשון ומ"ט דב"ש פשע על כל דבר פשע מה מקיימין דב"ה פשע על כל דבר פשע תפטר ששלח בו יד על ידי שליח וכו'. ונראה קצת שהסופר העתיק את הסוגיא משבועות פ"ח שהרי לפנינו כאן מסיים: מה מקיימין בית הלל על כל דבר פשע יכול אין לי אלא הוא כו' וצריך להשלים (כמו בבבלי מ"ד א'): עברו ושלוחו מניין תלמוד לומר על כל דבר פשע. אבל בנוסח כת"י לונזאנו הוא כמו בשבועות. ואע"פ שיש שינויים בין הסוגיות הבדלים שכאלו אפשרים גם בשני כת"י. ועיין ראש ב"מ לדף מ"ב א' וב"ק לדף נ"ז ונראה משם שהיו לפניו הסוגיות בשני המקומות באותם השינויים שלפנינו.

ותני רבי הושעיה כן. אילו נאמר שליחות יד בשומר חנם שאינו צריך הייתי למד מנושא שכר. מה אם נושא שכר שהחמירה התורה עליו אינו חייב עד שימשוך. שומר חנם שהיקלה בו התורה אינו דין שלא יהא חייב אלא עד שימשוך. לאי זה דבר נאמר שליחות יד בשומר חנם שאינו צריך להחמיר על נושא שכר כיון שהניח מקלו ותרמילו עליה חייב. רבי יוסי אומר אם אומר את כן נמצאת למד על המלמד להחמיר עליו דו יכיל מימר ליה מה אם נושא שכר שהחמירה בו התורה אינו חייב עד שימשוך. שומר חנם שהיקלה בו התורה אפילו משך יהא פטור. אלא כיני לא יאמר שליחות יד שנאמר בשומר שכר שאינו צריך הייתי למד משומר חנם. מה אם שומר חנם שהיקלה בו התורה אינו חייב עד שימשוך. נושא שכר שהחמירה בו התורה כיון שמשך חייב. לאי זה דבר נאמר שליחות יד בנושא שכר שאינו צריך להחמיר עליה כיון שהניח מקלו ותרמילו עליה חייב:

קידושין פ"א ה"ו, ס' ע"ד

תמן תנינן זה הכלל כל המיטלטלין קונין זה את זה. רבי בא רב חונה בשם רב אפי' צבור בציבורין. א"ל רבי לעזר לא שנינו אלא כל הנעשה דמים באחר⁸⁰ בלבד. דבר שהוא צריך לשום. אתייה דרב חונה כרבי יוחנן ור' לעזר בשיטתיה. דתנינן תמן האחין השותפין שחייבין בקולבון פטורין ממעשר בהמה. ושחייבין במעשר בהמה פטורין מן הקולבון. א"ר לעזר והן שחלקו גדיים כנגד תיישים. ותיישים כנגד גדיים. אבל אם חלקו גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד תיישים. הוא חלקו משעה ראשונה. א"ר יוחנן⁸¹ ואפי' חלקו גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד תיישים כלקוחות הן. דתנינן תמן הלקוח והניתן לו מתנה פטור ממעשר בהמה. האחין השותפין שחייבין בקולבון פטורין ממעשר בהמה בשחלקו וחזרו ונשתתפו. כשחייבין במעשר בהמה ופטורין מן הקולבון בשלא חלקו. ר' בא בשם רב יהודה בשם שמואל לזה פרה ולזה חמור החליפו את של זה לזה ואת של זה לזה. משך בעל החמור את הפרה ובא בעל הפרה למשוך את החמור ומנא אית

פ"ד ה"א, ט' ע"ג

תמן תנינן כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב בחליפיו. אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שור בפרה או חמור בשור הא ציבור בציבור לא קנה. רב ירמיה בשם רב אפילו ציבור בציבור קנה⁷⁹. רבי אבא בר מין בשם רב המחליף אברוקלון באמבורוקלון קנה. רבי זירא רב יהודה בשם שמואל לזה פרה ולזה חמור והחליפו זה בזה ומשך בעל החמור את הפרה. ובא בעל הפרה למשוך החמור ומצאה שבורה בעל החמור עליו להביא הראייה שהיה החמור שלם בשעה שמשך. מאן דלא סבר הא מילתא לא סבר בנזקין כלום. אמר רבי זירא לינה סבר הדא מילתא ולינה סבר בנזקין כלום. תמן תנינן היו בה מומין ועודה בבית אביה כו'. רבי חונא רבי פינחס רבי חזקיה סלקון גבי ר' יוסי לגדפה אמרין קומי הדא ואמר לון אמר דבתרה נכנסה לרשות הבעל הבעל צריך להביא ראייה ולא האב שהוא צריך להביא ראייה. ותימר הבעל צריך להביא ראייה. אוף הכא הבעל צריך להביא ראייה. רבי בא רב יהודה בשם שמואל לזה פרה ולזה חמור והחליפו משך בעל החמור את הפרה לא קנאה. חמור מהו שתקנה. רבי בא אמר קנה. רבי יסא אמר לא קנה. אמר רבי מנא אית

⁷⁹ עיין השגות הראב"ד פ"ג מחלכות מכירה ה"א, מגדל עוז שם, מלחמות להרמב"ן בסוגיין ד"ה אמר הכותב גם אני תמה תמיה גדולה. ועיין במיוחס להריטב"א סוף פ"ד דמכילתין.

⁸⁰ עיין מלחמות ב"מ פ"ד ד"ה זאת הטענה אינה, רמב"ן שם מ"ו א' ד"ה ותמהני, רשב"א קידושין כ"ח ב'.

⁸¹ עיין דמאי פ"ו סה"ת, כ"ה ע"ד.

הכא מילי דיודי בה רבי יוסי אדם שאמר לחבירו פרחי אני מבקש למכור אמר ליה בכמה אמר ליה בשמונה דינרין. אול סמכיה גבי (טרפוניטיה) <טרפויטא>⁸² בצפרא עבר ואשכחיה תמן קאים. אמר ליה מה את עבד הכא אמר ליה אנא בעי מיסב דינרין דאסמיכתני. אמר ליה מה את בעי מיזבון לך בהון א"ל חמור. אמ' ליה חמורך אצלי משך זה לא קנה זה משך זה לא קנה זה אלא כל אחד ואח' נקנה בגופו.

החמור. בעל החמור צריך להביא ראייה שהיתה חמורו קיימת בשעה שמשך את הפרה. שכל המוציא מחבירו עליו הראייה חוץ מן החליפין. ומאן דלא סבר דא מילתא לא סבר בנוזיקין כלום. א"ר זעירא ואנא לי נא סבר לה. א"ר בא לרבי זעירא מתניתא פליגא על שמואל היו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראייה. לא הבעל צריך להביא ראייה להוציא קידושין מרשות האב. תלמידיו דרבי יונה אמרין תיפתר בקידושים קטנים.

דלמא רבי חונה ורבי פינחס ורבי חזקיה סליקין מישאול בשלמיה דרבי יוסף למילף מיניה א"ל מתניתא מסייעא לשמואל נכנסה לרשות הבעל הבעל צריך להביא ראייה. ולא האב צריך להביא ראייה להוציא כתובה מרשות הבעל. אמר לון לא מודה שמואל שאם משך בעל הפרה את החמור שהו' צרי' להביא ראייה שהיו בה מומין אילו עד שלא תיכנס לרשותו. וזה כיון שכנס כמי שמשך. ר' בא רב המנונא רב אדא בר אחיה (בשה) <בשם>⁸² רב מכרה לו פרה בדמי' (דחזקיה) <דחזקיה>⁸³ א"ל הב לי אינון פריטיא אמ' ליה מה את בעי מינהון א"ל מיזבין ליה חמור משך בעל הפרה את החמור לא נקנית הפרה חמור מהו שיקנה. רבי בא אמר נקנית. רבי יוסי אומר אינה נקנית. סבר רבי בא⁸⁴ דאינון חליפין ולית אינון חליפין. רבי מנא בשם רבי יוסי פעמים שתחילת מקח לזה ותחילת מקח לזה. היך עבידא מכרה לו פרה בדמים (סמכיה) <סמכיה>⁸³ גבי חדא (פריטיא) <טרפויטא>⁸³ למחר אשכחיה קאים תמן א"ל מה את קיים עבד הכא. א"ל בעא אינון פריטיא. א"ל מה את בעי מינהון אמר ליה מיזבון לי חד חמור. א"ל הרי חמור לפניך משך זה לא קנה זה משך זה לא קנה זה. אלא זה קנה זה לעצמו וזה קנה לעצמו.

קידושין פ"ב ה"א. ס"ב ע"ג

שם ה"ב. 64.

חד בר נש יהב דינרין למטכסה⁸⁵ חזר ביה אתא עובדא קומי רבי חייה בר יוסף ורבי יוחנן. רבי חייה בר יוסף אמ' או יתן לו כדי עירבוננו או ימסור אותו למי שפרע. ור' יוחנן אמ' או יתן לו כל מקחו או ימסור אותו למי שפרע. רבי לא אמר עירבון היה. רבי זירא אמר מקצת דמים נתן לו. מודה רבי חייה בר

חד בר נש ערבונא יהיב לחבריה וכפר ביה חברה. רבי בא ורבי הילא ורבי יעקב בר אחא תלתיהון אמרין זרע פשתן היה ומקצת דמים נתן לה. אתא עובדא קומי רבי יוחנן אמר או יתן לו בכל מקחו או ימסור אותו למי שפרע. רבי חייה בר יוסף אמר או יתן לו בכל ערבוננו או ימסור אותו למי שפרע. מודה רבי חייה בר יוסף לרבי

⁸² עיין רמב"ן מ"ו ב' ד"ה ויש.

⁸³ שם. ועיין עיטור מאמר שני קנין, שטמ"ק מ"ו ב' ד"ה ויש, מגדל עזו פ"ג מהלכות מכירה ה"ב.

⁸⁴ הריב"ז מוחק את המלים "רבי בא" (הן ישנן אצל כל הראשונים הנ"ל) ונראה שהצדק אתו.

⁸⁵ עיין שטמ"ק ע"ז ב' ד"ה מלמדין (בשם הרי"ף) ושם ד"ה ולענין פסק, רמב"ן שם ד"ה וזו הסברה, מלחמות שם ד"ה וכתב עוד בעל המאור ז"ל, או"ז סי' קמ"ח.

יוסף⁸⁶ לרבי יוחנן במקח שאין דרכו ליקנות יוחנן במקח שאין דרכו להיקנות חזיים כגון חזיין כגון פרה וטלית. פרה וטלית.

65. שם שביעית פ"י ה"ט, ל"ט ע"ד רבי יעקב בר אידי רבי אבהו בשם רבי יוחנן טבעת אין בה משום עירבון. כל הנושא ונותן בדברים אין מוסרין אותו למי שפרע. רבי יעקב בר זבדי⁸⁷ רבי אבהו בשם רבי יוחנן אמר ליתן מתנה לחבירו וביקש לחזור בו חזור. אמ' בשעה שאמר צריך לומר בדעת גמורה מבתר כן אין חזר ביה לא חזר ביה. הדא דתימר בעני אבל בעשיר נעשה נדר⁸⁸. רב מפקד לשמשיה אימת דנימר לך תתן מתנה לבר נש אין הוה מסכן ה' ליה מיד. ואין עתיר אימליך בי תניינות.

ההן לאו צדק והין צדק אמר בשעה שאמר הין של צדק היה רב פליג דרב אמר כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש לינה חזר בי. מתני' פליגא על רב אימתי אמרו המטלטלין נקנין במשיכה ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהן ברשות הלוקח כיון שקיבל עליו ברשות המוכר לא קנה עד שיגביה או עד שימשוך ויוציא את כל מרשות הבעלים ברשות זה שהיו מופקדין אצלו לא קנה עד שיוכינו בהן או עד שישכיר לו את מקומן מה עבד לה רב כאן כשהעמידו עמו כאן בשלא העמידו עמו. רב פליג דרב אמר כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש לינה חזר בי. תדע לך חד בר נש אפקיד עירבון על מילחא ויקרת. אתא לגבי רב אמר ליה או יתן לו כל עירבונא או ימסור לו למי שפרע. מחלפא שיטתיה דרב. תמן הוא אמר כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש לינה חזר בי. וכא הוא אמר הכין תמן למידת הדין הוא. ומה דרב נהיג למידת חסידות.

66. שם ה"ה, ט' ע"ד מע"ש פ"ב ה"ז, נ"ג ע"ג חזיקה אמר לצורפה (בירושלים) [בגבולין]⁹⁰ חזיקה אמר כשהוא מחללה עושה אותה ברעה.

(86) עיין עיטור אות מ' מכירת קרקעות.
(87) המאמר הזה (בשינויים קלים) נשנה גם במע"ש פ"ד ה"ו, נ"ה ע"ב, גיטין פ"ו ה"א, מ"ז ע"ד, שבועות פ"ד ה"י ל"ה ע"ד. ועיין רי"ף ורא"ש בסוגיין, עיטור "מתנה", הגה"מ פ"ז מהלכות מכירה ה"ט.
(88) ראב"ן (פראג) דף צ"ו ע"א, ראב"ן ח"ב עמ' 325, יראים השלם ס"ס קכ"ה, או"ז הלכות צדקה ס"י י"ב, סמ"ג עשין פ"ב, הגה"מ הנ"ל ועוד גורסים להיפך: הדא דתימר בעשיר אבל בעני נעשה נדר.
(89) כ"ל וכ"ס.
(90) עיין שטמ"ק נ"ב ב' ד"ה ונותנה (בשם הריטב"א) וכן מציע הרא"ף להגיה בירושלמי אבל קשה לפרש את המלה, "לצורפה" לפ"ז. ועיין שטמ"ק שם בשם הרמב"ן שגירסתו קרובה לניסוחת הדפוסים. ע"כ נ"ל כמו שהגהתי וחילופים שחאלו רגילים מאד בירושלמי. וע"י זה יתפרש הירושלמי באופן פשוט: לצורפה בגבולין (כלומר, אם בא לצרף פרוטות של מע"ש ולחלל אותן על סלע חסרה) מצרפה ביפה (כאילו היתה שלמה) בא לחללה בירושלם (אם רצה לקנות פירות בעד סלע חסרה) מחללה ברעה (כאילו היתה חסירה). ע"ז שואל התלמוד

מצרפה ביפה. בא לחללה (בגבולין) [בירושלם] וכשהוא מחלל עליה עוש' אותה כיפה. והא תנינן מחללה ברעה. והתנינן בורר היפה שבהן ומחללן עליה. ויבור את עליה. ויבור הרעה ויעשה אותה <כיפה>⁹¹ אמר שנייא היא הכא שכבר הוכח⁹² בו מעשר שני. היא היתה מעשר שני. מכל מקום לא יצאת לחולין. אמר רבי יונה לא יתכוין לעשותה חולין ברורין תדע לך שהוא כן דתנינן לא שיקיים כן אלא חוזר ומחללו על הכסף.

67.	שם	מע"ש פ"ד ה"ג, נ"ד ע"ד
יעקב בר זבדי רבי יוחנן בשם רבי (סימון)	[סימיי?] כל מעשר שני שאין בקרנו שוה פרוטה אין מוסיף חומש. רבי יוחנן בשם רבי ינאי כל מעשר שני שאין בחומשו שוה פרוטה אין מוסיף חומש. אית מתניתא מסייעא לדין. ואית מתניתא מסייעא לדין. דתני ממעשרו פרט לפחות משהו פרוטה. הדא אמרה עד שיהא בקרנו שוה פרוטה. תניי חורן תני ממעשרו חמישיתיו פרט לפחות משהו פרוטה. הדא אמרה עד שיהא בחומשו שוה פרוטה. אמר רבין בר ממל מתני' לא כהדן ולא כהדן דתנינן חמשה פרוטות הן ולא תנינן עד שיהא בקרנו שוה פרוטה ותנינן ה' חומשין הן ולא תנינן עד שיהא בחומשו שוה פרוטה.	רבי יעקב בר אידי [ר' יוחנן?] בשם רבי סימיי כל מעשר שני שאין בקרנו שוה אינו מוסיף חומש ^{92a} . רבי יוסי בי רבי סימון בשם רבי יוחנן כל מעשר שיני שאין בחומשו שוה פרוט' אינו מוסיף חומש. התיב רבי בא בר ממל והתנינן חמש פרוטות הן. ונתיני שש על דעתיה דר' סימאי וקרנו של מעש' שני בשוה פרוטה. ושבע על דעתיה דר' יוחנן וחומשו של מעשר שיני שוה פרוטה. ועוד מן הדא דאי' יוסי בשם ר' מנא בר תנחום ר' אבהו בשם ר' יוחנן אין קרקע נקנה בפחו' משהו פרוטה. ועוד מן הדא מעשר שני שאין דמיו ידועין דייו שיאמר הוא וחומשו מחולל על הסלע הזה. רבי יוסי בשם ר' קריסטפא ר' יונה בשם רבי זעירא בסלע של מעשר שני היא מתניתא אי אפשר שלא יהא שם חולין כל שהן.

והתנינן בורר היפה וכו' ויבור הרעה ויעשה אותה יפה, כלומר אע"פ שאי אפשר לחלל סלע יפה בשוי חסירה אבל במקרה זה שכבר חלל את הסלע היפה לפרוטות ועכשיו הוא בא לחלל ולצרף אותה לסלע. א"כ למה לא יצרף אותה לרעה לפי מאמרו של חזקיה? (ועיין גר"א במע"ש בסוגיין) ומשיב התלמוד שנייא היא שכבר וכו'.⁹¹ רמב"ן נ"ב ב' ד"ה אם בא.

⁹² ברמב"ן הנ"ל: הוכיח. וכדאי להעיר שלמונת „הוכיח“ יש תוכן מיוחד בירושלמי והיינו: אם יש בין התערובות דבר אחד וודאי הוא מוכיח על השאר וכולם נחשבים לוודאי. דמאי פ"ב ה"א, כ"ב ע"ג: נעשה אותו היום הוכיח לכל הימים וכו' נעשה אותו הגר הוכיח לכל הגרים וכו'; תרומות פ"ד ה"ח, מ"ג ע"א: רבי יוחנן אמר כולן נעשו הוכיח; עירובין פ"ג ה"ד, כ"א ע"א: א"ר יונה לא טמא ר' יוסה אלא משום הוכח (כלומר, רק בשני מקומות שאחד בודאי פסול) אמר רבי יונה ואפילו (מקום אחר) [מקום אחד] (בשרי"ר עמ' 97 שו' 23 גורס: מקוה אחר) רבי יוסי מטמא; ביצה פ"א ה"א, ס' ע"א: יש כאן אחת לאסור והיא מוכחת על כולן. שבועות פ"ב ה"א ל"ג ע"ד: א"ר זירא מתניתא בדבר שאינו בא מתחת הובח וכו' ויפה הגיה בגו"ל „הוכח“ במקום הובח עיי"ש שעמד על רוב הדברים האלה ויש להוסיף גם תוספתא מקואות פ"ב ה"ה, ה"ה, ה"ט, ה"א. ועיין ר"ש שם פ"ב מ"ב. ועיין רמב"ם פ"ג מה' תרומות סה"ג וצריך להגיה שם: הוכיח.

^{92a} וממילא אינו פודה כל עיקר מפני שאין על מה לחלל, אבל אם היה מוסיף חומש היה צריך לפדות לכל הפחות במקרה זה אם הקרן יחד עם החומש עולים לפרוטה. ולחלן מקשה התלמוד: ונתיני שש וכו' ושבע על דעתיה דר' יוחנן וכו' כלומר אם הקרן פחות מפרוטה אינו מוסיף חומש (ואינו פודה כלל) ואם החומש פחות מפרוטה אינו מוסיף חומש (אבל פודה את הקרן). ופירוש המפרשים תמוה.

68. פ"ה ה"א, י' ע"א פסחים פ"ב ה"ב, כ"ט ע"א
 תני ישראל שהלוח רבנין דקיסרין בשם רבי נסא ... דתני שטר יש בו רבית קונסין אותו בריבית לישראל אינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים גובה לא את הקרן גובה את הקרן ואינו גובה הריבית.
 ולא את הריבית. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים גובה לא את הקרן ולא את הריבית דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים גובה לא את הקרן ולא את הריבית.
 גיטין פ"ד ה"ד, מ"ו ע"א
 רבנין דקיסרין אמרין בשם רבי (ביסא) [ניסא] ... דתני שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים גובה את הקרן ולא את הריבית.

69. שם קידושין פ"ב ה"ו, ס"ב ע"ד
 במה קנה. רב רבי חייה בשם רבי יוחנן בקידושי מלוה לחומרין ובקרקע' לא קנה נחמן בר יעקב סבר ובמטלטלין אין מוסרין אותו למי שפרע.⁹³ ביקש להעמיד לו מקחו נישמענה מימר חייב להעמיד מן הדא והרי לך אצלי בהן יין ויין אין לו. הא אם יש לו יין הרי זה חייב. לחבריו. תני רבי חייה אם יש לו יין חייב ליתן לו.

- 69^a שם ה"ה, י' ע"ב (ה"ז י' ע"ג) שבועות פ"ז ה"א, ל"ז ע"ג
 לא פעמי' מתנה שומר חנם להיות כשואל תני רבי חייה מתנה שומר חנם ושומר שכן להיות כשואל.

70. שם ה"ז, י' ע"ג יבמות פ"ז ה"א, ח' ע"א
 רבי ירמיה בעי⁹⁴ תמן את מר תמן תנינן המקבל צאן ברזל מן הגוי הולדות פטורין. צאן ברזל לראשון. וכא וכא את מר וולדי וולדות חייבין. רבי ירמיה בעי תמן את אמר הולדות לשני. אמר רבי יוסי תמן שעיקרן לראשון. והכא את אמר הולדות לשני. אמר רבי יוסה תמן על ידי שעיקרו לראשון הולדות לראשון. ברם הכא על ידי עיקרן לשני וולדן לשני.

71. שם ה"ח מו"ק פ"א ה"ב, פ' ע"ב
 רבי יוסה ורבי לעזר בן עזריה שניהן אמרו דבר אחד דתנינן אתיא דר' לעזר בן עזריה כר' יוסה. כמה תמן היה לו דבר מועט מוסיף עליו והולך. ורבי אלעזר בן דר' יוסי אמר אין זבל מצוי. כן רבי עזריה אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיתן על הסלע. לעזר בן עזריה אמר אין זבל מצוי.

72. פ"ז ה"ב, י"א ע"ב מעשרות פ"ב ה"ז, נ' ע"א
 אמר רבי לא כי תבוא בכרם רעך וגו'. וכי עלת על דעת שיאכל עצים שבעך שלא יהא מקלף ואבנים. מה תלמוד לומר ענבים שלא יקלף בתאינים וימצמץ בענבים.⁹⁵ בתאנים ומצמץ בענבים.

73. שם מעשרות שם ה"ז
 תני בידיו או ברגליו מקמץ אפילו על כתיפו תמן תנינן היה עושה בידיו אבל לא ברגליו. סוען. רבי יוסי בי רבי יודה אומ' עד שיעשה ברגליו אבל לא בידיו אפילו על כתיפו הרי זה

⁹³ עיין רשב"א קידושין מ"ז א' ד"ה ושון. רמב"ן ב"מ מ"ח ב' ד"ה כתב.

⁹⁴ עיין שטמ"ק ע' ב' ד"ה מתני' אין מקבלין (בשם הרשב"א).

⁹⁵ או"ז סי' רפ"ה, גנזי קדם ס"ד עמ' יי.

בידיו ורגליו וגופו. יצא עושה בידיו אבל לא ברגליו. ברגליו אבל לא בגופו. רבי יוסי בי רבי יודן אומ' דייש. מה דייש מיוחד דבר שגידולי קרקע יצא החולב המגבן המחבץ שאין גידולי קרקע. מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו יצא היין משיקפה משירד לעוקה. הבודל בתמרים והמפרד בגרוגרות דבר שנגמרה מלאכתו. מה דייש שלא בא לזיקת המעשרות. יצא הלש והמקטף והאופה שבא לזיקת המעשרות.

נגמרה מלאכתו. אף כל דבר שלא נגמרה מלאכתו. יצא הבדיל בתמרים והמפרד בגרוגרות והיין משיקפה והשמן משירד לעוקה. דייש מה דייש מיוחד שלא בא לזיקת המעשרות אף כל דבר שלא בא לזיקת המעשרות יצא הלש והמקטף והאופה. כתיב כי תבוא בקמת רעך. יכול בשאר כל אדם הכתוב מדבר תלמוד לומר וחרמש לא תניף על קמת רעך. את שיש לו רשות להניף ואי זה זה הפועל. איסי בן עקביה אומר בשאר כל אדם הכתוב מדבר מה תלמוד לומר וחרמש לא תניף מיכן שאין לו רשות לאכול אלא בשעת הנפת מגל. תני רבי שמעון בן יוחי אומר עד איכן דיקדקה התורה בגול שצריכה לדון בין אדם לחבירו עד כדי הנפת מגל בתוך [בן] גדולה מלאכה שלא חרב דור המבול אלא עד⁹⁶ מפני הגול. ופועל עושה במלאכתו ואוכל ופטור מן הגול. כתיב לא תחסום שור בדישו. אין לי אלא שור בתלוש ואדם במחובר. אדם מהו שיאכל בתלוש. מה אם השור שאינו אוכל במחובר הרי הוא אוכל בתלוש. אדם שהוא אוכל במחובר אינו דין שיאכל בתלוש. תלמוד לומר לא תחסום שור בדישו. שור בלא תחסום ואין אדם בלא תחסום. שור מהו שיאכל במחובר. מה אדם שאינו אוכל בתלוש אוכל במחובר. שור שהוא אוכל בתלוש אינו דין שיאכל במחובר. או מה כאן בלא תחסום אף כאן בלא תחסום. תלמוד לומר לא תחסום שור בדישו. בדישו אין את חוסמו. אבל חוסמו את במחובר לקרקע. מיכן אמרו קוצץ הוא אדם על ידי עצמו על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו הגדולים ועל ידי אשתו מפני שיש בהן דעת. אבל אינו קוצץ לא על ידי בנו ובתו הקטנים ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים ולא על ידי בהמתו מפני שאין בהן דעת. לא צריכה האוכל מן התורה יהא חייב. אמר רבי יונה התורה פטרה אותו.

מעשרות שם ה"ז

שם ה"ה

74.

אמר רבי לא כתיב כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך וכי מה יש בכרם לוכל אלא ענבים. ללמדך היה עושה בענבים לא יאכל בתאינים. כתיב כי תבא בכרם רעך. יכול בשאר כל האדם הכתוב מדבר תלמוד לומר ואל כלך לא תתן.

⁹⁶ נראה שיש כאן קיצור סופרים מאיזו ברייתא (ועיין אבות דרבי נתן נ"ב פכ"א ובמכילתא דרשב"י עמ' 107) והיה כתוב סימן על ה"ע"ר" ונשמט [אבל בכ"י ר' ליתא "עד", וכן נכון].

אבל גותן את לכיליו של חבירי. ואי זה זה הפועל. ואכלת ענבים. וכי אין אנו יודעין שאין בכרם לוכל אלא ענבים. מה תלמוד לומר ואכלת ענבים. אלא מיכן שאם היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים. בענבים לא יאכל בתאנים.

מעשרות שם

שם ה"ו

75.

רבי לעזר בן אנטיגנס אומר בשם רבי לעזר בי רבי ינאי זאת אומרת⁹⁷ אוכל פועל יותר על שכרו. ואית דמרין רבי יוחנן בשם ר' ינאי זאת אומרת שיאכל פועל אשכול ראשון ואשכול אחרון.

כנפשך כל דבר שהיצר תאבי. כנפשך כל דבר שהוא פטור מן המעשרות. מה את אוכל ופטור אף פועל אוכל ופטור. כנפשך מיכן שלא יאכל הפועל יותר על שכרו. מיכן היה רבי אלעזר חסמא אומר לא יאכל הפועל יותר על שכרו. >וחכמים מתירין<⁹⁸ מניין שנפשו קרויה שכרו. רבי אבהו בשם רבי (חנינה)⁹⁸ יוסי בן חנינה נאמר כאן נפשו ונאמר להלן נפשו דכתיב ואליו הוא נושא את נפשו. מה נפשו האמורה להלן שכרו. אף כאן שכרו. שבעך שלא יהא אוכל ומקיא. שבעך שלא יהא מקלף בתאנים ומצמץ בענבים. רשאי הפועל לטבל עמו בציר בשביל שיאכלו ענבים הרבה. רשאי בעל הבית להשקותו יין בשביל שלא יאכלו ענבים הרבה. רשאי בעל הפרה להרעיבה בלילה בשביל שתאכל הרבה בשעה שהיא דשה. רשאי בעל הבית להאכילה פקיעי עמיר בשביל שלא תאכל הרבה בשעה שהיא דשה. רבי אבהו אמר התריגי לבהמין. רבי חנניה מייכלון דבילה. רבי מנא מייכלון איסטפניני. תני רבי חיה אוכל פועל אשכול ראשון. תני אשכול אחרון. רבי שמואל בשם רבי הילא נתנו לסל אסור. אמר רבי יוסי לא כן צריכה בשהיה הוא בוצר ואחר מוליך. אבל אם היה הוא בוצר הוא מוליך בתחילה אוכל משום הילכות מדינה. ולבסוף אוכל משום הפועל אוכלין (מאומן לאומן) >מאומן לאומן<⁹⁸. ובחזירתן לגת ובחמור שתהא פורקת.

יומא ספ"ו, מ"ד ע"א

שם ה"ט, י"א ע"ג

76.

תני ר' חיה ומסייע על רב הונא. וטמא הכהן עד תמן אמר חזקיה וטמא עד הערב לרבות הערב לרבות את השומרין שיהו מטמין (בגדין) [בגדין]. השול[מ]ר(ף)⁹⁹. אף הכא כן.

פסחים פ"ד ה"ט, ל"א ע"ב

פ"ח ה"א, י"א ע"ד

77.

המשכיר בית לחבירו וביקש למוכרו אמר רבי אבא בר כהנא בעא קומי רבי אימי המשכיר בית לחבירו ונצרך לדמיו. אמר ליה לא עלה על דעת שימות ברעב. רבי זעורא רבי לא תריהון אמרין מסתיוסס כאנוי היא ונקנה במקח. תני המשכיר בית לחבירו ועמד והקדישו הרי זה ימלא אנקלווסס ידיה. אתא עובדא קומי רבי

⁹⁷ עיין בגזי קדם הנ"ל.

⁹⁸ ע"פ כ"ר.

⁹⁹ גירסת הדפוסים אין לה שחר ופירוש המפרשים דחוק מאד. והעיר לי הרב ש. אסף ששמע הגהה

זו מפי הגאון ר' אברהם אהרן בורשטיין זצ"ל מטווריג.

¹⁰⁰ בגזי קדם ס"ד עמ' 14 ועיין אהצו"י פסחים עמ' 70 — 71.

ניסי ולא קביל. מה פליג. אמרי ברתיה הוות דר בתוכו ומעלה שכר להקדש. אימתי בזמן שלא ממשכנה גבי חד רומי בגין כן הורי כרבי אימי. הקדים לו שכרו. אבל בזמן שהקדים לו שכרו הרי זה דר בתוכו חנם. ביומוי דרבי מנא הוות (נימורא) <גומירה>⁽¹⁰¹⁾ בצפורין והוון בניהון⁽¹⁰²⁾ מישכונין גבין מדאתאי מיזל לון אפיק רבי מנא (כדון) <כרוז>⁽¹⁰¹⁾ כהיא דרבי אימי אמר לא דאנא סבר כדעתיה אלא בגין ציפריא דלא יחלטון בניהון.

78. פ"ט ה"ה, י"ב ע"א פיאה פ"ה ה"א, י"ח ע"ד

אמר רבי אבהו כדי ניפלה כדי הזרע רבי זעירא ר' אבהו בשם ר' יוחנן ארבעת הנופל בה. קבין לכורי. רבי זעירא בעא קומי רבי אבהו ארבעת קבין לכור או לבית כור. אמר ליה לבית כורי. תמן תנינן אמר רבי יודה מה קיצבה כרי אלא אם כן יש בא כדי ניפלה. א"ר אבהו בנופל לה כדי לוורעה. וכא הו' אמ' הכן.

79. שם היח (עיין קודם בהיז) דמאי פ"ו ה"א, כ"ה ע"ב

ניחא שעורין לא יורענה חטים. חטין לא יורענה שעורין. ותייא כרבי לא⁽¹⁰³⁾ או כדברי הכל במקום שאין שעורין כפליים בחטין. אבל במקום שמעלין שעורין כפליים בחטין זורעה שעורים. הא מאותה המין שלא מאותה השדה מאותה השדה שלא מאותה המין מעשר ונותן לו. תני⁽¹⁰⁴⁾ רבי חייא מאותה השדה בין מאותו המין בין ממין אחר תורם ונותן לו שדה אחרת בין מאותו המין בין ממין אחר מעשר ונותן לו. מתניתא כרבן שמעון בן גמליאל. מה דתני רבי חייא כחכמים ופליגא אתינן מתני מתניתין במקום (פלוגי) <שלא>⁽¹⁰⁵⁾ נהגו לעשות שעורין כפליים כחטים. מה דתני רבי חייא במקום שנהגו לעשות שעורים כפליים כחטים.

80. שם הי"ג, י"ב ע"ב שבעות פ"ז ה"א, ל"ז ע"ג

ריש לקיש אמר בשאמר לו נתתי אבל אם א"ל אתן למחר אם אמר לו נתתי אינו נאמן. ר' יוסי בן חנינה אומר ואפילו למחר אם אמר לו נתתי נאמן. רבי יונה אמר אתפלגון ר' יוסי בי רבי חנינה וריש לקיש חד אמר חבעו ביום אין לו אלא יום. לילה אין לו אלא לילה. וחרנה אמר בשתבעו ואמר נתתי אבל אם אמר לו אתן חזקה נתן. ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דאי ממה דמר רבי חמא בר עוקבה בשם ריש לקיש תבעו ביום אין לו אלא יום. לילה אין לו אלא לילה. הוי רבי יוסי בר חנינה דאמר בשתבעו ואמר נתתי אבל אמר לו אתן חזקה נתן.

(101) גנזי שכטר ס"א עמ' 443.

(102) נ"ל ברור שיש לפנינו שתי עובדות אחת בצפורי (והמקרה הזה ידוע לנו גם ממקום אחר: סנהדרין פ"ג ה"ה, כ"א ע"ב, כמו שמשער לנכון באהצו"י שם) ור' מנא פסק כר' אמי ואחת בקיסרין ור' נסא (שהיה דיין שם) ג"כ פסק כמותו. ואולי במקרה אחד היו הבנים ממושכנים ובמקרה השני היו הבתים ממושכנים ומזה בלבול הנוסחאות אצל הראשונים. והסופרים היו רגילים לתקן מסכת אחת ע"פ השניה או שהעתיקו לפעמים ממסכת למסכת בתור נוסחא שניה. כמו רמב"ן ב"מ מ"ב ד"ה ויש: נסחא אחרינא כל אחד ואחד נקנה בגופו עיי"ש.

(103) עיין רידב"ז.

(104) עיין ב"מ פ"ט ה"ו ופ"מ שם ולא העתקתיה מפני שהיא משובשת מאד.

(105) ע"פ כ"ר רבי'ס.

81. שם הי"ד גיטין פ"ה ה"א, מ"ו ע"ג
- כתיב בנזקין שיהא גובה בעידית שנאמר מיטב שדהו וגו'. וכתיב במלוה שיהא גובה בבינונית שנאמר והאיש אשר אתה נושה בו וגו'. למדו קרקעות מן המשכונות⁽¹⁰⁶⁾. ודכוותה ילמדו משכונות מקרקעות. פירש רבי סימאי דבר תורה שיהא שליח בית דין נכנס וגובה בבינונית שאם יכנס המלוה הרי ה' מוציא היפה ואם יכנס הלווה מוציא הרע. אלא שלוח בית דין נכנס וגובה בבינונית. תני רבי ישמעאל דבר תורה שיהא הלווה נכנס שנאמר והאיש אשר אתה נושה בו וגו'.
- מניין לרבי עקיבה הניזקין שמין להן בעידית ליתיה מן התורה. איתיה מן התקנה. מפני מה אמרו הניזקין שמין להן בעידית. מפני הגולנין שיהא אדם אומר מה בידי גול מה בידי מזיק למחר רואין בית דין שדה יפה שלי ונוטלין אותה מלפני. וסומכים אותה למקרא מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם. עד כדון קרקעו. משכנונו למד מקרקעו. מה קרקעו בעידית. אף משכנונו בעידית. ובעלי החוב בבינונית מפני הרמאי. שלא יהא אדם רואה את שדה חבריו יפה ומלוה אותו מעות ועוקף ונוטלה ממנו. מעתה לא ישומו לו אלא בזיבורית. אמר רבי יודה וכיני אלא שלא לנעול דלת בפני בני אדם. שלמחר הוא [בא] ללוות ואינו מוצא. דרש ר' סימאי והאיש זה שליח בית דין שאם נכנס המלוה הוא מוציא את היפה. ואם נכנס הלווה הוא מוציא את הרע. הא כיצד שליח בית דין נכנס ומוציא את הבינונית. רבי ישמעאל אומר דבר תורה ה' שיכנס (המ)לוה דכתי' והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוס החוצ'. עד כדון משכנונו. קרקעו למד ממשכנונו. מה משכנונו בבינונית. אף קרקעו בבינונית.

82. פ"י ה"א, י"ב ע"ג דמאי פ"ז ה"ח, כ"ו ע"ג
- תמן תנינן ק' טבל ק' חולין נוטל ק' ואחת. ק' טבל וק' מעשר נוטל מאה ואחת. א"ר יוסי אם אומ' את נוטל מאה אני אומר כל חולין עליו בידו ונמצאו אילו בטיבלן. >נוטל מאה ואחת וכו': ר' יוסי א' אם אתה אומר נוטל מאה אני אומר של חולין היא בידו ונמצא אלו טבליים⁽¹⁰⁷⁾.

83. ב"ב פ"א ה"ו, י"ב ע"ד פ"א פ"ח ה"ז, כ"א ע"א
- תני שהה שם שלש' יום הרי הוא כאנשי העיר לקופה. לכסות ששה חדשי'. לפסים ולזימיות שנים עשר חדש. ובתר כל הלין מילין איתמר לפסים ולזימיות שנים עשר חדש. אמר ר' יוסי בי רבי בון לחיטי הפסח בין לישא בין ליתן^(107a).
- ... והתני למזונות שלשים יום. לכסות ששה חדשים. פתר לה (ליטול) [ליתן]. והתני למזונות שלשים יום לפסין ולצדקות שנים עשר חדש הא קדמייתא ליטול עוד היא ליתן מהו לפסין ולצדקות שנים עשר חדש בשכר סופרים ומשנים.

- 83^a. שם ה"ז, י"ג ע"א נדרים פ"ה ה"א, ל"ט ע"א
- רבי יוחנן בשם רבי בנייה בכל השותפין ממחין זה על זה בחצר חוץ מן הכביסה מפני רבי יוחנן בשם רבי בניה בכל השותפין מעכבין זה על זה בחצר חוץ מן הכביסה מפני כבוד בנות

(106) עיין רמב"ן ב"ב קע"ה ב' ד"ה הא דאמר.

(107) כן הוא בכ"ס ואולי העביר זה מב'מ ועיין פיה"מ להרמב"ם דמאי פ"ז מ"ו.

(107a) עיין נח"י במקומו ואהצו"י פ"א עמ' 76.

כבוד בנות ישראל. אמ' רבי מתניה הדא דתימר במקום שהנשים מכבסות ⁽¹⁰⁸⁾. אבל מקום שהנשים מכבסות לא בדא. ודא שהנשים מכבסות לא בדא. ודא דתימר חוץ מן הכביסה מפני כבוד בנו' ישראל [בכל החצר] ברם בארבע אמות דנפשיה ממחי הוא בידיה. ודא דתימר בכל שותפין ממחין זה על זה בחצר בכל החצר. ברם בארבע אמות דחבריה לא ממחי בידיה. ואם היה המקום מגדרון אפילו בד' אמו' דחבריה ממחי בידיה דו יכיל מימר ליה את שפיר גו דידך והו' נחית גו ידי.

ישראל. א"ר מתניה הדא דאת אמר מקום שהנשים מכבסות. אבל מקום שהנשים מכבסות לא בדא. ודא דאת אמר חוץ מן הכביסה בחצר בכל החצר ברם בד' אמות דחבריה לא מצי מימחי בידיה אם היה המקום משופע אפילו בארבע אמות דחבריה מימחי הוא בידיה דו אמר ליה את שפך והוא אתי לגבי. תני מקום התנור מקום הכיריים אין להן חזקה <קירה>⁽¹⁰⁹⁾ על גביהן אפילו כל שהוא יש להן חזקה. אמר רבי זעירא ובלבד קירוי שמועיל לתנור.

עירובין פ"ז ה"א, כ"ד ע"ד

שם

84

רבי יוחנן בשם ר' לעזר בי ר' שמעון מי שאינו רוצה לערב נכנסין לביתו ומערבין לו בעל כורחו. והא תני והוא אינו רוצה לערב אינו ממאן נכנסין לביתו ומערבין לו על כורחו מפני שאין ממאן. אבל אם היה ממאן לא. ותני כן כופין הן בני המבוי זה את זה לעשות להן לחי וקורה למבוי. אמר רבי יוסי בי רבי בון לא שאינו רוצה לערב. אלא מנפש בישא לא בעי מערבא.

רבי יצחק בן חקולה בשם רבי יודן נסייא מערבין לאדם על כורחו. ותני כן כופין בני מבוי זה לזה לעשות להם לחי וקורה. והתני הרי שאמרו לו לערב והוא אינו ממאן. היה ממאן כופין אותו. אמר רבי יודן מתניתא דרבי מאיר. אמר ר' יוסי בי ר' בון תפתר כדברי הכל שהיה צדוקי.

שבת פ"ד ה"א, ו' ע"ד ^(110a)

85 פ"ב ה"א, י"ג ע"ב

הכא אתמר מפני שהסלעים מרתיחין ⁽¹¹⁰⁾. וכא אתמר אין מרתיחין. א"ר יוסי כאן וכאן אין הסלעים מרתיחין אלא מפני שעושין עפר תוחח ומלקין את ארצו' הכותלי.

אתיב רבי שמי הרי סלעים מרחיק אותן מן הכותלי. מעתה אסור לסמון בהן. אמר ר' יוסי לא שהסלעים מרתיחין אלא שהן עושין חלודה והן מלקין ארעיתו של כותלי.

ערלה פ"א ה"א, ס' ע"ד

86 שם ה"ב, י"ג ע"ג

<ר' יוסי בשם ר' יוחנן אין שרשים לענין הבכורים>⁽¹¹¹⁾ אמר רבי יוסי ויאות אמר שאם שרשין עיקר הן לביכורים לא היה אדם יכול להביא ביכורים מעולם יסא בפירוש שמעתנה מן דר' יוחנן או

⁽¹⁰⁸⁾ עיין רמב"ן ג' ב' ד"ה בכל שותפין ובנ"י שם שהיתה לפניהם נוסחא אחרת בירושלמי ועיין עיטור אות מ' מודעא (ובשער החדש שם אות תקנ"א) שמביא בשם המתיבות כנוסחת הדפוס אבל לפני בעל העיטור ה' כנוסחת הרמב"ן. ואולי נוסחא אחת היא של נזיקין והשניה היא של נדרים.

⁽¹⁰⁹⁾ בעיטור הנ"ל גורס: בקירה וגם לפניו לא ה' זה בב"ב ומקומו הנכון הוא לקמן פ"ב ה"ב. וזו היא תוספתא ב"ב פ"ב ה' י"ג ע"י"ש.

⁽¹¹⁰⁾ עיין תוספ' י"ט א' ד"ה משום ורמב"ן שם ד"ה הכי גרסי' ועיין מ"ש בערך ר' הונא (ב). ובסוגיא המקבילה נמסר ה"סתם" שלפנינו בשם ר' שמי.

^(110a) עיין מה שנאמר לפני זה ואין מכל זה זכר בבבובות. ומלשון ר' יוסי: מן מה דתנינן, "תמן" משמע שעיקר הסוגיא היא בנוזיקין. אבל יפה הגיה בכרך לאדן: דתנינן תבן וכו'.

⁽¹¹¹⁾ רשב"א מובא בשטמ"ק כ"ה ב' ד"ה אמר.

מפני שרששין של זה יוצאין לתוך שרשיו של זה ושל בערלה הויתון קיימין ואתדכרת הדא זה בשל זה לפום כן אמר רבי יסא בשם רבי יוחנן אין מילתא בביכורין ואמר שרשין אין שרשין לעניין ביכורים כלום.

בהן ממש^{111a}).

87. פ"ג ה"א, י"ג ע"ד קידושין פ"א ה"ד, ס' ע"ב

שמעון בר ווא בשם רבי יוחנן המוכר בית לחבירו כיון שמסר לו מפתח קנה. רבי אמי בשם רבי יוחנן המוכר בית לחבירו כיון שצבר לתוכו פירות קנה¹¹²). אמר רבי שמואל בר רב יצחק ובלבד פירות שראויין ליצבר. רבי יוחנן בשם רבי ינאי המוכר בור לחבירו כיון שמסר לו דליו קנה. רבי יהושע בן לוי בשם ריש לקיש¹¹³) המוכר צאן לחבירו כיון שמסר לו משכוכית קנה. מאי משכוכית. אית דמרינן חוטר. ואית דמרינן פנדור. ואית דמרינן תיישא רבא¹¹⁴).

רשבי'ל בשם ר' ינאי המוכר צאן לחבירו כיון שמסר לו משכוכית קנה. מהו משכוכית אית דאמרינן חוטר. ואית דאמרינן נגדתא. רבי יעקב בר אחא רבי שמעון רבי יוחנן המוכר בית לחבירו כיון שמסר לו דליו קנה. רבי אמי בשם רבי יוחנן המוכר בית לחבירו כיון שצבר לתוכו קניי. רבי יודה בן פזי בעי¹¹⁵) מסר לו את המפתח מהו. א"ר זכריה חתניה דרבי לוי מחלוקת רבי שמעון וחכמים דתנינן תמן המוסר מפתח לעם הארץ הבית טהור שלא מסר לו אלא שמירת המפתח. תני רבי שמעון מטמא.

פסחים פ"ב ה"ב, כ"ח ע"ד

אמר רבי יודה בר פזי בעי מסר לו את המפתח מהו. אמר רבי זכריה חתניה דרבי לוי מחלוקת ר' שמעון וחכמים. דתנינן תמן המוסר מפתחו לעם הארץ הבית טהור שלא מסר לו אלא שמירת המפתח. תני רבי שמעון מטמא.

88. שם קידושין פ"ד ה"ב, ס"ה סע"ג

רבי סימון אחוי דרבי יהודה בר זבדי בשם רב תינוק כל זמן שמושלך בשוק אביו או אמו¹¹⁶) מעדין עליו. נאסף מן השוק צריך שני עדים ואביו ואמו נעשין לו כשני עדים. אמר רבי אבהו וחשוד אדם לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו. דילמא בנכסי הגר אתאמרת. אמר ליה הרי כל רבותינו רבי סימון אחוי דרבי יהודה בר זבדי בשם רב תינוק כל זמן שמושלך בשוק אביו או אמו¹¹⁶) מעדין עליו. נאסף מן השוק צריך שני עדים ואביו ואמו נעשין לו כשני עדים. אמר רבי אבהו וחשוד אדם לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו. דילמא בנכסי הגר אתאמרת. אמר ליה הרי כל רבותינו

111a) עיין ערלה פ"א ה"ד, ס"א ע"א; בכורים פ"א ה"א, ס"ג ע"ג.

112) עיטור ריש שכירות.

113) צ"ל להיפך.

114) עיין סוף ב"ק.

115) עיין עיטור שכירות והלכות ביעור חמץ.

116) עיין או"ז ח"א סוף סי' ש"מ דף מ"ו ע"א.

117) כן נראה לקמן בהלכה זו.

118) עיין רשב"א קידושין ע"ג ב' ד"ה כל וגם הוא אינו מעתיק את מאמר ר' אבהו בב"ב, ונראה שבישיבת טבריא לא ידעו זה.

בגולה מעידין עלינו שכך שמענוה מפי רב אדא בר אבון. אמר רב חסדא הדא דתימר בתינוק שאינו מרגיע. אבל בתינוק המרגיע הדא היא דמר רבי יוחנן עגלים וסייחים המקפצין ממקום למקום אין להן חזקה. חזקה.

קידושין פ"א ה"ה, ס' ע"ד

89. שם

רבי יסא בשם רבי יוחנן שתי שדות בניכסי הגר המיצר בנתיי' תלש מאחת מהן לקנות חבירת' ולא לקנות המיצר היא נקנית וחבירתה אינה נקנית. רבי זירא בעא קומי רבי יסא נתכוון לקנות המיצר ושרע מינה.⁽¹²⁰⁾ אמר רב חסדא בניכסי הגר תלש צפונה של שדה לקנות דרומה ולא אמצעיתה. צפונה נקנית דרומה לא נקנית. תמן תנינן אם היה מחובר לקרקע ותלש כל שהו' קנה. שמואל אמ' לא קנה אלא מה שתלש. אמר רבי אבדומא נחותה בניכסי הגר אתאמר. רב חסדא אמר רבי יצחק בגין דלא תימר קשיא לשמואל את מר בניכסי הגר איתאמרת.

אלא אותו קלח בלבד והתנ[נ]ן אם היה מחוב' לקרקע ותלש כל שהו' קנה. א"ר יוסי קיימה ר' אבדומא נחותא מודה שמואל בניכסי הגר.

קידושין פ"א ה"ד, ס"ע"ב

90. שם

רב חסדא אמר משך בהמ' זו לקנות קנה. לקנות וולדותיה [לא]⁽¹²²⁾ קנה. לקנות היא וולדותיה (לא)⁽¹²²⁾ קנה. אמר רבי גסה הדא דתימר בשלא היתה עברה. אבל אם היתה עברה עשו אותה כאחד מאיבריה.

רב חסדא אמר משוך את הבהמה זו לקנותה⁽¹²³⁾ קנה. לקנות וולדותיה לא קנה. לקנותה היא וולדותיה קנה. אילו האומ' לחבירו משוך את הבהמה זו שתקנה משוי שלה שמא לא קנה. א"ר יוסי הדא דתימר בשלא היתה הבהמה עוברת. אבל אם היתה עוברת עשו אותה כמשאה.

(119) עיין ק"ע שמגיה מפני שלא ידע פירוש המלה "רגע". ונמצאת מלה זו עוד פעם בירושלמי: פסחים פ"א ה"א, כ"ו ע"ב: אני אומר תינוק נגע והכניס שם חמץ ואין מוכן למלה נגע, אבל במהר"ם חלאוה פסחים ח' ע"א: תינוק רגע!

(120) עיין פיאה פ"ב ה"א, ט"ז ע"ד.

(121) עיין רמב"ן ב"ב נ"ג א' ד"ה שתי שדות.

(122) ע"פ קידושין ועיין בספר ירושלם הבנויה כאן.

(123) עיין רמב"ן ב"ב פ"ו א' ד"ה פסקי, שטמ"ק ב"מ ס' ב' ד"ה אמר רבא (בשם הרשב"א): לקנות היא וולדותיה לא קנה. אבל ברשב"א כתי' לגכון: לקנות היא וולדותיה קני.

.91

דמאי פ'ו ה"ג, כ"ה ע"ג

.92

(125) עיטור ריש קניין.

(127) או"ז ב"ק סימ' שס"ו.

This content downloaded from 95.86.115.181 on Tue, 18 Jul 2017 16:19:28 UTC
All use subject to <http://about.jstor.org/terms>

93.

שם ה"ג, י"ד ע"א

יבמות פ"ב ה"א, י"ב ע"ג

רב אמר עיקר חזקה הכנסת פירות.⁽¹²⁹⁾ לא מודה רב במנכש ובמעדר. מודה רב במנכש ומעדר. מהו דאמר רב עיקר חזקה הכנסת פירות. אלא שאם ראו אותו חורש וקוצר ומעמר ודש ובורר ולא ראוהו מכניס פירות אינה חזקה אלא הכנסת פירות. רב אמר עיקר חליצ' התרת רצועות. לא כן אמר רבי בא בשם רב יהודה רבי זריקן מטי בה בשם רב דברי חכמי' חלצה ולא רקקה. רקקה ולא חלצה לא עשה כלום עד שתחלוץ ותרוק. אע"ג דרב אמר עד שתחלוץ ותרוק מודה רב עיקר חליצה התרת הרצועות. רב אמר עיקר חזקה הכנסת פירות. לא כן אמר רב והן שראו אותו מנכש ומעדר. אע"ג דאמר רב והן שראו אותו מנכש ומעדר מודה רב עיקר חזקה הכנסת פירות.

94.

שם ה"ד

כתובות פ"ב ה"ב, כ"ו ע"ב

תמן תנינן מודה רבי יהושע באומר לחבירו שדה זו כ"י. כהדא ראובן אוכל שדה בחזקת שהיא שלו והביא שמעון עדי' שמת אביו מתוכה מפקין לה מראובן.⁽¹³⁰⁾ ויהבין לשמעון אלא הלך ראובן והביא עדים שלא מת אביו מתוכה. אמר רב נחמן בר יעקב אנא אפיקתיה מראובן אנא מחזרנה ליה. רב אמ' כשנתתה על פי בית דין נתתה. מיכן והילך המוציא מחבירו עליו הראייה. מי מודיע אמר רבי בא עדי מיתה מודיעין.⁽¹³¹⁾ הגע עצמך שאין העדים יודעין. אמר רבי יוסי לעולם השדה בחזקת בעליה. מיכן והילך המוציא מחבירו עליו הראייה.

95.

שם

קידושין פ"א ה"ה, ס' ע"ג

מי מודיע אמר רבי בא עדי מיתה מודיעין. הגע עצמך שאין העדים יודעין. אמר רבי יוסי לעולם השדה בחזקת בעליה. מיכן והילך המוציא מחבירו עליו הראייה.⁽¹³⁴⁾

(129) עיין עיטור אות מ' מודעא (ובשער החדש שם אות קצ"ו) וברמב"ן ל"ו ב' ד"ה הא דאמרין, שטמ"ק כ"ח א' ד"ה שדה הבעל, שם ל"ו ד"ה פירא רבא.
 (130) עיין עיטור מודעא (ובשער החדש אות רע"ט). רמב"ן ל"א ב' ד"ה אנו.
 (131) עיין רידב"ז.
 (132) המוקף הוא אשגרה מלמטה.
 (133) עיין עד סוף ההלכה.
 (134) עיין גיטין פ"ה ה"ה, מ"ו ע"ב. ועיין „על הירושלמי" עמ' 42.

96. שם ה"ז נדרים פ"ה ה"א, ל"ט ע"א
אמר רבי לעזר נהגו השותפין להיות מתרין זה לזה
בתרנוגלין. אמ' רבי יוסה מתניתא לא אמרה כן אלא שניהן
אסורין להעמיד ריחים ותנור ולגדל תרנוגלין. אמר רבי לעזר
גידל תרנוגלין בחצר שאינה שלו הרי זו חזקה.⁽¹³⁵⁾ אמר רבי
יוסי ויאות מה נפשך אם יש לו רשות לגדל הרי זה גידל.
אם אין לו רשות לגדל הרי זה חזקה.
מה נפשך אם יש לו רשות לגדל הרי גידל. אם אין לו רשות לגדל הרי החזיק.⁽¹³⁶⁾

97. שם ה"ח, י"ד ע"ב שבת פ"ג ה"ו, ו' ע"ג
דבי דבי ינאיאמרי עד שלשה עוקין ככסא.
אמר רבי לא בשם דבי ר' ינאי לעניין טומאה
איתאמרת. רבי חזקיה בשם דבי רבי ינאי לעניין
חזקות איתאמרת. רבי יוסי בשם דבי רבי ינאי
לעניין שבת איתאמרת.

98. א' פ"ד ה"ב, י"ד ע"ג כתובות פ"ג ה"ז, ל"ו ע"ב
תמן אמרין אדמון ורבי עקיבה. אמר רבי
לא בסתם חלוקין מה נן קיימין אם דבר בריא
שיש לו דרך כל עמא מודו שאין צריך ליקח
לו דרך. אם דבר בריא שאין לו דרך כל עמא
מודו שהוא צריך ליקח לו דרך אלא כי נן
קיימין בסתם רבי עקיבה או' אינו צריך ליקח
לו דרך. וחכמים אומרין צריך ליקח לו דרך.
דרך אלא כן אנן קיימין בסתם רבי עקיבה אומ'
אינו צריך ליקח לו דרך. ואם דבר בריא
שאיין לו דרך כל עמא מודי שהוא צריך ליקח לו
דרך. וכא אפילו דבר בריא יש לו דרך. כל עמא מודי שהוא צריך ליקח לו דרך.

99. פ"ה ה"א, ט"ו ע"א כלאים פ"ב ה"ה, כ"ז ע"ד
תנאים שהתנה יהושע. רבי לוי בן בירי
בשם רבי יהושע בן לוי ארבעה מלקטין עשבים
מכל מקום חוץ משדה תלתן שאסורין משום
גזל. תמן תנינן וכן תלתן שהעלת מיני עשבים
אין מחייבין אותו לנכש. כיני מתניתא אין
מחייבין אותו לעקור. בתנאי יהושע את מר

(135) עיין השגות הראב"ד פ"ה מהלכות שכנים ה"ג ובמגדל עוז שם.

(136) עיין עיטור מודעא (ובשער החדש אות תקמ"ו).

מלקטין עשבים מכל מקום חוץ משדה תלתן שאסורין משום גזל. הדא אמרה שאינו רוצה בהן. אמר תמן בשזרען לעמיר. ברם הכא שזרעו לזרע. מה התנה יהושע לעוברי עבירה. רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן שהוא רוצה בהן כילו עקורין ומונחין מפניו. ומר בשדה כרם דמר רבי ינאי כל הספחין אסורין חוץ מן העולים בשדה בור ובשדה ניר בשדה כרם ובשדה זרע¹³⁷). בשדה בור דלא משגח עליה בשדה ניר דו בעי מתקנה חקליה. בשדה כרם שלא לאסור את כרמו. בשדה זרע שאינו רוצה בהן. ואם תאמר רוצה בהן כאילו עקורין 'מונחין לפניו.

אחרת של תלתן סמוכה לו הרי יש לו עם מי להכנס. מיליהון דרבנן פליגין דאמר רבי זריקן בשם דבית רבי ינאי כל הספחין (מותרין) [אסורין]¹³⁸ חוץ מן העלין בשדה בור בשדה ניר בשדה כרם ואמר חוץ משדה תלתן שזרען לזרע.

100.

שם

נזיר פ"ט ה"ג,

תמן תנינן המוצא מת בתחילה מושלך כדרכו נוטלו ואת תבוסתו. אמר רב חסדא זאת אומי, מת מצוה מותר לפנותו דתנינן נוטלו ואת תבוסתו. וכמה רבי שמואל בשם רבי יונתן עד שלשה אצבעות עד מקום (שמוחל) [שמוהל] יורד. אמר רבי זעירא לא מסתברא דלא מת מצוה אסור לפנותו שאם או' את מותר לפנותו אילו הואיל ומאבדין כל השדה לא כל שכן שמוטר לפנותו. ממה דפשיטא לתנא מת מצוה אסור לפנותו לפום כן צריך מתניתא. אמר רב חסדא אתיאי כמאן דמר מת מצוה מותר לפנותו אני אומר (בשבילי הרשות) [שלא ברשות]¹³⁹ נקבר וחש לומר שמא מת מצוה היה. ואין מיתי מצוה מצויין.

שנקבר לשאלה. וחש לומר שמא מת מצוה הוא. סבר ר' זעירא שאין מיתי מצוה מצויין.

101.

שם

ברכות ספ"ב ה' ע"ד

מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע שהיו מהלכין בדרך וראו את יהודה בן פפוס משתקע ובא כנגדן אמר רבן גמליאל לרבי וראו את ר' יהוד' בן פפוס שהיה משתקע ובא כנגדן.

(137) עיין פירוש הרמב"ן לויקרא פכ"ה, ה' (וציין לו בגליון הש"ס).

(138) כן מגיהים הראשונים (עיין אהצוי"י) וכן הוא בכי"ס.

(139) כן מגיה בנח"י ונכון. וגירסת הדפוס היא שרבוץ מלמטה: ומ(ו)ט[י]לין בשבילי הרשות.

יהושע מי זה שמראה עצמו באצבע אמר רבן גמליאל לרבי יהושע מי הוא זה שמראה
אמר לו יהודה בן פפוס הוא שכל מעשיו עצמו באצבע אמר לו יהודה בן פפוס הוא שכל מעשיו
לשום שמים.

102. שם ה"ה שביעית פ"א ה"ב, ל"ג ע"ב

אמ' ר' יוחנן רב יהודה בשם שמואל ר' אבהו בשם רבי יוחנן הקונה שלשה אילנו' בתוך
הקונה שלשה אילנות של חבירו רחוקים מטע עשר לבית סאה קרובין כדי שיהא הבקר עובר בכליו
קנה קרקע שבתיהן קרקע שביניהן שחוצה להן מלא האורה וסלו. רב אמר
ותחתיהן וחוצה להן בעשוין צוב.¹⁴⁰ ושמואל אמר בעשויה שורה. אמר רבי יוסי תמן איתאמרת
כמלוא אורה וסלו. וכא לא איתאמרת אמר רבי יונה אפילו הכא איתאמרת בקרובים. אמר ליה
אמר רבי לעזר דורך רבי מנא ואם בקרובין והא תנינן כדי שיהיה הבקר עובר בכליו. איתא
אין לו ומלוא אורה חמי בשעה שהבקר עוב' בכליו השרשין מהלכין מן הצד ובשעה שאין הבקר
וסלו יש לו חוצה לו. עובר בכליו אין השרשין מהלכין מן הצד.

103. פ"ו ה"א, ט"ו ע"ב כלאים פ"ב ה"א, כ"ז ע"ג

הכא מקבל עליו ברם תמן ימעט. הכא מה נן קיימין אם במתכוין לזרע אפילו חיטה
ובלבד טנופה. ברם תמן מין. הכא ובלבד כדרך אחת אסור. אם לערב אפילו כל שהוא אסור לערב.
מגעו. ברם תמן ובלבד כדרך משיאו. הכא רבי רבי יעקב בר אחא אבא בר חייא בשם רב הבורר
שמעון מודה ברם תמן רבי שמעון אומר שני צרורות מתוך כיריו של חבירו חייב להעמיד לו
מינין הן ואין מצטרפין. חיסין יפות תחתיהן. אמר רבי יוסי זאת אומרת
שהוא אסור לערב. אם אמר את שמותר לערב למא
לי חיסין יפות תחתיהן. מכר לו חיסין יפות ונמצאו ברורות מהו שינכה לו דמי אותו הרובע.
מיליהון דרבנין אמרין אינו מנכה לו דמי אותו הרובע. דאמר רבי יעקב בר אחא אבא בר חייא
בשם רב הבורר צרורות מתוך חיסין של חבירו חייב להעמיד לו חסין יפות תחתיהן. בירר רובע
אחד ומחצה מהו שינכה לו דמי אותו הרובע. רבי חנינא אמר מנכה לו. רבי מנא אמר אינו מנכה
לו דהוא אמ' ליה אילו יחבתון לי הוינא (צור) [צבר] לון בסירקי מה דהוה זבונה חמי הו' זבן.
אלא בשנתערבו דרך מכנס.

104. שם תרומות פ"ה ה"ח, מ-ג ע"ד

רבי חייא בר בא שאל סאה (חיסין) תני סאה תרומה [טמאה] שנפלה למאה אומר
<שעורין>¹⁴¹ שנפלה לתוך מאה של לכהן ולא דמי עצים אני חייב לך טול לך דמי עצין.
(שעורין) <חסין>¹⁴¹ (כהן וישראל) <מוכר ולוקח>¹⁴¹ מהו שיחלקו את השבת. רבי יצחק
בר טבליי שאל סאה תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין (מוכר ולוקח) <כהן וישראל>¹⁴¹

¹⁴⁰ עיין בבלי ב"ב פ"ג ב' ורידב"ז במקומו.

¹⁴¹ הגהתי ע"פ התשב"ץ ח"ב סי' רע"ב וד"ק. ועיין "על הירושלמי" עמ' 38.

¹⁴² עיין רידב"ז.

מהו שיחלקו את השאר. אמר רבי בון בר חייה נש אפיל שעורין גו חטין. אתא עובדא קומי רבי נישמעניה מהדא הבורר צרורות מתוך כרייו יודה בר שלום ואמר יתן לו דמי שעורין. של חברו חייב לשפות לו. והשאר יחלקו.

105. שם נדרים פ"ה ה"א, ל"ט ע"א רבי בון בר כהנא אמר באומר צבור ואקנה. אבל אם היו צבורין משעה ראשונה לא בדא¹⁴³. אמר רבי בון בר כהנא באומר צבור ואקנה. אבל אם צבורין לא קנה עד שיטלטל.

106. שם גיטין פ"ג ה"ח, מ"ה ע"א בדק חבית להיות מפריש עליה והולך עד שלשה ימים ודאי מיכן והילך ספק. רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי שלשה ימים הראשונים ודאי יין האחרוני' חומץ אמצעיים ספק. אמר רבי אבהו אני שמעתי ממנו מה מעבד. ומר רבי יוחנן עד שלשה ימים ודאי מיכן והילך ספק. רבי לא בשם רבי לעזר רבי יסא בשם רבנן דעלין ושמעין מבי מדרשא דבר עיטין במחט כהדא דרבי יהושע בן לוי בחבית איבד מחט שופה ובא ומצאה חלודה רבי סימון בשם ר' יהושע בן לוי שלשה ימים הראשונים ודאי טמאה. אחרונים טהורה. אמצעיים ספק. אמר ר' אבהו אוף שמעתי ממנו מה מיעבד ומר ר' יוחנן עד שלש ימים ודאי מיכן והילך ספק. רבי חייה בר ווה שאל בא בסוף שבוע ומצאו חומץ ברור או מיכן ולהבא. ר' יצחק שאל עבר הפרק בסוף מ' יום כוחו של פרק ביטל כח מ' יום או כח מ' יום ביטל כוחו של פרק. רבי קריספה שאל בכל שנה בודק או אחת לשלשה שנים נישמעניה מהדא המוכר יין לשנה חייב באחריותו עד החג. אמר רבי יודן תפתר כגון אילין גילאי דלא קטפין כרמיהון אלא בתר חגא ולית שמע מינה כלום. ויידא אמרה דא ישן משל אשתקד מיושן של ג' שני'. נימר משום הדא (מטמועית) [מטעמית]

יין מגיתו מפרישין עליו בחזקת שהוא יין עד ארבעים יום. רבי יהודה אומר עד הפרק. אשכחתי אמר קולא וחומרא על רבנן. קולא על (ר' יהודה) [רבנן]¹⁴⁴ שאם בא עד הפרק ולא באו ארבעי יום [תורם] וחומרת שאם באו ארבעים יום ולא בא הפרק אינו תורם. קולת על (דרבנן) [דרי' יהודה]¹⁴⁴ שאם באו ארבעים יום ולא בא הפרק (אינו)¹⁴⁴ תורי. וחומרת שאם בא הפרק ולא באו ארבעים יום אינו תורם. רבי סימון בעי הגיע ארבעים יום ולא בדק נתעצל שנים שלשה ימים ובא ומצאו חומץ למפרעו הוא נעשה חומץ או מיכן ולהבא. מה נפק ביניהון עבר ותרים אין תימר למפרע נעשה חומץ תרומתו תרומה. אין תימר מיכן ולהבא אין תרומתו תרומה. בדק חבית להיות מפריש עליה והולך ובא ומצאה חומץ. רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי שלשה ימים הראשונים וודאי יין. ואחרונים חומץ. והאמצעיים ספק. אמר רבי אבהו אני שמעתי מרבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן לא אמר כן אלא שלשה הראשונים ודאי יין מיכן ואילך ספק. מה ופליג (ספק) מה דאמר רבי יוחנן בשמצאו חומץ דהא. מה דאמר רבי יהושע בן לוי בשמצא חומץ ברורי. ואתיין אילין פלוגתא כאילין פלוגתא¹⁴⁵ דתנינן תמן מחט שנמצאת חלודה או שבורה טהורה. תני הניחה שיפה ובא ומצאה חלודה. רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי

¹⁴³ עיין גליון אפרים.

¹⁴⁴ הגהתי ע"פ הענין.

¹⁴⁵ עיין לעיל עמ' 23.

מה חבית אחת הוא בודק כולהון תלויות בהכל
אחת ואחת הוא בודק ואין מחמיצות. אמ' ר' שמי אית בני נש מקשין על גרבא מלעיל וידעין מה דאית ביה מלגיו.

הראשונים' ודאי טמאה מכאן ואילך ספקי רבי אילא ורבי אבא ורבי אלעזר בשם כל רבנין דעלין לבי מדרשא ביין ובמחטס הלכה כרבי יהושע בן לוי. רבי קריספא בעי כל שנה ושנה הוא בודק או אחת לשלש שנים. גישמעניה מן הדא המוכר יין לחבירו סתם חייב באחריותו עד החג. אמר רבי יודה תיפתר באילין בני גלילא דאינון קספין בתר קדמיתא דחגא ולית שמע מינה כלום. והדא אמרה ישן משל אשתקד ומיושן מן שלש שנים נימר משום הדא מטעומיתה. הדא אמרה (דאימתי ישן) ורא מתיישן? חייב באחריותו שתי שנים. הדא אמרה מתיישן חייב באחריותו עד החג. הדא אמרה בכל שנה ושנה הוא בודק. כיצד הוא בודק. בודק חבית אחת וכולן תלויות בה ואינון מחמיצות. אמר רבי שמי אית בני נש מקשין על גרבא מלבר ואינון ידעין מה אית בה מלגיו:

107. פ"ח ה"ה, ט"ז ע"ב קידושין פ"א ה"ה, ס' ע"ג

כתבו ותנו שדה פלוני לפלוני. רבי לעזר ורבי שמעון בן יקים אעלון עובדא קומי רבי יוחנן אמר לון אם לזכרון דברים כתבו ותנו. אם לזכותו בכתב כל עמה מודו שאין אדם מזכה בכתב לאחר מיתה. שמואל שאל לרב חונה מתנה שכתוב בה בלשון מכר מהו. אמר ליה ארכביה אתרי ריכשי ברקי. אמר רבי חזקיה לא אמרין אלא מייתו תרין סוסון חיורין ומרכיבין על תריהון ודין אולא בדא ודין אולא בדא ומשתכח לא צייד כלום.

רבי יוחנן. אמר אם אמר לזכותו דברי הכל זכה. ואם לזכותו בכתב כל עמא מודיי שאין אדם זוכה בכתב לאחר מיתה. מי מודיע (את רבו). [א, רבא] תיפתר שהיו שם עדים יודעים. הגע עצמך שאין שם עדים יודעין. א"ר יוסי לעולם השדה בחזקת בעליה ומוציא מחבירו עליו הראייה.

108. שם ה"ו כתובות פ"ד ה"ב, כ"ט ע"א

אמר רבי יוחנן לא אמר רבי יוחנן בן ברוקה אלא על בן בין הבנים ועל בת בין הבנות. בת בין האחין אח בין הבנות לא. אמר רבי יוחנן הלכה כר' יוחנן בן ברוקה ר' שאל לרבי נתן [ר, חיה] בר בא אמי, אכין שאילה מאי טעמא דרבי יוחנן בן ברוקה. רבי זעירא

תמן תנינן רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על שראוי ליורשה דבריו קיימין. ועל מי שאין ראוי ליורשו אין דבריו קיימין. אמר רבי יוחנן לא אמר בן ברוקה אלא על בן בין הבנים ועל בן בין הבנות. בת בין האח לא אח בין הבנות לא. רבי יסא בשם רבי יוחנן מעשה היה והורה רבי כרבי

(146) עיין תוספ' ב"ב ג"א א' ד"ה למה רמב"ן שם סד"ה שדי ועיין רשב"א קידושין כ"ו א' ד"ה רב אש.

יוחנן בן ברוקה ורבי זעירא ר' יסא בשם רבי יוחנן ר' שאל את נתן הבבלי מה טעמא אמרו הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. רבי בא רבי חייה בשם רבי יוחנן (מה טעם) שאל את נתן הבבלי מה ראו חכמים לומר הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה. לא אתה הוא ששניתה לנו כן ירתון. אמר ליה יטלון תנית. אתא לגביה אמר ליה לית כאן ירתון אלא יטלון. אתא לגבי אבוי אמר ליה קפחתה את

נתן הבבלי לית כאן יטלון אלא ירתון. אמר רבי יוסי בי רבי בון אכין אמר ליה טעיתי טעות ששניתה לכם לית כאן יטלון אלא ירתון. אמר רבי זעירא קל הוא בתנאי כתובה לפי שבכל מקום אין אדם מזכה אלא בכתובה. וכאן אפילו בדברים לפי שבכל מקום אין אדם מזכה אלא למי שהוא בעולם. וכאן למי שאינו בעולם. אמר רבי ירמיה קומי רבי זעירא ותמיהא אנא איך רבנין מדמו כתובה לירושה לא דמי דירושה מדבר תורה כתובה מדבריהן ותימר אכין אפילו תימר כתובה מדברי תורה לא מודו בתניי כתובה שהוא מדבריהן.

כתובות פ"ט ה"א, ל"ב ע"ד

ר' ירמיה בשם רב הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. אבל לא לעניין דברי הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דאמ' אסמת(ר)ה(ירושתה) <יירשנה>¹⁴⁷ אבל <לא לעניין>¹⁴⁷ (דברים) <דבריו. דאמר מפני>¹⁴⁷ שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על הכתוב בתורה תנאו בטל בתנאי גוף אבל בתנאי ממון תנאו קיים. וזה תנאי ממון הוא. ולמה אמרו תנאו בטל שבסוף הוא זכה בהן. רבי אימי בשם רבי יוחנן בדין היה שאם מכרה ונתנה שיהא מכרה קיים שבסוף הוא זוכה בהן ולמה אמרו בטל שלא תהא אשה מוכרת נכסים משל בעלה ואומרת שלי הן. רבי יוססתה הוא ליה עובדא ושאל לרבנין אמרין ליה פוק מנכסין. שאל לרבי שמעון בן לקיש אמר ליה עול בנכסין. רבי ירמיה בעא קומי רבי זעירא היי לון רבנין הא רב הא רבי יוחנן הא רבי שמעון בן לקיש. אמר ליה רבנין דרבי יוסטינה בעון קומי רבי יוחנן דברי חכמים מתה מי יורשה (אלין) [א' לון] אחיה יורשין אותה.

שם 109.

תמן תנינן רבן שמעון בן גמליאל אומר אם מתה יירשנה. שהתנה על מה שכתוב בתורה. רב ירמיה בשם רב מפני שהיתנה על הכתוב בתורה. והמתנה על הכתוב בתורה תניין בטל. בתנאי שאינו של ממון. וכא בתנאי ממון בן קיימין. מה טעמא דרב בסוף הוא זכה. אמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה דמר רבי יוחנן מכרה ונתנה בדין הוא להיות קיים ולמה אמרו מכרה בטל שלא תהא מברחת נכסיה מבעלה ואומרת שלי הן. רבי יוסטיני הוה לי עובדא קומי רבנן וחיובניה. קם קומי ריש לקיש אמר זיל חות לניכסך. רבי ירמיה בעא קומי רבי זירא אמר רב בסוף הוא זכה בהן. אמ' רבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה. אמר ריש לקיש איזיל חות לניכסך. מאן אינון רבנן. רבנן דרבי יוסטיני. וירש אותה. יכול כשם שהוא יורשה כך היא יורשתו תלמוד לומר אותה. הוא יורשה. היא אינה יורשתו. אמ' ר' יוחנן דברי חכמים אביה יורשה אחיה יורשים אותה.

¹⁴⁷ ר"ח מובא בר"ן כתובות פ"ט. ועיין מלחמות ורא"ש שם.

110. שם
כמה דתימר [ת]מ[ן] הקרוב(ה) לא (גרושה) [ארושה] ודכוותה הקרוב(ה) לא ארוסה. ולא מוכת עץ¹⁴⁸ קרוב לא ארוסה. אליו לא גרושה.
יבמות פ"ו ה"ד, ז' ע"ג
111. שם
אמר רבי יצחק וילין דכתבין אין מיתת דלא בנין כל דלה יחזור לאביה תנאי ממון הוא ותנאו קיים.
אמר רבי יוסי ואילין דכתבין אין מיתת דלא בנין יהא מדלה חזר לבית אביה תנאי ממון הוא ותנאו קיים¹⁴⁹.
112. שם ה"ח
האומר זה בני נאמן. אם היו מוחזקין בו שהוא בנו ובשעת מיתתו אמר אינו בני. ושאינו בנו אמר בני נאמן. היה עומד בצד המוכס ואמר בני הוא וחזר ואמר עבדי הוא נאמן. עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא אינו נאמן. אית תני תניי נאמן. אמר רבי מנא כגון אילין נפתאי דמשעבדין בבניהון יתיר.
תמן תנינן האומר בני זה נאמן. רבי אבהו בשם רבי יוחנן לתת לו אבל לא ליקח ממנו. א"ר יוסי ולא מתניתא היא אפי' שניהן אומי' על העובר שבמיעה ממזר הוא אינן נאמנין. דילמא על דר' יהודה איתאמרת דר' יודה אומר נאמנין עליה. רבי אבהו בשם ר' יוחנן לתת לו אבל לא ליקח ממנו¹⁵⁰.
אמי' ר' חזקיה עוד היא מתניתא כי את הבכור בן השנואה יכיר. היו מחזיקי' בו שהוא בנו ובשעת מיתתו אמר אינו בני נאמן. שאינו בנו ובשעת מיתתו אמר בני הוא נאמן. אית תניי תני על קדמייתא נאמן. ר' חזקיה רבי זריקן בשם רבי הונא היו מחזיקין אותו שהוא משפחתו נאמן. היה עומד בצד המוכסין ואמי' בני הוא וחזר ואמר עבדי הוא נאמן. עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא אינו נאמן. אית תניי תני נאמן. א"ר מנא בגין אילין [כותאי] ¹⁵¹ [גותאי] דינון משעבדין בבניהון.
113. שם
האומר יינתנו נכסיי לפלוני והוא כהן והיו שם עבדים אע"פ שאמר אי איפשי בהן יאכלו עבדיו בתרומה. רבן שמעון בן גמליאל אומר מכיון שאמר אי איפשי בהן זכו בהן היורשין. אמר רבי לא בסתם חלוקין. מה נן קיימין אם דבר בריא שרוצה בהן כל עמא מודו שיאכלו עבדיו בתרומה. ואם דבר בריא שאינו רוצה בהן כל עמא מודו שזכו בהן היורשין. אלא כי נן קיימין בסתם. ורבנין סברין משעה ראשונה היה רוצה בהן ועכשיו חזר בו. רבן שמעון בן גמליאל אומר מכיון שאמר אי איפשי זכו בהן היורשין.
האומר ינתנו כל נכסיו לפלוני והוא כהן והיו שם עבדי' אע"פ שאמי' אי איפשי בהן הרי אילו אוכלין בתרומה. רשב"ג אומר מכיון שאמר אי איפשי בהן זכו בהן היורשין. אמר רבי זעירא בסתם חלוקין מה אנן קיימין אם משקיבל עליו משעה ראשונה אף ר"ג מודה. אם בשלא קיבל עליו משעה ראשונה אף רבנן מודו. אלא כן אנן קיימין בסתם. ר' או' לית בר נש אמי' אי איפשי(ר) אלא מכיון שקיבל עליו. רשב"ג או' מכיון שאמי' אי איפשי(ר) הוכיח סיפוי על תחילתו.
- ¹⁴⁸ המוקף הוא הוספה מוסעית מהמגיה וליתא בגוף כ"ל וברשב"א יבמות ס' א' ד"ה הקרובה, עיין "על הירושלמי" עמ' 35.
¹⁴⁹ רי"ף ונושא כליו כאן ועוד.
¹⁵⁰ עיין אור זרוע ב"ב ס' צ"ד ועיין גוע"י.
¹⁵¹ כנ"ל.

114.

שם

פאה פ"ג ה"ט, י"ז ע"ד

תני רבן שמעון בן גמלי' אומר דייתיקי מבטלת דייתיקי. אין מתנה מבטלת מתנה. ר' אבא בר חנה רבי יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין כל שאילו יבריא ויחזור בדייתיקתו חוזר אף במתנתו. כההיא אחתיה דרבי חונייא כתבת ניכסה לרבי חונייא צרכת וזבנת לבעלה. מן דדמכת אתא בעי מייעור עימיה. אמר ליה ולמה לא תבעתינן בחייה. אמר ליה לא בעית מעיקתה אעפ"כ אפיק רבי אמי.

חוזר בו. בריא שכתב דייתיקי חוזר בו ולא עוד. הוא בריא ודכוותה שכיב מרע שכתב מתנה חוזר בו ולא עודהו שכיב מרע. אי זו היא דייתיקי. תהא לי להיות ולעמוד. ואם מתי ינתנו נכסי לפלוני. אי זו היא מתנה הרי כל נכסי נתונין לפלוני מתנה מעכשיו ושחאה כתוב בה מהיום. אחתיה דרבי גורין כתבת ניכסי לאחיה וסלק אחי רבא פייסה וכתבת ליה אתאי עובדא קומי רבי אימי אמר כן אמי רבי יוחנן חוזר בו. אמר רבי זעירא לא מודי רבי יוחנן שאם היה כתוב בה מהיום שאינו יכול לחזור בו. אתא רבי אבהו (בשב) [בשם] רבי יוחנן אינו יכול לחזור בו. אתא רבי לא בשם רבי יוחנן אינו יכול לחזור בו. ואנהר רבי אימי וחזר עובדא.

115.

שם ה"ט

גיטין פ"ז ה"ג, מ"ח ע"ד

רבי שמעון בן יקים אעיל עובדא קומי רבי יוחנן מהיום לאחר מיתתו מתנתו מתנה. מהיום ולאחר מיתה אינו גט. חברייא אמרין כן אמר ליה אינה היא איסרטה⁽¹⁵²⁾. אמר רבי יוסי בי ר' בון כן אמר ליה אינה בגיטין ואינה במתנה. אמר רבי לא במתנה אם כתב מהיום מתנה ברורה היא. לאי זה דבר כתב בה לאחר מיתה לשייר בה אכילת פירות. אבל בגיטין אם כתב בה מהיום כרות הוא. לאי זה דבר כתב בה לאחר מיתה לשייר לו גופה. אמר רבי בון בר כהנא קומי רבי לא לשייר לה מעשה ידיה. אמי ליה לא מצינו אשה נשואה לזה ומעשה ידיה לזה. רבי זירא מקיים ליה וצווח ליה בנייה דאורייתא.

תמן תנינן הכותב נכסיו לבניו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מותו דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אינו צריך. מה טעמא של רבי יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו. חברייא בשם רבי יוחנן אינה איסרתה. רבי זעירא בשם רבי יוחנן אינה כגיטין אינה כמתנה. אמר רבי אילא במתנה מכיון שאמר מהיום מתנה גמורה היא. לאי זה דבר כתב בה לאחר מיתה לשייר לו אכילת פירות. ובגיטין מכיון שכתב מהיום בגט כרות הוא. לאי זה דבר כתב בה לאחר מיתה לשייר לו גופה. אמר רבי ביבון בר כהנא קומי רבי איילי לשייר לו מעשה ידיה. אמר ליה לא מצינו אשה נשואה לזה ומעשה ידיה של זה והוה רבי זעירא מקלס ליה וצווח ליה בנייה דאורייתא.

(152) עיין רשב"א גיטין ע"ב ב, / שו"ת ר"ב אשכנזי סי' ט"ו.

116.

שם, ט"ז ע"ג

גיטין פ"א ה"ו, מ"ג ע"ד

האומ' טבי עבדי עשיתי בן חורין עשיתי בן חורין. עושה חורין. עושה אני אותו בן חורין. הרי הוא בן חורין. הרי זה בן חורין. הרי זה בן חורין הרי זה זכה. ר' חייה בשם רבי יוחנן ובלבד בשטר. יעשה בן חורין ר' אומ' זכה וחכמים [אומ'] לא זכה.

117.

שם

כתובות פ"ט ה"א, ל"ב ע"ד

האומ' יינתנו נכסי לפלוני מת פלוני לפלוני. מת פלו' לפלוני הראשון ראשון קודם. מת השני בחיי ראשון הראשון אוכל פירו' ואם מת יחזיר ליורשי הנותן. מת השלישי בחיי שני הראשון אוכל פירות ואם מת יחזיר ליורשי הנותן. מת השני והשלישי בחיי ראשון הראשון אוכל פירות וקונה קרקע דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר אין לו אלא אכילת פירות בלבד. חזקיה אמר הלכה כרבי¹⁵³). אמר רבי ינאי מודה רבי שאינו נותנה במתנת שכיב מרע. רבי יוחנן אמר ולא במתנת בריא כהדא ההיא איתא כתבת ניכס' אחד בר נש צרכת וזבנת לבעלה ר' חייה בר (מדייא) [מרייא] אעיל עובדא קומי רבי יוסי לא כן אמר רבי ינאי מודה רבי שאינו נותנה במתנת שכיב מרע. אמר ליה רבי יוחנן ולא במתנת בריא הוא. הדא איתא מכיון דבעלה זקוק מספקא ליה מזוני. ולא כמתנת שכיב מרע הוא. עד כדון זקוק מספקא פיתא וקיטני דילמא ביעי. דילמא תרנוגלין. ממה דתני הראשון אוכל פירות וקונה קרקע הדא אמרה מוכרת קרקע ולוקח קבורה. אמר ר' יוסי ואילין דכתבי אפילו לוכל דברים מעולין. אמר ר' יעקב בר אחא תניי תמן קבורה כמוזנות לא היה לה קבורה מן מה דתני הראשון אוכל פירות וקונה קרקע הדא אמרה מוכר קרקע ולוקח קבורה. אמר רבי יוסי ואילין דכתבין אין סנת אין סנות¹⁵⁴) תנאי ממון הוא וקיימנוה רבנן.

¹⁵³ עיין עיטור "מתנת שכ"מ" שמעתיק את כל הענין (ובשער החדש אות קע"ד).

¹⁵⁴ עיין כתובות פ"ז ה"ז, ל"א ע"ג: אייתון פרנה ואשכחון כתוב בגווה אין הדא פלגית (תסבי) <תסני> להדין פלוני בעלה ולא תצבי (בשור פותיה) <בשותפותיה> תהוי נסבה פלגות פרן (תיקנתי ע"פ

118. שם כתובות פ"ה ה"י, ל' ע"ב
אמר רבי יוסי ואילין דכתבין אין סנת אין
סנות תנאי ממון הוא וקיימנוה רבנן.
שנאת תנאי ממון ותניין קיים.

119. פ"ט ה"א, ט"ז ע"ד כתובות פ"ג ה"ג, ל"ו ע"א
כניי מתניתא הבנוי והבנים ישאלו על הפתחים. אית תנאי תני ישענו. מאן דאמר ישענו
יוונו והבנים ישאלו על והשענו על העץ. מאן דאמר ישאלו על הפתחים. ונוע ינועו בניו ושאלו
הפתחים. ודרשו מחרבותיהם.

120. שם כתובות פ"ג ה"ג, ל"ה ע"ד
רב ירמיה בשם רב והוא שיהא שם לאילו
מזונות שנים עשר חדש. שמואל אמר זו דברי
רבן גמליאל בר רבי¹⁵⁵) אבל דברי חכמים עד
שיבגורו או עד שינשאו. ואית בה לקולא ואית
בה לחומרא. פעמים שסמוכין לבגר ופעמים
שרחוקות מן הבגר בעון קומי רבי חייה בר
וזה איך שמעתנה מרבי יוחנן. אמר לון אנא
לא שמעית מיניה הדא מילתא אלא מה דנתן
בר הושעיה בעא קמי רבי יוחנן היה שם לאילו
ולאילו מזון שנים עשר חדש ונתמעטו נכסין.
אמר ליה הוואיל והתחילו בהיתר התחילו. רבי
חנינה ורבי מנא חד אמר והוא שיהא שם בסוף
מזון שנים עשר חדש. וחרנה אמר אפילו
מתחילה¹⁵⁶) לא היה שם לאילו ולאילו מזון
שנים עשר חדש והותירו יש שם מזון לאילו
ולאילו שנים עשר חדש. אמר ר' אמי בבלייא
נישמעני' מהדא אם עמדו יתומין ומכרו שלהן
מכרו כל שכן אם הותירו יחלוקו. היה שם לאילו
ולאילו מזון שני' עשר חדש ואלמנה לזון מהו
שיאמרו בני' לבנות¹⁵⁷) כלום אין לכם אלא
האו"ז ח"א, סימ' תרט"ו) ועיין מה שכתב מורי הפרופ' י. נ. אפשטיין ביארהבוך ח"ו עמ' 369 ומוסף התרביץ
ש"א עמ' 57.

¹⁵⁵) או"ז סי' קנ"א.

¹⁵⁶) עיין פ"מ ונת"י ושגו זוה. וברור שצריך להעמיד נקודה אחרי, „מתחילה“ והם הם דברי התלמוד
בכתובות שם. ואח"כ שאל התלמוד כאן: לא היה שם לאילו וכו' והותירו [ויש] שם מזון לאילו ולאילו וכו' וזו
היא שאלת רב חסדאי בכתובות.

¹⁵⁷) עיין פ"מ ונת"י שהגיהו הרבה, אולם בעיטור אות כ כתובות דין החמישי מעתיק את הירושלמי
ודל: ולשון אחר בבבא בתרא היה שם לאלו ולאילו מזון י"ב חדשים וכו' עיי"ש, אבל קשה לפי גירסא זו
הראיה של ר' אבא מרי (או ר' אבדומי) ובוודאי יש כאן איזה שיבוש קדום. ומה שכתוב אח"כ רב חסדא בעי
נראה קצת שזו היא דיטגרפיה מכאן ואולי גם נסיון לתקן את הגירסא.

מהו שיאמרו בנים לבנות טלו את שלכם וצאו. אמר רבי אבא (מהו) <מרי>¹⁵⁹ מתניתא אמרה שאין אומר להן דתנינן תמן אם אמרו היתומין הרי אנו מעלין על ניכסי אבינו יותר דינר כדי שיטלו כתובת אימן אין שומעין להן אלא שמין את הנכסים בבי' דין (כמה) <הדא>¹⁶⁰ דאת אמר חוץ מכתובתה חוץ מקבורתה חוץ ממלוה בעדים חוץ ממלוה בשטר חוץ מפרנסת בנו'. מאן דאמ' גובין פרנסה מן המשועבדין פרנסת בנות קודמות. ומאן דאמ' אין גובין פרנסה מן המשועבדין אין פרנסת בנות קודמות. נישמענה מן הדא אלמנה ובנים שניהן שוין אלמנה ובנות שתיהן שוות. אין אלמנה דוחה את הבנים. ואין אלמנה דוחה את הבנות. היך עבידא היה שם מזון שנים עשר חדש ואלמנה לזון הדא היא פעמי' שאלמנה דוחה את הבנים על ידי הבנות. כשם שהיא דוחה את הבנים על ידי הבנות. כך תדחה אותן על ידי הבנים. ראויה היא לתבוע כתובתה ולאבד מזונותיה.

מזון שנים עשר חדש. אמר רבי אבדומי נישמענה מהדא אם אמרו היתומים הרי אנו מעלין ניכסי אבינו יותר דינר אין שומעין להן. רב חסדא בעי היה שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש ואלמנ' לזון מהו שיאמרו (בנים לבנות) [בנות לבנים] אין לכם אלא מזון שנים עשר חדש. ודא דתימר והוא שיהא שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש חוץ מכתובת אשה חוץ ממזונות אלמנ' חוץ מפרנסת בנות. חוץ ממלוה בשטר. חוץ ממלוה בעדי'. חוץ מקבורתה. אלמנה ובנות שתים שוות. אלמנה ובנים שניהן שוין. אין אלמנה דוחה לבנות ולא בנות דוחות לאלמנה. פעמים¹⁵⁸ שאלמנה דוחה לבנות על ידי בנים. כשם שהאלמנה דוחה לבנות על ידי בנים כך תדחה אלמנ' לבנים. אמ' ראויה היא לתבוע ולאבד מזונותיה.

סוטה פ"ג ה"ד, י"ט ע"א

שם

121.

כהדא ארמלתא דרבי שובתי הוות מבזובה בניכסייא. אתון יתמייא וקרבוני לרי' אלעזר אמר לון ומה נעביד לכון ואתון שטיין נפק כתובה אמר לון נימר לכון מימר עיבדון גרמיכון מזבנין והיא תבעה פורנה ומובדה מזונה, עבדין כן. ברומשא אתת וקרבית גבי רבי אלעזר אמר זו מכת פרושין נגעו בה יבוא עלי אם נתכוונתי לכך.

כהדא ארמלתיה דרבי שובתי הות מבזובה בניכסיה אתון קרבון לרבי לעזר אמר לון ומה ניעביד לכון ואינון עמא שטייא. מי נחתון אמרון (אמרר)¹⁶¹ לכתובה¹⁶² מה נעביד אמר לון איתחמון זבנון מן ניכסי ואתייא ותבעת פרנא ולית לה מזונין. בתר יומין אתת וקריבת לרבי לעזר אמר(ה) ל(י)ה יבא עלי אם אמרתי להן דבר ומה ניעביד ומכת פרושין נגעו בה^{162a}).

כתובות פ"ג סה"א, ל"ה ע"ד

שם

122.

(שם סה"ג ל"ו ע"א)

רבי זעירא רב חננאל בשם רב ר' זעירא בשם

רב חננאל בשם [רב] רבי זעירא בשם אבא בר ירמיה שני דברים אמר חנן והלכה כמותו.

¹⁵⁸ עיין תוספ' ק"מ א' ד"ה מי אמרינן, רמב"ן ק"מ ב' ד"ה אבל בירושלמי.

¹⁵⁹ עיטור הנ"ל.

¹⁶⁰ רא"ש ב"ב פ"ט סי' ג' ובעיטור הנ"ל: הד"א חוץ מכתובתה וכו'.

¹⁶¹ גראה מיותר.

¹⁶² = לכתובה (והמפרשים נדחקו בחגם) ועיין ערוך ערך פרוש.

^{162a} עיין היטב בשי"ק סוטה בסוגיא המקבילה ד"ה יבוא.

שבעה דברים אמר אדמון ואין הלכה אבא בר ירמיה שני דברים אמר חנן הלכה כיוצא בו. כמותו. רבי בא בר זבדא בשם רבי שבעה דברים אמר אדמון. אין הלכה כיוצא בו. רבי יצחק בן חקולה כל מקום ששנינו אמר בא בר זבדא בשם רבי יצחק בר חקולה בכל מקום רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון ששנינו אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון הלכה כאדמון. הלכה כיוצא בו.

יבמות פ"ד ה"א, ה' ע"ג

123. שם

שמואל אמר זכין לעוברין. רבי לעזר אמר אין זכין לעוברין. מתניתא פליגא על רבי לעזר גר שמת וביזבוזו ישראל את נכסיו ונודע שיש לו בן או שהיתה אשתו מעוברת כולן חייבין להחזיר. החזירו ואחר כך מת הבן או שהפילה אשתו. המחזיק באחרונה זכה. בראשונה זכה אי לא. פתר לה משום ייאוש ואפילו כשמואל לית הוא פליגא. או אפילו באחרונ' לא יזכה. עוד הוא משום ייאוש¹⁶³).

אחר. על דעתיה דרבי לעזר ובלבד שכיב מרע. הא בריא לא. בלבד מטלטלין הא קרקעות לא. מתניתא פליגא על רבי לעזר גר שמת וביזבוזו ישראל את נכסיו ונודע שיש לו בן במדינת היס. או שהיתה עיברה הכל חייבין להחזירי. מה עבד לה רבי לעזר שנייה היא הכא שהוא בנו. וסיפא פליג. על שמואל מן הדא דרבי יוסה החזירו הכל אחר כך מת הבן או שהפילה כל הקודם באחרונה זכה בראשונה לא זכה. אפילו בראשונה (לא)¹⁶⁵ יזכה. לא כן אמר רבי יוסה אף על גב דשמואל אמר זכין לעוברין מודי והוא שיצא ראשו ורובו בחיים. הרי אינו בן קיימה. אמר רבי יצחק בר אלעזר משום ייאוש¹⁶⁶. רבנן דקיסרין רבי חייא בר ווא בשם רבי אבא בר נתן חזר בה רבי (נתן)¹⁶⁷ מן מתניתא אם זכר מנה. אם נקיבה מאתים. ונקבה גבה לא בעניין כאחד הוא. תני בר קפרא בן יומא זכין לו¹⁶⁸).

כתובות פ"ה ה"א, כ"ט ע"ג

124. שם ה' ט

אמר רבי חגיגה המשיא את בנו בבית זכה בבית. תני רבי הושעיה בבית ולא במטלטלין. ר' לא חילק את הטריקלין בינו לבין בנו. תני רבי הושעיה זכה במטלטלין ולא זכה בבית. [מה] ופליג רבי ירמיה בשם רבי אבהו. תיפתר שהיה אוצרו של אביו נתון שם. רבי חזקיה בשם רבי יהושע בן לוי לכן צריכה אפילו שאלין מן

(163) יש לפנינו קיצור נמרץ מדברים שהיו ידועים להם והכל מתבאר ע"פ יבמות פ"ד.

(164) ע"פ ק"ע.

(165) ליתא ברמב"ן ב"ב קמ"ב א' ד"ה ומצאתי עיי"ש.

(166) עיין תרומות פ"א רה"ה, מ"ח ע"א.

(167) ק"ע ונכון.

(168) נראה שעיקר הסוגיא גשנית בקיסרין (גם ע"פ שמות האמוראים) במקומו בב"ב ולפנינו מקוצר.

השוק. אמר רבי אבהו אם אמר לו לשאילה לא זכה בהן. אתא עובדא קומי רבי יעקב בי רבי בון והורי כרבי אבהו. אמר רבי זעירא עיקרא לית לה תימיליוסיס. ורבנין בנין וסלקון עלה.

124^a. שם כתובות פ"ד ה"ז, כ"ח ע"ד

רבי חגי בעא [קומי] בעי דא אמנותא טריקלין וקיסון חופה (וקיסון) [בקיסון] נכנסה רבי יוסי היתה חופתו לטריקלין (168a).

בקיסון ועשה לו הסב סנהדרין ספיא, ל' ע"ג

בטריקלין מהו. אמ' ליה בעיא הדא מילתא. טריקלין וקיסון חופה (וקיסון) [בקיסון] נכנסה לית חמי ליה מפקה. לטריקלין.

125. שם ה"ז, י"ז ע"א כתובות פ"ד ה"א, כ"ט ע"א

תני רשב"ג אומ' כל מכה שיש לה קיצה (169) מתרפא מכתובת' ושאין לה קיצה מתרפא' מן הנכסין. מתרפא מכתובת' ושאין לה קיצה מתרפא' מן הנכסין. כהד' חדא איתא אתת לגבי רבי יוחנן אמר לה קצץ הוא אביד. אמרה ליה לא. לא כן אמר רבי חגי בשם ר' יהושע בן לוי אל תעש עצמך כערכי הדיינין שלא לגלוי' ליחיד את דינו. יודע היה בה שהיא כשירה. תני רשב"ג אומ' כל מכה שיש לה קיצה (169) מתרפא מכתובת' ושאין לה קיצה מתרפא' מן הנכסין. כהדא קריביתה דר"ש בר ווא הוות חששה עיינה אתת גבי ר' יוחנן אמ' לה קציץ הוא אהין אסייך אין קציץ מן פרניך. אין לא קציץ בעליך יהיב לך. ולא כן תנינ' אל תעש עצמך כערכי הדיינין (ומדר') (ומר ר' (170) חגי בשם רבי יהושע בן לוי אסור לגלות ליחיד דינו.

אמר ידע הוה רבי יוחנן דהיא איתא כשירה בגין כן גלי לה. בעלה בעי הן דקצץ והיא בעייה הן דלא קצץ למאן שמעין לא לבעלה. אמ' רבי מתניה דהא דתימר בהוא דלית דיניה עימיה. ברם בהוא דאית דיניה עימיה אמר ליה מילתא.

126. שם ה"ז פ"א ה"ד, כ' ע"ב

רבי פירא אוקר לרבי יהודה נשיא תרין רבי אמר לרבי פירי ... אייתון קומי תרין פוגלין בין ריש שתא לצומא והוה פקי שמיטתא פוגלין בין ריש שתא לצומא והוה פקי שמיטתא והוה אית בון טעונא דגמלא אמר ליה רבי לית אינון אסירין לאו ספחין אינון. אמ' ליה בפקי שמיטתא אידרעון באותה שעה התיר רבי ליקח ירק מוצאי שביעית מיד. רבי פירא אוקר לרבי יהודה נשיא תרין פוגלין בין ריש שתא לצומא והוה פקי שמיטתא והוה אית בון טעונא דגמלא אמר ליה רבי לית אינון אסירין לאו ספחין אינון. אמר ליה בפקי שמיטתא אידרעון. באותה שעה התיר רבי ליקח ירק במוצאי שביעית מיד.

127. שם ה"ח פ"א ה"ט, י"ז ע"ד

רב ירמיה בשם רב שייר מטלטלין לא רב ירמיה בשם רב שייר מטלטלין לא עשה כלום אלא הגיה לו מעות ולקח קרקע כמי ששייר לו קרקע. ר' בינא בשם רבי ירמיה שייר מטלטלין לא עשה כלום. אתא חמי שייר קרקע כל שהוא יש לו מחייה. שייר אבנים טובות ומרגליות אין לו מחייה.

(168a) אע"פ שהעניינים שונים לגמרי שורש השאלה אחד הוא. ודומה לזה בר"ה פ"ד סה"ב, נ"ט ע"ב : אפילו מטריקלין לקיסון. עיין עיטור סוף חלוקת קרקעות וקרוב לסוף אות כ' כתובות. (169) שטמ"ק כתובות נ"ב ב' ד"ה הווי להוי וכוה נזיר פ"א ה"א, נ"א ע"א : ומדר' יוסי בר' חנינה וכו' רצ"ל : ומר ר' יוסי וכו'.

128. שם

פיאה שם

ודא דת מר לא שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת ואפילו (לא) ⁽¹⁷³⁾ הבריא. לא
 קרקע כל שהוא. אין מתנתו מתנה באותו בשם רב עשו דברי שכיב מרע כבריא שכת' ונתן והוא שמת מאותו
 (שלא) ⁽¹⁷¹⁾ [שהבריא אבל החולי. הא אם הבריא לא. ובמסיים ובאמר תנו שדה פלוני לפלוני.
 אם [לא] ⁽¹⁷¹⁾ הבריא הדא כותבות פיא ה"א, ל"ד ע"ב
 היא דמר רבי יוחנן (ד)אמר ⁽¹⁷⁴⁾ רבי אבא בר רב הונא עשו דברי שכיב מרע כבריא שכתב ונתן
 בשם ר' ינאי עשו דברי והוא שמת מאותו החולי הא הבריא לא. ובמסיים ואומר תנו שדה פלוני לפלוני.
 שכיב מרע כבריא שכתב גיטין ספ"א, מ"ג ע"ד
 ונתן. והוא שמת מאותו חולי. הא אם הבריא לא. ובמסיים ובאמר תנו שדה פלוני לפלוני.
 החולי ⁽¹⁷²⁾.

129. שם ה"ט

פיאה פ"ג ה"ח, י"ז ע"ד

עד כדון כשהיה קרקעות ומטלטלין במקו' אחד היו קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחד. אמר רבי
 בון בר חייא נשמעינה מן הדא אמר להן רבי אליעזר מעשה במדוני אחד שהיה בירושלם והיו לו מטלטלין
 הרבה וביקש לחלקן ליתנן במתנה אמרו לו אין את יכול אלא אם כן קנית קרקע. מה עשה הלך וקנה סלע אחד
 בצד ירושלם ואמר חצייה צפוני אני נותן לפלו' עם מאה חביות של יין. חצייה דרומי אני נותן לפלו' עם מאה
 חביות של שמן ובא מעשה לפני חכמים וקיימו את דבריו. אמר רבי חנניה קומי רבי מנא ולא שכיב מרע הוא. לפי
 שבכל מקום אין אדם מוכה אלא בכתב. וכאן אפילו בדברים. לפי שבכל מקום אין אדם מוכה עד שיהיו קרקעות
 ומטלטלין במקום אחד. וכאן אפילו קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחד. אמר רבי לא רבי אליעזר שנייא
 היא שכיב מרע דרבי אליעזר כבריא דרבנן. תמן תנינן רבי עקיבה אומר קרקע כל שהוא חייב בפאה ובכיוורים.
 קרקע כל שהוא מהו טב. אמר רבי מתניה תיפתר שהיה שם מקום שיבולת אחת ומרגלית סמונה בו.
 קידושין פ"א ה"ה, ס' ע"ג עד כדון כשהיו קרקעות ומטלטלין במקום אחד. היא
 עד כדון כשהיו קרקעות ומטלטלין במקום אחד. אמר רבי אליעזר היא

(171) ד"ק ונכון.

(172) ספר השטרות להרבצלוני עמ' 102 עיטור מתנת שכ"מ (קרב לסופו) אר"ז ס' ק"ץ.

(173) ליתא בכ"ס ובר"ש.

(174) המוקף ליתא בד"ק ונכון.

שנייא היא שכיב מרע דרבי ליעזר. קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר. א"ר בון בר כבריא דרבנן. אמר ליה שכיב מרע חיה נישמענה מן הדא אמר להן ר' אליעזר מעשה דרבי אליעזר כבריא דרבנן. תמן תנינן רבי עקיבה אומר קרקע כל שהוא. אמר רבי מתניה תיפתר מקום שיבולת אחת ומרגלית טמונה בו. חצייה צפוני אני נותן לפלוני עם מאה חביות של יין. חצייה דרומית אני נותן לפלוני עם מאה חביות של שמן. ובא מעשה לפני חכמי' וקיימו את דבריו. א"ר חנינה קומי רבי מנא ולא שכיב מרע הוא. לפי שבכל מקום אין אדם מזה אלא בכחב. וכאן אפילו בדברים. לפי שבכל מקום אין אדם מזה עד שיהו קרקעות ומטלטלין במקום אחד. וכאן אפילו קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר. א"ל לא כרבי ליעזר הוא שנייא הוא שכיב מרע דרבי ליעזר. הוא שכיב מרע דרבנן. א"ל שכיב מרע דרבי ליעזר כבריא דרבנן. תמן תנינן קרקע כל שהוא חייב בפאה ובביכורים דברי רבי עקיבה. קרקע כל שהוא מהו טב. א"ר מתניה תיפתר שהיה שם מקו' שיבולת אחת ומרגלית טמונה בו.

129^a. שם הי"ב, י"ז ע"ב שכלים פ"ג ה"א, מ"ז ע"ב

אמר רבי שמואל בר רב יצחק זאת אומרת רבי אבון בשם רבי שמואל בר רב יצחק שמע שכן עזאי חבר ותלמיד לר' עקיבא. לה מן הדא אמר לו בן עזאי על חלוקין אנו מצטערין אלא שבאתה לחלוק עלינו את השוין. זאת אומרת בן עזאי חבר ותלמיד הוה לרבי עקיבה. אין תימר רביה אית בר נש אמר לרביה אלא שבאת לחלוק עלינו.

ר"ה פ"א ה"א, נ"ו ע"ד

ר' אבהו בשם רבי שמואל בר רב יצחק שמע מן הדא אמר לו בן עזאי על החלוקין אנו מצטערין אלא שבאת לחלוק עלינו את השוין. זאת אומרת בן עזאי חבר ותלמיד היה לרבי עקיבא אין תימר רביה אית בר נש אמר לרביה.

130. פ"י ה"א, י"ז ע"ג גיטין פ"ח ה"ב, מ"ט ע"ד

ומניין לגט המקושר. אמר רבי אימי ואקח את ספר המקנה. ואת החתום זה המקושר. ואת הגלוי זה הפשוט שבמקושר. ואת המצוה ואת החוקים החקים שבין זה לזה אלא שזה בשנים וזה בשלשה. זה מתוכו וזה מאחוריו. ורבנן דקיסרין אמרין ואקח את ספר המקנה זה הפשוט. ואת החתום זה המקושר. ואת הגלוי זה הפשוט שבמקושר. ואת המצוה ואת החוקים שבין זה לזה אלא שזה בשנים וזה בשלשה. וזה מתוכו וזה מאחוריו. רבי אידי בין קשר לקשר¹⁷⁵ העדים חותמין ובלבד מלמעלן וחש לומר שמא זיין. סבר רב נחמן למימר לעולם אין העדים חותמין בו מלמטן עד שיקראו בו למעלן אני פלוני בן פלוני מקבל

(175) עיין עיטור מאמר שמיני קיום טופסין וחותמין, רמב"ן ב"ב קס"ב א'.

הוא כותב שם המלוה ושם הלווה ושם העדים וזמן. ומקשרו וחוזר וכותב כן מלמטה. חש לומר שמא זיין. אמר רב הונא לעולם אין העדי' חותמין מלמטן עד שיקראו בו מלמעלן אני פלו' בן פלוני מקיבל עלי כל הכת' למעלן.

עלי כל מה שכתוב בו מלמעלן. וחש לומר שמא מחק וחזר וזיין. סבר רב הונא מקובל עלי מקובל עלי שני פעמים פוסל בה חש לומר שמא כתב דברים אחרים וחזר ומחק וזיין. סבר רב הונא מחק פסול אפילו קיים.

131. שם גיטין שם

⁽¹⁷⁶⁾ כיצד העדים חותמין בגט המקושר. אמר רב חונה בין קשר אמר רבי אידי בין קשר לקשר לקשר. אמר רבי אידי ובלבד שלא יהא בין עדים לשטר מקום שני שיטין. העדים חותמין ובלבד מלמעלן⁽¹⁷⁷⁾.

132. שם גיטין פ"ט ה"ח, נ' ע"ג

רבי בא בשם רב ירמיה צריכין העדים [שלא]⁽¹⁷⁸⁾ להיות רחוקים מן הכתב שתי שיטין. שמעון בר ווא בשם רבי יוחנן חלק מקום שני שיטין לעניין אחר אפילו כל שהוא. אמר רבי שמואל בר רב יצחק מתנית' אמרה כן עד א' עברי ועד אחד יווני עברי גבי יווני לא בעינן אחר הוא. כמה יהו העדים רחוקים מן הכתב כדי שיהו (מקרים) [ניקרים] עמו דברי רבי. רבי שמעון בן אלעזר אומר מלא שיטה רבי דוסתא בן יהודה אומר מלא חתימת ידי העדים. רב ירמיה בשם רב אמ' משערין אותו עד כדי לך ולך. באי זה כתב משערין אותו. רבי יסא בשם רבי שובתי מלא חתימת ידי העדי'. חזקיה אמר ובלבד לקולא. שאם היה חותם ידי העדים דק והכתב גס הולכין אחר הגס. חותם ידי העדים גס והכת' דק הולכין אחר הדק. אמר רבי יצחק אין הוה כגון יוסי בן ינאי משערין כדי מלך וכן מלך.

הרחיק את העדים מן הכתב מקום שני שיטין פסול פחות מיכן כשר. שמעון בר בא בשם רבי יוחנן חלק מקום שני שיטין לעניין אחד אפילו כל שהוא פסול. אמר רבי שמואל בר רב יצחק מתניתא אמרה כן עד אחד עברי ועד אחד יווני עד אחד יווני ועד אחד עברי באין מתחת זה לתחת זה שניהן פסולין. ועברי גבי יווני לא כעניין אחד הוא. אמר רבי מנא התחיל בסוף שטים וגמר בסוף ארבע כשר. כמה יהו העדים רחוקין מן הכתב כדי שיהו ניקרין עמו דברי רבי. רבי שמעון בן אלעזר אומר מלא שיטה. רבי דוסתא בי רבי ינאי אומר בלא חתימת ידי העדים. באי זה כתב משערין. רבי יסא בי רבי שבתי מלא חתימת ידי עדים. רבי אבהו בשם רבי יצחק בר חקולא כדי לך ולך. ר' ירמיה בעא קומי רבי זעירא חתימת יוסי בן ינאי כחתימת שאול בן ברוך. אמר ליה לכן צריכה חתימת יוסי בן ינאי כחתימת שאול בן ברוך.

133. שם גיטין פ"ח ה"ב, מ"ט ע"ד

(חשיב) <השיב>⁽¹⁸⁰⁾ רבי לקיים דברי ר' חגניה בן גמליאל. גופו של גס מוכיח עליו אם פשוט הוא אם אינו פשוט. מהו גופו של גס. אמר רבי בא מדמר הונא לעולם אין

⁽¹⁷⁶⁾ מה שכתוב לפני זה א"ר מנא אינו שייך לכאן ויש שם חסרון כמו שמפרש לנכון בנ"י.

⁽¹⁷⁷⁾ עיין ק"ע. ⁽¹⁷⁸⁾ כן הוא בדפוסים חדשים ונכון.

⁽¹⁷⁹⁾ הסוגיא משובשת מאד וצדקו המפרשים בזה שפירשו שכל מה שהשמטתי אינו שייך לכאן ונכנס

שלא במקומו. ⁽¹⁸⁰⁾ רמב"ן קט"ב א'. עיי"ש שהביא גירסת גיטין ונויקין.

העדים חותמין מלמטה עד שיקראו בו מלמעלן אני פלוני בן פלוני מקובל אני עלי כל מה שכתוב למעלי והתני טופס שטרות כן הוא. אמר רבי מני טופס שטרות מקושרות כן הוא. אמר ר' אבין ואפילו תימר הוא פשוט הוא מקושר בפשוט מעכב במקושר אינו מעכב. ר' יודה אומ' במוסיף על ההלכה פשוט בשנים מקושר בשלש' והן עושין אותו בשלשה. פשוט מתוכו מקושר מאחריו והן עושין אותו מתוכו ומאחריו. אבין אפילו תימר הוא פשוט הוא מקושר. מקושר הוא מעכב פשוט אינו מעכב. ר' אחא אמר במוסיף על ההלכה פשוט בשנים ומנהג בשלשה עושין אותו בשלשה. מקושר מאחריו מנהג מתוכו ומאחריו עושין אותו מתוכו ומאחריו. תניתה הכא ותניננה תמן כשר. הוי צריכה מיתניא תמן. אילו תניננה הכא ולא תניננה תמן הוינן אמרין הכא על שהוא חומר בעריות פסול. תמן על ידי שאינו חומר בעריות כשר. הוי צריכה מיתניא תמן. או אילו מיתניא תמן ולא מתנינן הכא הוינן אמרין תמן על ידי שהוא גובה בו פסול והכא על ידי שאינו גובה בו כשר. הוי צריכה מיתניא הכא וצורכה מיתניא תמן.

כתובות פ"ב ה"א, כ"ז ע"א

134. שם ה"ב

תני זוזין דינן ונמחקו חמשה. והלה אומר אינו אלא שנים. תמן אמרי בן עזאי ורבי עקיבה חד אמר נותן שנים ונשבע על השאר. וחד אמר כיון שאילו לא הודה לו כל עיקר לא היה לו אלא שנים אינו נשבע אלא על מה שהודה.

גיטין פ"ד ה"ב, מ"ה ע"ג

135. שם ה"ד

אמר רבי בא צריך שיהא מכיר לשניהן. אמר רבי לא צריך שיהא מכיר לאיש בגיטו ולאשה בשוברת. מתניתא פליגא על רבי בא התקין רבן גמליאל הזקן שיכתוב איש פלוני וכל שם שיש לו אשה פלונית וכל שם שיש לה מפני תיקון העולם. ואפילו כרבי [לא]¹⁸² לית היא פליגא בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה.

תמן תנינן כותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו ושובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה ובלבד שיהא מכירם והבעל נותן את השכר. אמר רבי אבא צריך שיהא מכיר את שניהן. אמר רבי לא צריך שיהא מכיר לאיש בגט ולאשה בשוברת. רבי אבון בר חייה בעי קומי רבי הגע עצמך שהביא אשה אחרת וגירש בה. אמר ליה לכשיבואו ויעידו העדים. ולא כן אמר ריש לקיש עשו עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בבית דין. תמן בשאמרו לא חתמנו כל עיקר. ברם הכא באומ' בזה חתמנו ולא חתמנו על זה. מתניתא פליגא על ר' אבא בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה. אם במכירה בזה צריך לשנות את שמותם אית בר נש דחכמין לחבריהון באפין ולא ידעין שמהתהון. מתניתא פליגא על רבי אילי.

¹⁸¹ עיין שטמ"ק כתובות רפ"ב. ¹⁸² כן השלימו בדפוסים חדשים.

התקין רבן שמעון בן גמליאל שיהו כותבין איש פלוני וכל שם שיש לו. אשה פלנית וכל שם שיש לה מפני תיקון העולם. מתניתא במגשר בעל כורחו. מה דאמ' רבי אילא במגשר ברצונו. ואית דבעי מימר במגשר במקומות אחרים. מה דאמר רבי אילי במגשר באותו מקום. כהדא דושו אחוי דדודו הוה משבק איתתיה אתא עובדא קומי רבנין אמרין היא תתן אגרא. והתנינן הבעל נותן את השכר. רבי אילי בשם שמואל במוחלת לו כתובתה.

גיטין פ"ה ה"ח, מ"ז ע"ב

אמר רבי מנא אף על גב דרבי יוסי (רב) [רבי גבי עיצומין מודה בהוה דיהב' גו אומנתא ועצמון ביניהון דהוא גבי. לא¹⁸³] גבי עיצומין מודה באילין דיהבון בניהון לאומנתא דאינן גבוי עיצומין מפני חיי הבריות.

136. שם ה'ה

אמר רבי מנא אף על גב דלית רבי יוסי גבי עיצומין מודה בהוה דיהב' גו אומנתא ועצמון ביניהון דהוא גבי.

נזיר פ"ה ה"א, נ"ד ע"א

קריבתיה דר' חגי הוה בעל חייב קרסס. אתא מרי חובא וטרף. אתא עובדא קומי דרבי אחא אמר צריך להדיר הנייה. רבי יוסי אמר אין צריך להדיר הנייה אמרין חבראי קומי רבי אחא רבי יוסי יאות אמר רבי אחא. דאין חזר הוא עליה לא אתי מרי חובא וטרף. אמר לון רבי יוסי עבדה לון תכשיטין עבדה לון פרה פרנן. אמר רבי חגי משה יאות אמר רבי יוסי ונפק עובדא כרבי אחא.

137. שם הטי', י"ז ע"ד

חמוי דברתיה¹⁸⁴ דרבי חגי הוה ערבא בפורנה דברתיה דרבי חגי והוה מבזבזה בנכסייא. אתא עובדא קומי רבי אחא אמר צריך להדיר הנייה. אמר רבי יוסי אין צריך להדיר הנייה. אמרין חברייה קומי רבי יוסי ומה אילו דיתחזור ויסכינה לית מרי חובא אתי וטרף. אמ' דלא יחזור ועבדינן מסלטלין. או פרא פרנן ולא משכח מרי חובא מה מתפס. ונפק עובדא כרבי אחא.

שביעית פ"ה ה"ה, ל"ט ע"ד

מי (מירע) <מודיע>¹⁸⁷ שמעון בר בא בשם רבי יוחנן החתומין בשטר. לא כן אמר רבי שמעון בן לקיש עשו דברי החתומין כמי שנחקרה עידותן בבית דין. תמן אותן בשאמרו לא חתמנו כל עיקר. ברם הכא אמרי על זה חתמנו ולא חתמנו על זה. רבי יוחנן אמר פסולין ממש. רבי שמעון בן לקיש אמר אינו מונה אלא משעת הכתב. והתני פרוזבול בין מוקדם בין מאוחר כשר ואינו מונה אלא משעת הכתב אם אומר את כן בשטרות מה בין פרוזבול מה בין שטר.

138. שם ה"ט"ז

רב הונא אמר הקדמה פסולה והשטר כשר. והתנינן פרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול. הדא דת מר דרב הונה רבי לעזר ורבי שמעון בן יקים¹⁸⁵ הדא דרב הונא רבי לעזר אמר אף על פי שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וגובה מנכסים משועבדין שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם. והיכי אם באותן שהכחישו עדותן הכחיש עדותן כמי שאינה והשטר כשר. אם באותן שלא הכחישו עדותן אמר הא אמר ריש לקיש עשו העדים

החתומין בשטר כמי שנחקרה עדותן בבית דין. מאי כדון. באינן דמרין כן אני פלוני בן פלוני לווייתי מפלוני ופלוני ערב. רב אמר צריך להזכיר זמנו של ראשון בשיני. ושמואל אמר אין צריך להזכיר זמנו של ראשון בשיני. רב ושמואל. רב כר' יוחנן. ושמואל כר' שמעון בן לקיש¹⁸⁶.

(183) כן צריכים להגיה.

(184) עיין תשובות הגאונים אסף (ירושלם תרפ"ט) עמ' 217 (מספר המתיבות) שמעתיק כל הענין.

(185) אולי צ"ל: לקיש ופירושו ששלשתם אמרו דבר אחד ועיין ר"ה.

(186) העתקתי ע"פ פירוש הפ"מ וקשה לברר בוודאות את פירוש הסוגיא.

(187) כן הוא בראשונים ועיין אהצו"י שביעית עמ' 105.

וכאן אני נותן את רשימת האמוראים שמאמריהם או הוראותיהם נזכרו במסכת זוסיקין. צריך אני להדגיש ששאל הראשונים ושרייר יש שינויים גדולים בשמות האמוראים אבל לא העירותי ע"ז מפני שאין זה נחוץ לענייננו.

מטרתנו היא כאן לתת סקירה כללית על מסכת זוסיקין מתוך איספקלריא של החומר האנושי הנמצא בתוכה, לציין באופן מיוחד את כל האישים שהשתתפו במסכת זו. וסקירה כללית זו לא תסבול אם לא נדון בפרוטרוט על כל שם ושם ביחוד.

הרושם הכללי לא ישתנה מזה אם אמורא פלוני או אלמוני נמצא פעם אחת פחות או פעם אחת יותר במסכת זו.

ר' בא (א בא). ואבא מודה לי ומאן הוא אבא ... או אבא

אמר רבי בא¹ (י, א, 24; י"ד, א, 5; בר אבא ב, ד, 37

שם, 38; י"ז, ג, 37; שם 50

רבי בא אמר³ ט, ג, 44

ר' בא בשם רב חסדא י"ג, ד, 63

רבי בא בשם רב ירמיה י"ז, ג, 14

רבי בא ורב יהודה בשם רב ח, ג, 63

רבי בא רב יהודה בשם שמואל ט, ג, 42

לא כן אמר רבי בא בשם רב יהודה

י"ד, א, 20

מתניתא פליגא על רבי בא י"ז, ג, 52

אבא בר בא (אבאיה דשמואל).

אמר רבי אידי אף אבא אבוי דשמואל

בעא קומי רבי ט, ג, 29

רבי בא בר זבדא בשם רבי יצחק בן

חקולה ט"ז, ד, 49

רבי בא בר זבדא ... שאל לרב⁵ ח, ג, 7

ר' בא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

ר' אבא בר זבדא (לדף נ"ב, א') מעתיקים מכאן ר' אבא

אתא עובדא קומי רבי בא בר מינא⁶
י, א, 63

ר' בא בר ממל.
אמר רבי בא בר ממל ב, ג, 4⁹ ;
ה, ד, 62 ; ז, ג, 2 ; ט, ד, 49¹⁰ ;

ט"ו, א, 60 ; ט"ז, ב, 44
רבה בר ממל אמר ב, ד, 37 ; ז, ב, 44¹¹
התיב ר' בא בר ממל ז, ב, 54 ; ט"ז, ב, 32
עאל רבי בא בר ממל ושאל ב, ד, 49
רבה בר ממל ורב עמרם סליקו ז, ד, 31
רבי זבידא בשם רבי בא בר ממל ז, א, 23
אפקד נכסוי גבי רבי בא בר ממל ט"ז, ב, 45

אבא הושעיה איש טרייא¹².
אבא הושעיה איש טרייא הוה קצר ז, ג, 32
אבא אושעיה איש טרייא¹³ ח, ג, 28

אבא כהן ברדלייה.
(מן התנאים האחרונים).
ריש לקיש אמר אבא כהן ברדלייה
ז, ד, 50 ; ט"ז, א, 64¹⁴

ר' אבדומא מלחא.
ר' אבדומא מלחא הוה מפתר ט, ד, 56

ר' אבדומא נחותה.
אמר רבי אבדומא נחותה י"ג, ד, 55

ר' אבדומי.
אמר רבי אבדומי ט"ז, ד, 34

אבא בר זמינה.
אבא בר זמינה יהב חד דינר י, ג, 44
ר' בא בריה דר' חייא.
ר' בא בריה דר' חייא בשם רבי יוחנן
ט"ז, א, 20

ר' בא בר חנא.
אמ' אבא בר רב חנה (?) ה, א, 1
אמר רבי בא בר חנה ... רבי חיה חביבי
פתר לה ז, ב, 47
ר' אבא בר חנה רבי יוחנן וריש לקיש
תריהון אמרין ט"ז, ב, 60
כהדא איתת דרבי בא בר חנה ז, א, 24

ר' בא בר טבליי.
רבי בא בר טבליי בשם רב י"ד, ד, 6
ר' אבא בר יעקב.
ר' אבא בר יעקב בשם רבי יוחנן ט, א, 61

אבא בר ירמיה.
רב חננאל בשם רבי⁶ זעירא בשם אבא
בר ירמיה ט"ז, ד, 48

ר' בא בר כהנא.
אמר רבי בא בר כהנא י, א, 59

ר' בא בר מינא (בינה).
אמר רבי בא בר מינא ה, א, 2
רבי אבא בר מינה בשם רב ט, ג, 34
אמר רבי בא בר מינא ורבי יסא בשם
ר' יוחנן⁷ ח, א, 11

(6) צ"ל: בשם רב [ר'] זעירא בשם אבא בר ירמיה ועיין במקומות המקבילים.

(7) עיין הערה 4.

(8) אריסיה דרבי בא בר מינא סליק וכו' ז, ד, 64 ; ואני מעיר ע"ז מפני הכתיב, "מינא".

(9) רבה בר ממל. ובשרייר עמ' 56 שו' אחרונה: ר' בא בר ממלא, ועין שיר ערך מלין ערך ממל.

(10) רבין בר ממל.

(11) רבי בא בר ממל.

(12) נראה שזה הוא התנא, שנוכח בתוספת ב"ק פי"א הי"ד ולא האמורא המאוחר.

(13) כאן יש חסרון בירושלמי.

(14) ריש לקיש בשם אבא בר דליה. ועיין ב"ר הוצ' אלבעק עמ' 1159 שו' 6 ובהערות שם.

- ר' אבדומי אחי ר' יוסי¹⁵.)
 רבי אבדומי אחי רבי יוסי הוה חד חליטר
 שרי תחותיה י"ג, ב, 38
 איבאש רבי אבדומי אחי ר' יוסה י"ג, ב, 40
- ר' אבהו.
 תני רבי אבהו קומי רבי יוחנן ו, ג, 15
 אמר רבי אבהו ט, א, 61; יב, א, 40;
 י"ג, ד, 45; ט"ו, ג, 2; שם, 7; שם, 20
 רבי אבהו אמר י"ז, א, 1
 ר' אבהו שאל ה, ד, 37; ט, א, 47
 רבי אבהו בשם רבי יוחנן ד, ב, 21;
 שם, 24; ה, ג, 26; ו, ב, 60; ח, א, 27;
 ט, א, 51; שם, 62; יג, ג, 16; י"ז, ד, 5
 ולא כן אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן
 ה, ג, 30; ה, ד, 45; ו, א, 3
 רבי אבהו בשם ריש לקיש אמר ג, ג, 43
 רבי אבהו בשם רבי לעזר י"ב, ג, 23
 אוף רבי אבהו בשם רבי לעזר מודי
 י"ב, ג, 25
 רבי אבהו בשם רבי יצחק בן חקולא
 י"ז, ג, 29
 אמר ר' אבהו בשם רבי יוסי בן חנינה
 י"א, א, 18; שם, 19; שם, 42;
 י"ב, א, 38; י"ג, ג, 22
 רבי אבהו ... שאל לרבי יוסי בן חנינה
 ט, ד, 59
 ר' זיר' ... אתא גבי רבי אבהו ... א"ל
 ט, ד, 58
- רבי שמואל בר סוסרטאי בשם רבי אבהו
 ט, ד, 6
 רבי יעקב בר אידי רבי אבהו בשם רבי
 יוחנן ט, ג, 62; ט, ד, 29
 רבי יעקב בר זבדי רבי אבהו בשם רבי
 יוחנן ט, ג, 64
 עיצומים רבי אבהו גבי י"ז, ג, 55
 אבוי דשמואל בר אמי.
 אמ' אבוי דשמואל בר אמי בשם רב יהודה
 ו, ד, 43
 אביי (?).
 רבי מנא הוה מהלך ... אמ' ליה אביי (פ' 16)
 י"ג, ג, 19
 ר' אבימי בר טובי.
 הורי רבי אבימי בר טובי יג, ב, 60
 ר' אבין (בון)¹⁷.
 אמר רבי אבין ב, ג, 5; ז, ד, 61; י"ז, ג, 39
 ר' בון (אבין) בר חייה.
 אמר רבי בון בר חייה ג, ג, 50;
 ד, א, 51¹⁸; ט, ב, 26; ט"ו, א, 63;
 ט"ו, ב, 58; י"ז, א, 56¹⁹
 רבי בון בר חייה בעא קומי רבי זעירא
 ג, ג, 40; י, ג, 34
 רבי בון בר חייה בשם רבי שמואל בר
 רב יצחק ב, ב, 10; ה, ד, 46
 רבי נסא בשם ר' בון בר חייה ז, א, 14

¹⁵ כבר העירו שר' אבדומי אחי ר' יוסי = ר' אבא מרי אחוי דר' יוסי.

¹⁶ עיין גליון אפרים שמגיה: אבוי (יותר נכון: אבוי), וכן נראה. וזה שיבוש רגיל בירושלמי. עיין כלאים פ"ט ה"ה, ל"ב ע"ד: אבוי דרב ספרא שאל וצ"ל: אבוי דרב ספרא וכו'; יבמות פ"ז ה"ב, ח' ע"א אשכח תני בשם אבוי וצ"ל: אבוי, כמו שמתקן בק"ע שם; ביצה פ"ה ה"ב, ס"ג ע"א: א"ל אבא מאן שרא לך אבל אצל כל הראשונים (עיין אהצו"י שם עמ' 44): א"ל אבוי וצ"ל אבוי.

¹⁷ עיין אהצו"י לסוכה עמ' 75. ויש להוסיף תרומות פי"א, מ"ח ע"א, שו' 4, לפי גירסת כ"ר.

¹⁸ כן הוא בראשונים שצינתי במקומו.

¹⁹ במקומות המקבילים משמע שזה ר' בון בר חייה.

ר' אידי.
אמר רבי אידי ט, ג, 28; י, ב, 17;
י"ז, ג, 17
רבי אידי בשם רבי ירמיה י"ז, ג, 10;
שם, 15; שם, 27

ר' אילא. ראה ר' לא.

אילפיי (חילפיי).
אילפיי אמר ג, א, 17; ו, ד, 51⁽²¹⁾
חילפיי ורבי יוסי בר חנינה אמר ז, א, 34
אין אית בר נש פליג על חילפיי ו, ד, 53

ר' אילפיי⁽²²⁾.
חדא איתא הוות מדלקא חולין תחות רבי
אילפיי י"ג, ב, 36

ר' אלעזר.
אמר ר' לעזר ב, ד, 46; ג, ב, 56;
ד, א, 53; ד, ב, 37; ד, ג, 43; שם, 44;
שם, 46; שם, 48; שם, ה, א, 37; ו, א, 9;
ו, ג, 26; ז, ג, 27; ז, ד, 36; ח, א, 25;
שם; שם, 26; ח, ב, 62; ח, ג, 17;
ט, ב, 9; י"ב, ג, 33; י"ג, ג, 6;
י"ד, א, 14; שם, 63; י"ד, ב, 1; ט"ו, א, 50
כן אמר רבי לעזר י"ד, ד, 11
ולא כן אמר רבי לעזר ד, א, 41; ט, ב, 7
רבי לעזר אומר ב, ד, 40
רבי לעזר אמר ג, ג, 24; ה, ב, 25;
שם, 27; ט"ז, ד, 51
דמר רבי לעזר ט, א, 41
רבי יוחנן ורבי לעזר ט, א, 35
רבי יוחנן רבי אלעזר ורבי הושעיה אמרי
ט, ד, 26; י, ב, 13

ר' בון (אבין) בר כהנא.
אמר רבי בון בר כהנא י, ג, 36
אמר רבי בון בר כהנא קומי רבי לא
ט"ז, ג, 6

רבי בון בר כהנא אמר ט"ו, ב, 59
ר' בון בר כהנא בעא קומי ר' אימי
ד, ד, 43

ר' אבינא (בינה).
אמר רבי אבינא ט, א, 49
רבי בינה רבי ירמיה בשם רב י, ד, 65

רב אדא בר אחווא.
רב אדא בר אחווא בשם רב ג, א, 48;
ד, ב, 13

בתפלוגתא דרב אדא בר אחווא ודרב
הונא ג, א, 46; ד, ב, 11
רב אדא בר אחווא לא הוה תמן
ג, א, 51; ד, ב, 16
שמעונה מפי רב אדא בר אבוה (ז)⁽²⁰⁾
י"ג, ד, 47

ר' אחא.
אמר ר' אחא ג, ג, 51; ו, ב, 63; ו, ג, 1;
ט, ג, 51; י"ג, ב, 34; י"ז, א, 53
רבי יוסנא בשם רבי אחא ח, א, 15
אתא עובדא קומי רבי אחא י"ז, ד, 12
רבי ינאי קפודקייא ... והווי דיינין רב
הונא ורבי יהודה בן פזי ורב אחא.
אמר לון רבי אחא ט"ז, א, 17
עצומים ... רבי אחא גבי י"ז, ג, 55
ונפק עובדא כרבי אחא י"ז, ד, 15
עבר ר' אחא י"ג, ב, 39
כעס עלוי רבי אחא י"ג, ב, 40

(20) באו"ז ח"א סי' ש"מ גורס: רבה בר אבוה

(21) חילפיי.

(22) עיין אהצו"י יומא עמ' 20.

- רבי לעזר ורבי שמעון בן יקים⁽²³⁾
י"ז ד, 18
רבי לעזר ורבי שמעון בן יקים אצלון
עובדא קומי רבי יוחנן ט"ז, ב, 8
רב יהוד' שלח שאל לר' לעז' ... אמר
ליה ב, ג, 2
רבי לעזר בשם רבי חייה ז, ב, 43
רבי אבהו בשם רבי לעזר י"ב, ג, 23
רבי לא בשם רבי לעזר ט"ז, ג, 3
רבי יעקב בר אחא בשם רבי לעזר
י"ב, ג, 23
... רבי יוסי אמר ליה ... רבי לעזר אמר
ד, ב, 5
דמר רבי אמי בשם רבי לעזר ב, ג, 14
מתיב רבי יוחנן לרבי לעזר ג, ג, 26
... רבי יודן אמר לי לא מודה רבי לעזר
ד, ב, 3
על דעתיה דרבי לעזר ג, ג, 32
מילתיה דרבי לעזר ו, ג, 27
מתניתא פליגא על רבי לעזר ט"ז, ד, 51
אוף רבי אבהו בשם רבי לעזר מודי
י"ב, ג, 25
אמר רבי לא מסתברא הדא דרבי לעזר
ה, ב, 26
אמר רבי יוסי הדא דרבי זירא פליגא
על דרבי לעזר ד, ב, 2
רבי לעזר יהב דינר י, ג, 52
ר' לעזר חשש י, ג, 54
בעא מיעבד ליה כהדא דרבי לעזר י, ג, 57
שמעון בר ווה הוה מהלך חורי ר' לעז'
ח, ג, 4
- לא איתכוון רבי לעזר אלא לזכויי לרבי
שמעון בר ווה ח, ג, 5
קרבו לרבי לעזר ט"ז, ד, 44
וקריבת לרבי לעזר ט"ז, ד, 46
ר' א לעזר אבוי (?)
דרבי יצחק בר נחמן.
רבי לעזר אבוי (?) דרבי יצחק בר נחמן
בשם ר' הושע' ט"ז, א, 21
ר' אלעזר בן אנטיגנוס.
רבי לעזר בן אנטיגנס אומר בשם רבי
לעזר בי רבי ינאי י"א, ב, 61
ר' אלעזר בר' יוסי.
רבי תנחום דכפר גון בשם רבי לעזר בי
ר' יוסי⁽²⁴⁾ ט"ז, א, 31
רבי לעזר בי רבי יוסי בשם רבי תנחום
ט"ז, א, 32
ר' אלעזר בר' ינאי.
רבי לעזר בן אנטיגנס אומר בשם רבי
לעזר בי רבי ינאי י"א, ב, 61
ר' אמי (אימי).
אמר רבי אמי ב, ד, 35; ג, א, 13;
ט, ב, 3; י"א, ב, 34⁽²⁵⁾; י"א, ד, 33;
י"ז, א, 25⁽²⁵⁾; י"ז, ג, 5⁽²⁵⁾
רבי אמי בשם רבי יוחנן י"ג, ד, 36
ר' בון בר כהנא בעא קומי ר' אימי ...
אמ' ליה ד, ד, 43
דמר רבי אמי בשם רבי לעזר ב, ג, 14
יהודה בן בוני רביאמי רב יהודה י"א, ב, 41
אפיק רבי אמי ט"ז, ב, 64

(23) עיין מ"ש במקומו.

(24) נראה שצ"ל להיפך: ר' לעזר בי ר' יוסי בשם ר' תנחום דכפר גון (וכן הוא אומר בסמוך משמו ועוד בכ"מ). וזהו ר' תנחום בר חייה דכפר אגין. עיין ערכו בסדרי הדורות. ועיין ע"ז פ"ה ה"ד, מ"ד ע"ד: רבי לעזר בי ר' יוסי הדא דת מר להאמינן וכו' אבל בר"ש מקואות פ"ט מ"א מעתיק: ר' לעזר בי ר' יוסי בשם ר' תנחום בריה דר' חייא דכפר אגין (וכן היא הגירסא בכת"י אנטונין בפטרבורג לפי דברי אהצו"ח חגיגה עמ' 60 [בכת"י אנט' 999: ר' לעזר בר יוסה בש' ר' תנחום דכפר גון.—אפ"ל] וברור שצ"ל: דכפר אגין. ⁽²⁵⁾ אימי.

- אתא עובדא קמי רבי אמי י"ז, א, 5;
שם, 7; שם 13
אמר רבי אידי ... אשכחית עובדא קומי
רבי אמי י, ב, 17
לא אשגח רבי אמי י, ב, 19
עיצומים ... רבי אמי גבי י"ז, ג, 55
רבי ניסי ... בגין כן הורי כרבי אימי
י"א, ד, 36
- בר פדייה.
בר פדייה אמ' ב, ב, 30; ג, ד, 41 (26)
וצורכ' להדא דבר פדייה ב, ב, 32
צורך הוא שיאמר דבר פדייה ב, ב, 34;
שם, 36 (27)
אילו איתאמרת דבר פדייה ב, ב, 34
ולא איתאמרת דבר פדייה ב, ב, 32
- בר קפרא.
תני בר קפרא ז, ג, 35
ותני בר קפרא י"ג, א, 1
מה דתני בר קפרא ז, ג, 37
בר קפרא אמר י, ג, 23
ריש לקי' בשם בר קפרא י"ג, ד, 41
אמר רבי יעקב בר אחא טעמא דבר
קפרא י, ג, 24
- ג.
גידול בר מניימין.
גידול בר מיניימין הוה ליה עובדא
י"ד, א, 26
- ד.
ר' דוסא.
רבי דוסא אומר י"ב, א, 61
ר' דוסתי בן ינאי
רבי דוסתי בן ינאי אמר י"א, א, 11
- ה.
רב הונא (חונא, חונה).
אמר רב הונא ג, א, 49; ד, ב, 14;
ח, ד, 1; י"ז, ג, 12; שם, 17 (28)
רב הונא אמר ב, ג, 25; ב, ד, 60;
ג, ג, 35; ה, ב, 41; ו, ד, 40; שם, 44;
שם, 46; שם, 55; שם, 56; ז, ג, 23;
שם, 28 (28) חונה.
- א פ ר י ס.
אפרים בשם ריש לקיש י"ב, ג, 51
- ב.
ר' בא. ראה אבא.
ר' בון. ראה אבין.
ביבי בר גוזלון.
רב חונא ביבי בר גוזלון בשם רב ח, ג, 23
ר' בינה. ראה אבינא
בנאי (הבונים).
בנאי אמרין י"ב, ג, 14
ודא מסייעה למאן דא' בנאי י"ב, ג, 15;
י"ד, ב, 25
ר' בנייה.
רבי יוחנן בשם רבי בנייה י"ג, א, 6
26 (26) בן פדייא. 27 (27) וצריך שיאמר (דרבי) [דבר] פדייה. 28 (28) חונה.

- ז, ד, 33; י"א, א, 23; י"א, ג, 4;
 י"א, ד, 19; י"ב, א, 41; י"ב, ד, 53;
 שם, 56; י"ג, א, 17⁽²⁹⁾; י"ד, א, 47;
 ט"ו, ד, 13; י"ז, ד, 16
 שמואל שאל לרב חונה ... אמר ליה
 ט"ז, ב, 11
 רב חונא ורב יהודה ורבי ירמיה חד אמ'
 ט"ו, ד, 15
 בתפולגתא דרב אדא בר אחווא ודרב
 חונא ג, א, 46; ד, ב, 11
 רב חונא בשם רב אמר ג, א, 48;
 ד, ב, 13; ט"ו, ד, 7⁽³⁰⁾
 אמר רב חונא ביבי בר גזולון בשם רב
 ח, ג, 23
 רבי זירא בשם רב חונא י, ד, 65
 אמר רבי בא מדמר [רב] חונא י"ז, ג, 37
 תני ר' חייה ומסייע על רב חונא י"א, ג, 7
 הלכה כרב חונא (?) ג, א, 54
 הדא דתמר דרב חונא רבי לעזר ורבי
 שמעון בן יקים הדא דרב חונא⁽³¹⁾
 י"ז, ד, 18
 גידול בר מנימין ... והווי דייניה חלקיה
 בר טובי ורב חונא וחיה בר רב
 י"ד, א, 27
 ר' חונא (ב)⁽³²⁾.
 אמ' רבי חונא י"א, א, 26
 אמר רבי חונא תנני תמן ז, ד, 41
 רב חונא אמר י, ב, 38
- שטר נפק רבי חונה לרבי שמי ... אמר
 רבי חונה לרבי שמי י"ז, ג, 33
 מתיבין <לרב>⁽³³⁾ חונא י, ב, 39
 רבי ינאי קפודקיה ... והווי דיינין רב חונא
 ורבי יהודה בן פזי ורב אחא ט"ז, א, 17
 ר' חונא (בר אבין הכהן)⁽³⁴⁾.
 רב חונא אמר רבי ירמיה בעי ט, ב, 22
 רבי חונא רבי פינחס רבי חזקיה סלקון
 גבי ר' יוסי ט, ג, 39
 ר' הוריינ' אחוי דר' שמואל
 בר סוסרטיי.
 רבי הוריינ' אחוי דרבי שמואל בר סוסרטיי
 בעא אחוי מיפלוג עמיה י"ז, א, 8
 ר' הושעיה (רבה)
 תני רבי הושעיה ג, א, 14; ג, ג, 46;
 ד, ג, 34; ט"ז, ד, 62
 דתני רבי הושעיה ב, ג, 41; ח, א, 5
 והתני רבי הושעיה י, ב, 40
 אמר רבי הושעיה ט"ז, ב, 6
 רבי הושעיה אמר י"ב, ג, 38
 רבי הושעיה רבה ורבי יודן נשיא הוון
 יתיבין עאל רבי בא בר ממל ... אמר
 ליה רבי הושעיה רבה ב, ד, 50
 רבי יוחנן רבי אלעזר ורבי הושעיה אמרי
 ט, ד, 26; י, ב, 13
 אמ' ריש לקיש כך פירשה רבי הושעיה
 ד, ג, 25

(29) בשלשת מקומות האחרונים : חונה.

(30) נ"ל שצ"ל שם : רב חונא בשם רב [ר'] חייה בשם רבי יוחנן.

(31) עיין מ"ש במקומו.

(32) נ"ל שרב חונה זה, שהיה דיין במקום אחד עם ר' יהודה בן פזי ור' אחא, ישב בקיסרין. וכן המעשה עם השטר היוני (ב"ב פ"י, י"ז ע"ג), שהמלוה זיף $\pi\epsilon\nu\tau\acute{\eta}\chi\alpha\upsilon\tau\alpha$ ל- $\delta\omicron\delta\omicron\chi\alpha\upsilon\tau\alpha$ (עיין לוי ערך אוגדייקונטא) ורב חונא (שהיה בבלי ולא ידע יונית) שלח לר' שמי להודיע איהו המספר המינימלי ביונית שמסתיים ב- $\chi\alpha\upsilon\tau\alpha$, קרה ג"כ בקיסרין.

(33) שטמ"ק ב"מ ע"ג א, ד"ה ובירוש'.

(34) עיין דור דור ודורשיו ח"ג סוף עמ' 142.

ר' זעירא (זירא).
 אמר רבי זעירא ב, ד, 42; ה, ד, 56;
 ו, ב, 35; ו, ד, 35; ט, ג, 38; ט, ד, 24;
 י"א, א, 24; י"ד, א, 62⁽³⁸⁾; ט"ו, א, 23;
 רבי זעירא אמר ב, ד, 42; ד, ד, 57;
 ט, ג, 60; י, ב, 6; י"ב, ג, 13;
 ט"ז, ב, 17
 אמר רבי זירא קומי רבי יסא י"ז, א, 48
 אמר לון רבי זירא י"ד, ג, 18
 רבי בון בר חייא בעא קומי רבי זעירא...
 אמר ליה ג, ג, 41
 אמר רבי יסא ... אמר ליה רבי זעירא
 ד, ג, 4
 רבי ירמיה בעי קומי רבי זעירא ... אמר
 ליה ד, ג, 37; ט"ז, ג, 32⁽⁴⁰⁾
 רבי זירא ורבי לא תריהון אמרין
 ג, ג, 32; י"א, ד, 34
 ר' זעירא בעי ג, ד, 24; ו, א, 16
 רבי זירא מקיים ליה ט"ז, ג, 7
 רבי זירא בעא קומי רבי יסא ח, א, 31;
 י"ג, ד, 51
 ר' זיר' ... אתא גבי רבי אבהו א"ל ט, ד, 57
 רבי זירא בשם רב הונא י, ד, 65
 רבי זעירא בשם אבא בר ירמיה
 ט"ז, ד, 47⁽⁴¹⁾
 רבי זירא רב יהודה בשם שמואל ט, ג, 34
 רבי זעירא רב ירמיה בשם רב י"ד, ג, 25
 רבי שמואל בשם רבי זעירא ד, ב, 1
 ... רבי יוסי אמר ליה ... רבי זעירא אמר
 ד, ב, 5
 רבי בון בר חייא בעא קומי רבי זירא
 י, ג, 35

תמן אמ' ריש לקיש בשם ר' הושעיה ג, א, 8
 רבי פדת בשם רבי הושעיה ד, ג, 35
 רבי לעזר אבוי (?) דרבי יצחק בר נחמן
 בשם ר' הושע' ט"ז, א, 21
 אמר רבי ינאי בר ישמעאל רבי הושעיה
 תניתה כדעתיה ג, ג, 56
 תמן בשם רבי הושעיה ג, א, 10
 טעמא דרבי הושעיה ג, א, 15
 רבי זעירא ... אמר ליה כר' הושע' ד, ג, 37
 ר' הושעיה (לא נתברר איזה)
 אמר רבי הושעיה ה, ג, 31; י"ג, א, 26;
 ט"ז, א, 59

רב הושעיה (ב).

אמר רב הושעיה ה, ב, 37; ח, א, 17; 35⁽³⁵⁾
 ט, ב, 5; 36⁽³⁶⁾ שם, 26; י"א, ב, 33;
 י"ב, ג, 10; י"ד, ב, 10⁽³⁵⁾
 רב הושע' בשם שמואל בר אבא ז, א, 15
 רב הושעיה ... יהב חמריה י"ג, ב, 47
 שמע ר' אושעיה י"ד, ב, 12

רב המנונא.

רב המנונא אמר ח, א, 38
 התיב רב המנונא ז, ב, 55; ט"ז, ב, 34
 אמר רבי (<יוסי>³⁷) בר בון אף רב
 המנונא הורי כן י"ז, א, 3

רב המנונא ספרא.

רב המנונא ספרא שאל לר' חנינ' ... שאל
 לרבי ירמיה ט"ז, ג, 17

ז.

ר' זבידא.

רבי זבידא בשם רבי בא בר ממל ז, א, 23

(35) רבי הושעיה. (36) אושעיה.
 (37) כן הוא בתשובות המיוחסות להרמב"ן סי' כ"א (ולקווי). ובד"ק רב"י בר בון, אבל באו"ז ב"ק סי'
 ג"ה וסי' ס"א"ר מן (בון ז).
 (38) ב-5 פעמים האחרונות: זירא.
 (40) זירא.
 (41) עיין הערה 6.

(39) בפעמים האחרונות: זירא.

רבי חזקיה לא מר כן ה, ד, 52
 רבי חזקיה בשם דבי רבי ינאי יד, ב, 9
 לרבי חזקיה דדריש לה משום דר' יעקב
 בר אחא ו, ד, 53
 רבי חונא רבי פינחס רבי חזקיה סלקון
 גבי ר' יוסי ט, ג, 39

ר' חיה.

תני רבי חיה ב, ג, 6; ז, ג, 34; ט, א, 44;
 י"א, ג, 7; ט"ז, ד, 11; ט"ז, ד, 60;
 י"ז, ג, 61; י"ז, ד, 1
 ותני ר' חיה ב, א, 8
 והתני רבי חיה ג, א, 24; ג, ד, 34;
 שם, 36; ז, ד, 54; י"ב, ג, 36
 דתני רבי חיה ד, ב, 22
 מה דתני ר' חיה ב, א, 9; ז, ג, 36
 רבי חיה רבה אמ' ז, ד, 27; י"ז, א, 2
 ברת רבי חיה רובה ... אמר לה ט, ג, 27
 רבי חיה רובה שאל י"ד, ג, 59
 רבי חיה רובה ... שאל לרבי י, ג, 45
 ט, א, 63
 רבי לעזר בשם רבי חיה אמר ז, ב, 43
 רבי חיה כדעתיה דרבי חיה אמר
 ז, ב, 45
 אמר רבי בא בר חנה ... רבי חיה חביבי
 פתר לה ז, ב, 47
 אמר רב מודי רבי חיה חביבי י, ג, 50
 אמר רבי לא ... [למ]ד רבי חיה רובא
 ז, ד, 30
 אתא עובדא קומי רבי חיה ה, ג, 41
 אמר ר' לעזר ... ובא מעשה לפני רבי
 חיה הגדול יב, ג, 34
 ר' חיה רובה אגר חמרין י, ד, 57
 ... כר' עקיב' דידן דהוא רבנן דר' חיה
 י"ד, ג, 25

רבי ירמיה בעא קומי רבי זירא ט"ז, ב, 28
 אמר רבי יוסי הדא דרבי זירא פליגא על
 דרבי לעזר ד, ב, 2

ר' זריקן.

רבי זריקן מטי בה בשם רב י"ד, א, 20

ח.

חברייא.

חברייא אמרין ט"ז, ג, 2
 אמרין חברייא קומי ר' יוסי י"ז, ד, 13
 חברייא רברבייא אמרי ... חברייא זעירייא
 אמרי י"ז, א, 52

ר' חגיי.

אמר רבי חגיי ד, ג, 13
 רבי חגיי אמר ח, א, 12; ט"ו, ג, 63
 אמר לון רבי חגיי ט"ז, ב, 4
 ר' חגיי שאל ב, א, 10
 רבי חגיי בעא קומי רבי יסא ח, א, 34;
 ט"ז, ד, 63⁽⁴²⁾
 (ומדר') [ומר ר'] חגיי בשם רבי יהושע בן
 לוי י"ז, א, 19

ר' חונייא.

אחתיה דרבי חונייא כתבת ניכסה לרבי
 חונייא ט"ז, ב, 61

חזקיה.

חזקיה אמר ג, ג, 48; ד, ב, 20; ה, ג, 1;
 ז, ד, 58; ט, ד, 40; ט"ז, ג, 20; י"ז, ג, 24
 מילתיה דחזקיה אמר ג, ג, 49
 וקשיא על דעתיה דחזקיה ה, ג, 3

ר' חזקיה.

אמר רבי חזקיה י, ב, 18; ט"ז, ב, 12
 רבי חזקיה אמר ז, א, 41

(42) צ"ל: בעא [קומי] רבי יוסי.

רבי חייה בר יוסף יהב דינר ט, ג, 55
 ר' חייה בר מריא.
 ר' חייה בר מדייא אעיל עובדא קומי רבי
 יוסי ט"ז, ג, 22
 חייה בר רב.
 ... חלקיה בר טובי ורב הונא וחייה בר
 רב אמר לון חייה בר רב י"ד, א, 27
 חילפיי. ראה אילפיי.
 ר' חנינא בר פפא.
 רבי חנינא בר פפא בשם רבי יוחנן
 ז, ב, 62
 ר' חלפתא.
 בר נש הוה מהלך חורירי רבי חלפתא (ז) ח, ג, 3
 חלקיה בר טובי.
 גידול בר מינימין ... והווי דייניה חלקיה
 בר טובי ורב הונא וחייה בר רב
 י"ד, א, 27
 ר' חמא אבוי דר' הושעיה.
 רבי חמא אבוי דר' הושעיה אמר ח, א, 37
 ר' חמא בר עוקבה.
 ר' חמא בר עוקבה בשם ר' יוסי ט"ז, א, 47
 ר' חנין.
 רבי חנין בשם רביהושעבן לוי ט"ז, ג, 14
 ר' חנינה (בר חמא).
 אמר רבי חנינה ב, ב, 30; ג, ג, 14
 ט, ג, 54; י"ד, א, 11; ט"ז, ב, 61
 הורי רבי חנינה י"ב, ג, 25
 רבי חנינה משתעי ח, ג, 26
 רבי חנינה אעיל לרבי יונתן בגינתיה
 י"ג, ג, 41

... כרבי עקיבה דרבי חייה י"ד, ג, 26
 דבית ר' חייה.
 דבי רבי חייה ז, ג, 34
 ר' חייה בר אבא (בא, ווא, ווה).
 אמר רבי חייה בר ווה ט, ג, 53; ט"ז ב, 63
 [ר' חייה] בר בא אמ' ט"ז, ב, 16⁽⁴³⁾
 בעון קומי רבי חייה בר ווה ... אמר לון
 ט"ז, ד, 26
 רבי חייה בר ווא ורבי שמואל בר רב
 יצחק ד, ג, 19
 רבי חייה בר ווא שאל י"ד, ד, 1;
 ט"ז, ב, 55⁽⁴⁴⁾; ט"ז, ג, 58⁽⁴⁵⁾; ט"ז, ד, 4
 רבי חייה בשם רבי יוחנן י"ג, ג, 44;
 י"ד, א, 25; י"ד, ג, 61; ט"ז, ד, 7⁽⁴⁶⁾;
 ט"ז, ג, 9
 רבי נחום בשם רבי חייה בר בא י"ד, ג, 16
 אמר לון רבי זירא ... הפרש לכון רבי
 חייה בר אבא י"ד, ג, 19
 מילתיה דרבי חייה בר ווא ח, ד, 35
 ר' חייה בר אשי.
 אמר רבי חייה בר אשי ט, ג, 23
 ... רבי חייה בר אשי ... שאל לרב ט, ב, 1
 ר' חייה בר יוסף.
 רבי חייה בר יוסף אמר ט"ז, ג, 29
 אתא עובדא קומי רבי חייה בר יוסף
 ורבי יוחנן. רבי חייה בר יוסף אמ'
 ט, ג, 58; י"ז, א, 41
 מודה רבי חייה בר יוסף לרבי יוחנן
 ט, ג, 61
 רבי יסא בעא ... והיך אתון אמרין אתא
 עובדא קומי רבי חייה בר יוסף
 י"ז, א, 46

(43) כנ"ל להשלים ואולי צ"ל: ר' בא.

(44) בר בא. (45) בר ווה.

(46) עיין הערה 30.

- ר' חנינה חשש י"ג, ג, 43
 רב המנונא ספרא שאל לר' חנינ' (ט"ו, ג, 17)⁴⁷
 צורכא להדא דר' חנינ' ב, ב, 31
 צורך שיאמר דרבי חנינה ב, ב, 36
 אילו איתאמרת דרבי חנינה ב, ב, 32
 ולא איתאמרת דרבי חנינה ב, ב, 34
 ידע רבי יוחנן דהוא רבי חנינה ח, ד, 33
 ר' חנינה (חבירו של ר' מנא)
 אמר רבי חנינה קומי רבי מנא י"ז, א, 60
 רבי חנינה ורבי מנא חד אמ' וכו'
 י"ג, ב, 52; ט"ז, ד, 29
 רבי חנינה בעי קומי רבי מנא ט"ו, א, 44
 רב חננאל.
 רב חננאל בשם רבי זעירא בשם אבא בר
 ירמיה⁴⁸ ט"ז, ד, 47
 רב חסדא.
 אמר רב חסדא ב, ב, 38; ו, ד, 36;
 ז, ד, 37; י"ג, א, 18; י"ג, ד, 47;
 שם, 52; י"ד, ג, 55; ט"ו, א, 21; שם, 26
 רב חסדא אמר י"ג, ד, 56
 רב חסדא בעי ט"ז, ד, 36
 רב חסדא אמר רבי יצחק י"ג, ד, 55
 ר' בא בשם רב חסדא י"ג, ד, 63
 י.
 רב יהודה.
 רב יהודה אמ' ח, ב, 61; ח, ג, 64; שם, 64
 רב הונא ורב יהודה ורבי ירמיה חד אמ'
 וכו' ט"ו, ד, 15
 רב יהוד' שלח שאל לר' לעז' ב, ג, 2
 רב יהודה בשם רב ח, ג, 63; ט"ו, א, 36
 רבי בא ורב יהודה בשם רב ח, ג, 63
 רב יהודה בשם שמואל ב, ב, 36; ב, ג, 1; 49)
 שם, 20; ד, ד, 56; ט"ו, א, 56
 אמ' אבוי דשמואל בר אמי בשם רב יהודה
 ו, ד, 43
 יהודה בן בוני רבי אמי רב יהודה
 י"א, ב, 41
 רבי זירא רב יהודה בשם שמואל ט, ג, 35
 רבי בא רב יהודה בשם שמואל ט, ג, 43
 אמר רבי לא מכיון דמר רב יהודה
 ט"ו, א, 38
 מן מה דמר רב יהודה ט"ו, א, 37
 לא כן אמר רבי בא בשם רב יהודה
 י"ד, א, 20
 ר' יודן.
 אמר רבי יודן ו, ד, 24; ט"ו, א, 59;
 ט"ו, ג, 11
 ר' יודה אומ' י"ז, ג, 40
 רבי יודן ... קם עם רבי מנא אמר ליה
 ו, ד, 48
 רבי יודן בעי ג, ד, 55
 אמר רבי מני קשייתה קומי רבי יודן אמר
 לי ד, ב, 2

⁴⁷ נראה ברור שזה הוא ר' חנינא בר חמא, כי רק עליו יכולה להיות מוסבה הערת התלמוד: ולא הוה דשמעה ולא אמר(ין) ליה כלום, כמו שמעיד התלמוד בשביעית פ"ו ה"א, ל"ו רע"ד, ע"ו פ"א ה"ד, ל"ט ע"ד: בגין דלית רבי חנינה אמר מילה ולא שמע מן יומיו וכו' (ועיין ג"כ נדה ספ"ב, ג' ע"ב). וגם רב המנונא ספרא היה בימיו כירוש' תענית פ"ד ה"ב, ס"ח ע"א: א"ל (רבי לר' חנינא) הן קריתא אמר ליה קדם (!) רב המנונא דבבל (בקה"ר פ"ז-ז: ספרא דבבל) ואין שום פלא אם רבו של ר' חנינא שלימדו מקרא (ספרא = מלמד תינוקות, ור' שאל אותו: הן קריתא) שאלו אח"כ שאלה. ולפ"ז ברור שר' ירמיה כאן הוא אמורא קדום שחי עוד בזמן רבי. ⁴⁸ עיין הערה 6.

⁴⁹ לפנינו אתא רב יהודה ובצדק העיר ר' ישראל לוי בפירושו שבוודאי חסר שם אמורא לפני רב יהודה.

יהודה בן בוני.

יהודה בן בוני רבי אמי רב יהודה
י"א, ב, 41

יהודה ברבי (בן ר' חיה).

רבי לא בשם רבי יהודה ברבי ט"ו, א, 57
יהודה בר' עאל לכנישתא ח, ד, 2

ר' יהודה בר חנינה.

חד בר נש איקפד לרבי יודה בר חנינה
ו, ג, 12

ר' יודן בר ישמעאל.

רב יודן בר רבי ישמעאל שאל
י"ד, ג, 61; י"ד, ד, 4; ט"ו, ד, 4

ר' יודה בן פזי.

רבי יודה בר פזי י, ב, 37
רבי יודן בן פזי אמר י"ג, ב, 28
רבי יודה בן פזי בשם רבי יוסי בר חנינה
ו, ד, 45

רבי ינאי קפודקייא ... והווי דיינין רב
הונא ורבי יהודה בן פזי ורב אחא
ט"ו, א, 17

ר' יודן נשיא^{49a}.

רבי ינאי ורבי יוחנן הוון יתבין עאל ר'
יודן נשיא ושאל ט"ו, א, 22
רבי הושעיה רבה ורבי יודן נשיא הוון
יתבין ב, ד, 48

ר' יהושע בן לוי.

רבי יהושע בן לוי אמ' ז, ג, 3; שם, 18;
י"ב, א, 39; י"ג, ב, 35⁵⁰; ט"ז, ד, 64;
י"ז, ב, 5; שם, 6

כ"י דמר ר' יהושע בן לוי ו, א, 26

^{49a} עיין ט, ד, 20 ועיין הערה 54.

⁵⁰ רא"ש ב"ב פ"ב סי' י"ח; אבל בעיטור "מודעא" ורי"ח בגנזי קדם ס"ב עמ' 15: ר' יהושע סתם.

⁵¹ צ"ל להיפך. ⁵² אומר רבי יוחנן.

רבי יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן

לוי י"ב, א, 38; י"ג, ג, 24

רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי

ט, ד, 9; ט"ו, ג, 1; שם, 5; ט"ז, א, 20

רבי יעקב בר אחא בשם רבי יהושע בן

לוי ו, ד, 30

רבי לוי בן ביריי בשם רבי יהושע בן לוי

ט"ו, א, 10

רבי מלך בשם רבי יהושע בן לוי

ט"ז, א, 16

רבי חנין בשם רבי יהושע בן לוי

ט"ז, ג, 14

(ומדר') [ומר ר'] חגיי בשם רבי יהושע

בן לוי י"ז, א, 19

הדא דרבי מלך בשם רבי יהושע בן לוי

ט"ז, א, 19

ר' יהושע בן לוי בשם ריש לקיש⁵¹

י"ג, ד, 39

... כהדא דרבי יהושע בן לוי ט"ז, ג, 4

ר' יוחנן.

אמרה רבי יוחנן ותני לה ח, ב, 56

אמר רבי יוחנן ב, ג, 57; ג, א, 30; שם, 56;

ג, ג, 19; שם, 25; שם, 40; ג, ד, 42;

ד, א, 48; ד, ב, 42; ה, א, 45;

ה, ג, 2; ז, ג, 15; שם, 25; ז, ד, 34;

ח, א, 3; שם, 8; ח, ב, 64; ט, ג, 32;

י"א, א, 8; שם, 41; י"א, ד, 15;

י"ב, ד, 47; שם, 64; י"ג, א, 2; י"ג, ד, 32;

י"ד, ב, 20; י"ד, ג, 37; שם, 63;

ט"ו, א, 49; ט"ז, ב, 14; שם, 16;

שם, 24; שם, 31; י"ז, א, 35;

שם, 38; שם, 44⁵²

רבי יוחנן אמר ג, א, 7; שם, 32;

- לא כן אמר רבי יוחנן ו, ב, 64
דמר רבי יוחנן י"ג, ד, 48; י"ד א, 51⁽⁵⁷⁾;
ט"ז, ב, 25
(דאיכא) רבי יוחנן מימר לך ג, ג, 42
מילתיה דרבי יוחנן אמר ג, א, 11; ג, ג, 22
על דעתיה דרבי יוחנן ג, ג, 31; י"א, א, 9
מתניא מסיעה לרבי יוחנן י"ד, ב, 29
ומסיעין לרבי יוחנן ג, ג, 61; ג, ד, 1
ודר' יוחנן כרבנין ד, ב, 49
ורבי יוחנן כרבי יודה ח, ד, 29; שם, 30
רב כר' יוחנן י"ז, ד, 25
ר' יוחנן יתיב דריש ח, ד, 37
רבי יוחנן הוה סליק ח, ד, 31
רבי יוחנן נפק י"ג, ב, 24
ידע רבי יוחנן ח, ד, 33
ידע הוה רבי יוחנן י"ז, א, 19
ר' יוח' בעה מיעבד ח, ד, 34
והא רבי יוחנן אכיל קופד ויהיב לעבדיה
ו, ג, 2
רבי יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין
ה, א, 31; ה, ב, 44; ה, ג, 8;
י, ג, 43; י"ד, א, 47; שם, 49
רבי יוחנן ורבי לעזר ט, א, 35
רבי יוחנן רבי אלעזר ורבי הושעיה אמרי
ט, ד, 25; י, ב, 13
אתא עובדא קומי רבי חייה בר יוסף ורבי
יוחנן ט, ג, 58; י"ז, א, 42
מודה רבי חייה בר יוסף לרבי יוחנן
ט, ג, 61
על דעתיה דרבי יוחנן וריש לקיש
ה, ב, 47
רבי יוחנן בשם ר' לעזר בי ר' שמעון
י"ג, א, 13
- ד, א, 43; ד, ב, 47; ד, ג, 40; שם, 41;
ה, ג, 18; ו, ג, 14; שם, 20; ז, ד, 28;
שם, 50; ט, א, 55; ט, ג, 59⁽⁵³⁾;
ט, ד, 17; שם, 20⁽⁵⁴⁾; י, ג, 1; שם, 34;
שם, 40⁽⁵⁵⁾; י"א, א, 12; שם, 22;
י"א, ד, 32; י"ד, ב, 5; שם, 27;
ט"ז, ג, 21; י"ז, א, 42
תני רבי אבהו קומי רבי יוחנן... אמר ליה
ו, ג, 15
התיב רבי שמואל בר בא קומי רבי
יוחנן... אמר לו ז, א, 10
אמוריה דרבי יוחנן... אתא לגבי רבי
יוחנן אמר ליה ח, ב, 58
בעו קומי רבי יוחנן אמר לו י, א, 51
אמר ר' לעזר... אמר ליה רבי יוחנן
י"ב, ג, 35
רבי חייה בר יוסף... אמר ליה רבי יוחנן
ט"ו, ג, 29
רבי ינאי ורבי יוחנן הוון יתבין... אמר
ליה ר' יוחנן⁽⁵⁶⁾ ט"ז, א, 22
רבי ינאי בשם רבי... אמר ליה רבי יוחנן
י"ז, א, 39
רבי יסא בעא קומי רבי יוחנן... אמר ליה
י"ז, א, 44
קריבתיה דר' ש בר ווא... אתת גבי ר'
יוחנן אמ' לה י"ז, א, 17
רבי יוחנן בעא ג, ד, 7; ה, ג, 36;
י"א, ד, 19; י"ז, ד, 2
רבי יוחנן... שאל לרבי ינאי ט, ד, 4
רבי יוחנן מתיב ט"ז, א, 56
מתיב רבי יוחנן לרבי לעזר ג, ג, 26
רבי יוחנן סבר מימר ט, א, 56; י"ב, ד, 49
מודי ר' יוחנן י, א, 52; שם, 53

(53) ור' יוחנן אמ'. (54) בוודאי צ"ל: ר' יונתן (= ר' נתן) ועיין בבלי נ' ב' ובנת"י כאן.

(55) רבי יוחנן או'. (56) צ"ל: אמר לר' יוחנן.

(57) בנת"י מגיה: אמר רבי יוחנן.

(יוחנן) [ינאי] ... אמר ליה רבי יוחנן

י"ז, א, 49

רבי ירמיה בעא ... אמ' רבי יוחנן

ט"ז, ב, 28

ר' חייא בר מדייא ... לא כן אמר רבי

ינאי ... אמר ליה רבי יוחנן

ט"ז, ג, 24

דמר רבי יסא בשם רבי יוחנן ט"ז, ד, 1

ולא כן אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן

ה, ג, 31; ה, ד, 46; ו, א, 3

רבי יוסי בעי ... על דא אמר רבי יוחנן

י"א, ד, 18

אמר רבי בא בר מינא ורבי יסא בשם

רבי יוחנן ח, א, 12

ר' אבא בר חנה רבי יוחנן וריש לקיש

תריהון אמרין ט"ז, ב, 60

אמר ר' יעקב בר אחא אוף רבי יוחנן

וריש לקיש תריהון מרין ט, ג, 30

רבי יוסי בן חנינה שאל לרבי יוחנן

י"ד, א, 23

רבי לעזר ורבי שמעון בן יקים אצלון

עובדא קומי רבי יוחנן ט"ז, ב, 9

רבי שמעון בן יקים אעיל עובדא קומי

רבי יוחנן ט"ז, ג, 1

אמר רבי יוסי פשיטא לר' יוחנן ג, ד, 8

רבי בון בר חייא בעא ... דיודי ריש

לקיש לר' יוחנן י, ג, 35

יעקב בר זבדי רבי יוחנן בשם רבי סימון (ז)

ט, ד, 44

רבי בא בר ביזנא רבי יסא בשם ר'

יוחנן⁵⁹ ה, א, 25

רבי יעקב בר אידי רבי אבהו בשם רבי

יוחנן ט, ג, 62; ט, ד, 29

רבי יוחנן בשם רבי בנייה י"ג, א, 6

ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק ח, ב, 43

רבי יוחנן בשם רבי ינאי ד, ג, 36;

ז, ב, 44; ט, ד, 45; י"א, ב, 62;

י"ב, ג, 52; י"ג, ד, 38

דמר ר' יוחנן בשם ר' ינאי ג, ד, 37

רבי יסא בשם רבי יוחנן ב, ג, 40;

ח, א, 28; שם, 31; ט, א, 51; י"ג, ג, 30;

שם, 44; י"ג, ד, 49; י"ד, א, 24;

ט"ז, ג, 58; י"ז, ד, 26

אתא⁶⁰ רבי יוסי בשם רבי יוחנן ט"ז, ג, 62

שמעון בר ווה אמר בשם רבי יוחנן

י"ג, ג, 26; י"ג, ד, 36; י"ז, ד, 28

רבי אבהו בשם רבי יוחנן ד, ב, 21;

שם, 24; ה, ג, 26; ו, ב, 60; ח, א, 28;

ט, א, 51; שם, 62; י"ג, ג, 16;

י"ז, ד, 5

אמר רבי אבהו ... ומר רבי יוחנן

ט"ז, ג, 3; שם, 7

רבי חייא בשם רבי יוחנן י"ג, ג, 45;

י"ד, א, 25; י"ד, ג, 62; ט"ז, ד, 58⁶¹;

ט"ז, ג, 10

רבי לא בשם רבי יוחנן ו, ב, 61

רבי חנינא בר פפא בשם רבי יוחנן

ז, ב, 62

רבי אבא בר יעקב בשם רבי יוחנן

ט, א, 62

אמ' רבי יעקב בר אחא ... ר' יוחנן אמר

י, ג, 5

רבי אמי בשם רבי יוחנן י"ג, ד, 36

ר' בא בריה דר' חייא בשם רבי יוחנן

ט"ז, א, 20

אמר רבי זירא קומי רבי יסא אפילו בעי

רבי יוחנן מיכפור. ולא כן אמר רבי

⁵⁹ עיין הערה 4.

⁶⁰ עיין הערה 30.

רבי יוסטא בי ר' מתון.
 רבי יוסטא בי רבי מתון שאל ו. א. 5
 ר' יוסטיני.
 רבי יוסטיני ... קם קומי ריש לקיש
 ט"ז, ב. 26
 מאן אינון רבנן. רבנן דרבי יוסטיני
 ט"ז, ב. 30
 ר' יוסי (יסא, איסי).
 אמר רבי יסא ב. ג. 40
 רבי זירא בעא קומי רבי יסא ... א"ל
 ח. א. 32
 רבי יסא בעא קומי רבי יוחנן י"ז, א. 44
 רבי יסא בשם רבי יוחנן ב. ג. 39;
 ה. א. 11; ח. א. 28; שם, 31; ט. א. 51;
 י"ג, ג. 29; שם, 44; י"ג, ד. 49;
 י"ד, א. 23⁶³; ט"ו, ג. 57; י"ז, ד. 26
 אתא(ו) רבי יוסי בשם רבי יוחנן ט"ז, ג. 62
 אמר רבי יסא מיליה שמעית מן דרבי
 שמואל בר רב יצחק ד. ג. 3
 רבי יסא בשם ר' שובתי י"ז, ג. 23
 רבי יסא בשם רבנין דעלין ושמעין וכו'
 ט"ו, ג. 3
 דמר רבי יסא בשם רבי יוחנן ט"ו, ד. 1
 אמר רבי בא בר מינא ורבי יסא בשם
 רבי יוחנן ח. א. 12
 רבי בא בר ביזנא רבי יסא בשם ר' יוחנן
 ה. א. 25
 ר' חמא בר עוקבה בשם ר' יוסי ט"ו, א. 43
 רבי זירא בעא קומי רבי יסא י"ג, ד. 51
 אמר רבי זירא קומי רבי יסא י"ז, א. 48
 ר' יוסי (לא נתברר איזה).
 אמר רבי יוסי ב. ד. 4; שם, 28;

רבי יעקב בר זבדי רבי אבהו בשם רבי
 יוחנן ט. ג. 64
 בעון קומי רבי חייה בר ווה איך שמעתנה
 מרבי יוחנן אמר לון ... מה דנתן בר
 הושעיה בעא קמי רבי יוחנן ... אמר ליה
 ט"ז, ד. 26
 ר' יוחנן חקוקאה.
 רבי יוחנן חקוקה אפקד גבי רבי חייה
 רובה ט. א. 63
 ר' יונה.
 אמר רבי יונה⁶⁰ ו. ד. 62
 אתא עובדא קומי רבי יונה (בי) [ו]רבי
 יוסי⁶¹ י"ג, ב. 43; שם, 45
 עצומים ... רבי יונה ורבי יוסי לא גבי
 י"ז, ג. 56
 רבי נסה בשם רבי יונה ט. א. 34
 ר' יונתן.
 אמר רבי יונתן ז. א. 18; י"ג, ב. 34
 רבי יונתן אמר ז. ב. 36
 ר' יונתן מקשי י"ג, א. 4
 חדא איתא אוקרת תאנין לרבי יונתן
 אמר לה י"ג, ג. 39
 רבי חנינה אעיל לרבי יונתן בגינתיה ...
 אמ' ליה י"ג, ג. 42
 ר' יונתן הוה דאין טבאות י"ג, ג. 32
 והוה לרבי יונתן חד אילן נטה י"ג, ג. 33
 שלח רבי יונתן בתר נגריה י"ג, ג. 36
 רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן
 י"ד, א. 9; י"ד, ד. 7; ט"ו, א. 16;
 שם, 22; שם, 43⁶²
 ר' יוסטא.
 רבי יוסטא בשם ריש לקיש י"ב, ג. 21

(60) צ"ל: א"ר יוסה כשטמ"ק ב"ק ק' ב' וכסגנונו בכ"מ.

(61) בר"ח כת"ר: ר' ינאי (במקום: ר' יונה בי ר' יוסי).

(62) בפעמיים האחרונות: ר' שמואל סתם. (63) רבי יוסה.

רבי יוסי בשם דבי רבי ינאי י"ד, ב, 10
 אמר רבי מנא אף על גב דלית רבי יוסי
 גבי י"ז, ג, 56
 ר' חיה בר מדיא אעיל עובדא קומי רבי
 יוסי ט"ז, ג, 23
 רבי חונא רבי פינחס רבי חזקיה סלקון
 גבי ר' יוסי ט, ג, 40

ר' יוסי בר' בון (בר' אבין)⁽⁷²⁾.
 אמר רבי יוסי בי רבי בון ב, ב, 6;
 ב, ג, 59;⁽⁷³⁾ ג, א, 1; שם, 21; ג, ג, 59;
 ג, ד, 3; ד, א, 61; ד, ד, 61; ה, א, 11;
 שם, 18; ה, ב, 61; שם, 63; ו, א, 13;
 שם, 33; ח, א, 45; ט, ד, 15; שם, 31;
 י"ב, ג, 17; י"ב, ד, 58; שם, 63;
 י"ג, א, 16; י"ג, ב, 62; י"ג, ג, 2; שם, 7;
 ט"ז, ב, 36; ט"ז, ג, 2; י"ז, א, 74;⁽⁷⁴⁾
 י"ז, ב, 3

רבי יוסי בי רבי בון אמ' ט"ז, ג, 63
 רבי יוסי בירבי בון בשם רבי לוי ב, ב, 8

ר' יוסי בן חנינה.
 אמר ר' יוסי בן חנינה ג, ד, 33; ה, ב, 50;
 ו, א, 31
 רבי יוסי בן חנינה אמר ד, ב, 7;
 שם, 21; שם, 43; שם, 48; ה, ב, 43;
 שם, 59; י, ג, 39;⁽⁷⁵⁾ י"א, ד, 20;
 י"ב, א, 40;⁽⁷⁶⁾ י"ב, ב, 76;⁽⁷⁶⁾
 רבי אבהו ... שאל לרבי יוסי בן חנינה ...
 א"ל ט, ד, 60
 לבר נש ... אתא גבי רבי יוסי בר חנינה
 אמר ליה י"א, א, 45

ג, ד, 8; ד, ד, 36; שם, 39; ה, א, 43;
 ו, ג, 14; שם, 23;⁽⁶⁴⁾ שם, 30; ז, א, 32;
 ט, א, 39; י"ב, ג, 11; י"ג, ד, 33;
 ט"ז, ב, 35
 רבי יסא קוצירה חתניה דרבי יוסה בשם
 ר' יוסה י"ז, ג, 31

ר' יוסי (בר זיב די).
 אמר רבי יוסי ב, ג, 7; שם, 33;⁽⁶⁵⁾
 ג, א, 36; ג, ג, 5; ד, ב, 1; ח, א, 16;
 ח, ג, 2; שם, 16; ט, ב, 13; ט, ד, 11;
 י, ג, 11; שם, 20;⁽⁶⁶⁾ שם, 38;⁽⁶⁷⁾ י"ג, ב, 23;
 י"ג, ג, 1; שם, 27; י"א, א, 39;
 שם, 64;⁽⁶⁷⁾ י"ד, ב, 2; ט"ז, א, 45;
 ט"ז, ג, 27; שם, 30; י"ז, ד, 12; שם, 28;
 רבי יוסי אמר ז, א, 42; ח, א, 13;⁽⁶⁸⁾
 ט, ג, 44

רבי מני .. ואמרה קומי רבי יוסי אמר ליה
 ד, ב, 4

רבי חגיי בעא קומי רבי יסא ... אמר ליה
 ח, א, 34; ט"ז, ד, 63;⁽⁶⁹⁾

אמרין חברייה קומי רבי יוסי ... אמ'
 י"ז, ד, 13

רבי יוסי בעי י"א, ד, 17

רבי יוסי סבר מימר ז, ג, 22; ט, א, 55;⁽⁷⁰⁾
 אתא עובדא קומי רבי יונה (בי) [ו]רבי
 יוסי⁽⁷¹⁾ י"ג, ב, 43; שם, 45

עיצומים... רבי יונה ורבי יוסי לא גבי
 י"ז, ג, 56

רבי יוסי הוה יתיב מתני ח, ד, 3
 סליק רבי יוסי מבקרתיה י"ג, ב, 40

(64) יוסה. (65) יסי.

(66) עיין שם"ק ב"מ ע"ג א' ד"ה ובירוש', ולפ"ז הוא ר' יוסי התנא.

(67) יוסה. (68) אומר. (69) עיין הערה 42.

(70) יסא. (71) עיין הערה 61.

(72) בעניין זמן האמורא הוה יש בלבול גדול במקורות. ועיין מבווא הירושלמי בערכו. ואולי היו שני ר"י

בן רבו. (73) בי רבי אבין. (74) עיין הערה 37. (75) אומר.

רבי ינאי בשם רבי ... אמר ליה רבי יוחנן ... והוה רבי ינאי מקלס ליה

י"ז, א, 38

דמר רבי ינאי ט"ו, א, 17

רבי ינאי ורבי יוחנן הוון יתבין

ט"ז, א, 22

רבי יוחנן בשם רבי ינאי ד', ג, 36 ;

ז, ב, 44 ; ט, ד, 45 ; י"א, ב, 62 ;

י"ב, ג, 53 ; י"ג, ד, 38

רבי לא בשם רבי ינאי ה, ב, 24 ;

ט, א, 46 ; י"ד, ב, 14

ר' חייה בר מדינא ... לא כן אמר רבי

ינאי ט"ז, ג, 23

אמר רבי זירא ... ולא כן אמר רבי (יוחנן)

[ינאי] י"ז, א, 49

דמר ר' יוחנן בשם ר' ינאי ג, ד, 38 ;

י"ז, א, 33

דבית ר' ינאי.

דבית רבי ינאי אמרי ג, ג, 48 ;

ה, ב, 59 ; י, ג, 39⁷⁶ ; י"ב, ג, 52 ;

י"ג, א, 5 ; י"ג, ב, 64⁷⁶ ; י"ג, ג, 17 ;

י"ד, ב, 78⁷⁷ ; י"ד, ג, 59 ; ט"ו, א, 46⁷⁸ ;

ט"ו, ג, 60 ; ט"ז, ד, 59⁷⁷

דבי רבי ינאי פתרון לה ז, ג, 35 ;

שם, 36 ; שם, 38

אמר רבי לא בשם דבי ר' ינאי י"ד, ב, 9

רבי חזקיה בשם דבי רבי ינאי י"ד, ב, 9

רבי יוסי בשם דבי רבי ינאי י"ד, ב, 10

ר' ינאי בר ישמעאל.

אמר רבי ינאי בר ישמעאל ג, ג, 56 ;

ו, א, 12

ר' ינאי קפודקאה.

רבי ינאי קפודקייא הוה ליה עובדא

ט"ז, א, 16

(77) דבי רבי ינאי.

רבי יוסי בן חנינה שאל לרבי יוחנן

י"ד, א, 23

רבי יוסי בן חנינא שאל לתלמידיו דרבי

יוחנן י"ד, א, 24

מה דמר רבי יוסי ג, ד, 35

על דעתיה דר' יוסי בן חנינ' ה, ב, 46

מתנית' פליגא על דרבי יוסי בן חנינה

ד, ב, 45

ותייא דרבי יוסי בן חנינה ד, ב, 49

רב ירמיה ורבי יוסי בן חנינה תריהון

אמרין ז, א, 30

חילפיי ורבי יוסי בר חנינה אמר ז, א, 34

אמר ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה

י"א, א, 18 ; שם, 19 ; שם, 42 ;

י"ב, א, 38 ; י"ג, ג, 22

רבי יודה בן פזי בשם רבי יוסי בר חנינה

ו, ד, 45

רבי נסא מוסיף בשם רבי יוסי בן חנינ'

ט, א, 36

ר' יוסי בר יעקב.

אמר רבי יוסי בר יעקב ו, ב, 40

ר' יסא קוצירה.

רבי יסא קוצירה חתניה דרבי יוסה בשם

ר' יוסה י"ז, ג, 30

ר' יוסנא.

רבי יוסנא בשם רבי אחא ה, א, 15

ר' ינאי.

אמר ר' ינאי ד, א, 39 ; ה, א, 22 ;

שם, 28 ; י, א, 50 ; ט"ז, ג, 20

ואמר רבי ינאי ד, ד, 37

רבי יוחנן ... שאל לרבי ינאי אמר ליה

ט, ד, 5

(76) בפעמיים האחרונות : דבי רבי ינאי.

ג, א, 58; ה, א, 14; ה, ב, 62; ה, ג, 47;
ו, ב, 50; ז, ד, 46; י, ב, 31;
י"ב, א, 29; שם, 31; שם, 34; ט"ז, ב, 37;
י"ז, ג, 26; שם, 28
ר' יצחק מקשי ב, א, 13
רבי יצחק שאל י"ד, ג, 32; שם, 34;
ט"ו, א, 51; ט"ו, ג, 8; י"ז, ג, 48
רבי יצחק בעי מימר ט"ז, א, 27
רבי יצחק יהב דינרין י, ג, 56
רב חסדא אמר רבי יצחק י"ג, ד, 55
ר' יצחק בר חקולה.
הורי רבי יצחק בר חקולה י"א, ד, 26;
י"ג, ב, 61
רבי בא בר זבדא בשם רבי יצחק בן
חקולה ט"ז, ד, 49
רבי אבהו בשם רבי יצחק בן חקולא
י"ז, ג, 29
ר' יצחק בר טבליי.
אמר ר' יצחק בר טבליי ג, א, 32
רבי יצחק בר טבליי שאל י"ד, ג, 60;
י"ד, ד, 3; ט"ו, ב, 56; ט"ו, ד, 5
אתא עובדא קומי רבי יצחק בר טבליי
ג, א, 39
אמריה דרבי יצחק בר טבליי... אתא גבי
רבי יצחק ואורי ליה ח, ב, 57
ר' יצחק בר נחמן.
רבי יצחק בר נחמן בשם שמואל ח, א, 42
ר' ירמיה⁷⁹.
רב המנונא ספרא ... שאל לרבי ירמיה
ט"ו, ג, 19

רב ירמיה (בר אבא).
אמר רבי ירמיה י"ז, ג, 61

ר' יעקב בר אחא.
אמר ר' יעקב בר אחא ט, ג, 30;
י, ג, 4; שם, 24
אמר רבי יעקב בר אחא תניי תמן
י"ד, ב, 21; ט"ז, ג, 28
ר' אבדומא מלחא ... אמ' ליה יעקב בר
אחא ט, ד, 57
רבי יעקב בר אחא פני חד חליטר
י"ג, ב, 37
דמר רבי יעקב בר אחא ו, ד, 32
רבי יעקב בר אחא בשם רבי יהושע בן
לוי ו, ד, 29
רבי יעקב בר אחא בשם רבי לעזר
י"ב, ג, 23
... לרבי חזקיה דדריש לה משום דר'
יעקב בר אחא ו, ד, 53
ר' יעקב בר אידי.
ר' יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי
י"ב, א, 37; י"ג, ג, 24
רבי יעקב בר אידי רבי אבהו בשם רבי
יוחנן ט, ג, 62; ט, ד, 29
ר' יעקב בן דוסאי.
אמר רבי יעקב בן דוסאי י"ג, ג, 21
ר' יעקב בר זבדי.
יעקב בר זבדי רבי יוחנן בשם רבי
סימון(ז) ט, ד, 44
רבי יעקב בר זבדי רבי אבהו בשם רבי
יוחנן ט, ג, 64
ר' יעקב עמסונייא.
תנה ר' יעקב עמסונייא ט, ד, 61

ר' יצחק.
אמר ר' יצחק ב, ב, 1; ב, ג, 11;

⁷⁹ עיין הערה 47.

⁷⁸ בדפוס בט"ס: דברי רבי ינאי אמרי.

שם, 51; ד, ב, 22⁽⁸⁰⁾; ד, ג, 7; שם, 23;
ה, ב, 25; ז, ד, 29; ט, א, 58;
י"א, א, 2; י"א, ב, 48; שם, 50; שם, 58;
שם, 62; י"א, ד, 2; י"א, ד, 16;
שם, 29; י"ב, ב, 17; שם, 23; י"ב, ד, 60;
י"ג, ג, 1; י"ד, ב, 19; י"ד, ג, 27;
ט"ו, א, 38; ט"ו, ב, 55; ט"ו, ג, 3;
ט"ו, ד, 59; י"ז, א, 10; י"ז, ג, 51
אמר רבי לא תניי תמן י"ב, ב, 15
רבי אילא אמר ב, ד, 42; ט, ג, 60;
י, ב, 5; י"ב, ג, 14
אמר רבי בון בר כהנא קומי רבי לא ...
אמ' ליה ט"ז, ג, 6
רבי זירא ורבי לא תריהון אמרין ג, 32;
י"א, ד, 34
רבי לא השווה וכו' 81) ט"ז, ב, 3
ר' לא חילק וכו' 81) ט"ז, ד, 62
ואפילו כרבי אילא (ז) לית היא פליגא
ב, ד, 44; י"ז, ג, 53⁽⁸²⁾
ותייא כרבי לא י"ב, א, 51
פירש רבי מנחם אחי רבי גוריון קומי
רבי לא י"ב, א, 55
רבי לא בשם רבי יהודה ברבי ט"ו, א, 57
רבי לא בשם רבי ינאי ה, ב, 24;
ט, א, 46; י"ד, ב, 14
אמר רבי לא בשם דבי ר' ינאי י"ד, ב, 8
רבי לא בשם רבי יוחנן ו, ב, 61
רבי לא בשם רבי לעזר ט"ו, ג, 3
לוי (בר סיסי).
אמ' ריש לקיש ... שמועתא דלוי אינון
ד, ד, 46

דבית לוי.
תני (רבי) [דבין] לוי ט, ד, 19

⁽⁸²⁾ כן צריך להשלים.

רבי ירמיה ורבי יוסי בן חנינא תריהון
אמרין ז, א, 30
רבי הונא ורבי יהודה ורבי ירמיה חד אמ'
וכו' ט"ו, ד, 15
רבי ירמיה בשם רב ג, א, 51; ד, ב, 16;
ח, א, 37; שם, 40; ט, א, 52; ט, ב, 25;
ט, ג, 33; שם, 54; ט"ז, ב, 22;
ט"ז, ד, 22; י"ז, א, 30; שם, 50; י"ז, ג, 22
אתא רבי ירמיה בשם רב ג, א, 55
רבי אידי בשם רבי ירמיה י"ז, ג, 10;
שם, 15; שם, 27
רבי בא בשם רבי ירמיה י"ז, ג, 14
רבי בינה רבי ירמיה בשם רב י, ד, 65
רבי זעירא רבי ירמיה בשם רב י"ד, ג, 25
ר' ירמיה.
אמר רבי ירמיה ב, ג, 7; שם, 31;
ד, ד, 57; ז, א, 27; ח, ג, 15; י, ג, 37
רבי ירמיה בעי ב, ב, 4; שם, 9;
ב, ד, 53; ו, ב, 24; שם, 42; ט, א, 54;
י, ג, 10; שם, 12
רבי ירמיה בעי קומי רבי זעירא ד, ג, 37;
ט"ז, ב, 28; ט"ז, ג, 32
רבי ירמיה סבר מימר ז, ג, 22; ט, א, 54
רב הונא אמר רבי ירמיה בעי ט, ב, 22

כ.

כהנא.

כהנא בעא קומי רב ט, ד, 21
כהנא... שאל לרב י, ג, 57

ל.

ר' לא (אילא, הילא).
אמר רבי לא ב, ב, 24; ג, ד, 17;

⁽⁸⁰⁾ מגדל עוז נזקי ממון פ"ח ה"ה.

⁽⁸¹⁾ הפירוש לא נתברר לי בוודאות.

רבי חנינה ורבי מנא חד אמ' וכו'
י"ג, ב' 52; ט"ז, ד' 29

רבי מנא הוה מהלך י"ג, ג' 18

ר' מנחם אחי ר' גוריון.
פירש רבי מנחם אחי רבי גוריון קומי
רבי לא י"ב, א' 55

ר' מתניה.

אמ' רבי מתניה י"ג, א' 7; י"ז, א' 21;
י"ז, ב' 2

נ.

ר' נחום.

רבי נחום בשם רבי חיה בר בא
י"ד, ג' 16

רב נחמן בר יעקב

אמר רב נחמן בר יעקב י"ד, א' 36

רב נחמן בר יעקב סבר מימר י, א' 61

רב נחמן בר יצחק.

אמ' רב נחמן בר רב יצחק י"ד, א' 13

רבי נחמן בר יצחק שאל ו, ד' 30

ר' נחמן בר שמואל בר נחמן.
דרב נחמן בר שמואל בר נחמן נתפש
לבולי י"ז, א' 13

ר' נסא (נסה, ניסא, ניסי).

א"ר נסא ב, ב' 31; ו, ג' 7; ז, א' 7;

י"ב, ד' 57; י"ג, ד' 58; י"ד, ב' 20

רבי נסה סבר מימר י"ב, ד' 48

אתא עובדא קומי רבי נסא ז, ג' 5;

ט, ב' 28; י"א, ד' 35; י"ג, ב' 36

רבי נסא בשם ר' בון בר חיה ז, א' 13

רבי נסה בשם רבי יונה ט, א' 34

אמר רבי עוקבה תנה בכתובות דבי לוי
י"ז, ג' 58

אמר רבי יוחנן ואנא דאייתיה מן דבית
לוי ה, א' 46; י"ד, ג' 37⁽⁸³⁾

ר' לוי.

אמר רבי לוי ט"ז, ג' 23; שם, 24

רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי לוי
ב, ב' 8

ר' לוי בן ביריי.

רבי לוי בן ביריי בשם רבי יהושע בן
לוי ט"ז, א' 10

מ.

ר' מישא.

אמר רבי מישא ד, ב' 58

ר' מלך.

רבי מלך בשם רבי יהושע בן לוי
ט"ז, א' 16

הדא דרבי מלך בשם רבי יהושע בן לוי
ט"ז, א' 19

ר' מנא (מני).

אמר רבי מנא ד, ב' 2⁽⁸⁴⁾; ו, א' 22;

ו, ד' 52; ז, ב' 58; ט"ג, 45; ט"ז, ב' 52;

ט"ז, ד' 58; י"ז, א' 1; י"ז, ג' 16;

שם, 39⁽⁸⁴⁾; שם, 56

רבי יודן ... קם עם רבי מנא ... אמר ליה
ו, ד' 49

רבי חנינה בעי קומי רבי מנא ... אמר ליה
ט"ז, א' 44

אמר רבי חנינה קומי רבי מנא ... אמר
ליה י"ז, א' 61

ר' מנא בעי ה, א' 19

(83) בדפוס בט"ס: ונה אייתיה וצ"ל: ונה אייתיה. (84) מני.

רבי נסא מוסיף בשם רבי יוסי בן חנינ' ט, א, 36

נתן בר הושעיה.

נתן (רבי) [בר] הושעיה י"ד, ב, 15

רבי חיה בר ווה... אמר לון... מה דנתן בר הושעיה בעא קמי רבי יוחנן ט"ז, ד, 27

ר' פינחס.

רבי חונא רבי פינחס רבי חזקיה סלקון גבי ר' יוסי ט, ג, 39

ר' פריירא.

רבי פריירא אוקר לרבי יהודה נשיא י"ז, א, 26

ק.

ר' קריספה.

רבי קריספה שאל ט"ז, ג, 10

רב קרנא (קרני).

תני רב קרני ו, ג, 10; ו, ד, 42; י"ג, ב, 33
עאל רב קרנא ט"ז, ב, 1

ר.

רב.

אמר רב י, ג, 26; שם, 50
רב אמר ג, א, 15; שם, 19; שם, 23;
ג, ב, 53; ג, ג, 35; ד, ב, 7; שם, 19;
ד, ג, 26; ו, ג, 21; ו, ד, 33; ז, ב, 37;
ז, ג, 19; ח, א, 21; ט, ד, 17; שם, 18;
י, ג, 42; י"א, א, 7; י"א, ד, 29;
י"ד, א, 8; שם, 10; שם, 11; שם, 16;
שם, 19; שם, 37; שם, 56; ט"ז, ד, 60;
י"ז, ג, 28; שם, 60; שם, 64; י"ז, ד, 24
רבי בא בר זבדא... שאל לרב אמר ליה⁸⁶

ח, ג, 8

... רבי חיה בר אשי ... שאל לרב אמר ט, ב, 1

כהנא בעא קומי רב... אמ' ליה ט, ד, 21
כהנא... שאל לרב אמר ליה י, ג, 58
אתא עובדא קומי רב אמר ז, א, 25

⁸⁶ עיין הערה 5.

ס.

ר' סימון^(ז).

יעקב בר זבדי רבי יוחנן בשם רבי סימון^(ז) ט, ד, 44

ר' סימון (שמעון בן פזי).

אמר רבי סימון ב, ג, 14
רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי ט, ד, 8; ט"ז, ג, 1; שם, 5; ט"ז, א, 19

ר' סימון אחוי דר' יהודה

בר זבדי.

רבי סימון אחוי דרבי יהודה בר זבדי בשם רב י"ג, ד, 43
דמר ר' סימון אחוי דיהוד' בר זבדי בשם רב י"ד, א, 1

ע.

ר' עוקבה.

א' ר' עוקבה ו, ב, 36⁸⁵; י"ג, א, 27; י"ז, ג, 58

רב עמרם.

רבה בר ממלורב עמרם סליקוכו' ז, ד, 31

פ.

ר' פדת.

רבי פדת בשם רבי הושעיה ד, ג, 35

⁸⁵ כן הוא בשר"ר עמ' 249, שו" 13.

אתא רב ירמיה בשם רב ג, א, 55
 רב יהודה בשם רב ח, ג, 63; ט"ו, א, 36
 רבי אבא בר מינה בשם רב ט, ג, 34
 רבה בר רב הונא בשם רב י"ד, ג, 25
 רבי בא בר טבליי בשם רב י"ד, ד, 6
 רבי אמי בר קרחה בשם רב י"ז, ד, 8
 רבי סימון אחוי דרבי יהודה בר זבדי בשם
 רב י"ג, ד, 43
 תמן אמרין בשם רב ט, א, 53
 רבי זריקן מטי בה בשם רב י"ד, א, 20
 אמר לון חייה בר רב כן אמר אבא
 י"ד, א, 28
 דמר ר' סימון אחוי דיהוד' בר זבדי בשם
 רב י"ד, א, 1
 רבי ירמיה בעא ... אמר רב ט"ו, ב, 28
 אמר רבי ירמיה אילו שמע רב י"ז, ג, 62
 רבי בא ורב יהודה בשם רב ח, ג, 64
 אמר רב חונא ביבי בר גוזלון בשם רב
 ח, ג, 23
 רבי בינה רבי ירמיה בשם רב י, ד, 65
 רבי זעירא רב ירמיה בשם רב י"ד, ג, 26
 רב יהודה בשם שמואל ... ואבא מודי לי
 ומאן הוא אבא רב(י) ⁽⁸⁹⁾ ב, ב, 37

רב ה.

אמר רבה ה, ג, 17
 רבה שקר טהר (?) ט, ד, 60

רבה בר בר חנה.

רב אמר כגון אנא לרבה בר בר חנה
 ורבה בר בר חנה לי י, ג, 26

רבנן דקיסרין.

אמר רבי אימי ... ורבנן דקיסרין אמרין
 י"ז, ג, 8

אישתאלת לרב ואמ' ... אישתאלת לרב
 ומר ג, א, 50; ד, ב, 15
 לא כן אמר רב ג, ד, 27; שם, 39
 ולית היא פליגא על רב דרב אמר
 ז, ב, 39
 מתניתא פליגא על רב י, ג, 44
 מילתיה דרב אמרה ג, ג, 36
 על דעתיה דרב י"א, א, 8
 רב כרבי מאיר ח, ד, 29; שם, 30
 רב כר' יוחנן י"ז, ד, 25
 מודה רב י"ד, א, 17; שם, 22
 ולא מודי רב י, ג, 45; י"ד, א, 17
 מה טעמא דרב ט"ו, ב, 24
 מהו דאמר רב י"ד, א, 17
 מהדא דאמר רב י"ד, א, 22
 ר' חייה רובה ... אמר (לון) [לרב] י, ד, 58
 רב מפקד לשמשיה ט, ד, 9
 רב מנייה ריש גלותא ט"ו, א, 64
 חד בר נש פתח פומיה דרב ח, ד, 30
 אריסיה דרבי בא בר מינא ... שאיל לרב
 ח, א, 1
 רב וריש לקיש תריהון אמרין ה, ב, 39
 רב וריש לקיש אמר ז, א, 39
 רב ושמואל חד אמר וכו' י"ב, ג, 53;
 י"ז, ד, 25 ⁽⁸⁷⁾
 רב אדא בר אחווה בשם רב ג, א, 48;
 ד, ב, 13
 רב הונא בשם רב ג, א, 48; ד, ב, 14;
 ט"ו, ד, 7 ⁽⁸⁸⁾
 רב ירמיה בשם רב ג, א, 51; ד, ב, 16;
 ח, א, 37; שם, 41; ט, א, 52; ט, ב, 25;
 ט, ג, 33; שם, 54; ט"ז, ב, 22;
 ט"ז, ד, 22; י"ז, א, 30; שם, 51;
 י"ז, ג, 23

⁽⁸⁷⁾ כאן אין חד אמר. ⁽⁸⁸⁾ עיין הערה 30.

⁽⁸⁹⁾ מגן אבות להרשב"ץ, דפוס לייפציג, י"ד ע"ב.

רבנין סבייא.

רבנין סבייא זבנין ח, ג, 27

ש.

ר' שובתי.

רבי יסא בשם רבי שובתי י"ז, ג, 24

שמואל.

שמואל אמר ג, ב, 55; ג, ג, 48; ה, א, 30;

שם, 42; ו, ד, 41; שם, 45; שם, 47;

שם, 57; ז, ב, 38; ח, א, 22; יד, 2;

י"א, א, 40⁹⁰; י"א, ג, 5; י"א, ד, 28;

י"ב, א, 60; י"ג, ד, 54; י"ד, א, 6;

שם, 12; שם, 25; שם, 31; שם, 41;

שם, 57; ט"ו, ד, 23; שם, 50; י"ז, א, 51;

ושמואל אמר ד, ג, 27; י"ז, ד, 1; שם, 24.

אתא עובדא קומי שמואל אמר ליה ה, ב, 61.

שמואל שאל לרב חונא ט"ו, ב, 10

לא כן אמר שמואל ז, ב, 42; י"ד, א, 41.

שמואל כרבי יוסי ח, ד, 29; שם, 39.

ושמואל כר' שמעון בן לקיש י"ז, ד, 25.

ואפילו כשמואל לית היא פליגא ז, ב, 41;

ט"ז, ד, 54

חד בר נש אסבר לשמואל ח, ד, 40

רב ושמואל חד אמר וכו' י"ב, ג, 53;

י"ז, ד, 25⁹¹

רב יהודה בשם שמואל ב, ב, 36; ב, ג, 1;

שם 20; ד, ד, 57; ט"ו, א, 57.

רבי יצחק בר נחמן בשם שמואל ח, א, 42.

רב הושע' בשם שמואל בר אבא ז, א, 15.

רבי זירא רב יהודה בשם שמואל ט, ג, 35.

רבי בא רב יהודה בשם שמואל ט, ג, 43.

אמ' רב נחמן בר רב יצחק קרייא מסייע

למה דמ' שמואל י"ד, א, 13

רב חסדא אמר רבי יצחק בגין דלא תימר

קשיא לשמואל י"ג, ד, 56

ר' שמואל.

רבי שמואל בשם רבי זעירא ד, ב, 1

ר' שמואל בר אבא

(תלמיד ר' יוחנן).

התיב רבי שמואל בר בא קומי רבי יוחנן

ז, א, 10

ר' שמואל בר אימי.

אמר רבי שמואל בר אימי י ד, 14

ר' שמואל בר רב יצחק.

אמר רבי שמואל בר רב יצחק י"ג, ד, 37;

י"ז, ב, 8; י"ז, ג, 19

כיי דמר רבי שמואל בר רב יצחק ד, ג, 17

רבי חייה בר ווא ורבי שמואל בר רב

יצחק ד, ג, 19

רבי בון בר חייה בשם רבי שמואל בר

רב יצחק ב, ב, 10; ה, ד, 47.

אמר רבי יסא מיליה שמעית מן דרבי

שמואל בר רב יצחק ד, ג, 3

ר' שמואל בר נחמן.

רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן

י"ד, א, 9; י"ד, ד, 7; ט"ו, א, 16;

שם, 22; שם, 42⁹²

ר' שמואל בר סוסרטיי.

רבי שמואל בר סוסרטאי בשם רבי אבהו

ט, ד, 6

רבי שמואל בר סוסרטיי סלק לרומי

ח, ג, 31

ר' שמי.

אמר ר' שמי ד, א, 59; ט"ו, ג, 15

שטר נפק רבי חונה לרבי שמי... אמר רבי

חונה לרבי שמי י"ז, ג, 33

(90) ששאל. (91) ליתא חד אמר. (92) בפעמיים האחרונות: ר' שמואל סתם.

מילתיה דריש לקיש אמר ג' א' 10; ו' א' 8;
ו' ג' 29

מתניתא פליגא על ריש לקיש ז' ד' 51
מתניתא מסייעא לריש לקיש י' ג' 6;
י"ד' ב' 30

ומסייעין לריש לקיש ג' ג' 62; ג' ד' 2
על דעתיה דרבי שמעון בן לקיש ט' ד' 15
ושמואל כר' שמעון בן לקיש י"ז' ד' 25
רבי יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין
ה' א' 31; ה' ב' 44; ה' ג' 8; י' ג' 43;
י"ד' א' 48; שם 49
רב וריש לקיש תריהון אמרין ה' ב' 40;
ז' א' 40

על דעתיה דרבי יוחנן וריש לקיש ה' ב' 47
ריש לקיש אמר אבא כהן ברדלייה ז' ד' 50;
ט"ז' א' 64

ריש לקי' בשם בר קפרא י"ג' ד' 41
תמן אמ' ריש לקיש בשם ר' הושעיה
ג' א' 8

רבי יהושע בן לוי בשם ריש לקיש⁹⁴
י"ג' ד' 39

אפרים בשם ריש לקיש י"ב, ג' 51
רבי אבהו בשם ריש לקיש אמר ג' ג' 43
רבי יוסטא בשם ריש לקיש י"ב, ג' 22
אמ' רבי יעקב בר אחא ... ריש לקיש אמר
י' ג' 5

רבי ירמיה בעא ... אמר ריש לקיש
ט"ז' ב' 29

אמר רבי אמי לא אמר ריש לקיש
ג' א' 13

אמר ר' יצחק בר טבליי מתניתא מסייעא
לריש לקיש (ז') ג' א' 33
רבי בון בר חייה בעא ... דיודי ריש לקיש
לרבי יוחנן י' ג' 35

שמעון בר ווא (ווא' בא' אבא).
שמעון בר ווא הוה מהלך חורי ר' לעז'
ח' ג' 4

אושטיה ליה שמעון בר ווא ח' ג' 5
איתכוון רבי לעזר... לזכויה לרבי שמעון
בר ווא ח' ג' 6
שמעון בר ווא בשם רבי יוחנן י"ב, א' 42;
י"ג, ג' 25; י"ג, ד' 35; י"ז, ג' 18;
י"ז, ד' 28

ר' שמעון בן יהוצדק⁹³.
ר' יוחנן בשם ריש בן יהוצדק ח' ב' 43
ר' שמעון בן יקים.

רבי שמעון בן יקים אמר י"א, א' 11
רבי שמעון בן יקים אעיל עובדא קומי רבי
יוחנן ט"ז, ב' 64

רבי לעזר ורבי שמעון בן יקים אעלון
עובדא קומי רבי יוחנן ט"ז, ב' 8
רבי לעזר ורבי שמעון בן יקים⁹⁴ י"ז, ד' 18

ר' שמעון בן לקיש (ריש לקיש).
אמ' ריש לקיש ד' ג' 25; ד' ד' 46;
ח' א' 6; י"ב, א' 58

ריש לקיש אמר ג' א' 7; שם 31;
ד' ג' 40; שם 42; ה' א' 44; ה' ב' 27;
ו' ג' 28; ז' ב' 37; ז' ג' 14; שם 26;

ח' א' 4; ט' ד' 13⁹⁵; י' ג' 2; שם 34;
י"א, ד' 31; י"ב, ב' 5; י"ד, ב' 4; שם 28
רבי יוסטיני... קם קומי ריש לקיש אמר

ט"ז, ב' 27

מתיב ריש לקיש ו' א' 6

אתא עובדא קומי ריש לקיש ו' ג' 13
לא דמר ר"ש אכן ח' א' 5

הא אמר ריש לקיש י"ז, ד' 22

מחלפה שיטתיה דריש לקיש ג' א' 8

⁹⁴ עיין מ"ש במקומו.

⁹⁶ עיין הערה 51.

⁹³ נראה יותר שזהו התנאי.

⁹⁵ ר' שמעון בן לקיש

ר' אבא בר חנה רבי יוחנן וריש לקיש
 תריהון אמרין ט"ז ב' 60
 אמר ר' יעקב בר אחא אוף רבי יוחנן
 וריש לקיש תריהון מרין ט, ג, 30
 רב ששת.
 התיב רב ששת ז, ב, 57

ר' תנחומא.

אמר רבי תנחומא ט"ז ג' 23

ת

תלמידוי דרבי יוחנן.
 רבי יסי בן חנינה שאל לתלמידוי דרבי
 יוחנן י"ד, א, 24

לרשימה זו לא נכנסו:

ב"מ פ"א, ז' ע"ד, שו' 31: סליקו הן דרב ביניי
 שם פ"ג, ט' ע"ב, שו' 4: אמר רבי יוחנן
 והכוונה לר' יוחנן בן נורי, כמו שפירש בנת"י.
 ב"ב פ"ב, י"ג ע"ב, שו' 53: רב הונא אמר
 שם פ"ח, ט"ז ע"א, שו' 37: רבי יוחנן אמ'
 דר' יאשיהו וכן הגיה בגליון אפרים ע"פ הבבלי.
 שם פ"ח, ט"ז ע"ב, שו' 5: אמר רבי לעזר
 (מדרש תנאים הופמן, עמ' 129 ועיי' ש עמ' 492).
 ועיין ב"מ פ"ו ה"ח, י"א ע"א, שו' 44: תני רבי נחמיה קדר מסר קדרוי לבר
 נש וכו' אתא גבי רבי יוסי בר חנינה וכו' ועיין כפתור ופרח פמ"ד (דפוס ברלין ק' רע"א):
 ירושלמי פרק השוכר את האומנין ר' נחמיה הוה קדר מסר קדרוי וכו' ולפ"ז משמע שר'
 נחמיה זה הוא אמורא. אבל בצדק הוכיח בנת"י במקומו שיש לפנינו חסרון בירושלמי
 עיי"ש ועיין גנזי קדם ס"ד עמ' 11.

המכון השני-ישראלי
 מס' הספר 115416